

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

2023
2

Bánki Zsolt prózája | Géczy János, Győri László, Sopotnik Zoltán versei | Szajbély Mihály, Papp Ágnes Klára, Horváth Csaba, Antal Balázs tanulmányai | Benczédi Anna Júlia képregénye | Ágoston Enikő Anna és Nagy Balázs Péter az *A trombitákat összesöprik*ről | Kritikák Gyurkovics Tamás, Moskát Anita, Veres Attila, Mészöly Ágnes, Mészáros Dorka és Karafiáth Orsolya könyveiről

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

Új folyam, 22. évfolyam

Szerkesztők:

Pataki Viktor (*tanulmány*), Vass Norbert (*főszerkesztő-helyettes, kritika*),
Vincze Ferenc (*főszerkesztő*), Zsávolya Zoltán (*szemle*)

Főmunkatársak:

Buda Attila, Zahari István, Zsolnai György

Olvasószerkesztő:

Szenkovics Enikő

Korrektor:

Kovács Emőke

A szerkesztőség címe:

Postacím: 1072 Budapest, Akácfa u. 20.

Tel./fax: (1) 321-4757 • E-mail: szif.szerk@gmail.com

www.szepirodalmifigyelo.hu

Szerkesztőségi titkár: Konkoly Dániel

Fedélterv: P. Szathmáry István

Nyomdai előkészítés: Arany Imre | Layout Factory

Megjelenik minden második hónap végén

Előfizetési díj: 3000 Ft

A Szépirodalmi Figyelő által feldolgozott folyóiratok:

Agria, Alföld, Ambroozia, Apokrif, Bárka, Búvópatak, Confessio,
Credo, Dunatükör, Élet és Irodalom, Életünk, Eső, Ex Symposion,
Ezredvég, Forrás, Helikon (Kolozsvár), Hévíz, Híd, Hitel, Irodalmi Jelen,
Irodalmi Szemle, Jelenkor, Kalligram, Kortárs, Korunk, Látó, Liget,
Lyukasóra, Magyar Lettre Internationale, Magyar Műhely, Magyar Napló,
Mozgó Világ, Múlt és Jövő, Műhely, Műút, Napút, Opus, Országút, Palócföld,
Pannonhalmi Szemle, Pannon Tükör, Parnasszus, Partium, Prae, Sikoly,
Somogy, Spanyolnátha, Székelyföld, Szőrös Kő, Tekintet, Tempevölgy, Tiszatáj,
Új Forrás, Vár, Várad, Vár Ucca Műhely, Vigilia, Zempléni Múzsza

Lapunk előfizethető a szerkesztőségben,

terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.

Előfizethető továbbá közvetlenül a postai kézbesítőknél,
az ország bármely postáján, a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban
és a Központi Hírlap Centrumnál

(Budapest, VIII. ker. Orczy tér 1., tel.: 06-1/477-6300; postacím: Bp., 1900).

További információ: 06-80/444-444; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

Nyomdai munkák: Érdi Rózsa Nyomda Kft.

Kiadja a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány

Felelős kiadó: a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány elnöke

ISSN 1585-3829

TARTALOM

■ SZEMLE

Sopotnik Zoltán: <i>Elvarrási horizont</i> (Tiszatáj, 2023/1.)	3
Géczi János: <i>Áthajlás</i> (Új Forrás, 2023/1.)	5
Czilczer Olga: <i>Látkép Afrika</i> (www.ligetmuhely.hu, 2023/2.)	7
Bánki Zsolt: <i>Moziba járni jó</i> (Helikon, 2023/2.)	8
Drávucz Zsolt: <i>Egy nap töredékei</i> (Irodalmi Jelen, 2023/2.)	13
Szabados Attila: <i>Visszahajoltam</i> (Vigilia, 2023/1.)	15
Győri László: <i>Jeltelen halottak</i> (Hitel, 2023/1.)	16
Kutas József: <i>Átváltozások</i> (Ezredvég, 2023/1.)	17

■ BÁLINT TIBOR

Szajbély Mihály: <i>Bálint Tibor (újság)írói pályájának alakulástörténetéről</i>	24
Papp Ágnes Klára: <i>Félbemaradt életek szomorúsága</i>	38
Horváth Csaba: „Hát az, hogy élünk (...) hogy nem cselekedtünk rosszat senki kárára – az nem hősiesség?”	52
Antal Balázs: <i>Az Önkéntes rózsák Sodomában és az abszurd kánon</i>	61

■ KÉPREGÉNY

Benczédi Anna Júlia: <i>Az író körforgása zárt rendszerben</i>	71
--	----

■ KORTÁRS OLVASATOK

Szécsi Margit: <i>A trombitákat összesöprik</i>	
Ágoston Enikő Anna: „a szétverés is: világlomlás”	73
Nagy Balázs Péter: <i>A látható ember?</i>	87

■ KRITIKA

Kolozsi László: <i>Folyamatos föltámadás</i>	
(Gyurkovics Tamás: <i>Akcentus – Lugosi Amerikában</i>)	94
Sütő Fanni: „Az igazat mondd, ne csak a valódit”	
(Moskát Anita: <i>A hazugság tézisei</i>)	99
Pintér Bence: <i>Retteghet az egész világ!</i>	
(Veres Attila: <i>A valóság helyreállítása</i>)	103

Török Lajos: <i>Realizmus vagy misztikum?</i> (Mészöly Ágnes: <i>Megrajzolt gyilkosságok</i>)	108
Füzi Péter: <i>Sorozat megregényesítve</i> (Mészáros Dorka: <i>Mimézis</i>)	113
Moklovsky Réka: <i>Az utolsó titok nyomában</i> (Karafiáth Orsolya: <i>Egymás könyve – Amikor összegyűrtük az eget</i>)	118

■ REPERTÓRIUM

2023. január–február (Zahari István)	123
Számunk szerzői	143

A Bálint Tibor munkásságáról szóló tanulmányrovatunk
vendégszerkesztője: Bányai Éva.

Lapszámunk borítója Benczédi Anna Júlia képének
felhasználásával készült.

Lapunk megjelenését támogatják:

Nemzeti Kulturális Alap, Emberi Erőforrások Támogatáskezelő,
Petőfi Kulturális Ügynökség, Magyar Kultúráért Alapítvány,
Nemzeti Együttműködési Alap

Nemzeti
Kulturális
Alap

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

Nemzeti
Együttműködési
Alap

MINISZTERELNÖKSÉG

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

Sopotnik Zoltán

ELVARRÁSI HORIZONT

„Itt már mindenki Petőfi Sándor”

(LIL G X Nemazalány)

„Saját zenekarát lépteti fel Demeter Szilárd a PIM-ben.
Az esemény szerint Petőfi Sándor születésének
200. évfordulóját ünneplik majd a koncerttel.”

(444.hu)

Most, hogy nemrég felkértek, írjak már valami verset Petőfiről, az öngyilkosságon gondolkodom. Kint a csupasz fák mögött a telepiek mászkálnak oda-vissza a nemrég felújított lépcsőn (*proli-szecesszió*), mikor ezt írom (*és metaforikusan ám, de*) felkötöm magam a gerendára az erkélyen (*Ujdivatú nyakravaló / Készül most.*) Kint ringat a decemberi szél, a lépcsőn sétálók azt hiszik, újévre hangoló tereptárgy vagyok. Világéletemben utáltam Petőfit, vagyis a költészetét (a hazafi előtt le a kalappal), így pontos. Szépen lengedezek a kötélén, nyugodtan, hogy ezt a terhet végre letettem. Annyira belém hivatkozták szegényt, hogyha netán rákos leszek, biztos Petőfi alakja lesz annak a tumornak (*gondoltam volt' még az akasztás előtt*). Annyiszor dugaszolták, tömítették (*volna*) el az ereimet a verseivel. Annyiszor szavalták felém/rám. Agyvérzésig. (*Biztosan a sok petőfizés miatt vagyok 135 kg, s leszek még ki tudja, mennyi.*) Legutoljára egy részeg kőműves tartott (*vérszegény, de majdnem okos*) előadást a Sarokban (*kocsma*), hogy miért nagyobb költő, mint Ady. Mondjuk,

láttam a YouTube-on Mácsait Petőfit szavalni, az jó volt.
Tehát Mácsai jobb költő, mint Petőfi, állapítottam meg
bölcsen. Lógok, lengedezek, kicsit hajlik a gerenda.
Figyelem, ahogy két rigó feleselget egymásnak az egyik
bizonytalanul görnyedő fán. Vitájuk horzsolja a homlokom.
Fel.

Tiszatáj, 2023/1.

Géczi János

ÁTHAJLÁS

Mennyei avagy mennybéli, nem tudni,
melyik mellett dönt. Az úr lelke lebeg,
ahogy motorcsónak után a benzinszag
a víz felett, s a vastag húsú szélben
papírzacskó, amelyből kivették, hogy
elmajszolják a kenyeret. Ott van, kész
a kép: a tengerrel, az elkezdődő
viharral és az étkezésükben
megzavartakkal, akik végig arról
beszélnek, hogyan is vezet el eddig
az egyetlen helyes út.

S ő pedig kitart a nézésben, fogva
össze a vizet, a szélfúttacskót,
a napozókat a kép keretével,
amelyen túl zöldell a soklevelű
gallya a vadonban nőtt setét borostyánnak.

Dudorássza éppen, borostyán, ó borostyán,
fekete vagy, mint a néger nő szeme,
vagy talán, vagy talán, mint a
szénbányász lehelete?

Hajolna át a kereten, az ághoz
egészen. Még reggel elkezdte, de nem
fejezte be se déllel, se utána,
várja, mint ki éjkezdéssel érkezik,
a hullást, a zúgást. Várja fél napot,
s az ajtaján belenyit a későn
megérkezett éjszakába. Ahogyan
szomorúságába a mély torkú,
illatokádó jázmin.

Ott görnyed végül, túl a képszélen.
Hol kivehető jól a kerethez
szegekkel rögzített vászon, a képhát,
melyre róva a képcím.
Ott ing saját súlyától meghajolva,
leng éjfélnap is, közén a két napnak,
türelmesen, alig mozdulva, mivel
nem döntött még, enged-e a tengerről
fúvó szélnek, erre vagy arra hajlítsa,
de nem kétséges, hogy hamarosan er-
re vagy arra hajol, oda a borostyánhoz.

Új Forrás, 2023/1.

Czilczer Olga

LÁTKÉP AFRIKA

Ki árkon-bokron átront
évszázakat lapozva
égi kódexből másol
a Göncöl lova sem
földi porban táncol

holdon ugrat át iniciálén
s a nagy- vagy kisbetűk
a csillagok tolongnak
napra nap estig könyököl
éltet a térerő az idő öl

A kéz porrá lett
de a toll szállna már
átfogalmazva a határ
a skriptórium madara
földet ír eget

röptetné fészkével a fát
s ha elejt egy csepp tintát szépiát
mit neki egy tenger egy paca
pihenő állomása a látkép Afrika

www.ligetmuhely.hu, 2023/2.

Bánki Zsolt

MOZIBA JÁRNI JÓ

Mindenki tudja, hogy mozizni jó! Jó elnyúlni székből a nézőtér langy sötétjében kissé szétített térdekkel, rágózva elveszíteni magad a filmvásznon villódzó illúzióban. Lenni valahol, valakivel, nem itt, nem most. Mással máshol, hőssé válni, együtt röhögni, együtt szenvedni, és végül győzni, főleg győzni. Kielégülten, győztes szerelmi, hadi kalandfülledelességgel tápáskodni fel, és meg sem várva a stáblistát, az őrfény sejtelmében indulni kifelé a függönyös ajtón túl visszaváró valóságba, de már bátrabban, kicsit nagyobb önbizalommal, a megoldott dráma felszabadító békéjével.

Bár tizenhárom évesen ez még egyáltalán nem világos, csak érezhető, de erre vágyott most is, amikor a házi feladat végeztével, szerda délután, mert aznap nem volt edzés, szólt nagymamájának, hogy elmenne megnézni egy filmet, de vacsorára hazaér. Az elengedte a szokásos figyelmeztetéssel, hogy vigyázzon magára, és az előadás után siessen, mert addigra a szülők is itthon lesznek. Megígérte, kabát fel, zsebpénz – az öt megillető zsebbe, és irány a 86-os busz.

A Flóriánon át kellett szállnia az 55-ösre, ez vitte át a leghosszabb, legkeskenyebb hídon Pestre. Maga sem értette, miért, de ezt a járatot nem szerette. Mi oka lehetett rá, egyik busz olyan, mint a másik, IKARUSZ, IKARUSZ, a különbség csak annyi, hogy csuklós vagy szimpla? De ennek baromi hosszú útvonala volt, és a város olyan idegen, bizonytalan homályába tűnt, mint a Népliget. Gyanús volt számára, és mint általában az ismeretlen, félelmetes is. Persze erről nem vett tudomást – éges lett volna bevallani, még önmaga előtt is, de ettől még ott lappangott gyomortájon.

A busz sokáig nem indult a végállomásra, várakoznia kellett, és a kezdés rohamosan közeledett. Ugyan ki lehetett hagyni a *Filmhíradót*, de kényszeressége miatt arra is oda akart érní, mert benne volt a jegy árában, és az az élet rendje, hogy az ember ott legyen pontosan időre. Ekkoriban sajátította el az ilyen természetű idegeskedést. Egyre gyakrabban jött, és később ott is marad. Később.

Mikor nagy nehezen elindult, már csak 6-8 perce volt. A Róbert Károly körútig hat megálló, és mindenhol volt fel- vagy leszálló. Nincs mese, elkésett. A Lehel úttól még vissza is kellett futnia az 1910-ben épült, korábban szebb napokat megélt, filmszínháznak titulált Dózsa moziig.

Az épület már rég túl volt a fénykorán. A körüti házak síkjánál beljebb állt, kis tér volt előtte, és ettől még jelentéktelenebbnek, kopottabbnak tűnt stílustalan, lapos tetejű, málló homlokzatú tömbje. A kiemelkedő középső fronton a hétosztatú ajtónyílás fölött az éppen vetített film plakátja és a tüzes trónon megégetett parasztvezér neve hirdette, hogy a hősiesség titokzatos úton nyeri el jutalmát a kései le származottak által.

Az előcsarnok már üresen állt, a vetítőteremből a *Filmhíradó* hangjai szűrődtek ki. Ruhatár, büfé, korlátokkal határolt pénztár, hatalmas, kovácsoltvas csillár, itt-ott kiégett mignon gyertyaizzókkal, színes mettlachit burkolat. Szaporán szedett, elfúló lélegzettel kért diákjegyet, és már ment is befelé. Szerencséjére nem kellett megvárnia a szünetet, a jegyszedő beengedte. Ez persze a Vörös Csillagban vagy a Május 1-ben nem fordulhatott volna elő.

Bent volt a sötét nézőtér. A terem hosszú csőre hasonlított, és a vetítés fényétől eltekintve semmi nem segített az eligazodásban. A jegye az utolsó sorok valamelyikébe szólt. Amint némiképp megszokta a szeme a sötétséget, odalépett az egyik sor szélén ülő férfihez, és lehajolva, halkán megkérdezte, hogy tessék mondani, ez hányas sor.

A pasas kissé értetlenül kapta fel a fejét, amennyire a körülmények megengedték, megnézte magának, és kissé rekedtes hangon, nyökögve válaszolt. A jegy a mögötte lévő sor 4-es székére szólt. Megköszönte, elnézést kért a sor szélén ülőtől, örült, hogy csak egy embert kellett felállítania, mert a következő székek üresek voltak, és bekászálódott a helyére. Lehuppant, és kifújta a levegőt. A *Híradó* utolsó egy-két perce alkalmas volt rá, hogy kényelmesen elhelyezkedjen, megnyugodjon, és ráhangolódjon a magyar mozikban premiernek számító, néhány éve készült vígjátékra, a *Napsugár fiú*ra Walter Matthauval a főszerepben. Igazi, felhőtlen, másfél órás kikapcsolódásnak ígérkezett.

A rövid szünet szinte észrevétlenül telt el. Az sem tűnt fel, hogy a villany lekapcsolásakor a férfi az előző sor szélén felállt, és átült mellé. Talán egy új nézőnek gondolta, aki még nála is jobban elkésett, és csak a szünetben jött be.

A film maradéktalanul lekötötte. Nagyokat hahotázott Al Lewis és Willie Clark civódásain, a veszekedésbe fulladó kabaréjeleneten, és csak jóval később tudatosult benne, hogy a pasas keze átlóg hozzá. Valószínűleg megérintette a hideg, nyirkos kézfejet, ettől összerezdült, és kissé arrébb húzódott. Nem tulajdonított a jelenségnek semmi szándékosságot. Újra a filmre összpontosított, de a kéz lassan kúszott utána.

Próbálta összehúzni magát, odafordult, ránézett. Az nem viszonzta a tekintetet, de egyáltalán nem vonult vissza, sőt még a jobb lábát is felé tolta. Valami névtelen viszolygás ébredett benne és fokozatosan hatalmába kerítette, de nem értette, hogy mi történik. Még nem jutott eszébe semmi rossz, miközben egy belső vészjelzés már jelezte, hogy itt nincs minden rendben. Nem tudott többé George Burnsre figyelni, minden erejével azon volt, hogy elhárítsa a fenyegető közeledést, és kibírja valahogy az előadás végéig.

Amint befejeződött a vetítés, felpattant és átgázolt a fickón, a sor szélén ülőn, annak hangos méltatlankodása ellenére, és sebes léptekkel elhagyta a mozit. Már görcsben állt a gyomra. Irány a busz, minél előbb el kell tűnni! Spuri a buszmegállóig, csak jöjjön gyorsan, gyorsan, na mi lesz! Csigalassúsággal teltek a percek. Na, ne! Ne már! – fedezte fel a férfit pár méterre tőle, balra, a várakozók között. Zsebre dugott kézzel, lehajtott fejjel állt, éppen annyira jobbra fordított testtartásban, hogy látókörébe beleessék. Sunyi módon tartotta szemmel áldozatát. Nem közeledett, nem bámulta, de nem is engedte sorsára. Láthatatlan kötéllal béklyózta.

A gyereken pattanásig fokozódott a feszültség. Mit akar? Mit akarhat? Tudni persze már tudott szinte mindent, amit egy ilyen kis-kamasz hallhatott, de elég naiv, ártatlan természet volt, nem rendelkezett szinte semmilyen tapasztalattal arról, hogy mennyi mocskok lakozhat az emberi szívben, egyéb testtájokról nem is beszélve. Pocsék a név és arc nélküli szorongás, mert markolja ugyan a torkot és szaporazza a szívverést, de nincs kivel felvenni a harcot, nincs mivel szembeszegülni, nincs ki ellen gyűjteni a bátorságot. Kiszolgáltatottság és menekülési vágy van, és a végre érkező 55-ös.

Ha a fickó hátul, akkor a srác legelől, minél közelebb a sofőrhez. Szinte suttogja neki, hajts, hajts gyorsabban. Haza akarok érn! Mikor jön már a végállomás? Át akarok szállni, talán le tudom rázni!

A végállomáson mintha puskából lőtték volna ki, úgy rohant a másik buszhoz, felugrott rá, és a lendület elvitte a hátsó peronra. Ott megkapaszkodott a korlátba, öntudatlanul szorította, úgy, ahogy csak bírta. A sárga jelzőlámpa kigyulladt az oszlopon, a vezető csöngetett és bezárta az ajtókat. Kimondhatatlan megkönnyebbülés járta át. Megmenekült!

A csuklós járat kerekei lassan gördülni kezdtek, majd egy-két méter megtétele és egy hirtelen fékezés után megálltak. Az első ajtó kinyílt, és alkalmat adott egy késve érkezőnek, hogy felszálljon még a járatra.

A pasas volt.

Kissé zihált, és villámgyors tekintettel végigpásztázta az utasokat. Felcsillant a szeme! Áldozatára találó hiéna örömevel fedezte fel a most már végképp kétségbeesett fiút. Lassú léptekkel indult végig a buszon, kapaszkodás nélkül, imbolygó léptekkel, mert a járat fokozatosan gyorsítva kanyarodott ki a Flórián térre és indult tovább a Korvin Ottó utcán.

A préda meg akart semmisülni, láthatatlanná szeretett volna válni. Nem hitte el, nem fogta fel, miképpen történhetett, hogy kinyitották neki az ajtót. Pedig már lemaradt, pedig már nyomát veszítette. Hiszen elég idő telt el a leszállás és az indulás között. Biztos rohangu a végállomáson, keresve őt, hogy hová tűnt. Ezért liheg ez most olyan gusztustalanul. És jön, egyre közelebb. Már itt is van, ide is ért, ideáll mellém. Mi lesz most?

Az lett, hogy mindketten álltak némán. A ragadozó és a kiszemelt áldozat. A lecsapás előtti meredt pillanat, az utolsó roham előtti bénító szuggerálás.

– Tetszett a film? – szólalt meg a moziban hallott rekedt hangon, és nekikoppant az ablaknak.

Mintha az után fordult volna, a fiú a sötét utcára fordította a tekintetét, és amennyire csak bírt, elfordult. Nem válaszolt.

– Merre laksz?

Bámulás a sötétbe. Görcsös kapaszkodás. Még két megálló, még két megálló. Csend, halk zihálás. Csend, üvöltő félelem.

Már az előző megálló után gyorsan az ajtóhoz lépett, mintha menet közben is le tudna szállni, és megnyomta a gombot. Előrenézett. Mögötte vészjósló csend. És igen, amint lelépett a lépcsőn, léptek indultak utána, le ugyanazon a lépcsőn, szorosan, egyre szorosabban mögötte.

Alig van lámpa a kis utcán, ami a megállótól a házukig vezet. Csak azt éljem túl, ha befordulunk a sarkon, szaladni fogok – határozta el magában, de most még nem, nem futok, mert túl sok van hátra, inkább csak megyek, gyorsan, zártan.

– Hová jársz iskolába? – vesztette el a léptek ütközetét. Ekkorra utolérte, és innen egymás mellett haladtak. De nincs már messze a sarok, már mindjárt itt a sarok, odáig kell kibírni, ki akarom bírni!

A sarkon, a garázsok előtt ostorlámpa világította meg a párás este kis körét. A sárgás fénynyalámban két hasonló korú fiú állt egymás felé fordulva. Egyikük kezében lehetett valami, ami nagyon lekötötte a figyelmüket. A Misa és a Patyó, akik itt laknak a házban és egy suliba

jár velük. Majdnem haverjai. Szinte kiáltotta nekik a szíát, hogy közölje, nincs egyedül, itt várnak rá a testőrei, akik majd megvédik, most már jó lesz vele vigyázni, de azok annyira el voltak mélyülve a látványban, hogy szinte vissza sem köszöntek.

Nem volt mit tenni, futásnak eredt. Azaz csak eredt volna, de a féreg – felfogva, hogy nem várhat tovább – támadásba lendült. Egyetlen öles lépéssel a fiú elé került, bal kezével, nyitott marokkal az öle felé nyúlt, és bűdös, forró lehelettel belelihegett a képébe:

– Itt a farkad? Mutasd! Adok egy húszast.

Megszólalt a sziréna, kitört a Vezúv, leomlottak Jerikó falai. Hátraarc, és egy minutumnyi idő alatt ott állt Misa és Patyó mellett. Leszarta, hogy azok mivel vannak elfoglalva, és fulladozó hangon, akadozva kibuggyant belőle:

– Ez egy buzi, meg akarta fogni a tökömet.

Azok ránéztek, és nem értették, hogy mi van. Misa becsukta a markát, kezét a zsebébe süllyesztette. Körülnéztek, de nem láttak senkit. Patyó még lépett is kettőt a garázsok felé, de megrántotta a vállát és visszajött.

– Mi van? Mi bajod? – kérdezte, mintha hülyének nézne. – Egy buzi? Ki? Nincs is itt senki.

– De igen. Ez egy buzi, meg akarta fogni a tökömet, motyogta maga elé meredve, és érezte, hogy a mellkasa felől a torkán át a szeméig szökik a szégyen. Lassan lehajtotta a fejét, és már a sírással küszködött, de azt nem engedte meg magának, hogy előttük kezdjen zokogni. Némán megesküdött, hogy erről többet soha senkinek egy szót sem!

– Sziasztok – búcsúzott el, és ólmos léptekkel hazabotorkált. Az út már nem volt több, mint hat garázs és két lépcsőház, de végtelennek tűnt.

A szülei már valóban otthon voltak. Nagyanyja elégedetten nyugtázta, hogy időben hazaért, apja jókedvűen megkérdezte, hogy tetstett-e a film, és hozzáfűzte, hogy vacsora után jöjjön be hozzá, mert szeretné látni az ellenőrzőjét.

Sokáig nem járt moziba.

Helikon, 2023/2. (856. szám), január 25.

Drávucz Zsolt

EGY NAP TÖREDÉKEI

1.

Hajnalban kel, bőven pirkadat előtt.
Az összetákolt puha ágy rugói nehezen
eresztik, de a tettvágy lendülete kiszakítja
a bolyhos takarók gravitációs teréből.
Azt mondja, reggelente lassan készülődik,
holott siető lépteit aligha tudja épeszű
ember követni. Mire a kotyogó orrán-száján
gőzt fúj, ő felöltözve, frissen mosott foggal,
szigorúan kevés sminkkel áll a gáزرózsa fölött.
Haját felkötö, szándék nélküli jelét adva annak,
hogy újabb hosszú nap vette kezdetét.

2.

Fölém hajol.
Indulunk. Lefelé futunk a lépcsőn.
Két perc múlva bénultan nézem, ahogyan
felszáll a buszra. Még egyszer integet.
Sosem láttam még embert így mosolyogni
háromnegyed hétkor. Ellentétes irányba
indulunk el ma is.
(Hogy a közös Start mezőnek vagy az ellentétes
irányoknak örül ennyire, nem tudhatom.
Fogkrémcsík. Szájszájtól az arcom közepéig,
egy órába telik, míg észreveszem. Legalább
szólhatott volna.)

3.

Az illatát nem tudom felidézni. Lehet,
hogy mindig más, ahogyan én is napról
napra más vagyok. Napközben ezt a
mindig más illatot keresem, könyveimen,
ruhámon, bőrömön. Reflex, talán rögeszme.
A hétköznapiak növekvő entrópiájában
ez a keresés fűz össze minket. Jó ideje
ez az egyetlen rend, amit elismerek.

Irodalmi Jelen, 2023/2.

Szabados Attila

VISSZAHAJOLTAM

Arra ébredtem, hogy a többi utas
kiszállt, a taxiban egyedül ültem.
Megmondtam az otthoni címet, ide
vigyen, zsebemben az utazásra szánt
papírpénzt szorongattam. Az autó
megállt, a sofőr kitéssékelt. A kórház
kapujában egy ápoló cigarettázott.
Visszahajoltam, nem jó helyre hozott,
mégis átadtam a gyűrött címetet.
Várjon meg, néhány perc az egész.

A nővértől nem kérdeztem semmit.
Most műtötték, mondta magától,
nem lehet látogatni. Ha megszólaltam,
azonnal leállított. Értsem meg, nem
lehet, különben sem mondhatja el,
a főorvos pedig még nyaral. Eldobta
a csikket, elindult befelé, én meg
megfordultam, a taxi nem volt sehol.
A kórház egyik ablakából a nővér
integetett, kezében fekete zászló.

Vigilia, 2023/1.

Győri László

JELTELEN HALOTTAK

Hol van a sírja? Hol van eltemetve?
Hol süvített a hóvihar fölötte?
Idegen földön, idegen hazában
nyugszik (nem nyugszik) tömegágyban,
tömegsírban a többiekkel együtt?
A korhadó holtakat lassan elfeledjük.
Vagy mégsem? Addig, amíg él itt hagyott, árva
gyermeke. Az a fiú úgy megy a halálba,
hogy halálának utolsó pillanatáig
sóvárog utána. Hol az én apám? Csak még arra vágyik,
tudja, hol halt meg, hol van eltemetve,
elmenne a sírhoz, még kúszva is elmenne.
Rögeszmésen vágyik, hogy tudja, merre, hol van?
Csak azt az egyet tudja, hol tették le holtan.
Nem tudja meg soha, a halott katonákat
sebtében ásták el, aztán odébb álltak,
a háború nem állt meg, menniük kellett,
ha élni akartak, amíg el nem estek.
Elestek ők is, őket is földbe tették,
akik még éltek, a bajtárs még ismerős testét.
De hol tették a földbe sietősen?
Milyen falu szélén, milyen temetőben,
ha temető, de csak egyszerű nyughely
jeltelenül vagy összeábdált sietős kereszttel.
Tegnap még tudták, hogyan hívták őket,
holnap elfelejtik, neveik elsűrődnek
bennük, a mélybe itatódnak,
mennek tovább, neki a fagynak, a hónap,
szétszórva, reménytelenül az elhagyott hazába
érni el, ha van visszaút, ha még nem hiába.

Hitel, 2023/1.

Kutas József

ÁTVÁLTOZÁSOK

„A rőtsapkás pór aligha terád
Gondol, míg néz a völgyeken át...”

(Ralph Waldo Emerson:
Egy és minden)

Átvágni a nyári napfénycsatakos, tág mezőn sem volt semmi munka, ám a hallgatag fenyveserdő kaptatói csaknem meghaladták az erejét. Minden lépés kinszenvedés volt, minden lélegzetvétel emberpróbáló feladat. A férfi nem értette, mi történik vele, s mivel nem értette, ellene sem tudott tenni semmit.

A rét, az erdő egyetlenegy, forrón hömpölygő fájdalomba sűrűsödött, ami olyan intenzív volt, mint egy pisztolylövés vagy a villámcsapás. Mégis ment, vánszorgott tovább. Hovatovább kezdte tisztelni a csigát, a teknősbékát azért a türelemért, amely felülírja az elme jól kimódolt terveit, és a saját tempója szerint alakítja át a világot. Most, hogy osztozni kényszerült e sorsokban, természetsszerűleg jobban átértette az eddig ismeretlen állapot előnyeit, hátrányait. Tisztelni tisztelte ugyan, de érteni nem értette. Ha neki a kezdetek óta olyan torz tartással és megalázó poroszkálással megverve kellett volna élnie, ahogyan nem egészen egy napja él, biztosan végzett volna már magával. Alig néhány rövidke órát töltött csupán e szörnyű testbe préselve, de máris úgy érezte: nem bírja tovább; tennie kell valamit, hogy megszabaduljon a gyötető sajnágtól, a kőnehéz gyomortól, a szédüléstől... A legrosszabb az volt, hogy semmiképpen nem tudta felidézni, hogyan és miképpen keveredett ebbe a bizarr helyzetbe; az egyik percben még minden rendben volt, a másokban meg semmi sem.

Tisztán emlékezett a nehéz gerendákból összerótt ház fűszeres szagára, a kislányra és az öregasszonyra – egészen a patakpartig nagyjából tiszta volt a kép. A pataknak olyan hideg volt a vize, hogy összevagdosta a szájpaddlását, a habok csillagokat fröcsköltek, ő előrehajolt – és ekkor, puff, rázuhant a sötétség. Bár, ha kicsit jobban belegendol, már ott sem stimmel a dolog. De ezzel ráér akkor foglalkozni, ha biztonságos helyre vergődött, ahol kipihenheti magát, és rendet rakhat *odabent*. Most egyelőre a köves útra koncentrált, a lombok hűvös zajára, a fénypettyes erdő zihálására.

Új fizimiskára is szüksége lesz, ha nem akar lépten-nyomon a háta mögé nézegetni, nem követi-e egy árny a múltból; egy árny magas kalapban, melynek karimáját lefelé konyította a legutóbbi vihar, a hátáról meg keresztben duplacsövű flinta lóg, a járása kemény, egyenes, dobol a földön. Egy árny, ami miatt aludni sem tud, csak rohan át a mezőn, anélkül, hogy látna valamit...

Már nincs sok hátra. Az emelkedő végén halványkék folt világított az égboltból kimetszve, és jelezte, hogy az ösvény egy tisztásba torkollik. Igaz, még jókora távolság vár rá, ám, ha addig a tüdeje nem lobban lángra, ha a térde szét nem törik, ha önmaga súlya le nem húzza a toboztörmelékes talajra, nincs más választása, le kell győznie a méterek alattomos hadseregét. Botorkált tovább. Lihegve ette a távolságot. S bár egyre többször förmedt magára, egyre válogatottabb szitkokkal illetve a nagy rakás szerencsétlenséget, akivé lett, nem volt hajlandó feladni. Ide-oda dülöngélt az erdei úton, ami Fagyal, a vadonban élő, magányos orvos kunyhójához vezetett.

– Mázli, hogy ilyen széles az ösvény – dűnnyögte összeszorítva fogait –, mázli, hogy *van*. Fagyal nélkül megdőglenék... lehet ám, hogy így is megdőglöm. Au! Ez a gödör meg hogy került ide? Nézz a lábad elé, öregem! Más se hiányzik, mint hogy itt, a világ végén ki-törd a bokádat... – és így tovább.

Bár az út alig emelkedett, úgy érezte, egy láthatatlan létrán mászik felfelé, fel egy nem létező kukoricapadlásra, ahol addig alhat, ameddig csak akar, vagy ameddig hagyják. Húzta már meg magát efféle pókhálós, félhomályos zugokban, és jó volt visszagondolni rájuk – ugyanakkor mégsem. Furcsán kiszáradt a szája. Fémes, szilánkos ízt érzett: mintha köveket ebédelt volna. Nagyot, keserveset nyelt. Nem volt róla meggyőződve, hogy ebédelt-e egyáltalán a közelmúltban. A veríték már rég átáztatta bundáját, amitől sohasem vált meg, vagyis most sem fogja ledobni; az erdő nagy fái alatt megrekedt a hőség, és az aranyba mártott lombok mesebeli karokként nyúltak utána, a fenyőtűjűk néha belekapaszkodtak a szőrmébe, és húzták-vonták, mint különleges, nyári lidércek... tántorogva bár, de lerázta őket, csoszogott tovább.

Várta már Fagyal, az orvos, aki megszabadítja ettől az állapottól, és – akár a régi szép időkben – újra életet lehel belé valamelyik csudás szerével; ha nem, hát a kalyibában akkor is eltölthet pár napot... ha-csak az Árny nem éri utol.

Vajon mekkora lehet az előnye? Fogalma sem volt. Ahogy mondani szokás, elveszítette a fonalat.

A patak... az a nagy ház, aminek hol mézeskalács-, hol pecsenye-illata volt... a földre szóródott sárga virágok... az emlékek döngve döngicséltek körülötte, míg igyekezett *nem* az Árnynra gondolni. Természetesen nem sikerült. Lehetetlen a semmire koncentrálni úgy, hogy az ember *van*.

Szuszogott, hörgött. Egyik lábat a másik után, lehetőleg az ösvény közepén haladni, és nem lesz semmi baj (ezt hajtogatta, miközben folyamatosan azon járt az esze, mi lehet az Árnnyal).

A gondolat befészkelte magát a homloka mögé, és kettévágta elméjét. Abban a tudatban gyalogolt tovább át az erdőn, hogy (hiszen egyre kevésbé tud parancsolni testének-lelkének), jó úton van a megbolonduláshoz.

Hol Árnny volt, aki komótosan követi *ezt* a botladozó szörnyeteget, s ügyel, nehogy a kellenél hamarabb beérje, mert akkor vége a mókának, máskor ismét önmaga, aki a háta mögé pislogva (nem önszántából) bevarázsolja magát az út menti bokrokba... mintha elrabolta volna saját magát. És viszont. Valaki elrabolta őt, miközben nem figyelt.

Lehet, hogy csak képzelődik? Hogy agyára ment a hőség, a nélkülözés? Szó, ami szó, az utóbbi időben alaposan rájárt a rúd. Régi, kedves helyein rúd s ellenszenves idegenek fogadták, akiknek szinte egy szavát se értette; a hajdani cimborák vagy meg se ismerték, vagy mindenféle egykori sérelmekre emlékeztették, akadt, aki holmi nevetséges tartozásokat akart rajta behajtani, és amikor megtagadta a kérést, átnézett rajta, esetleg homályos megjegyzéseket ejtett el bizonyos következményekről. Barátai ellenségekkel váltottak. Vagy ő lett ellenséggé a barátai számára? Ha belegondol, az elmúlt hónap egymást követő kudarcok sorozata volt, megannyi zsákutca és gonosz csapda. Ehhez képest egy kis csúszkálás és csetlés-botlás a tobozok meg az alattomosan éles kavicsek között szóra se érdemes. Már-már szórakozás számba megy.

Fagyal kalyibája most a világ legbiztosabb menedékének tűnt fel előtte: a hely, mely bővelkedik ételben-italban, ráadásul csak az találja meg, aki tud róla; olyan, akár egy igazi titok. Ráadásul a doki erdő-mező híres medikusa, ért a lőtt-, a szúrt sebekhez, a mérgezéshez, a hógutához, a fagyáshoz, a fogyáshoz és mindenféle olyan nyavalyákhoz, amelyeknek oka a lélekben keresendő... talán számára is talál írt. Jelenleg neki csak arra van szüksége, hogy a doki megszabadítsa a nehézlégtől, a test ólomsúlyától – és tanácsot adjon, mit kezdjen az életével, azok után, hogy... mi után is? Itt mindig elakadt. Emlékeinek finom szálai ezen a ponton elszakadtak, valami az elméjében elvágta a fonalat:

foltok, színek és benyomások lebegtek egymás hegyén-hátán egy képzeletbeli téli folyó jégtábláiként.

Hopp! Ha nem lett volna elég a bajból, most kapott még egyet, egy újabb figyelmeztetést a sorstól, hogy jó lesz vigyáznia. Figyelme elkalandozott, így sikeresen beletalpalt egy egészséges kökénybokorba, ami messze földön híres hegyes, kampószerűen visszahajló tüskéiről, valamint legendás a vendégszeretetéről. Más körülmények között semmeddig se tartott volna kiszabadítania magát, ám ezúttal nem sikerült. Minél jobban kapálózott, annál jobban beleragadt a szúrós szövevénybe, és hamarosan rá kellett jönnie: nem folytathatja így tovább. Ez nem a fuldokló esete. Neki nem kell csapkodnia meg tempóznia, hogy életben maradjon, épp' ellenkezőleg.

Kicsavarodott testtel vergődött még egy darabig, míg a hasában kivirágzó fájdalom teljes mozdulatlanságra nem készítette. Hevert a növényözöges ágyon, és figyelte, hogy a fenyőtűkön miként akad fenn a fény; a napsugarak narancssárga rétegekben rakódtak le a fakérgen... behunyta a szemét.

A patak... az Árny, a puskával a hátán... a fehér hajú öregasszony, akinek olyan áttetsző-fehér volt a bőre, mint a befagyott patak, amin izgága gyerekek korcsolyáznak... ekkor az emlékek egyetlen érintésre szétporladtak, majd elszálltak, és ő ott maradt, fennakadva a kökénybokor egyenes ágain.

Ebben a pillanatban a galád bokor erősen megrándult, ő pedig megérezte egy másik élőlény jelenlétét a közelében. Mielőtt azonban bármit tehetett volna, a helyzet megoldódott.

– Hé, cimbora – szólította meg az idegen és köhögött. – Bocsánat, kissé meg vagyok hűlve. Jól vagy? He? Jól vagy hát?

Fagyal! A jó öreg Fagyal! Hát persze! Ha ő, akkor minden rendben. Biztosan meglátta az úton, hogyan szenved, megszánta, és eléje jött... annak ellenére adott teret a gondolatnak, hogy tudta, a doki a tisztásról nem képes lepillantani a lejtőre. Kizárt dolog. Más itt a magyarázat... ám nem akart vájkálni a valóságban. Örült, hogy megmenekült.

Érezte, amint erős, de óvatos ujjak motoznak a testén, azután a leveleken, majd a tüskék hirtelen elengedték. Szabad volt – legalábbis a kökény miatt egyelőre nem kellett aggódnia. Legközelebb majd vigyázni fog, és a tekintete megelőzi majd a lábát. Persze, ha lesz legközelebb. Nehezen szedte a levegőt, s állapotán az iménti baleset sem sokat segített. Óvatosan a gyomrára tette a kezét.

A doki tovább ügyködött rajta, s ő közben hallotta, hogyan dünynyög magában, érthetetlen mondatokat formál szemrehányó hangon, a maga furcsa dialektusában motyog, hadovál, és közben tépi-hajlítja a rakoncátlan, együttműködésre képtelen gallyakat.

– Beszélj értelmesen – mondta, miután kezdte megelégni az abajgatást, és némi erőfeszítés árán kinyitotta a szemét –, és hagyj abba a rángatást. Kérlek. Nem érzem magam valami fényesen.

Fagyal közvetlen közléről meredt a képébe. Egy fikarcnyit sem változott, mert a manók kívülről nem öregsznek. Ugyanolyan sima, kerek képe volt, mint a múltkor, a fülei elállóak, arányosak, szurokbogársötét szeme kétfelé kancsított. Akinek először volt dolga vele, bizony, hamar hátrafelé kezdett közlekedni Fagyal láttán; időbe telt megszokni őt. Most kissé dühösnek, vagy legalábbis ingerültnek látszott, s miközben lerázta mancsairól a rátapadt növény-ezt-azt, került a pillantását.

Hamar levette tekintetét a manóról, és a tájat tanulmányozta, csupán a miheztartás kedvéért; addig, amíg Fagyal észhez tér, és vagy kerek-perec elárulja, hogyan keveredett a szokatlan erdei útra, vagy kieszél valami hihető, kedves történetet. Ráért. Most, hogy eljutott a dokihoz, hirtelen úgy rémlett, nincs más teendője a földön; ezzel lezárhat mindent, ami rossz volt... de nem, nem hitte, hogy mindez ilyen egyszerű. A fénycsíkok egy furcsa ablak rácsait idézték az emlékezetébe; megrázta a fejét, és nyögve-lihegve felült. Szédült, és még mindig úgy érezte, figyelik. Pontosabban: hogy ő figyelni saját magát, ezt a torzonborz, alakatlan lényt a tobozok közt ücsörögve, egy hozzájuk hasonló forma, amint rosszkedvűen próbálja tisztába tenni a dolgokat. *S kettejük* mögött, mintegy mellékesen, ott lesett az Árny (tisztán látta fűzőld egyenruháját, keskeny, gonosz arcát, sőt, a kalapdobba tűzött madártollat is), elűzhetetlenül.

– Nem *nézel* ki valami fényesen – szólt Fagyal rekedten. Apró termete ellenére a hangja fenyegető-érdes volt, mint a viharban kidőlő nagy fák robaja. Fagyal rendes szórakozásai közé tartozott rémisztgetni az erdő különféle népeit: elrejtőzött egy gödörben, vakondtúrásban, mókusodúban, és rá-ráripakodott egyik-másik, jobb sorsra érdemes erdőlakóra, aki pechére a közelébe tévedt. Igaz, néha megkergette egy vaddisznó, medve vagy farkas, azonban Fagyalra senki sem tudott haragudni – senki sem tudhatta, mikor szorul a segítségére.

Miközben a doki mókás gaztetteit idézte maga elé, a megnyitott elmeszakaszon más emlékek is befurakodtak; a fura főkötős öregasszony

mellett az a kislány (hogy is hívták), akit a sárga virágos rétre terelt... Fagyal erősen oldalba bökte.

– Nem maradhatunk itt, cimbora. A fának is szeme van... tudsz róla, hogy égen-földön, sőt még a föld alatt is téged keresnek? Hogy az erdő apraja-nagyja miattad szaladgál egész nap inaszakadtáig? He? Mibe keveredtél már megint? Jutalmat tűztek ki, hallod? Esküszöm, ha nem húztál volna ki néhányszor a pácból, ha nem segítettél volna a szűkös időkben egy kis bárány-, meg csirkehússal, fontolóra venném, hogy... – Fagyal hatalmasat legyintett. – Szóval? Mit csináltál?

Nem válaszolt. Megérintette a hasát, mely kemény volt, akár a kő, és megpróbált kicsúszni a doki vonzáskörzetéből; forgott vele a világ. Mi történhetett? Mi történhetett, amiről ő alig-alig tud valamit? Valami óriási és iszonyú dologról lehet szó, ha – Fagyal szerint – mindenki őt keresi (egyelőre nem kergetik), s félő, hogy kiközösítik majd... De nem ezt akarta? Új életet kezdeni egy másik életben? A barátai tehát ezért fordultak el tőle, ezért változtak meg... feljajdult.

A déli nap dörömbölt az erdő fedelén. Lángnyelvek söpörtek végig a fák között, s az arnyszemetet annak rendje s módja szerint eltüntették a gyökerek közt. Felszisszent.

Fagyal föléhajolt, és elhúzta ökölbe szorított kezét a gyomra elől (nem ment könnyen).

– De most a legfontosabb, hogy lábra állítsalak téged. Ki kell szednem innen a köveket, mielőtt nagyobb bajt okoznak. Nem mondom, hogy nem fog fájni... de hidd el, megéri. Meg fogod majd köszönni, ha túl leszünk rajta.

Ezredvég, 2023/1.

BÁLINT TIBOR

A 2022-es év kettős évfordulót jelentett Bálint Tibor életrajzában: tavaly töltötte volna 90. életévét, és húsz éve halt meg a kolozsvári születésű, főbb műveiben Kolozsvárt (is) megformáló prózaíró. A kettős évforduló kapcsán 2022 decemberében egy nemzetközi emlékkonferencia révén vettük szemügyre a Bálint Tibor-textusokat és azok kontextusait Kolozsváron. Az ebbe a lapszámba válogatott konferenciatanulmányok a Bálint Tibor-életmű sokféleségére kívánják felhívni a figyelmet, a közismert, színházi és filmes adaptációkkal is rendelkező, Kolozsvár térképzetét megkonstruáló, nagy sikerű *Zokogó majom* című regénynek több szempontú olvasatán túl Bálint Tibor újságírói pályájának alakulástörténetéről, valamint regényeinek komparatív vizsgálatáról olvashatunk.

Szajbély Mihály

BÁLINT TIBOR (ÚJSÁG)ÍRÓI PÁLYÁJÁNAK ALAKULÁSTÖRTÉNETÉRŐL*

A napilapokban publikáló író az örökkévalóság helyett a másnapnak dolgozik. Írásai érdekesek és színesek, jobb lapok esetén színesek és tanulságosak. Alakja a 19. század második fele óta ismert. A tér, melyet akkor betöltött, leginkább a vastag vonal alatti egyharmad, a tárcarovat. Neve felbukkant máshol is, de szerepe az információs részekért felelős újságírókéhoz képest járulékosnak tűnt. De ez csak látszat. Valójában ő, pontosabban ő és társai tették megkülönböztethetővé az egyik lapot a másiktól. Kálnoki Izidor azt fejtegette *Hogy készül az újság ma?* című, 1908-as esszéjében, hogy a napilapok azonos híryanagból dolgoznak, s hogy mégis saját arcuk van, azt azoknak az egyéni hangon megszólalni képes munkatársaiknak köszönhetik, akik „tárcában vagy vezércikkben, apró karcolatban vagy nagy elmefuttatásban, tarka-barka krónikákban, vagy nagy kritikai szemlékben megírják azokat a dolgokat, amiket csak ők tudnak elgondolni, vagy csak ők tudnak abban a formában elmondani”.¹ Kálnoki, maga is e típus megtestesítője, *Az Újság* című lapban megjelent munkáiból alkalmasint összeválogatott egy-egy kötetet.² Olvasói örülhettek, hogy kedvelt szerzőjüket a könyv lapjain látják viszont, a médiumváltás azonban nem biztosított számára örökkévalóságot: nevét, egykor népszerű író-újságíró társaihoz hasonlóan, ma már csak néhány régi lexikoncikk őrzi.

Bálint Tibor pályafutása e 19. századi írotípus kései homológjaként indult. Kezdetben napi-, később inkább heti- és havilapokban megjelent írásai jó tollal és színesen megírt, az *utile et dulcét* a kor napi elvárásainak megfelelően hasznosító szövegek. Aligha is lehettek volna mások. Első írását, a *Vasöntők versenyét*, még levelezőként adta közre az *Igazság* egyik 1952-es nyár eleji száma,³ de két hónappal később már

* A tanulmány az NKFI Alapból megvalósuló, OTKA K 132124 „Történetek az irodalom médiatörténetéből” kutatási projektum keretében készült.

- 1 VULPES (KÁLNOKI) Izidor, *Hogyan készül az újság ma? = A Magyar Bobémvilág. Budapesti Újságírók Almanachja 1908-ra*, szerk. SZERDAHELYI Sándor, Budapesti Újságírók Egyesülete, Budapest, 1908, 64.
- 2 *Az ördög bibliája. Egy kártyakirály tanításai*, Singer és Wolfner, Budapest, 1905; *A baccasztal mellől*, Schenk, Budapest, 1908; *A helyi vonat*, Schenk, Budapest, 1911; *Éjszakai kóborlások*, Schenk, Budapest, 1911; *Füst és hamu*, Athenaeum, Budapest, 1913; stb.
- 3 BÁLINT Tibor levelező, *Vasöntők versenye*, *Igazság* 1952. július 15., 1.

a napilap munkatársaként jegyezte az *Ifjúmunkások beszélgetnek a kommunizmus nagyszerű távolatairól* című tudósítását.⁴ Az (újság)írótól akkor egyértelmű iránymutatást vártak, a *jó* kiemelését, a *rossz* megbélyegzését, a kommunista célok szolgálatát. „Az író az emberi lélek mérnöke” – mutatott irányt Sztálin, „a művészi alkotások valóságosságának összhangban kell lennie a dolgozó embereknek a szocializmus szellemében való átalakításával és nevelésével” – értelmezte Sztálin szavait Zsdanov.⁵

Emiatt válhatott a lapok belletrisztikai rovatában vezető formává a tanulságos rövid történet, a karcolat, mely Bálint Tibornak hamarosan fontos műfajává vált. Az Igazság, az Ifjúmunkás, majd a Falvak Népe után máshol is jelentkezett vele, főként az Utunkban, mely 1955-től kezdve legfontosabb publikációs fórumává lett.⁶ A közvetített értékek a sematizmus időszakának múltával változtak,⁷ elmaradt a tanulságok szájbarágós megfogalmazása, változott a hangnem, a történetek végére jutva azonban az olvasónak aligha lehettek kétségei afelől, hogy a szerzői intenció szerint milyen álláspontot kell elfoglalnia. Ugyanez igaz Bálint Tibor novelláira; a karcolat és a novella határvonalát egyébként az ő esetében különösen nehéz lenne kijelölni.

Rövid írásait, századfordulós elődeihez hasonlóan, időnként kötetekbe válogatta, és örültek az ő olvasói is, hogy egybegyűjtve viszontláthatták azt, amivel korábban más környezetben találkoztak. A kötetbe gyűjtés azonban most sem változtatott a napi érdekeltségen. Napi érdekeltségen nem azt értem, hogy minden esetben aktuális napi problémákhoz szólt volna hozzá. A kultúrpolitikai prés lazulásával erre már nem volt szükség. De mindvégig irányítani igyekezett az olvasót érdekes és könnyen emészthető szövegeivel. Úgyesen hozott létre újabb és újabb formákat a karcolat jól ismert médiumából, miközben (szükségképpen) lemondott a médium megújításáról, a valódi eredetiségről.⁸ Az *Angyaljárás a lépcsőházban* (1966), a *Császár és kalaposinas*, a *Nekem már fáj az utazás* (1973), a *Mennyei romok* (1979) vagy a többi hasonló

4 BÁLINT Tibor, *Ifjúmunkások beszélgetnek a kommunizmus nagyszerű távolatairól*, Igazság 1952. szeptember 10., 3.

5 TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre, *Sztálin és a költészet*, Tiszatáj 1949/4., 233–234.

6 DEMETER Zsuzsa, *Bálint Tibor. Esszék, tanulmányok*, MMA, 2022, 10.

7 BALÁZS Imre József, *Antropológiai szempontok a Gheorghiu-Dej korszak rövidprózájának megközelítéséhez = A sztálinizmus irodalma Romániában. Tanulmányok*, szerk. Uő., Komp-Press, Kolozsvár, 2007, 63–91.

8 Niklas LUHMANN, *Das Medium der Kunst* = Uő., *Schriften zu Kunst und Literatur*, hrsg. Niels WERBER, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2008, 127–129.

gyűjteményes kötet írásait ma már aligha olvassuk a *Zokogó majom*hoz hasonló szellemi izgalommal, még ha a kötetcímek a magyar irodalom legszebbjei közül valók is. Ha olvassuk őket egyáltalán, mert alighanem igaza van Demeter Zsuzsának, amikor óvatosan bár, de megkockáztatja, hogy Bálint Tibor mára egykönnyes szerzővé vált.⁹

A *Zokogó majom*, Bálint Tibor életművének alakulástörténete felől nézve, igazi meglepetés. És nem csupán a formaváltás, a rövidpróza felől a nagyepika felé való fordulás okán, hanem a regény médiumának egyénivé és egyszerivé formálása miatt. Erre egyebek mellett azért volt lehetősége, mert a közléssel párhuzamosan készül, folytatásos tárcaregény ismeretlen fogalom volt a rendelkezésre álló lapokban, így eleve nagyobb mozgásteret biztosító könyvregényben gondolkodhatott. Közben ismét csak igaza van Demeter Zsuzsának, amikor a rövidtörténetek és nagyregény között a folytonosságot emeli ki. A lírai hangoltság, amelyet már a *Zokogó majom*ról szóló első kritikák észrevettek, s amely a későbbi szakirodalom epiteton ornansa maradt, meghatározó vonása karcolatainak. A folytonosság további jele, hogy a regény egyes alakjai, történetei és motívumai jelen vannak a szerző korábbi írásaiban.¹⁰ *Csendes utca* című 1963-as könyvének *Láncreakció* és *Az elvarázolt lány* című novellái Hektor és Böske történetének korai variációi. De Hektor felbukkan az *Angyaljárás a lépcsőházban* című gyűjtemény *Sötétkamra* című novellájában is. A *Rokonértelmű szavakban* a *Zokogó majom* első fejezetének motívumaira ismerhetünk, amikor Böske temetése után Kálmán céltalanul kószál a városban – csakhogy itt nem Böskét, hanem Hektort temetik. A példákat lehetne még sorolni. Most mégis inkább arra hívnám fel a figyelmet, hogy Bálint Tibor nem csupán a nagyregényben hasznosította régebbi szövegeit. *Búcsú a rövidnadrágtól* című 1964-es ifjúsági regényének második fejezete például debütáló kötetének egyik novelláját – az *Érettségi* címűt – helyezi új szövegösszefüggésbe, a hetedik fejezet pedig a *Sanyika* rekapitulációja. A nikkelezett szemmértékről szóló tréfa felbukkan az *Érettségi*ben, ismétlődik az említett ifjúsági regényben, majd a *Fekete Péter*ben kifejezetten róla szól az egyik történet (*A nikkelezett szemmérték*). Lesz majd dolga a kritikai kiadásnak: az újrahasznosítás az újságokba dolgozó, állandó penzum megteremtésének szorításában alkotó szerzők természetes gesztusa.

Vannak tehát jelei a folytonosságnak, máshonnan nézve azonban ez másként látszik. Én a magam nézőpontjából most az egyediséget

9 DEMETER, *I. m.*, 55.

10 *Uo.*, 25–26, 74–75.

eredményező fordulatot szeretném hangsúlyozni, melyet abban látok, hogy az értékek pontos kijelölésének a helyére a nagyregényben a *beleérző értéksemlegesség* lépett. A közbeeső disztópia, az *Önkéntes rőzsák Sodomában* (1967) sajátos határhelyzetet foglal el. A város új tömbházait elárasztó bűz, Bodor Ádám néhány évvel később született munkáihoz hasonlóan, a kommunista építőmunka mögött meghúzódó rothadást allegorizálja. Az allegória azonban nem tűri az értéksemlegességet: ellenutópia csak az utópia horizontján, valódi értékek mentén hozható létre. A *Zokogó majom* viszont minden tekintetben semleges álláspontot foglal el. Ahogyan a gyermek természetesként fogadja el azt a világot, amelybe beleszületik, átérzi az örömet és a fájdalmat, sír vagy nevet, de valami magától értetődő adottságként él át mindent, úgy viselkedik a mű elbeszélője.

A regény értéksemlegessége persze nem azt jelenti, hogy ebben a világban nincsen *jó* és nincsen *rossz*. De *jó* és *rossz* között nincs egyenes választóvonal, nincsenek térfelek. És végképpen nincs elbeszélői állásfoglalás, de még sugallat sincsen arra nézve, hogy az olvasó hogyan foglaljon állást. A jónak és a rossznak foltjai vannak, nem térfelei, és e foltok úgy viszonyulnak egymáshoz, mint egy vastag ecsettel felkent, régi olajfestményen a hajszálvékony repedések hálója által elválasztott felületek: közöttük a választóvonal csak közel hajolva észrevehető. Mi, olvasók persze detektálhatunk jót és rosszat. De a rosszat megbélyegezni mi sem vagyunk képesek, mert az ábrázolt alakok cselekedetei és jellemvonásai a Hippolyte Taine-i értelemben a milió által determináltak. Bálint Tibor alkalmasint naturalistákat idéző leírásai ezt kétségtelenné teszik. Mégsem borzadunk felettük, mert élni igyekvésük közben elpiszkolódó alakjait kiemeli a sárból az írói megértés.

Beleérző értéksemlegesség, valóban.

A porcelángyárnak a Szamos apró szigetére kihordott hulladékában a gyerekek törött nipelket találnak, kimentik őket, a külvárosi utcán a házak előtt „sánta angyalok egyensúlyozták magukat, s úgy mosolyogtak át a kerítés lécein, mintha leplezni akarnák fogyatékoságukat”.¹¹ Fogyatékosak, de fogyatékoságukról nem tehetnek, csonkaságukban pedig szépség rejlik: pontosan olyanok, mint a regény szereplői.

Annak az írói gyakorlatnak az ismeretében, amelyet Bálint Tibor a karcolatokban kialakított, e párhuzam kiemelését és néven nevezését,

11 BÁLINT Tibor, *Zokogó majom. Egy élbetetlen család kálváriája*, Kriterion, Bukarest, 1970², 20.

kommentálását várnánk. A *Zokogó majom* világtól mi sem áll ennél távolabb. Az elbeszélő egy általa otthonosan ismert világ érzékelhetővé tételén dolgozik. Az érzékelhetővé tétel a hajdani komplexitás lehetséges világgá, immár áttekinthető és elbeszélhető komplexitássá alakítását jelenti. A feldolgozott anyag minősége eközben nem változik. Mert rendezni és leírni az érzékleteket lehet érzéklet-voltuk kiiktatása nélkül, az érték kategóriákba való átfordítás azonban már megszüntetésükhöz vezetne.

Én úgy látom, a regény lírai hangoltságát az érzékletekhez való ragaszkodásnak köszönheti. Ugyanakkor e líraiság mögött nem impressziók és hangulatok érzékeltetése áll, mint a költészet esetében, hanem részletező leírások. A részletező leírás pedig azért nem vezet naturalizmushoz, mert a naturalizmus annak aprólékos bemutatására törekszik, ami van (még ha ez végrehajthatatlan program is), Bálint Tibornál viszont a részletezés nem a valóság, hanem a valóság érzékelésének, pontosabban az érzékelés érzékeltetésének a szolgálatában áll.

Innen nézve a *Zokogó majom* valóban előzmény nélkülinek tűnhet. Az írói életművek azonban mindig szervesen épülnek, és ez arra int, hogy a fordulat pusztá hangsúlyozása helyett a beleérző értéksemlegesség rejtett előzményeinek a nyomába eredjek.

*

Bálint Tibor a napi- és hetilapok olvasóközönségének igényeit szem előtt tartva dolgozott, a mindenkori ideológiai elvárásokat azonban nem hagyhatta figyelmen kívül. A hozzájuk való igazodás volt a megjelenés záloga. A kétféle szempont összehangolása nem lehetett egyszerű, a kései olvasónak könnyen támadhat az a benyomása, hogy a szerzőnek nem sikerült a fából vaskarikát faragnia. Ám ami bántóan tendenciózusnak tűnhet ma, az a korabeli lapok kontextusában egyfelől üdítő, másfelől ideológiai kritikára okot adó lehetett. Demeter Zsuzsa találó megfogalmazását idézve, „a pozitív hős típusát igen korai novellái után hamar a »pozitivizálódó hősre« cseréli, s életképeiben minden intés ellenére is ragaszkodik a kisszerű konfliktusok ábrázolásához [...]. Bálint Tibor túl jó író ahhoz, hogy meg tudjon felelni az ötvenes-hatvanas éveket uraló ideologikus irodalomszemléletnek [...]»¹²

S hogy milyen elvárásoknak milyen módon kellett (volna) megfelelnie, annak érzékeltetésére most csak egyetlen példát szeretnék idézni

12 DEMETER, *I. m.*, 17.

Kántor Lajosnak *A kollektívizmus élménye felé* című írásából, mely 1960-ban jelent meg az Utunkban. Kántor itt azért kárhoztatta *Pediculus vestimenti* című írását, mert az nem éri el „a kívánt hatást”, a reakciós szemléletű tanár leleplezését és elítélését. Éspedig azért nem, mert „Bálint Tibor a tanár, s az úri diákok ellenséges magatartását azzal indokolja, hogy – félnek a tetűtől. Ebben a karcolatban a szegénység elsősorban a piszkosságban, a tetvességben jelentkezik! Bálint így természetesen arról nem tud beszélni az olvasónak, hogy az az iskola akkor sem nézte volna jó szemmel a proligyereket, ha történetesen nem tetves. Szemléleti hibáról van tehát szó, amely károsan hat vissza az írásra.”¹³

A *Pediculus vestimenti* egyébként ugyancsak a *Zokogó majom* előzményei közé tartozik. A regényben Kálmánka kerül ingyendiákként a gimnáziumba, tetűkkel neki ugyan nincs gondja, de a számára idegen környezetben nehezen találja a helyét. *Édesanyám* című fogalmazványát azonban az irodalomtanár remekműnek minősíti, felolvassa az osztály előtt, majd hozzát teszi: „Az egyéni észlelés mély és őszinte kifejezésének vagyunk tanúi!”¹⁴ Az önéletrajzi fogantatású regény e kis epizódja arról tanúskodik, hogy írói hajlama Bálint Tibort eleve az egyéni észlelés, a nagyregényben megvalósított beleérző értéksemlegesség irányába vitte volna.

Ilyen írások publikálására azonban akkor nem nyílt tér. Hogy ő mégis próbálkozott velük, arról az Utunk irányzatossága fölött őrködő főszerkesztőnek, Létay Lajosnak 1962 elején, a romániai írók országos kongresszusán elhangzott szavai tanúskodnak. Létay arról beszélt e fórumon – melyet egyébként a Kommunista Párt főtitkára, Gheorghie Gheorghiu-Dej nyitott meg –, hogy a szerkesztőségek fontos szerepet játszanak a szerzők eszmei irányításában. Munkájuk eredményességét Bálint Tibor példájával igazolta, aki

[...] éveken át olyan karcolatokat hozott a szerkesztőségbe, amelyekben tanújelét adta atmoszférateremtő képességének, de amelyekben a hamis színeket hajszolva, a külváros régi elemeinek ábrázolására szorítkozott. A szerkesztőség figyelmesen elemezte a fiatal prózaíró karcolatait. Igényességgel és szeretettel folytatott munkánkat, amelyet az *Igazság* című helyi pártlap és az *Ifjúmunkás* szerkesztői is támogattak, végül siker koronázta. A fiatal prózaíró ma aktuális témájú, derűt sugárzó, rendkívül sikerült portrékat és karcolatokat ír.¹⁵

13 KÁNTOR Lajos, *A kollektívizmus élménye felé*, Utunk 1960. november 25., 2.

14 BÁLINT, *Zokogó majom*, 364.

15 *Felhasználások az írók országos értekezletén – Létay Lajos*, Utunk 1962. február 16., 8.

Valóban?

Az Utunk kritikai rovatának vezetője, Marosi Péter korántsem ilyen derűt és optimizmust sugárzó hangon nyilatkozott egy évvel később Bálint Tibor *Négyzetgyök és Kikapcsolódás* című, a hetilapban frissen megjelent karcolatairól. Megoldatlanoknak, teljességgel nyitva hagyottnak nevezte ezeket az írásokat, „[...] amelyekben érdekesen rajzolja meg egy meglehetősen magányos ifjú értelmiségi mindennapos belső, lelki kalandjait, éppen csak az nem derül ki ezekből a rajzokból, a legáttételesebb formában sem, mi hát a tulajdonképpeni célja velük szerzőjüknek? Illetőleg: annyi célt magyarázok beléjük, amennyit akarok, de egyik se bizonyos. Ez pedig eszmeileg és művészileg is aláaknázza ezeket a karcolatokat. Úgy indulnak, hogy valami érdekes, jelentős problémát remél az olvasó, aztán valósággal eltörpülnek, eljelentéktelenednek céltalanságukban.”¹⁶

A Marosi által kifogásolt írások nem tartoznak Bálint Tibor legjobb munkái közé. De minket nem a céltalanságuk zavar, hanem az, ahogyan a jó atmoszférájú történeteket rejtett tantörténetekké alakítja. A korabeli olvasók viszont éppen azt értékelték, amit a kritikus nehezményezett: az írások nem vezettek a tanulságok harsány kimondásához. Marosi bírálata mögött egyébként szilárd ideológiai konszenzuson nyugvó megfontolás állt. Az Utunk korábbi főszerkesztőjének, Földes Lászlónak a megfogalmazásában: „amiért a sematizmus ujjal mutogatott, hogy ez jó, ez rossz, attól mi még nem mondhatunk le arról, hogy megmutassuk, bizony ez jó, ez pedig rossz; [...] attól még nem mondhatunk le az irodalom nevelő szerepéről”.¹⁷ A zsidó származású szerzőt e cikkének megjelenése után fél évvel elmozdították főszerkesztői posztjáról, kizárták a pártból, és publikálási tilalommal sújtották. Persze nem nézeti tarthatatlanságának esett áldozatul, hanem a népies-urbánus csatározások pártkáderek között zajló, groteszk erdélyi változatának. A személyes bosszút egyértelművé teszi, hogy az ellene szóló feljelentést megfogalmazó marosvásárhelyi írók egyike, Gálfalvi Zsolt¹⁸ még 1963-ban is Földessel egybehangzó módon és a jelzett ideológiai konszenzus jegyében vetette Bálint Tibor szemére: figyelmét elsősorban a negatív szereplők aprólékos lélektani ábrázolása

16 MAROSI Péter, *Néhány novelláról*, Utunk 1963. május 24., 4.

17 FÖLDES László, *Ábrázolás és ítélet*, Utunk 1958. január 30., 8.

18 Társai Hajdu Győző és Sütő András voltak; vö. Stefano Bottoni vérfagyasztó tanulmányát: BOTTONI, *A hatalom értelmisége – az értelmiség hatalma. A Földes László ügy*, Korall 2004. december, 113–134.

köti le, a pozitív oldal elhanyagolása a konfliktusok társadalmi vetületének elhomályosulásához vezet, „az író eszmeileg nem értékeli elég alaposan, átgondoltan az élet jelenségeit, megelégszik a regisztráló jelzéssel, ahelyett, hogy állásfoglalását a konfliktus teljesebb megrajzolásával művészileg érvényesítené”.¹⁹

Létay Lajos vállveregető sorainak tanúbizonysága szerint Bálint Tibor szívesen lemondott volna az irodalom Marosi, Földes és Gálfalvi által körülírt nevelő szerepéről, de erre 1962–63 táján még nem volt lehetősége. A tűréshatárt viszont, az őt ért bírálatok tanúbizonysága szerint, folyamatosan próbálgatta. S erre jó oka volt. Az ideologikus elvárások évről évre szelídültek, komoly jelei mutatkoztak a kommunizmus „emberarcúvá” formálódásának,²⁰ s végső soron e folyamat tette lehetővé 1969-ben a *Zokogó majom* megjelenését.²¹

A hatvanas évek elején azonban a nagyregényben megtestesült ars poetica még nem belletrisztikai művekben, hanem olyan gyűjteményes kötetekről szóló ismertetőkből bontakozott, amelyek egyszerre igazolták, inspirálták és tudatosították saját írói törekvéseit. Különösen szembeűnő ez Bródy Sándor novelláinak a Magvető Kiadónál 1960-ban megjelent kétkötetes válogatásról szóló könyvajánlóban: „[...] a kisemberek könnyes, szenvedő arca [...] nála bukkan fel először. [...] Erény és szépség diadalát hirdeti, minden szociális igazságtalanság fölött [...]. Örökké valami tisztát és egyszerűt szeretett volna írni, valami légiest és kakukkfűszagút [...]. Meghal egy pék, egy lány kiáll reklámcsinálónak az olcsó bazár elé, Erzsébet dajka lesz, s egy homályos vendéglő párájában ingyenkedő kispolgárok várják kocogva és gyűlölködően a pincért, a friss, főtt húst. [...] mindaz, amit sietve, vázlatosan írt [...], elégséges ahhoz, hogy utódai [...] szinte topográfiailag érezzék a valóság egy-egy területének éles kontúrokban kidudorodó felszínét.”²² Érdeemes lenne Bródy novelláit összeolvasni Bálint Tibor nagyregényével. Erre való tér híján itt csak hipotetikusán fogalmazom meg, hogy

19 GÁLFALVI Zsolt, *Az elvarázsolt hétköznapok*, Igaz Szó 1963. október, 359.

20 LUCIAN BOIA, *A román kommunizmus különös története (és szerencsétlen következményei)*, ford. VALLASEK Júlia, Koinónia, Kolozsvár, 2017, 85–96.; BALÁZS Imre József, *A harmadik Forrás-nemzedék irodalomtörténeti szerepe (Előszó) = A harmadik Forrás-nemzedék viszonyhálózatai. Tanulmányok*, szerk. Uő., Komp-Press, Kolozsvár, 2022, 8.

21 „Amikor a regény megjelenik, a romániai magyar irodalomban sokat mondó fordulat zajlik: gyökeres szakítás a korábbi évtized agresszív dogmatizmusával, s ennek a fordulatnak nem is akármilyen része a *Zokogó majom*.” DÁVID Gyula, *Sánta angyalok utcája = Más térben. Bálint Tibor (1932–2002)*, szerk. EGYED Emese, Komp-Press – Kolozsvár Társaság – Bálint Tibor Baráti Társaság, Kolozsvár, 2012, 114.

22 BÁLINT Tibor, *Bródy Sándor: Húsevők*, Igaz Szó 1961. március, 477.

az összesen 1200 oldalas Bródy-kiadás forgatása meghatározó szerepet játszhatott a saját hangra, a beleérző értéksemlegességre való rátalálásban. Mert Bródy sem ítél, hanem ábrázol, megérett részvétellel ábrázolja még azt is, amikor megérett részvéttel tanúsító hősenek igyekezete zátonyra fut, mindjárt a kötet első, *Mefisztó barátom* című novellájában.

Bródy mellett másik fontos olvasmánya Gelléri Andor Endre.

A második világháború végén elhunyt novellistától 1965 őszén *Tréfa, csillagok* címmel adott ki válogatást a bukaresti Irodalmi Könyvkiadó.²³ Bálint Tibor róla szóló ismertetője október közepén jelent meg az Utunkban,²⁴ de a kézirat (vagy az alapjául szolgáló kétkötetes budapesti kiadás²⁵) már tavasszal eljuthatott hozzá. Így születhetett meg az a személyes hangú esszé, amely – egy Gelléri-novella kíséretében – jóval a kötet megjelenése előtt, május közepén látott napvilágot a hetilapban.²⁶ Gelléri Andor Endrét a külvárosi emberek tarka, szorongatott világának az ábrázolójaként mutatta be, aki lírai reflexióival varázslatos módon oldja könnyeddé és libegővé a nehéz szüzsét, miközben „nem lehet nyomon követni mesteri tollának kacskaringózását”. Márpedig ő éppen ezt szerette volna. Pozíciója a fiatal íróé, aki arra kíváncsi, „hogyan vajon járt-e már valaki az ösvényen, ahol ő tapogatózik előre. [...] Ezzel a szorongással kutattam én is az embert, aki már tökéletesen megvalósította a próza és líra egységét, akinek jelzői, hasonlatai, szóképei többé nem járulékos elemek a novella épületén, hanem a szív önvallomása, a lélek érzésgondolata.”

Érzésgondolat: alighanem hapax legomenon. Csak neologizmussal volt képes kifejezni azt a sajátos aurát, amelyet Gellérit lapozgatva érzékelte. „[...] a nyomor átalakul macskává, simogatják s eljászanak vele”²⁷ – olvashatta például az *Ukránok kivégzése* című novellában. Esszéjének zárásában ismét hangsúlyozta, hogy novellákat a mesterét kereső fiatal író szemével olvasta: „Gelléri Andor Endre oly nagy tehetségű író volt, hogy közvetlenül semmit sem lehet tőle tanulni, de az álmofejtőket mégis megjutalmazza. És sok-sok álmainak megfejtése után így kaptam

23 A frissen megjelent könyvről szóló híradást lásd: Falvak Dolgozó Népe 1965. október 2., 6.: „TRÉFA, CSILLAGOK címmel válogatott novelláskötetet jelentetett meg az Irodalmi Könyvkiadó Gelléri Andor Endre, a kiváló prózaíró, a proletáretel hű ábrázolójának írásaiból.”

24 (BÁLINT), *Gelléri Andor Endre: Tréfa, csillagok*, Utunk 1965. október 15., 6.

25 GELLÉRI Andor Endre *Összegyűjtött novellái*, szerk. Sz. LÓDI Gabriella – UNGVÁRI Tamás, Szépirodalmi, Budapest, 1964.

26 BÁLINT Tibor, *Gelléri Andor Endre*, Utunk 1965. május 14., 10.

27 GELLÉRI Andor Endre, *Ukránok kivégzése = Uő., Tréfa, csillagok. Válogatott novellák*, bev. KÁNTOR Lajos, Irodalmi, Bukarest, 1965, 272.

én is ajándékba tőle azt az üzenetet, hogy az egyszerű ember fölötte áll az eladósodott közéletnek, és [...] éppen az álmok varázsolták át, hitének tiszta fénye tódult be az apró ablakokon.” Rokon törekvések mély, benső megértéséről tanúskodnak e sorok, melyek hozzásegítették saját, senki máséval össze nem téveszthető regényvilágának kialakításához.

Aki netán Bródy- vagy Gelléri Andor Endre-hatások után indulna Bálint Tibor regényében, téves úton járna. Ugyanez elmondható regényfordításai kapcsán. George Mihail-Zamfirescu *Városszéli szerelem*²⁸ és Eugen Barbu *A gödör*²⁹ című regényei egyaránt a bukaresti külvárosba vezetnek, mindkét szerző beleérző és értéksemleges módon viszonyul az ott élők nem feltétlenül törvény- és moráltisztelő, nyomor predesztinálta cselekedeteihez. Egymással mégis összetéveszthetetlenek. És összetéveszthetetlen velük a *Zokogó majom* világa is, annak ellenére, hogy a fordítás sohasem egyszerű átültetés, hanem újratерemtés. A külvárost jól ismerő Bálint Tibor keze nyomán ihletett munkák születtek, s a magyarul szépen szóló román szöveg igazolhatta saját, formálódóban lévő írói törekvéseinek életképességét. A *városszéli szerelem* először 1964-ben, *A gödör* 1967-ben jelent meg. Utóbbi egyébként Budapesten, s a magyarországi kiadást csak 1978-ban követte a némileg átdolgozott romániai.

Barbu munkájának fordítása közben Bálint Tiborban már formálódhatott saját nagyregényének gondolata. A *Zokogó majom* készültéről először 1968. február 2-án adott hírt az *Utunk*.³⁰ A rövidhírt másfél hónappal később szövegrészlet követte,³¹ majd májusban Hornyák József arról tudósított, hogy „a szerző a napokban túljutott az ötszázadik oldalon”.³² Az időpontok közelsége arra utal, hogy a Zamfirescu- és Barbu-szövegekkel való bensőséges megismerkedés legalább olyan fontos ösztönzést és bátorítást jelentett Bálint Tibor számára, mint a Bródy- és Gelléri-novellák olvasmányélménye. S ez arra figyelmeztet, hogy a tradicionálisan és – okkal – az egységes magyar irodalom részének tekintett erdélyi magyar irodalom alakulástörténetének vizs-

28 George MIHAIL-ZAMFIRESCU, *Városszéli szerelem*, ford. BÁLINT Tibor, Irodalmi, Bukarest, 1964. (A román nyelvű kiadásokban többnyire: George Mihail Zamfirescu.)

29 Eugen BARBU, *A gödör*, ford. BÁLINT Tibor, Európa, Budapest, 1967; *Ua*, ford. BÁLINT Tibor, az eredetivel egybevettette MOLNÁR Tibor, Kriterion, Bukarest, 1978.

30 „Bálint Tibor eddigi legnagyobb lélegzetű munkáján dolgozik. *Zokogó majom* című készülő családregegyének cselekménye a negyvenes és ötvenes évek Kolozsvárján játszódik.” *Utunk* 1968. február 2., 8.

31 *Szülők a sírkövön*, *Utunk* 1968. március 15., 3. Szerkesztői lábjegyzet: „Részlet a *Zokogó majom* című, készülő regényből.”

32 HORNYÁK József, *Noé bárkája*, *Utunk* 1968. május 24., 6.

gálatakor sem lehet eltekinteni a román irodalmi környezettől, még akkor sem, ha a kapcsolatok nem olyan magától értetődő módon szervesültek, mint ahogyan az *Új Symposion* egymást követő nemzedékei által reprezentált vajdasági magyar irodalom szervesült az 1960-as évek első felétől a szerbhorvát irodalommal.³³

*

Bálint Tibor családregegye tehát a beleérező értéksemlegesség terén sem gyökerek és előzmények nélküli. Ezeket azonban inkább esszéi, könyvismertetői és regényfordításai, mintsem belletrisztikai alkotásai között kell keresni. Előrepillantva pedig megállapítható, hogy a *Zokogó majomban* kialakított alkotói hozzáállás nem határozta meg későbbi munkásságát. Karcolataiban, melyekkel változatlan intenzitással volt jelen a sajtóban, a műfaj követelményeinek megfelelően továbbra is kijelölte a jó és a rossz pólusait. Többnyire finoman, néha szinte szájbárágósan. Furcsa fíntor, hogy Beke Györgynek a Falvak Dolgozó Népe hasábjain a *Zokogó majomról* megjelent könyvismertetése³⁴ mellett, amelyben a falusiakkal szembeni előítéletekkel leszámolva ajánlotta a városi tematikájú regényt a vidéki olvasók figyelmébe – mondván: falun és városon egyaránt vannak jó és rossz olvasók, a jó olvasónak pedig városi és falusi témájú könyveket egyaránt a kezébe kell adni –, e falusi olvasót nagykorúsító könyvismertetés mellett tehát Bálint Tibornak egy előítéletes falusiakról szóló, kifejezetten vidéki olvasóknak szánt tantörténete³⁵ jelent meg. A *Katinka telke* egy vidékre került városi agronómuslányról szól, akit egészen addig csúfol a falu, a kollektív elnökével az élen, míg csak ki nem derül, hogy az ő kísérleti parcelláján kétannyi kukorica terem, mint a szokásos vetőmaggal beültetett földeken; akkor viszont a csúfolódó elnök lesz kénytelen nagy szegye-
nében elköltözni a hetedik határba.

Bálint Tibor ez idő tájt és ez után született karcolatainak többsége nem ilyen szájbárágós tantörténet, a műfaj elvárásai alól azonban nem bújhatott ki. Regényíróként viszont – bizonyítja a *Zokogó majom* – tágabb keretek között, szabadon mozoghatott. Így első pillantásra akár meglepőnek tűnhet, hogy a beleérező értéksemlegesség már a nagyregény történeteit továbbszövő, *Zarándoklás a panaszfalhoz*³⁶ című

33 SZAJBÉLY Mihály, *Utószó, Modern annales = Rózsaszín flastrom. Beszélgetések vajdasági írókkal*, szerk. Uő., JATE Szláv Filológiai Tanszék, Szeged, 1995, 228–234, 241–245.

34 BEKE György, *Miért ajánlom...* Falvak Dolgozó Népe 1970. október 28., 4.

35 BÁLINT, *Katinka telke*, Falvak Dolgozó Népe 1970. október 28., 4.

36 BÁLINT, *Zarándoklás a panaszfalhoz*, Kriterion, Bukarest, 1978.

munkájában sem játszott meghatározó szerepet, a rendszerváltás után megjelent *Bábel toronyházában*³⁷ pedig végképp a háttérbe szorult. De ha jobban meggondoljuk, nem is történhetett volna másként: a kommunista hatalomátvétellel eltűnt az a világ, amely a beleérző értéksemlegesség háttérét biztosította.

A külvárosok lakói a két világháború között a maguk módján igyekeztek boldogulni, célt ugyan sohasem értek, de legalább nem is ígért számukra senki boldogulást. A *Zokogó majom* róluk szólt. Az élehetlenségről, az ügyeskedőkről, az ábrándozókról, a gonosz italok kába áldozatairól. A társadalom haszonélvezői kívül maradtak az elbeszélő szemhatárán, a belváros jómódú polgárai utcai díszletek, a hatalom birtokosait csak az önkényeskedő rendőr képviseli. A második világháború után viszont arról szólt minden, újságoktól a tömeggyűlésekig, hogy eljött az igazságos társadalom, nincsenek többé ingyenélő gyárosok és nagybirtokosok, de még a falusi kulákok és a városi ügyeskedők számára is ütött az igazság órája. „Minden út lezárult a kisajátított földbirtokosok előtt.” Máshol: „Pánik a spekulánsok között.” Vagy éppen: „Nem szednek ki reakciós kéziratot a nyomdászok.”³⁸ Gyorsan kiderült azonban, hogy a szép szövegek mögött új (kommunista) elit épül új klientúrával, mely hatalmát erőszakra és hazugságra alapozza. Erről a világról szólnak a későbbi regények, melyeket szokás a *Zokogó majom* folytatásának tekinteni. A *Zarándoklás a panaszfalhoz* szereplőinek egy része valóban ismerős a családregegyből, mellettük azonban – és velük azonos súllyal – színre lépnek a kommunista hatalom birtokosai és haszonélvezői. A *Bábel toronyházából* pedig végképp kikopnak a régi alakok, helyükbe új kiszolgáltatottak, leginkább értelmiségiek kerülnek. És ami a másik oldalt illeti, az új elitet immár nem csupán a hatalom helyi haszonélvezői és kiszolgálói képviselik, hanem a legfőbb vezető, a Ceaușescu-homológ Hamudius, a maga családjával és groteszk udvartartásával.

A szereplőgárda differenciálódásával elkülönül a *jó* és a *rossz*, ezzel együtt az elbeszélői szerkezet tradicionálisabbá válik. Érthető persze, hogy Gheorghe Gheorghiu-Dej és Nicolae Ceaușescu deformált társadalmát Bálint Tibor nem volt képes a szenvedőkre és kiszolgáltatottakra fókuszálva, értékítéletektől mentesen ábrázolni. Érdekesebb kérdés, hogy miként volt ez lehetséges a két világháború között ját-

37 BÁLINT, *Bábel toronyháza*, Polis, Kolozsvár, 1996.

38 BÁLINT, *Zokogó majom*, 457–459.

szódó regény gondosan komponált történetsszövevényének létrehozása során, hiszen boldogságkereső hőseit akkor is kegyetlen világ vette körül. Nem a maguk hibájából voltak és maradtak ők, minden kétségbeesett felemelkedési kísérletük ellenére, a társadalom páriái. A válasz minden bizonnyal az írói tapasztalat különbségében keresendő: a *Zokogó majom* a gyermekkor régi emlékei, a *Zarándoklás a panaszfalhoz* és *Bábel toronyháza* a közelebbi múlt felnőttként megszenvedett történései nyomán született.

A távoli múlt megidézése nem egyszerű, és ez a probléma a regény elején mindjárt reflektálttá válik. Az emlékező munkára a Hektor után érdeklődő detektív látogatása készíti Vinczét, de miközben tudatának mélyén a pincérel közös családi történetek után kutat, saját gyermekkorának elsüllyedt világa kerül a felszínre. Szilánkosan, mozaikok formájában. A háttérben kétségbeesítő homály, s e tény különösen hangsúlyossá válik azáltal, hogy az emlékezet diribdarabkáit nem a klasszikus énelbeszélés jól ismert formája rendezi egységes narratívába. A mindentudó elbeszélő nem adja át a szót hősének, maga számol be Vincze gondolatairól, miközben arról is részletesen tudósít, amiről a gyermeknek nem lehetett tudomása, de amely hozzátartozott az őt közvetlenül körülvevő világhoz, és determinálta sorsát. Mondhatni, az elbeszélő kiegészíti a tehetetlenkedő főhőst, aki a múlt szétesését érzékelve rácsodálkozik az életrajzi regényekre, melyek szereplői „négy-öt éves korukból összefüggő párbeszédet idéznek”, ő pedig „arra sem emlékszik, hogy kivel találkozott tegnap”.³⁹

A *Zokogó majom* mindentudó elbeszélője ugyanakkor nem él vissza a hatalmával. Mindenről tudhat, de a gyermek perspektívájához ragaszkodva megtartóztatja önmagát. A nagy történelmet csupán újságcikk-kollázsokkal jelzi, miközben a külváros szövevényes mikrovilágát úgy igyekszik a maga teljességében érzékelhetővé tenni, hogy ragaszkodik a bennszülöttek redukált nézőpontjához. Lényegi különbség ez a későbbi regényekhez képest, melyek elbeszélője, összefüggésben azzal, hogy a mögötte álló író élményei immár felnőttkorából származnak, nem korlátozza önmagát.

Az eljövendő változást a *Zokogó majom* zárófejezete, ahol a munkások igazát újságíróként képviselő Vincze Kálmán leleplezi gyermekkori barátját, az új rend haszonélvezőjévé vált Gulliver Danit,⁴⁰ valójában előre

39 *Uo.*, 18.

40 Az eset önéletrajzi fogantatású; lásd: BERTHA Zoltán, *Bálint Tibor*, Akadémiai, Budapest, 1990, 14.

jelzi. Konfliktusuk nyomán elkülönül a tisztességes és a tisztességtelen. A szerkesztőség többi tagja sodródik, alkalmazkodni és boldogulni igyekszik. A beleérző értéksemlegesség mindeddig az ő ábrázolásuk esetében is érvényesült, de Vincze (majd a mellette szóló Mesztek Rudi) egyértelmű kiállása egy csapásra Gulliver mellé, a *rossz* oldalára helyezi őket. S hogy mindez alapvető változást jelent a regény poétikájában, azt áttételesen, de félreérthetetlenül jelzi az író-alteregó Vincze dilemmája, amikor pontot tesz a Gulliver Danit leleplező cikk végére. „[...] egyszerre szorongás kezdte gyötörni; nem félelem volt ez, hanem sajnálat, emlékező sóvárgás és egy parányi önmegvetés kínja, hogy Gulliver Danit odalökte a közvéleménynek, holott talán jobban tette volna, ha meghagyja őt tudatának kedélyes peremén, ahol annyi félszeg vagy öntelt ember szabadon bolyong anélkül, hogy bármelyiket is gyűlölné, megvetné, vagy kárhózná”.⁴¹ Dani része volt a gyermekkor-nak, a beleérző értéksemlegesség világának. Most ellentétes oldalon találják magukat: egyikük kiszolgáltatottja és elszenvédője, a másik képviselője és haszonélvezője a hatalomnak.

A gyermekkor véget ért.

Mondhatni, a regény befejezése előre jelezte, hogy ha a történetnek lesz is folytatása, a *Zokogó majom* egészen biztosan egyszeri és megismételhetetlen alkotás marad Bálint Tibor életművében.

41 BÁLINT, *Zokogó majom*, 571.

Papp Ágnes Klára

FÉLBEMARADT ÉLETEK SZOMORÚSÁGA

Egy lehetséges párhuzam: Bálint Tibor és Mátyás Iván

„[...] a történet a maga jelképszerűségével mindig a félbemaradt életek szomorúságát idézi bennem. Nem a megholtakét, akik magukkal vitték sok titkukat és lehetőségüket, hanem az élőkét, akikben elüszkösödött valami nemes szándék; akik alig valósítottak meg valamit is saját képességeikből; akik elvetéltek tiz és száz jó gondolatot, törekvést, nemes szándékot.”¹

Amikor a kritika Bálint Tibor helyét kereste a kortárs magyar irodalomban, elsősorban a *Zokogó majom* és Fejes Endre *Rozsdatemetőjének* párhuzama merült fel.² Ez az azóta is újra meg újra felbukkanó párhuzam egyértelműen a manapság „szegénységirodalom” címszó alatt futó, a társadalom alsóbb rétegeit a középpontba állító, realizstikus, mi több: a szociográfiai pontosságú ábrázolást a regény formanyelvében felhasználó vonulatba helyezi Bálint Tibort. Az elődök keresése³ azonban

- 1 BÁLINT Tibor, *Tárca a tárcáról* = Uő., *Mennyei romok*, https://reader.dia.hu/document/Balint_Tibor-Mennyei_romok-33929
- 2 Már a megjelenés idején felmerül a párhuzam, például: SÁNDOR András, *Két erdélyi regény (Bálint Tibor: Zokogó majom, Szilágyi István: Üllő, dobszó, harang)*, Új Írás 1970/7., 122–127. Aztán végigvonul a Bálint Tibor-befogadástörténeten, így szerepel például Bertha Zoltán monográfiájában. („A beszűkült lumpenproletár és lumpen kispolgár szemlélet folytatatlanságának eszmei felismerésében és megjelenítésében rokon a mű Fejes Endre *Rozsdatemetőjével*”. BERTHA Zoltán, *Bálint Tibor*, Akadémiai, Budapest, 1990, 80). Vagy Kránicz Gábornak már az ezredforduló után írott, kimondottan a prózafordulatot megelőző, azt a hagyományt képviselő, amellyel a prózafordulat szembe- szegül, azaz annak szempontjából nem igazán értékelhető, de értékesnek tartott művek rekanonizációjára vállalkozó tanulmányában. KRÁNICZ Gábor, *Prózátörténetek a magyar irodalomból. Fejes Endre: Rozsdatemető, Bálint Tibor: Zokogó Majom, Kertész Ákos: Makra*, Bárka 2011/3., <http://www.barkaonline.hu/tarca/2145-kranicz-gabor-tanulmánya>. A hasonlítás meghatározó volta mutatkozik meg abban is, hogy ez szerepel a „Spenót” Kántor Lajos – Láng Gusztáv szerzőpáros által jegyzett Bálint Tibor-fejezetében is (ami az Arcanumnak és a Wikipédiának köszönhetően az internetes tájékozódást is uralja). *A magyar irodalom története 1945–1975*, szerk. BÉLÁDI Miklós – BODNÁR György – SÓTÉR István – SZABOLCSI Miklós, <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Spenot-a-magyar-irodalom-tortenete-1/x-kotet-a-magyar-irodalom-tortenete-19451975-lv-a-hataron-tuli-magyar-irodalom-BE3E/a-romaniai-magyar-irodalom-C23A/>. De a 2021-ben megjelent *Magyar irodalmi művek* lexikonának *Zokogó majom*-szócikke (Sturm László írása) is ezt veti fel. *Magyar irodalmi művek 1956–2016*, szerk. FALUSI Márton – PÉCSI Györgyi, MMA, Budapest, 2021, 129.
- 3 Demeter Zsuzsa nemrégiben megjelent monográfiájában részletesen fejti ki az elődök keresésének folyamatát a korabeli kritikákban. DEMETER Zsuzsa, *Bálint Tibor*, MMA, Budapest, 2022, 81, 84–85.

már más tájékozódás lehetőségét sejteti. A Fejes Endrével való összevetés ugyanis erősen elhanyagol olyan vonásokat, amelyeket pedig a recepció kezdettől fogva (eleinte kimondottan kritikus élel) hangsúlyozott, mindenekelőtt Bálint Tibor úgymond „romantikusságát”, „líraiságát”.⁴ Azaz egyrészt az érzelmeknek, hangulatoknak, mi több: a képzeletnek, az álmodozásoknak a kor társadalmi regényről való elvárásába nem illeszkedő eluralkodását a műveiben, és az ebből következő, a realisztikussággal megint csak nehezen összeegyeztethető szubjektivizációra és stilizációra való hajlamát.

Ez alapján szeretnék felvetni egy lehetséges és eddig csak az említés szintjén felmerült párhuzamot⁵ a korszak irodalmában: a Mándy Iván szemléletmódjával való összevetés lehetőségét. A két író egymás mellé helyezése során látható, hogy van egy alapvető, a Fejes-analógiánál is hangsúlyosabb hasonlóság a két író közt: az, hogy nemcsak a társadalomból kiszorult, „hősiesség nélküli”,⁶ „pálya széli” egzisztenciákat kedvelik mindketten, hanem hogy ábrázolásukban az életmód, a társadalmi környezet, a sors szociografikus rajzán túl a belső világuk: álmaik, emlékeik, képzeletük legalább akkora, ha nem nagyobb hangsúllyal szerepel. Ennek előzményeként – megint egy furcsa párhuzam, aminek első látásra ki tudja, mennyire érdemes jelentőséget tulajdonítani – mindkét írónál az önéletrajzi vonatkozások jelenlétét lehet megfigyelni. Ebből (is) következik mindkét írónál a gyerek alakjának és még inkább nézőpontjának hangsúlyos jelenléte. De még érdekesebb, hogy a tematikus és látásmódbeli hasonlóságokból következik egy műfaji, strukturális hasonlóság: a kisformák kedvelése. Mándyt egy-

4 Lásd mindenekelőtt az Igaz Szóban 1963–64-ben lezajlott ún. prózavitát, majd az elbeszélésekről megjelent kritikák sorát. Erről BERTHA, *I. m.*, 31–34; DEMETER, *I. m.*, 39–41, 43–54.

5 A rokonság lehetősége még a *Zokogó majom* megjelenése előtt, az *Angyaljárás a lépcsőházban* kapcsán merült fel Réz Pál kritikájában, hogy aztán majd a Fejes Endre-párhuzam elfeledtesse. Réz Pál, *Atomfej zokog*, Élet és Irodalom 1966. november 19., 4.

6 Visszatérő szövege Bálint Tibor írói vallomásainak (és a róla szóló kritikáknak is) a hétköznapi kisemberek szerepeltetése. Már 1967-es bulgáriai útjegyzetében így ír: „vajon nem érkezett-e el az ideje, hogy ne csak a legendás hősök emelkedjenek az idők talapzatára, de az élet mindennapi hősei, egyszerű emberei is”. Idézi: DEMETER, *I. m.*, 76. De a *Zokogó majomban* Vincze Kálmán küzdelme a szerkesztőségben ugyanezt a szemléletet tükrözi: „Vagy talán véletlen volna, hogy téged kizárólag a panaszok érdekelnek?... Hogy mindig a szenvedést romantizáld?!... Hogy fél napot ödöngsz egy szocialista üzembn, ahol százával élnek és versenyeznek a mindennapi hősök, és mégis üres kézzel térsz vissza?!... Mindez szerinted véletlen, Vincze elvtárs?!...” (569) – veti szemére a főszerkesztő. Majd Vinczének a végső, a bálinti ars poeticának is tekinthető kirohanása arról, hogy „a hősök sorozatgyártása helyett oda kell hajolnunk a panaszló szájak elé” (594). BÁLINT Tibor, *Zokogó majom*, Magvető, Budapest, 1976. (A regényből származó idézetek zárójeles oldalszámait erre a kiadásra vonatkoznak.)

értelműen novellistaként tartja számon az irodalomtörténet (ahogy az író önmagát is annak titulálja), és még a regénynek nevezhető művei is jellemzően elbeszélésciklus-szerű, széteső szerkezetűek. Bálint Tibor is elbeszéléskötetekkel indul, és egész életművére jellemző a rövidtörténetek kedvelése, maga is elsősorban novellistaként tartja számon magát, és több írásában foglalkozik a novella műfajával.⁷ De még fontosabb, hogy az ő regényei is – elsősorban a Mándy szemléletmódjával leginkább rokonítható *Zokogó majom* – szintén fragmentálódó szerkezetűek, noha az erdélyi író, anyaországi pályatársával ellentétben, sokkal erősebben küzd a nagyforma megtartásáért. E mögött azonban látnunk kell a korszak erdélyi irodalmában a nagyregény iránti igényt,⁸ és azt a várakozást, ami a *Zokogó majom* publikációját megelőzte.⁹ Ennek ellenére Bálint Tibornál is látható, hogy maga a feldolgozandó anyag és a megközelítési mód mennyire ellenáll a nagyregény elvárásainak. E téren ugyan Mándy radikálisabb, de épp az ő írásai felől közelítve lesz jobban érthető, hogy miért szükségszerű velejárója a széteső szerkezet ennek az érdeklődésnek.

Mielőtt a részletes vizsgálathoz fognék, először is szeretném előrebocsátani, hogy nem találtam konkrét hatástörténeti kapcsolatokat. Különösen nem feltételezhető ez a hatvanas években, a *Zokogó majom* írása idején. (A későbbiekben pedig fokozatosan eltávolodik egymástól a két író világa.) De így talán még érdekesebb az összevetés, hiszen arról árulkodik, hogy a korszak látásmódjában rejlik a hasonlóság, hogy magának a témának, a megközelítési módnak a belső szükségszerűségéről van szó, amely két, egy korban alkotó (de tegyük hozzá: eltérő származású, hátterű) írónál egymástól függetlenül hoz létre hasonló prózavilágokat. Illetve hogy a korszak szükségszerűen termel ki olyan

7 Ilyen például: BÁLINT Tibor, *Tárca nélküli novellák*, Utunk 1965/17; BÁLINT Tibor, *A novella ábecéje, Kiment a ház az ablakon = Uő., Kenyér és gyertyaláng*, https://reader.dia.hu/document/Balint_Tibor-Kenyer_es_gyertyalang-33691; BÁLINT Tibor, *Tárca a tárcáról, Irodalmi babonák = Uő., Mennyei romok*, https://reader.dia.hu/document/Balint_Tibor-Mennyei_romok-33929

8 Erről részletesen lásd: DEMETER, *I. m.*, 80–82.

9 Már 1965-ben, az írók „5 éves tervéről” (!) szóló körinterjúban a nagyregény megírását irányozza elő Bálint Tibor. BÁLINT Tibor, *5 éves tervem*, Utunk 1965/34., 6–7. Erről és a nagyregény iránti korabeli igényről részletesen lásd: DEMETER, *I. m.*, 80–82. A nagyregény elvárása persze nem csak Bálindra nehezedett, hiszen a korszak egyértelműen a szocialista/realista nagyregény bűvöletében él. Magyarországon azonban Mándy-ra mint polgári származású, apolitikus, „türt” íróra, sokkal kevésbé tekintett bárki is úgy, mint ennek a várakozásnak a beteljesítőjére, szemben a munkás származású Bálint Tiborral, akire ráadásul Erdélyben mint a kisebbségben élő magyarság irodalmának egyik potenciális „nagykorúsítójára” tekint a korabeli recepció. KÁNTOR Lajos, *A próza nagykorúsága*, Utunk 1969/43., 6–7.

szemléletű írókat, akik megírják a hivatalos és elvárt realizmusból kimaradó alakokat, sorsokat, és ezeknek az alakoknak a hivatalos és elvárt realizmus nyelvén el nem mondható belső világát: mindazt, amit ők a társadalmi körülményeikkel, sorsukkal, azaz a realizmus által fetisizált Valósággal szembeállítanak.

Kezdjük a kompozíció kérdésével. E téren különösen érdekes Margócsy Istvánnak *A kismesterség dicsérete* című esszéje, ahol nemcsak egyszerűen Mándy novellisztikáját laudálja, hanem arra keresi a választ, hogy miért tud adott esetben – és a realista nagyregényt elváró kádári korszak egyértelműen ilyen eset – több, értékesebb, főleg hitelesebb lenni a rövidtörténet, mint a nagyregény, és milyen szemléletmód az, ami ebben a műfajban találja meg szükségzerű formáját:

Mándy valóban minden egyes prózaírói gesztusában ellene mondott a magyar prózairodalom sokáig uralkodó s a maga idejében hivatalosan is uralomra juttatott hagyományának, az úgynevezett „realista” elbeszélőmódnak, a nagyregény igényének, az epikától elvárt „extenzív totalitás” nagyképűségének, a hősképzés és a (most mindegy, kinek a számára fontos, s milyen irányulású) ideologikus mondanivaló megszabású, esztétikán kívül eső önáltatásának.¹⁰

A megállapítás akár Bálint Tiborról is szólhatna – ilyen „kismesteri” kvalitásokkal rendelkezik ő is (jellemző, hogy a hatvanas évek kritikái is épp ezt kifogásolják), és ugyanezekre az okokra vezethető vissza az ő vonzódása is a kis formákhoz, a széteső szerkezetekhez, illetve ugyanezekre az okokra vezethető vissza, hogy rajta is az apolitikusságot, az ideológiai állásfoglalás hiányát kéri számon a korabeli kritika. Ez pedig, ahogy Margócsy is írja, mindkettőjüknél a kisember előtérbe állításával függ össze. A hősnak ugyanis „sorsa” van, amelyet kezében tart, vagy amely tragikus módon, minden erőfeszítése dacára kicsúszik a kezéből. Ennek – ezen belül is általában egyetlen, a hős sorsában fordulatot jelentő korszaknak – az elbeszélése strukturálja a klasszikus realista nagyregény történetét, rendezi maga köré annak prózavilágát. Ez a hős reprezentatív képviselője korának, társadalmának, erre a hősré és sorsának alakulására stabil, egyértelmű értékrend építhető. A kisembernek ezzel szemben jelentéktelen eseményekből összetevődő élete van, amelyben még azt is nehéz megmondani, van-e egyáltalán igazi fordulópont (for-

10 MARGÓCSY István, *A kismesterség dicsérete*, Holmi 1996/4., 562.

dul-e egyáltalán valamerre ez a történet), ráadásul, mivel élete egy jelentékeny része a meg nem valósult tervekből, vágyakból, a kudarcba fulladt vállalkozásokból tevődik össze, legalább annyira része ennek az életnek az, ami nem valósul meg, ami nem válik cselekményben elbeszélhető tette, csak negatívan lebegi körül az eseménytörténetet. Mi több: a kisember nem reprezentatív képviselője korának, csak „túlélni” akar, nézőpontja bármely hivatalos értékrend fonákját mutatja. Ő épp az, aki kimarad a reprezentatív történetekből, az „ideológiák harcából”, azokban nem játszhat irányító, képviselő szerepet, legfeljebb azok kihatásait viseli, szenved el. Következésképp a kisember mindig általános alany: vagy abszurd módon arctalan, Joseph K., G. A. úr, vagy pedig hétköznapiságának megfelelően több szereplő, több történet (több nézőpont, több világszemlélet). Bálint, ahogy Mándy és sok más „kismester” is, az utóbbi utat választja. Vagy rövidtörténetek, vagy összetett, széteső formák jellemzik írásmódjukat.

Az összehasonlítás középpontjába Bálint Tibor részéről egyértelműen az 1969-es *Zokogó majom* című regényt kell állítanunk, és azokat a novellákat, amelyek ennek holdudvarában születtek, elsősorban a korai elbeszéléskötetek, a *Csendes utca* (1963), az *Angyaljárás a lépcsőházban* (1966) írásait. Mi jelent meg a Bálintnál jó húsz évvel idősebb Mándytól ekkorra, és mi az, ami témájában leginkább rokonnak látszik ezek közül? Mindenekelőtt a Józsefváros, a „három tér” világát megjelenítő írások sora: 1969-ben épp az *Egyérintő* válogatása, de az elbeszélések java már napvilágot látott a korábbi kötetekben is: az 1957-es *Idégen szobákban*, a '65-ös *Az ördög konyhájában*, a '66-os *Séta a ház körülben*.¹¹ Legalább ilyen feltűnő a párhuzam a korai kisregényekkel: *A csószház* (1943), *A huszonegyedik utca* és a *Francia kulcs* világával (az utóbbi kettő 1948-as).

Ebből a korpuszból is jól látható egy további párhuzam, ami a kisember előtérbe kerüléséből és az ebből következő fragmentálódó szerkezetből következik: a helynek mint strukturáló tényezőnek a meghatározóvá válása. Ez különösen jól lemérhető a regényszerű írásokon, Mándy korai művei és a *Zokogó majom* összehasonlításán. (Itt mintha fordított lenne a folyamat: Mándy fiatalon kísérletezik a hagyományos regényformával, és aztán esik szét a nagyszerkezet az ugyanebben

11 Néhány reprezentatív novella a Józsefváros világát megelevenítő írások közül: *Egyérintő*, *Akasztók*, *Szürke ló*, *Fától fűg*, *Fagyaltosok*, *Dinnyeevők*, *Kulikabát*, *Kék dívány*, *Utcák*, *Emeletek*, *ajtók*, *Filmzés*, *kapualj*, *Füű a téren*, *Hintázók*, *Tizenegy dressz*, *Sírkő-kert*. De ebben a miliőben játszódhatnak Mándy Csutak-regényei is.

a térben játszódó novellák világára, míg Bálint Tibor előbb írja meg a regény világát előrevetítő alakok köré fonódó, ugyanabban a környezetben játszódó történeteket novella, tárca formában. E mögött feltehetően az áll, hogy Mándynál egy szerves folyamat vezet a nagyszerű kezű széteséséhez, míg Bálint, többek közt a kor elvárásainak hatására, kimondottan küzdelmet folytat egy nagyregény megírásáért.) Bálint Tibort ez alapján egyértelműen Kolozsvár írójaként tartja számon a kritika. A tér, a struktúra és a tematika összefüggésére nézve beszédes Szilágyi István korabeli írása a *Zokogó majomról*: „Hatalmas ringó tánc ez a könyv – keserves emberfűzér körtánca – az élet peremén. Egyetlen zajos vonulás a Hóhérok a hídjától a Sánta angyalok utcájától a Kövespad 16 felé...”,¹² de Bálint saját vallomása is: „Ennek a viskókkal körüldülingélt négyszögletű köves udvarnak köszönhetek a legtöbbet íróvá alakulásomban. Ennek a kis területnek, amely hol gorkiji, hol pirandellói színpaddá változott. Egyszer úgy tűnt, hogy minden tökéletesen meg van szervezve a játékban, és a szavak kiszámított pontossággal hullnak elénk; máskor hirtelen és spontánul alakult ki a dráma, mintha csak a töröksapkás házigazda intésére kezdődött volna el, és a szereplők általában magukkal hozták a kellékeket is. Például egy rozszant díványt, amelyet ott előttünk szedett szét és hajított ki az utcára a féltékenységében megháborodott férj. Ezekről a drámákról vagy tragikomédiákról oly részletesen meséltem a *Zokogó majom*ban, hogy nem sok hozzáadnivalóm maradt.”¹³ Hasonló szerepet tölt be Mándynál a – szintén kétes egzisztenciák, a társadalom perifériájára szorult alakok – gyűjtőhelyeként szereplő Józsefváros. Mándy így vall erről egyik novellagyűjteményének fűlszövegében: „Írásaim örökké visszatérő színtere a három tér világa. Tisza Kálmán tér, Mátyás tér, Teleki tér. Ifjúságom idején három külön világ. A Tisza Kálmán tér nagyköre a sötétség beálltával, meglehetősen fenyegető. Szinte maga az alvilág. De a virágokkal szegélyezett sétányok a szerelmespároké. A Mátyás tér szűk kis mellékutcaival a cigányoké. Innen mindig zene hallatszik, olykor nem látni senkit. Mintha maga a tér zenélne. A Teleki pedig az árusok tere. Legendás alakok ezek az árusok. Beleveszve egy soha véget nem érő párbeszédbe. [...] Hát igen, nekem ez a hazám. A hajdani külvárosi terek, kapualjak, cukrászdák, homályos kávéházak.”¹⁴

12 SZILÁGYI István, *Esemény*, Utunk 1969/37., 1.

13 BÁLINT Tibor, *Vallomás repedt tükör előtt*, Igaz Szó 1980/8., 156–162.

14 MÁNDY Iván, *Harminc novella*, Trikolor-Intermix, Budapest, 1995, fűlszöveg.

Mindkét vallomás arra világít rá, hogy nemcsak a kompozíciószervező funkció és a társadalmi státus teszi összevethetővé ezt a két színhelyet, hanem a helyhez fűződő személyes viszony is. Ez elsősorban nem is az életrajz és a regényvilág összevetéséből derül ki – ha csak erről lenne szó, aligha lenne poétikai szempontból is releváns a kérdés –, hanem a felhasznált elbeszélői pozíciókból, és abból, hogy narrátorként, fokalizátorként mindkét író előszeretettel használ fel alteregó-szerű szereplőket.¹⁵ Ezért is gondolom, hogy a korai Mándy-regények (mindenekelőtt a *Francia kulcs*), amelyek még megtartják az életrajzi elbeszélés keretét, hasonlítanak leginkább a *Zokogó majomra*. Bálint ugyanis a téren, a kolozsvári helyszíneken kívül még két nagyon erős egységesítő-szervező funkciót betöltő eszközt is felhasznál a regényében. Az egyik ezek közül Vincze Kálmán élettörténete. Ezt alátámasztja az a szerkezeti fogás is, hogy ezt a végkifejletet előrevetíti a mű kezdete. Vincze Kálmán azonban nemcsak a mű összes többi szereplőjével ellentétes sorsával (sőt elsősorban nem ezzel) emelkedik ki a regény világából, hanem azzal, hogy alapvetően ő határozza meg a nézőpontunkat – többszörösen is. Mindenekelőtt mint felidéző, akinek a Hektorra vonatkozó emlékezéséből nő ki a regény egész cselekménye: „Alig tud visszaidézni egy-két történetet, hacsak arra a telepre nem gondol, arra az örökfehér tájra, ahol először laktak...” (17): ez a táj az a teáscsésze, amelynek gőzéből – mint Marcelnek az „eltűnt idő” – felszáll a regény világa (ez a keret, az emlékezés lesz a regény másik kohéziós eszköze).¹⁶ Ezenkívül Kálmán – mint a történettel együtt alakuló gyerek-fiú-felnőtt – egyike lesz azoknak, akinek a szempontját a narrátor felhasználja a történet elbeszéléséhez (ez azonban már nem kizárólagos:

- 15 Bálintnál Vincze Kálmán alakjának önarcépszerűsége az író által is többször elismert, majd finomított megállapítás, ami rányomja bélyegét a regény befogadástörténetére. Vö: DEMETER, I. m., 87–89. Ugyanígy Mándy írásaiban is visszatérően szerepelnek ön-életrajzi ihletésű alakok: Zsámboky ezek közül a legismertebb, de a tereken játszó művekben is ilyen figurák kerülnek elő (főleg a regényekben): Gábor *A busznegyedik utcában*, Feri a *Francia kulcsban*, vagy csak „a fiú” alakja számos rövidebb írásban. (De ilyen figura Csutak az ifjúsági regény sorozatban.) Ezen felül a Mándy-recepciót is meghatározza a Mándy-életmű alapvetően ön-életrajzi indíttatásának megállapítása.
- 16 Jellemző, hogy ez az emlékező keret a regényt megelőző, annak szereplőit, miliójét előrevetítő novellákban is rendre feltűnik. „Lépcsőzetesen nyírt gyermekfejek, vérpettyes munkásarcok idézik fel bennem Sanyikát.” – kezdődik az első, a *Zokogó majom* világát megidéző írás, a *Sanyika*. BÁLINT Tibor, *Csendes utca*, https://reader.dia.hu/document/Balint_Tibor-Csendes_utca-39800. Hasonlóképpen a Hektor alakját megteremtő *Rokonértelmű szavak* is a temetésre menő első személyű narrátor visszaemlékezéséből bontakozik ki, vagy a *Sötétkamra*, ahol az érettségi találkozó szolgálat ürügyet az érettségi idejének felelevenítéséhez. BÁLINT Tibor, *Angyaljárás a lépcsőházban*, https://reader.dia.hu/document/Balint_Tibor-Angyaljaras_a_lepcsobazban-39907.

Kálmán mellett még számos más szereplő is tanúként szolgál). Ezáltal a nézőpontunk, a helyhez fűződő viszonyunk alapvetően szubjektív lesz, ezt az emlékezés kerete kölcsönözte szubjektív perspektívát pedig az ott lakó, az elbeszélés helyszínéhez kötődő ember érzelmi kapcsolata határozza meg. Ettől a szubjektív aurától lesz „lírai” az ábrázolás: az emlékező nosztalgikus viszonya a felidézetthez legtöbbször észre se vevődik a narrációban, annál inkább tükrözi az ábrázolás metaforikus-sága, ahogy Demeter Zsuzsa is kiemeli ezt: „Az életrajziség csak úgy és akkor érdekes, ha általa a múltteremtés és rekonstrukció öndefiníciós gesztusára, az emlékezés mechanizmusaira, illetve a fikcionalizálás mikéntjére kérdezhetünk rá. Kolozsvár külvárosának világa s a szerzői identitás nem önmagában, önéletrajziségében, hanem metaforikus mi-voltában izgalmas.”¹⁷ Rögtön a regény elején, az előbb idézett „örökfehér tájnak” a megszépítő leírásában tetten érhető ez a stílusban tükröződő szubjektivitás, ahol érzékelhető ugyan a vidék nyomorúságos, kilátástalan élete, de ezt átszínezi egyrészt a gyermeki fantázia mesés, másrészt az emlékezés megszépítő szűrője:

[...] arra az örökfehér tájra, ahol először laktak, s ahol dudaszó kíséretében havas pillájú angyalok tódultak ki a porcelángyár kapuján kosztoscészéiket lóbálva, mintha az Isten bocsátotta volna el őket a megcsappant munkalehetőség miatt. A fehér alakok jó része a Junász vasgyár kátrányfekete negyede felé imbolygott; ugyanakkor néhány tucat kormos férfi az Irisz telep utcáin ballagott végig, s szemük fehérje oly ijesztően villant meg arcukban, hogy a gyerekek beszaladtak a kapuk alá... (17).

Ez az eljárás elsősorban Mándy *Francia kulcs* című regényére emlékeztet, ahol ugyancsak a gyerek nézőpontja fogja össze a mű világát, és ennek szubjektivitása határozza meg a regény változatos figuráihoz és a környék helyeihez fűződő viszonyt, aminek a novellákban már csak a stílus szubjektivizáltságában érezhető a visszfénye, amit már nem alapoz meg a történet részévé váló szereplői perspektíva.¹⁸ Ugyanakkor

17 DEMETER, I. m., 89.

18 Jellemző, hogy Mándy is sok, az összetett, regényszerű műveiben is szereplő alakot, részletet és persze helyet megörökít novellában is. Egy-két példa: az itt említett *Francia kulcs* egyes szereplői felbukkannak önállóan is (például a *Tullában*), *A csöszház* világa később a három teret megelevenítő novellákban tér vissza, a Csutak-regények alakjai a *Nagyvilági Főcsőben* vagy a *Kék díványban* tűnnek fel, *A huszonegyedik utca* Gáborá mintha a *Vera*-novellákban jelenne meg újra.

itt (a regényben) nem kettős az elbeszélésmód szűrője, mint Bálintnál, csak a szemlélő gyermek nézőpontja van jelen, nincs visszatekintő, emlékező elbeszélőnk: „Egyszerre csak előttük volt a szálloda, mintha a délutáni ködből bomlott volna ki. Állványok vették körül, akárcsak ketrecre lenne zárva. Mellette egy bolt kis lépcsőjét lehetett látni, távolabb a tér fáit száraz, vékony ágakkal felfutni a tejszínű ködre.”¹⁹ Ennek következtében ennek a regénynek a világából – és ez Mándy látásmódjára általánosan is jellemző – egyrészt teljesen hiányzik a megszépítő, nosztalgikus gesztus,²⁰ másrészt eltérővé válik a mű viszonya az időhöz. Mielőtt ennek a különbségnek a jelentőségére visszatérnénk, meg kell vizsgálnunk Bálint Tibor és Mándy térérzékelésének egy másik jellemző vonását, ami az emlékezés személyességén kívül még hozzájárul ahhoz, hogy mindkét szerzőnél fikcionalizálódjon, elemelkedjen a földtől, legendássá váljék a tér érzékelése és érzékeltetése.

További közös vonása ugyanis a két írónak, hogy elsősorban nem a leírásokkal teremtik meg helyszíneiket: a tér attól válik kompozíciószervezővé, hogy nem egyszerűen tájakat jelent, hanem az ott összegyűlő emberek, sorsok találkozóhelyét. Épp ezért – bármilyen fontos is mindkettőjük számára – az atmoszférateremtő leírás, elsősorban nem ez, hanem az ott lezajló események elbeszélése fogja ezeket a tereket megeleveníteni, az élettörténetek, a tevékenykedő, beszélő emberek teremtik meg a maguk környezetét. Ez teszi lehetővé Mándy számára, hogy teljesen megszabaduljon az összetartó emlékező perspektívától az olyan novellaciklusaiban, mint például a *Legenda az árusok teréről* alcímű írások²¹ (és természetesen sok más ugyanitt játszódó írásában, csak a fenti sorozatban példászerűen mutatkozik meg a tér összetartó szerepe); de ez nyilatkozik meg abban is, hogy Bálint Tibor is újra meg újra a legváltozatosabb műfajokban tér vissza ugyanazokhoz a színhelyekhez. Ez arról árulkodik, hogy a tér tapasztalata kétszeresen is az

19 MÁNDY Iván, *Francia kulcs* = Uő., *Regények I.*, Palatinus, Budapest, 2005, 189.

20 Ezt Mándy tudatosan próbálja lebontani, amint erről a – Bálinttal egyébként közös – elődökre való utalásában maga is vall: „Van egy vonulata a magyar irodalomnak. Krúdy, Gelléri... Egy bizonyos oldottabb, líraibb próza. Semmi köze a hülye, gennyes, »költői« prózához. Tehát, úgy érzem, hogy ehhez a vonulathoz tartozom.” MÁNDY, *Mit akarhat egy író?*, https://reader.dia.hu/document/Mandy_Ivan-Seta_a_haz_korul-56.

21 Ezzel az alcímmel jelent meg az *Akasztók*, a *Jojó*, a *Fiatal pár*, a *Feketekabátos*, a *Tizenegy dressz*, a *Halott katonák*, a *Sírkő kert*. Ezzel egyértelműen rokonítható a *Kulikabát*, amely *A Teleki téri legendákból* alcímmel látott napvilágot. (Mint az író idézett önvalomásából is kiderül, az „árusok tere” azonos a Teleki térrel.) Illetve ehhez a sorozathoz tartozik még a *Ha köztünk vagy Holman Endre* kötetben megjelent *Legenda az árusok teréről* című hangjáték.

ott lakók által teremődik meg: egyrészt az emlékező individuális-személyes viszonya által, másrészt a teret benépesítők sokaságának közössége által, ami valamiféle kollektív lelket kölcsönöz a városrésznek: nemcsak tér lesz, hanem belakott hely, amely az ott élő, tevékenykedő, egymással kapcsolatban álló embereknek, az ott lezajlott eseményeknek, beszélgetéseknek éppúgy köszönheti arculatát, mint a leírható tárgyaknak. Ennek a „kollektív áttelelésnek” az adott helyen játszódó eseményeken kívül éppúgy részei a helyhez tapadó történetek: nemcsak a valóságosak, hanem az ott lakók emlékei, képzelődései, álmodozásai, a pletykák, a fabulálások sokasága. Ezt a sokaságot érzékelteti a cselekményszálak, a szereplők sokasága, akik nemcsak tetteikkel, hanem egész belső világukkal részt vesznek ennek a valóságos, egyszersmind képzetes helynek a megteremtésében.

Ennek köszönhető a *Zokogó majom* narrációjának kettőssége: Vincze Kálmán visszaemlékezésén belül szereplő fokalizátorok sokaságát használja fel a regény, hogy megteremtse előbb a Sánta angyalok utcájának, aztán a korabeli Kolozsvárnak a világát. Amint megérkezünk a regényben felidézett emlékek idejébe, már a harmadik alfejezetben elszakadunk a felidéző Vincze Kálmán (illetve a nézőpontunkat meghatározó gyermek Kálmánka) személyes perspektívájától, és előbb az apa, aztán egy nem megszemélyesített narrátor, majd Böske szempontjából látunk rá erre a világra. A folyamatos nézőpontváltás (ami egyébként a regény egészét jellemzi) a hely és az ott élő jellegzetes alakok jelenetszerű bemutatását szolgálja: a főbb szereplők (Kálmánka, Vincze Béla, Böske, majd az anya, és a család más tagjai) nemcsak az elbeszélés tárgyai, hanem a szemléletünket meghatározó fokalizátorok, akik teljes szubjektív világukkal (múltjukkal, álmaikkal) együtt telepednek meg a regény lapjain. Közben az általuk látottak leírása mintegy ürügyet szolgáltat, hogy a környék jellemző figuráit – a hatalmas Dondost, Bunda Rózsit, Csipukát és az utca más lakóit – is megismerhessük. Ugyanakkor ennek során fokozatosan elszakadunk az épp aktuális szemléltető személyes perspektívájától, és nyomába eredünk az egyes alakoknak, nemcsak térben, hanem időben is, előtörténetükre visszatekintve. Jellemző ezekre az atmoszférateremtő elbeszélésekre a konkrét esemény és az általánosító-gyakorító elbeszélés közti váltakozás: „Vincze Béla hajnali öt felé ébredt: ilyenkor *szokott* rágyújtani”, „Böske, *abányszor hazatért*, az állomáson konflist fogadott” – ezek után a bevezetések után jellemzően egy-egy konkrét eset leírásának tűnő elbeszélés következik, ami ugyanakkor a fejezetkezdet fényében az általánosság,

az ismétlődés, a *szokás*, tehát a szereplőre, helyre jellemző esemény színeben tűnik fel. A váltakozás épp ezt az atmoszférateremtést szolgálja: az általános hangulat, a hely hangulatának érzékeltetését. A 4. rész például egy konkrét jelenet leírásaként látszik indulni, ami mögött a szomszédok csetepatéját szemlélő Vinczéék szempontja feltételezhető:

Esténként néha fölzengett a szomszédos udvar, székláb, tányér, agyagszilke repült át, s a kerítés mögül olyanszerű ricsaj hallatszott, mintha egy csapat férfi és nő összegabalyodva, egymást tépve-taposva fetrengene a földön, s hiába próbálna szabadulni a halomból; ez az üvöltő gomolyag hol a kapu felé gurult, hol visszairamodott az udvar mélyébe; olykor hirtelen éles sikoly vágta el a zenebonát, mintha valamelyik nőnek a nyakára léptek volna, vagy csattant a kapu, szaggatott ruhájú leány penderült ki rajta, és a melle csupaszon virított a villanyfényben; máskor egy férfit löktek az utcára, aki részegen bámult vérrel telecsurgó markába. (27)

Azonban egyre több jel figyelmeztet arra, hogy ez nem egy konkrét eset, hanem csak a mindennapi élet leírása (már a bevezető „Esténként néha...” ezt érzékelteti, csak itt még ezt elfeledteti a leírtak látszólagos rendkívülisége, de a továbbiakban egyre sűrűsödnek az erre utaló nyomok: „a látást *legtöbbször* elfedte az udvar közepén veszteglő gebe mozdulatlan foltja”, „Utána a hatalmas Dondos József előtántorgott a pajtából, végiglépdelt a kerítés mellett, s *legtöbbször* befordult Vinczéékhez”), míg végül teljesen elszakadunk a jelenetszerűségnek (és ezzel a konkrét szemlélő feltételezésének) még a benyomásától is: „*Murizások idején* a felesége, Bunda Rózsi, egy lompos, vastag hangú nő átvigyorgott a kerítés lécei között...”, majd „Bunda Rózsi *hetenként egyszer*, ha a férfi berúgott s a földön horkolt, befogta a lovat, felültette Csipukát meg Árpit, a kamasz fiát...”. Míg végül a szomszédok mindennapos életének, történetének összképét kapjuk, immár teljesen elszakadva bármilyen személyesnek tekinthető perspektívától.

Hasonló eljárásokat Mándynál is megfigyelhetünk: a már említett *Francia kulcs*ban a főszereplő kiskamasz, Feri szemével figyelhetjük meg a lerobbant szálloda és a környék lakóit:

Feri kiment a gangra. Hajlott hátú, barna pulóveres nő csoszogott el mellette. Arca vörös, ráncos, mint egy indiáné, szájában ócska fapipa. Kopott szélű kék lábast vitt, ahogy Ferire nézett, morgott valamit.

A gyerek már a lépcsőházban volt.

Alacsony, fekete ruhás, vörös oldalszakállas férfi jött fel a lépcsőn. Tejesüveget tartott maga előtt nagyon mereven, ünnepélyesen. Elgondolkozva nézett, mint aki mondani akar valamit. Egy pillanatra megállt, krárogott. Aztán továbbvonult a tejesüveggel kimerően, lassan, mintha egy gyászmenet élén haladna.

Feri lement a portára. A portás helyén Náci bóbiskolt, előtte egy fél alma.

A gyerek végigment a deszkán, és kint volt az utcán. Körül nézett, mint aki ismerkedik.

Kövér nő vonult el előtte. Karján szatyor, mellette vékony, nudli formájú kutya. Egy sárga nyakkendő, fehér bajuszos bácsi kézikocsit húzott. A kocsin egy halom rongy és egy öregasszony. Az öregasszony kolbászt evett papírból. Erélyes, férfias mozdulatokkal kenyeret tört hozzá, tele szájjal magyarázott.

– Te mindig sóher alak voltál, Sándor...

Sándor az utcaköveket bámulta, mint egy fáradt ló, és csak húzta a kocsit.

Feri az utca végén megpillantotta a teret. No, ezt megnézzük közelebről. Pár kopár fa, füves foltok. A fű inkább sárga, mint zöld.²²

Noha ez az az írás, ahol Mándy a legnagyobb erőfeszítést teszi arra nézve, hogy egybefüggő szerkezetbe rendezze sokszereplős, szerteágazó történeteit, már itt megfigyelhetünk egy alapvető különbséget: a jellemző alakokról itt csak pillanatképet kapunk, itt nem szakadunk el a szemléltő gyerek nézőpontjától, ez a perspektíva pedig csak a pillanatnyi látványt képes megragadni, nem ad összképet.

Ez arra irányítja a figyelmünket, hogy Bálint regényében – Mándyval ellentétben – a tér mellett az idő legalább annyira szervezője lesz az egybefüggő konstrukciónak. Egyrészt a hagyományos nagyregény, méghozzá az életrajzi regény lineáris elbeszélése révén: az emlékező perspektíván kívül ez emeli ki Kálmánt a szereplők köréből, teszi hagyományos értelemben is „hőssé”, és olvastatja a művet az ő felemelkedése, íróvá válása történeteként. Másrészt azonban ez az idő sajátos módon némileg térszerűen ábrázolódik: a korabeli újságkivágásokkal bevezetett nagy fejezetek egy-egy időszak „terében” játszódnak, a főbb

22 MÁNDY, *Francia kulcs*, 198.

szereplőkkel akkor történő események egymás mellé helyezett mozaikjaiból rakja össze minden ilyen rész egy-egy korszak összképét²³ (majd előreugrunk az időben, hogy egy újabb tablót kapjunk egy következő történelmi periódusról). Némileg hasonlít ez ahhoz az eljáráshoz, ahogy egy társadalmi milió világát az azonos környéken (hasonló körülmények között) élők rajzaiból válogatja össze a mű. Mindez valamiféle groteszk történelmi panoptikum jelleget ad a regénynek: teljességre törekvő, de ezt a teljességet különálló képekből felépítő szerkezetet hoz létre. Ez alapvetően eltér Mándy eljárásától: Mándy ugyanis már az itt idézett korai regényében is, később pedig még sokkal radikálisabban pillanatképekből építkezik. Ezek a pillanatképek ugyan nagyon sokat sejtetnek a mögöttük rejlő életokról, de ezt nem mesélik el, ennek elképzelését az olvasóra bízzák. Következésképp az idő sokkal kevésbé strukturálja Mándy elbeszélésvilágát, még szélsőségesebben egy-egy adott hely köré szerveződnek a művei. (Még a korai regények sem fognak át nagyobb időszakot. A történelem majd egészen másként, nem folyamatként, hanem sokkal formabontóbb elbeszéléstechnikákon keresztül jelenik meg Mándynál a nyolcvanas évektől.) Ennek folytán lesznek sokkal szétesőbbek, regényként már el sem mesélhetőek a művei. (Ahol mégis kísérletet tesz a regényszerűség fenntartására, ott jellemzően a szereplők nézőpontját használja fel összefoglaló keretnek – legalábbis a Bálinttal összevethető világú művekben.) Ez viszont sokkal radikálisabban érzékelteti ezeknek a figuráknak a minden társadalmi, történelmi változásból való kimaradását. Ez részben jelen van Bálintnál is: ez a panoptikum mintha épp arra törekedne, hogy ne a reprezentatív, az előteret, hanem a történelem kulisszáit mutassa: azt, ami a történelemből kimaradt, vagy inkább a történelmet csak elszenvedők, Bálint szavaival azok, akikre „rájuk dőlt” a történelem²⁴ szempontjából ad átfogó képet. Ez a történelmi „alulnézet” teszi groteszkké a világát. Ugyanakkor a történelemhez fűződő viszonyról nem a hiány, hanem a szereplők életének fordulatai árulkodnak. (Ennek legjobb példája Gulliver Dani új és új szerepben való visszatérése a *Zokogó majom* lapjain.)

Ez a mozaikosságnak, széteső szerkezetnek két eltérő változatát (vagy inkább fokozatát?) érzékelteti: a részletekből összeállított kor-

23 Ezt a montázs technikát és ennek az átfogó összképet eredményező voltát hangsúlyozza Bertha Zoltán a *Zokogó majom* és a *Rozsdatemető* összehasonlítása során. BERTHA, I. m., 80–81.

24 BÁLINT, *Vallomás repedt tükör előtt*, 157.

tablóét és a tablók sorából egybefűzött történelemképét egyik részről (Bálintnál), a pillanatképekből csak egy szubjektív nézőpontból (lásd a korai regények) vagy még abból sem rekonstruálható teljesség benyomását (Mándynál). Ez eltérő szerepbe helyezi az olvasót is: Mándy világában a befogadónak folyamatosan ki kell egészítenie a művek világát, át kell élnie a teljesség elérhetetlenségét, míg a *Zokogó majom* kísérletet tesz a részletek egyetlen képpé, a képek egyetlen folyamattá való összeállítására.

Horváth Csaba

„HÁT AZ, HOGY ÉLÜNK (...) HOGY NEM CSELEKEDTÜNK ROSSZAT SENKI KÁRÁRA – AZ NEM HŐSIESSÉG?”

*Szegénység és történelem a Zokogó majomban
és kortársaiban*

A 20. század második harmada végén több olyan regény jelent meg a magyar irodalomban, amely alulnézetből ábrázolta a történelmet. A 20. század eseményeit alsó perspektívából ábrázoló szövegek hagyományosan nem foglalnak el központi pozíciót a nemesi-dzsentri eredetű, kisebb részben polgári hagyományú magyar irodalomban. Ugyanakkor Fejes Endre *Rozsdatemető*, Bálint Tibor *Zokogó majom* című műve, de Konrád György távolról idekapcsolódó *A látogatója* is azon kisebbik részhez tartozik, amelyről Thomka Beáta így írt:

A hatvanas évek történetét didaktikus, moralizáló magyar regény-parabolák (Sarkadi *A gyáva*, 1961, Sánta *Az ötödik pecsét*, 1963, *Húsz óra*, 1964, *Az áruló*, 1966, Fejes *Rozsdatemető*, 1962) alakították. A realistának vélt, ábrázolásra törekvő művek olvasásmódját a kritikai elem és az elvont parabolamodell ötvözete befolyásolta. A tényirodalom, szociográfia, dokumentumpróza elvben meggyőzőbben képviselhette volna a társadalomkritikai minőséget: ez a prózavonulat azonban még szigorúbb ellenőrzés alá esett.¹

Thomka azt problematizálja, hogy az irodalomnak ez a formája parobolaszerű és kevésbé konkrét, mint a szociográfia, ugyanakkor a Thomka-tanulmány utolsó mondata éppen az etikai funkciót bizonytalanítja el: ha a „tényirodalom, szociográfia, dokumentumpróza elvben meggyőzőbben képviselhette volna a társadalomkritikai minőséget”, akkor a vizsgált művek egyfajta szelepként működhetnek. Kránicz Gábor szerint viszont a regények szövegét „alapvetően határozza meg a társadalomkritikai hangnem, mely egyértelműen befolyásolhatta megjele-

1 THOMKA Beáta, *A kívülvilág ember = A magyar irodalom története, 1920-tól napjainkig*, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály – VERES András, Gondolat, Budapest, 2007, 579–580.

nésük sikerét. A szövegek parabolái azonban olyan problémákat szó-
laltatnak meg, amelyek a mai napig aktuálisak teszik őket.”²

Tanulmányom – a posztmodern elterjedésével – a kánonban hát-
térbe szorult művek megítélésén éppen a posztmodern által preferált
nyelvfilozófia és történelemszemlélet kapcsán igyekszik enyhíteni, és ez-
által az irodalomelméleti kérdés által azt bizonyítani, hogy a vizsgált
regények sikere nem pusztán tematikájuknak köszönhető. Megköze-
lítésemben egyrészt a nyelvvel nem bíró másik megszólalási módja
felől, másrészt Hayden White-nak a stílusra alapozott történelem-
szemlélet oldaláról azt a lehetőséget vetem fel, hogy egy kontinuitásra
épülő irodalomszemléletben a vizsgált művek olyan szerzők és szö-
vegek elődjei lehetnének, mint Tar Sándor kötetei, Kollár-Klemencz
László *Öreg Bandája*, Juhász Tibor *Salgó bluesa* vagy Kiss Tibor Noé
Aludnod kellene című írása.

Másrészt a vizsgált művek éppen a posztmodern történelem-
és nyelvszemlélete miatt jóval több figyelmet érdemelnek: Fejesnél
a Hábeter család, Konrádnál Bandulaék köré szerveződik a történelem,
a *Zokogó majomban* pedig az „élhetetlen család” története a történelem
nagy narrációjával párhuzamosan formálódik meg. Méghozzá
úgy, hogy e szépirodalmi szövegek – egyben White metanarrativitását
felidézve – történelemképet építenek.

Bár Fejes *Rozsdatemetője* sokáig korszakhatár volt a magyar iro-
dalomban, a hetvenes évek végétől elhalványult a recepciója; talán csak
a budapesti Katona József Színház *Rozsdatemető* 1.0, illetve 2.0 adap-
tációja hozta vissza a köztudatba. A *Zokogó majom* a magyar irodalom
erdélyi melléküzemágának családregegy-kísérleteként működött,
A látogató pedig Konrád reprezentáns műveként is a hatvanas évek
kordokumentuma lett.

A hetvenes évek végén a posztmodern ugyanolyan spéttel érte el
Magyarországot, mint a 19. században a felvilágosodás és a romantika,
vagy a Nyugat idején a szimbolizmus és a modern költészet. Bacso
Béla egy körkérdésre válaszolva azt mondta a magyar posztmodern-
ről, hogy „[m]ár maga a tény is, hogy egy, a modernizációt soha végig
nem vivő országban vitatkoznak a posztmodernről: posztmodern
jelenség”.³

2 KRÁNICZ GÁBOR, *Prózatörténetek a magyar irodalomból*, Fejes Endre: *Rozsdatemető, Bálint Tibor: Zokogó majom, Kertész Ákos: Makra*, Bárka 2011/3., <http://www.barka-online.hu/tarca/2145-kranicz-gabor-tanulmánya>

3 *Körkérdés a posztmodernről*, Medvetánc 1987/2., 233.

Am mégis a posztmodernhez tartozó subaltern elméletek vetették fel azokat a megközelítéseket, amelyek a művészet és irodalom viszonya kapcsán arra hívták fel a figyelmet, hogy a „főáramú diszkurzusokból kirekesztett emberek nem tudják képviselni érdekeiket a többségi társadalom nyelvén, mert kommunikációs szakadék tátong köztük és a főáramú társadalomban élő emberek között”.⁴ Sőt, harminc évvel később Spivak korszerűsítette a fogalmat: „[a] jelenkori kiszolgáltatottság már nem azt jelenti, hogy az ember el van szigetelve a centrumtól, hanem azt, hogy a nemzetközi kereskedelemben a munkaerőjét tulajdonként kezelik, végletesen kihasználják. Az új kiszolgáltatottság pozíció identitás nélkül, olyan hely, amelyet a hiány, az állam struktúrájához, az állampolgárság intézményeihez való hozzáférés hiánya jellemez.”⁵

A vizsgált szövegek esetében a történelmi-politikai viszonyok miatt a nemzetközi kereskedelem említése nem működik, a munkaerő tulajdonként kezelése és kihasználása azonban igen. S bár a nyomor fokozatai eltérőek a három regényben, a Spivak-idézet második része mindenképpen adekvátnak tekinthető. Jóllehet a Hábeter család tagjai kikecmeregnek a nyomorból, azonban életszínvonaluk is csak a munkaerő újratermelésére elég, és semmiképpen nem foglalja magában egy emberibb élet kereteit:

A szobát – Pék Mária elgondolása szerint – elfejezték. Deszkából húztak falat, ablakot vágtak rá és keskeny ajtót. Az utcai részen állt Taubinger főesperes ajándékbútora. Két szekrény, asztal és két éjjeliszekrény között az ágyak. Egyiken a házaspár aludt, a másikon Jani. A deszkafal túlsó oldalán, egy díványon Hajnalka és Eszter, a padlóra terített szalmazsákon pedig Gizike. [...]⁶

Konrádnál sem az éhezés, hanem a nélkülözés merül fel a szegénység viszonylatában:

B. szerény, talán kissé nyomott ember volt, nem lehetett napokon át szavát sem venni. Évek óta napi kétszáz búzászsákot emelt, egyenként nyolcvan kilogramm, huszonöt-harminc méteres úton,

4 Lásd ZSADÁNYI Edit, *Szóra bírható-e az alárendelt = Közép-Európa a komparatiztikában*, szerk. HORVÁTH Csaba – LADÁNYI István – PAPP Ágnes Klára – RITZ Szilvia – VARGA Z. Zoltán, KRE–L'Harmattan, Budapest, 2021, 78.

5 Zsadányi idézi Spivakot, *Uo.*, 80.

6 FEJES Endre, *Rozsdátemető*, Magvető, Budapest, 2018, 78.

éppen csak cigarettaszünetekkel. Munka után egy korsó sör, kettő csak szombatonként, pálinka sohasem. Megérdemelte neve napjára a kacsasültet.⁷

A vizsgált szövegek figurái gazdaságilag kívül állnak az intézményrendszereken, de átveszik annak kiüresedett nyelvi közhelyeit, így a kiüresedett nyelv az intézményrendszerhez tartozás illúzióját teremti meg. A *Rozsdatemető* végén politikai szinten olvashatjuk ennek a leleplezését:

Hát ez a rendszer a ti homlokotokat csókolja, könyörög, hogy fáradjatok el az egyetemre, legyetek orvosok, mérnökök, bírók, főművezetők, főrendőrök, főkatonák, főistennyilák, és ti előbújtatok a barakkokból, éltek ugyanúgy, mint a hörcsögök. Dzsessz, tánc, hajrá Fradi. Csak zabáltok, tömitek magatokat túrós csuszával, rántott hallal, bőfőgtök, és ágyba bújtok, kedves Hábetler elvtárs! [...] Te hogyan élsz? Keresel több mint kétezer forintot, lakásfestést vállalsz, mosol, főzöl, takarítasz, csókolgatod a fiadat. Láttál már színházat belülről? Elolvastál egyetlen könyvet is? Pedig te vagy ennek a hatalomnak a birtokosa, esztergályos főnemes, háborús mártír, hiszen a szerelmedet és a kislányodat egy kis feledékenység miatt égették el Auschwitzban.⁸

A Látogatóban a kiüresedett társadalmi szerepek kapcsolódnak össze a nyelvvel:

Minden intézményhez hozzátartozik egy lelkiállapot. Ügyfelem a cirkuszban nevet, a gőzfürdőben révedezik, a villamoson elbambul, bokszmeccsen harcias, temetőben pacifista, s így tovább. Ebbe a szobába elhossa szenvedésének néhány mintáját, fiára, lányára átörökített kudarcait. Lehet, hogy az a pillanatkép, amit én látok éveinek omlékony vakondjárataiból, megtévesztő. Tegnap megrúgták, ma már engesztelik, holnap simogatják, és én csak tegnapot látom. A pillanatképnek, bár óvatosan, mégis hitelt adok. Ha őt nem is, körülményeit megismerem.⁹

7 KONRÁD György, *A látogató*, Magvető, Budapest, 2018 (Magvető Zsebkönyvtár), 34.

8 *Uo.*, 260–261.

9 Konrád, *I. m.*, 21.

A *Zokogó majom*ban pedig a vallási extrémizmus nyelvének az átvétele nem pusztán az örületet képviseli, de egyben egy intézményrendszerhez való tartozást is feltételez:

S még később is, mikor Gonosz testvér átvezette a vénekkel a hátsó szobába, ahol ő maga lakott, hogy a nevét bevezessék a megkeresztelt gyülekezeti tagok közé, még mindig lelt vigaszt arra, hogy nem megy a fejébe a sátán elszabadulásának és újra bekövetkező tehetetlenségének titka. Az Úr talán nem arra int, hogy néha elégedj meg az igazulásra biztató sejtésekkel? Gonoszné, akinek bemutatták, Lajos arcához nyomta arcát, ajkával végigsúrolt a vendég füle mellett, és üdvözölte: „Az Úr áldjon meg!”.¹⁰

Ugyanakkor a szereplők nyelvi kompetenciája éppen a legfontosabb pillanatokban mond csődöt, hiszen nem képesek saját életüket vagy létüket megfogalmazni. A regény azoknak a nézőpontjából ábrázolja az intézményrendszert, akik csak elszenvedik a történelmet, de megfogalmazni nem tudják. A kiüresedett klisék azonban utánozzák a hivatalos nyelvet, így hőseink nyelve a barthes-i értelemben véve¹¹ kimondásra kényszerít.

Konrád könyve csak részben illik ebbe a sorba. Regényeinek főhőse, T. nem csupán a társadalomnak, de annak elnyomó struktúrájának is a része, hiszen gyámügyi tisztviselőként az alávettettekkel szemben pozicionálható. Mégis igaz rá, amit Zsadányi a *Sátántangó* kapcsán ír, miszerint:

[...] az elbeszélő mintegy a kirekesztettségben élő szereplők helyett artikulálja véleményüket, ám ezen túlmenően a kirekesztettség artikulációjának problematikussága is artikulálódik a narratív közlésmódban. Az elbeszélő valóban a szereplők helyett beszél, a mű nagy részében „kölcsonadja” a hangját a figuráknak, és átveszi az ő nézőpontjukat, ami a teljes megértés és pillanatnyi azonosulás viszonyának is tekinthető.¹²

10 BÁLINT Tibor, *Zokogó majom. Egy élbetetlen család kálváriája*, Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1969, 106–107.

11 „[A] nyelv, mint az egész nyelvezet performanciája, sem nem reakció, sem nem progresszív; egészen egyszerűen fasiszta; hiszen a fasiszmus nem a kimondás megakadályozása, hanem éppen annak kikényszerítése.” Roland BARTHES, *A lecke*, ford. GYIMESI Tímea, Pompeji 1993/1–2., 146.

12 ZSADÁNYI, I. m., 81.

Ám az is nyilvánvaló, hogy „[m]iközben a történetmondó a kiszolgáltatottak, az önartikuláló lehetőségétől megfosztottak nevében beszél, az is láthatóvá válik – a szöveg vizuális terében is –, hogy már maga az ilyen beszéd is csak a másik hangot elnyomva szólalhat meg”.¹³

S ez igaz a *Zokogó majom* újságírójára is, aki családja közegéből kiemelkedve nyelvet talált környezete megjelenítésére. A fejezetek végén közölt újságcikkek sorozata azonban abba a történelmi távlatba helyezi a szereplők életét, amit csak elszenvadni tudnak, de meglátni vagy megérteni nem képesek.

A gyámügyi előadó és az újságíró döntési szabadsága is csak részleges. Konrád hőse dönthet ugyan másokról, de döntése soha nem lesz maradéktalan, sőt valójában elfogadja egy szűk levegőjű világ gyakorlati és egzisztenciális visszafogottságát. Bálint regényének újságírója is csupán munkájának és magánéletének szűk kereteit feszegetheti. Mindkettő rezignált, illúziók nélküli cselekvő figura, nem hős és nem áldozat.

- Én, kérem, nem vagyok bátor ember – kezdte, s nyomban egy kis megkönnyebbülést érzett, hogy azt mondta: kérem, s ezzel körülszigetelte azt a kicsiny helyet, ahol állt a maga idegenkedésével, mindenféle tegeződő vagy elvileg pajtáskodó megszólítás ellen.
- Harcos ember sem vagyok; inkább félenknek érzem magam, sőt vannak, akik gyávának és meghunyászkodónak tartanak...¹⁴

Konrád hőse a hatvanas évek tipikus embere, aki tudja, hogy minden cselekvése egyben megalkuvás is. Választania kell munkája céltalansága és a magánalku között. A szabadsághiány tudomásulvétele ugyanakkor a szabadsághiányos világ lehetőségeinek a legteljesebb kihasználása is. Az „egyikünk beszél, másikunk hallgat, legalább együtt vagyunk”¹⁵ zárómondat pedig mintha azt mutatná, hogy a beszélni tudó T. – a spivaki értelemben – a beszélni nem tudók oldalára áll, és így elutasítja a készen kapott nyelvet és szerepeket is.

A White által megadott, a történetírói metodológia alapját adó négy alakzat (metafora, metonímia, szinekdoché, irónia) mellett a tropologikus természetű világképek kultúraépítő kóddá is válnak.¹⁶ A múlt (és

13 *Uo.*, 81.

14 BÁLINT, *I. m.*, 580.

15 KONRÁD, *I. m.*, 233.

16 Lásd KISANTAL Tamás – SZEBERÉNYI Gábor, *Hayden White „hasznáról és káráról”. Narratológiai kibívás a történetírásban*, Aetas 2001/1., 117–120.

a jelen) alapvetően kaotikus, összefüggés nélküli, az események közötti kapcsolatot s a jelentést mindig az interpretátor vetíti bele az általa szemlélt anyagba.¹⁷ A stílus tulajdonképpen a belevetítés módja, amely a történelemhez való viszonyt, annak látásmódját meghatározza.

A vizsgált regények történelemszemléletén is ki lehetne mutatni a White-i kategóriákat. A *Metahistory* első szövegtípusában a trópus metafora. A műfaj a románc, a cselekményesítés formista, a világnézet anarchista. Különösen érdekes, hogy a *Rozsdatemető*, *A Látogató*, a *Zokogó majom* című regényeket nem egyszerűen a metaforikus olvasat mentén értékelték, de elavultságuk okát is éppen a metaforikusságban látták bele a kritikusok. Kránicz Gábor a három metaforikus címre alapozta a Fejes-regény és a *Zokogó majom* elemzését. De metafora *A látogató* is.

Ugyanakkor a vizsgált könyvek alapvető hitelét a valósággal való metonimikus érintkezés adja. A regények hitelét a hatvanas-hetvenes évek valóságával való térbeli, időbeli, anyagbeli érintkezés vagy az okozati kapcsolat trópusai adják. Ahogyan a *Rozsdatemető* fogalmaz: „egymás hegyén-hátán kiselejtezett gépek, behemótkazának, felismerhetetlen szörnyszülöttek nyomódnak mélyen a fekete salakba, mázsás, penészgombás karokkal mutatnak az égbe, várják a tűzhalált”.¹⁸

Bálintnál pedig ezt a tájleírást olvashatjuk:

Esténként néha fölzengett a szomszédos udvar, székláb, tányér, agyagszilke repült át, s a kerítés mögül olyanszerű ricsaj hallatszott, mintha egy csapat férfi és nő összegabalyodva, egymást tépve-taposva fetrengene a földön, s hiába próbálna szabadulni a halomból; ez az üvöltő gomolyag hol a kapu felé gurult, hol visszairamodott az udvar mélyébe; olykor hirtelen éles sikoly vágta el a zenebonát, mintha valamelyik nőnek a nyakára léptek volna, vagy csattant a kapu, szaggatott ruhájú leány penderült ki rajta, és a melle csupaszon virított a villanyfényben; máskor egy férfit löktek az utcára, aki részegen bámult vérrel telecsurgó markába.¹⁹

17 „A történeti események láncolata akkor válik alkalmassá az értelmezésre vagy magyarázatra, ha már birtokolja egy történet (récit) koherenciáját. Ám ez nem lehet a történet (récit) koherenciája általában, merthogy ilyen nincs. Koherenciát csupán egyik vagy másik sajátos cselekményforma hordoz. Hayden WHITE, *A történelem terbe*, ford. BRAUN Róbert, Osiris, Budapest, 1997, 21.

18 FEJES, I. m., 254.

19 BÁLINT, I. m., 28.

Demény Péter szerint a „*Zokogó majom* varázsának legfőbb titka az a feszültség, amely a kisemberek valósága és álmai között húzódik”.²⁰ Mintha a valóság lenne a metonímia, egy lehetséges valóság, ami a hétköznappal tér, idő és oksági alapon érintkezik, s az álom a valósággal tartalmi-hangulati hasonlóságon alapuló bonyolultabb metafora.

White szerint a metonimikus trópus a redukcionista móddal függ össze, a cselekményesítés a tragédia, a kifejtés mechanikus/gépies, az ideológia radikális. A vizsgált regények helyzetei, a szereplők metonimikus értelmezhetősége alapján szükségszerűen performatív olvasatot hoznak létre, amely radikalizálja a világnézetet. Ebből a nézőpontból a történelemből igazságtalanul kimaradók helyzete lesz a meghatározó, nem véletlenül társítja filozófusként ehhez a csoporthoz White Marxot.

Konrád *A Látogatója* részben ebben a helyzetben van, részben a narrátor miatt a színekdoché szemlélete igaz rá. White így ír Tocqueville-ről: „liberális volt személyes politikai meggyőződésében – ezért helyeselte általában a változást, és arisztokrata, aki több forradalmat is átélt – tapasztalatból tudta, hogy nincs változás fájdalom nélkül, Tocqueville realiztikusabb attitűdöt hozott a történelmi gondolkodásába”.²¹

Az irónia mint trópus kapcsán a *Zokogó majom* hirdetéseit és újsághíreit kell megemlíteni. Ha az irónia a tudatosság azon fokát mutatja, ahol a nyelv problematikus természete maga is felismerhetővé válik,²² akkor a fejezetek végén a hivatalos nyelvhasználat és kommunikációs csatornák igazi kérdése az, hogy a hazug hivatalos nyelven vagy a nyelvtelenek által elmondható-e a történelem.

S megint csak Deményre visszautalva, a feszültség az irónia az álom és a valóság között, a „minek kellett volna történnie” és a „mi történt” között húzódik:

– Most az én szezonom jön, Böske! – mondotta, és szembetűnően bandzsáltott. – Négy levelet is kaptam, hogy szegődjem el főpincérnek Szovátán... De Tusnádon is meg van vetve az ágyam...

20 DEMÉNY Péter: „*Havas pillájú angyalok*”. Bálint Tibor újraolvasása, Forrás 2004/11., <http://www.forrasfolyoirat.hu/0411/demeny.html>

21 Because he was a Liberal in his personal political conviction (and hence welcomed change on principle) and an aristocrat who had lived through many revolutions (knew from experience that there could be no change without suffering) Tocqueville brought to his reflections on history a more realistic attitude (than did Michelet). WHITE, *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-century Europe*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1975², 225.

22 Lásd: „Irony thus represents a stage of consciousness in which the problematical nature of language itself has become recognized.” *Uo.*, 37

Vagy az Aranykakasba állok be, vagy a Három huszárba... Ahol többet égetnek, nem igaz?... Ha legombolják a három lepedőt napjára, megyek, ha nem: nuku szerződés!

Oly izgatott lett, hogy a vágya már el sem fért a szűk és füledt szobában; kinyitotta az ajtót, és zsebre tett kézzel szaladgált az eresz alatt: kabátjának két szárnya szétnyílt, ingelője kidudorodott, s miközben nekilendülve föl-fölpillantott az égre, fecskének tűnt, amely útra készül...²³

Az etikai megfontolásokon túl – miszerint nem csupán hangot kell adni a nyelvtelennek, de a saját hangján is szükséges megszólaltatni őt – a vizsgált művek tágabb perspektíváját is befolyásolja. Ha elfogadjuk, hogy a White-i tropologikus természetű világképek kultúraépítő kóddá is válnak, akkor érdekes Jacques Rancière gondolatát is játékba hozni:

„A művészet” egyes száma valójában a prezentáció terének azt a kimetszését [découpage] jelöli, mellyel a művészet egyes tárgyai művészetként lesznek azonosíthatóak. A művészet gyakorlata pedig az érzéki tapasztalat hétköznapi formáit felfüggesztő sajátos tér-idő viszonyok egyszerre materiális és szimbolikus megalkotása kapcsolja a közösség kérdéséhez, az, hogy egyszerre materiális és szimbolikus módon jön létre benne sajátos tér-idő, feszült várakozás [suspens] az érzéki tapasztalat hétköznapi formáihoz képest. A művészet nem attól lesz politikus, hogy üzeneteket és érzéseket ad át a világrendről. És nem is attól lesz politikus, ahogyan a társadalom szerkezetét, a társadalmi csoportok konfliktusait és identitását ábrázolja. A művészetet épp ezekkel a funkciókkal szemben felvett távolsága, az általa bevezetett idő és tér teszi politikussá, az, ahogyan kimetszi [découpe] az időt és benépesíti a teret.²⁴

Ezek a könyvek úgy metszik ki az időt és úgy népesítik be a teret, hogy a kimetszés a stílus miatt válik kultúraépítő kóddá, s ez a kód a konkrét szövegértelmezéseken túl az elemzés módszereit is meghatározza. Ennek a belátása teszi lehetővé, hogy a *Zokogó majom*, a *Rozsdatemető*, *A Látogató*, de a korszak más regényei annak a diskurzusnak a mentén erősödjenek meg újra, amely a gyengességüket okozta.

23 BÁLINT, I. m., 74

24 Jacques RANCIÈRE, *Malaise dans l'esthétique*, Galilée, Paris, 2007 (La philosophie en effet), 36–37.

Antal Balázs

AZ ÖNKÉNTES RÓZSÁK SODOMÁBAN ÉS AZ ABSZURD KÁNON

Bálint Tibor pályakezdő elbeszéléskötetei, majd egy ifjúságinak mondott munkája után, 1966 őszén, Kommandón írja meg első, már nagykorúaknak szánt hosszabb epikus alkotását, mindent számba véve ötödik kötetét.

A kisregény kísérleti jellege, bárhonnán közelít felé az olvasó, azonnal szembeszökő. Olvasatába behallatszik természetyszerűleg a regionális kánon, az azon belül nagyjából e kötet születése környékén szituálódó abszurd kánon, valamint a zsánérirodalmi kánonnak az abszurdon átszűrt szövegtapasztalatai. A sűrűsödési pont az abszurd, mely jelentősen átalakítja a regionális kánont a hatvanas-hetvenes évek fordulóján, s újraartikulálja az irodalmi mező egyik-másik ideológiai alakzatát, nemkülönben esztétikai téren jelentős változásokat generál – félig-meddig paradigmaváltást készít elő, még ha azt nem is feltétlen viszi végbe. Mindezek következtében egy majdnem mindenfelől nézvést szabálytalan regényt kapunk.

Jelen dolgozatom e szabálytalanságok számbavételére vállalkozik – kicsi csalással, hiszen e szabálytalanságok, szabályszegések válnak itt tulajdonképpen szabállyá, szabályokká. Olyan „rend” születik épp, amely szabályszegésekből építi meg a maga regénypoétikáját.

Szabálytalan az abszurd kánonban

De hát ott hogyan lenne, hiszen a kánon a szabályszegés, a hagyománytörés jegyében alkotja meg a maga poétikáit. Az erdélyi abszurd a Kafka–Beckett–Orwell-féle vonalon szerveződik, legközvetlenebbül talán, ahogy arra mindjárt a legkorábbi recepció is rámutat, Déry G. A. úr *X-benje* közelében,¹ valamelyest itt és most elkülönülve a Csehov–Ionesco–Örkény–Hrabal vonulattól (tudva ezek közös metszéspontjairól persze): nem annyira a konkrét, kézzelfogható tapasztalati világban

1 KÁNTOR Lajos – LÁNG Gusztáv, *Romániai magyar irodalom 1945–1970*, Kriterion, Bukarest, 1971, 189.

(még akkor sem, ha felismerhető a világ), a csetlő-botló kisember praxisében mutatja meg az abszurditást és a groteskséget, hanem modellértékű terepeken, elvont példázatokban, mintegy bölcséleti-egzisztencialista absztrakciókban, parabolákban. A kezdeményező szerepet általában Páskándi Géának szokás tulajdonítani drámái és az *Üvegek* című kötettel kezdődő prózája okán.² Az *Önkéntes rózsák* ugyan ezekenél is korábbi, de közvetlen kapcsolatba inkább majd Sigmond István 1971-es, *Egy panaszgyűjtő panaszai* című regényével hozható: e két műben a leglátványosabb talán az ábrázolt világok parabolikussága. Ilyenfajta átlátszóságra majd csak a kánonhoz közvetlenül, de időben elcsúszva kapcsolódó Pusztai János *Zsé birtoka*, az *Agancsbozót* vagy a *Sinistra körzet* esetében beszélhetünk.

Bálint könyve azonban nagyban más a hullám regényei között. Általánosságban a nagyobb epikai alkotásokról elmondható, hogy valamilyen formában a hatalmat tematizálják: közvetlenül vagy közvetetten, de az abszurd parabolisztikus alakzatainak leple alatt egy olyanféle nagy ideológiakritikai kísérletnek lehet tanúja az olvasó, ami jóformán elképzelhetetlennek tűnhet a korszak lehetőségei között – és mégis itt van. A kisepikában, Páskándi, Bodor vagy Vári Attila novelláiban a közember szorongató közege rajzolódik ki, a fenyegetés a legapróbb létezőig leérő, ijesztő atmoszférája teremtődik meg. A hullám más műveinek diskurzusára figyelve látható be az *Önkéntes rózsák*... hatalomképének másfélesége: maga a kézzelfogható hatalmi szó hiányzik K. városából, bár vannak rendőrök, folyik nyomozás, magasabb rendű jelentékeny hatalomról nem történik említés a városon belül. A hangosbmondó, mely fontos hatalmi-diktatórikus, megbélyegző-fenyegető eszköz a disztópikus regényekben, itt a költő sötét proféciáit visszhangozza, aki viszont nem valami elérhetetlen pozícióban lévő tekintély, hanem ott él maga is a tömbházak egyik lakásában. S ha már tömbház: egyszerre áraszt idegenséget és otthonos ismerősséget ez a világ – amely felnagyított és lecsupaszított mintázataival mégiscsak a konkrétságot kínálja az olvasó számára. A világot abszurd nevek, abszurd létszituációk, abszurd értékek jellemzik: a szereplők maguk következetesen cselekednek, csak éppen a kauzalitást meghatározó világ abszurd körülöttük. Az emberekből hiányzik a kétely: a Romantikusok Társaságát, amely egyedül mutatja az emberiesség, az érzelmesség, érzékenység

2 Mások mellett legújabbán erről lásd: CSEKE Péter, *Másként írni, mint '63 előtt* = Uő., *Beckett Erdélybe jön. Páskándi Géza második alkotói korszakáról, 1963–1973*, Polis, Kolozsvár, 2021, 61–83.

jegyeit, üldözik. A természetes, a norma a hagyományos emberi értékek elvetése lesz – aki még azok szerint él, itt az a degenerált. A beszélgetések egyrészt itt is a kommunikációképtelenség jegyében zajlanak – azt a világ eleve garantálja, maga a hangnem teszi tarthatatlanná a kommunikációs helyzetet nem egyszer –, ugyanakkor a szereplői szólások megtalálják a címzettjüket, ha az a gépemberek valamelyike – valódi párbeszéd, ahol a felek reakciói egymásra irányulnak, csak ezekben az esetekben láthatók, különben a kinyilatkoztató szentenciózusság dominál.

Az abszurd regény szabályszegése bár esztétikai változásokat hoz, mégis inkább ideológiai természetű: a hatvanas évek második felének enyhébb légkörében a cenzurális szigor lazul, többen jutnak publikációs lehetőséghez,³ és kitágul a szerzők horizontja is: szinte természetszerű lesz, hogy a kultúrpolitikai, irodalompolitikai irányból sulykolt szocialista realizmussal szakítsanak. Ennek pedig a valóság megkérdőjelezése, az egyetlen igazság felszámolása lesz az egyik közvetlen következménye, melyet a fikcionalitást már létmódjukban is külön hangsúlyozó zsánerirodalmi műfajok már maguk is felerősítenek. A műfaji választás szükségyszerűsége pedig belátható onnan is, hogy a társadalmi kérdések a realista irodalom ideológiai alakzatán belül nem voltak továbbra sem problematizálhatók: a társadalmi-hatalmi kritikát csakis fiktív világokkal kapcsolatosan lehetett megfogalmazni.

Szabálytalan a regionális kánonban

Legalábbis az addigiban, hiszen a hagyomány átrendeződése nagyjából ekkor kezdődik el. E helyütt persze tisztázni kellene egy már eddig is többszólamú kánon tradícióját. Fontos hangsúlyozni, hogy a regény megjelenése idején a regionális kánon fokozottan értve is regionális-ként működik: előfeltételezettsége, kapcsolatrendszere zártabb, vagy legalábbis zártabbnak mutatkozó, mint ami az irodalmi regionalitástól úgy általában megszokott – nyilvánvaló történelmi-politikai okokból. A magyar irodalmi központoktól „mesterségesen” elszeparálva is ugyanakkor be kell kapcsolódnia a közös szocialista-realista párbeszéd-be mint tágabban értett térségi kánonba – az abszurd felbukkozásáig nagyjában-egészében ezzel keres alkuképes pozíciót a régió magyar

3 BOKA László, *Sajátosság – egyetemesség – egység?* = Uő., *Egyszólamú kánon?*, Gondolat, Budapest, 2012, 124–157.

irodalma. Egy olyan alkuképes pozíciót, amely például a legjelentékenyebbnek tételezhető tradíció, a transzilvanizmus egyik-másik elemének (hiszen egészében véve megbélyegzett a korszakban) legalább utalásszerű beemelésére lehetőséget teremt.

Szembeszökő, hogy a szituálódó abszurd próza igazán élénk párbeszédet folytat a transzilvanizmussal. Az *Önkéntes rózsa Sodomában* már az elején feltűnik egy újság, amelynek az a címe, hogy *Pusztába kiáltó szó*. És ahogy később kiderül, ez nem véletlen: a regény szimbolikus tereiben azokon a helyeken a legteljesebb a pusztulás, amelyeken a transzilvanizmus értékalakzatában kiemelkedik: a természet és az emberi közösség hever leginkább önnön romjaiban. De nem egyszerűen csak összeomlott, hanem fenyegetővé válik, az ember ellensége lesz a világ és maga az ember is. A jól ismert otthoni vidék, otthoni táj fordul önmaga és lakói ellen. Éppenséggel a teremtett természeti környezettel szögesen ellentétes gép lesz az egyetlen, amely jól belátható értéknormák szerint funkcionál, amelyet a humánus irányít.

A transzilvanizmus erdélyi szellemiséget és identitást feltételező javaslatait, melyeket Pomogáts Béla is romantikusaknak nevez,⁴ mondhatjuk utópisztikusaknak is. Az abszurd disztópikusba fordul: a különböző műfajalakzatokon átvezető közös kapocs lesz ez, akár krimiről (mint Páskándi *Beavatkozása*), akár mítoszregényről (Köntös-Szabó Zoltán vagy Pusztai János), vagy mint ebben az esetben, sf-ről van szó: a disztópikus háttér állandóan megvan. S ha már identitáskérdés: ebben a regényben az emberszereplők a lehető legteljesebben megfosztódnak identitásuktól.

Szabálytalan a korszak prózaalakzatai között

Nemcsak azért, mert a jellemzően domináns beszédmódnak mondható realizmus kereteit maga mögött hagyja, hanem mert a regény átlépi a szépirodalom tradicionálisnak tételezhető határait, s a zsánერიrodalom eszközkészletéhez nyúl. Jelen esetben a posztapokaliptikus sf-ek és az öko-sf-ek eszköztárából merít az elbeszélés.

Azonban sf-nek is szabálytalan – a különböző sf-szubzsánerek egyikébe sem illeszthető be problémamentesen. Leginkább azért nem, mert érezhetően nem sf-alaphangoltságú: a sci-fi-ben fontos bizonyos

4 Pomogáts Béla, *Erdélyi gondolat, erdélyi irodalom* = Uő., *Erdélyi tükör*, Kráter, Budapest, 1995, 11.

fokú technológiai következetesség itt számonkérhetetlen, de tulajdonképpen a robotokon túl maga a technológiai világ is az – amit persze a posztapokaliptikus állapot némileg igazol. Mégis emiatt inkább érződik expresszionistának vagy szurrealistának a regény, mint következetes sf-nek. Ahogy a város metaforikus, maga a cselekmény is annak tekinthető, így a tudományos fantasztikum inkább példázatoságot fed el, mint jövőképet dolgozna ki. Nem hiába írja később Bálint Tibor, hogy ő maga úgykülönben egyáltalán nem szereti a tudományos-fantasztikumot: voltaképpen ez a regény is csak látszólag az. És ez a látszólagosság kulcsszóvá válik itt.

Tulajdonképpen látszólag egy olyanféle ödipális történet mondódik itt is el, amelyet Bényei Tamás vesz észre a Bálint-kortárs Philip K. Dick egyik regényében: az ember mintájára alkotott gép, a robotember az „atyja” ellen fordul.⁵ Bálintnál azonban további csavarok jönnek, hiszen a dehumanizálódás következtében maga a teremtmény, a gyermek, azaz a gép gondosabb atya lesz az emberi apánál – az ember ellen fordulás a humanizmus jegyében történik: a gép az emberiség eszméjét tekinti etalonnak, de ténylegesen akkor sem fordul az ember ellen, ha az vét is ez ellen az eszme ellen. A gyermekmotívum központi fontosságú konkrétan is: két elpusztított embergyermek áll szemben a robotok (mik tehát maguk is „gyermek”) maguk képére teremtett robotgyermekével. Ahogyan látszólagos az, hogy a gyermek az atya ellen fordul, már valóságos az, hogy az atya fordul a gyermekei ellen. Oidipusz helyett Médeia – csak persze nem az anyával, hanem az atyával. Az ember akarja úgy beállítani, hogy a robot ellene fordult, de valójában másképpen van.

A zsáner elvárásai közül⁶ a regényből a kalandszál gyakorlatilag teljesen kimarad, a krimiszál pedig kiiktatódik a történet teljesebb kibontakozásával. Ugyanis erre ígéretet tesz a szöveg, de aztán háttérbe vonja, ahogyan lassan kiderül, hogy a több szálon futó cselekményben nem a fő-, hanem az egyik mellékszál lesz ez csupán. Látszatok világa az, ami itt megmutatkozik, a csúsztatás mind tematikus, mind formai értelemben alapvető szervezőelv.

K. városának egyes helyei – sétatér, kifiblokk, malomárok – a valóságos Kolozsvárra utalnak, ám a regénybeli város nem véletlen veszíti

5 BÉNYEI Tamás, *Az utolsó krimi* = Philip K. DICK, *Álmodnak-e az androidok elektronikus bárányokkal?*, Agave, Budapest, 2005, 183–198.

6 S. SÁRDI Margit, *Sci-fi és utópia*, MetaGalaktika 2009/11., 46–56; *Témakörök az sf-ben*, MetaGalaktika 2009/11., 188–194.

el nevét: inkább egy metaforikus városról van szó, mely a civilizáció egészének egyfajta végstádiumát mutatja, így aztán K. városa egyszerűen *minden várossá* válik. Annál is inkább, mert a nagy nemzetközi összefogás, tudósok, a Rózsaszövetség vagy a Békevédő Államok Szövetsége nem egy periférikus kelet-európai városra utalnak, hanem egy valóságos világfővárosra. Ennyiben mindenképpen disztópikus, s ennyiben mindenképpen megmutat valami város feletti, messze vezető hatalomképet. Ennek a világnak nem kérdéses a nyelvisége: nem tudjuk, milyen nyelven történik mindez, a szereplők identitásnélküliek, de ennek teljesen logikus okai vannak: a személyiség elvesztése már a névben is tükröződik, hiszen az emberi elnevezések teljesen hiányoznak a biológiai értelemben vett élőlényekről. Nem tétel már a nemzet, a nyelv és a kultúra, hiszen az ember-lét számolódik fel – ha pedig a szereplők ezért vagy ez ellen küzdenek, akkor a többről, amelyek erre épülnek rá értelemszerűen, már előre le kellett mondaniuk, el kellett engedniük minden személyes és közösségi identitásképző attribútumot és aspektust.

A példázatosság kapcsán térhetünk végül is vissza a kiindulópont-hoz – az, hogy alapvetésében nem sf-hangoltságú a szöveg, persze rákérdez a létmódjára: hogy akkor milyen? Az elembertelenedés, a kommunikációképtelenség, a depresszió, az elmagányosodás, a kiüresedés, a disszocialitás, a szétesés civilizációs tüneteinek artikulálása ilyen sűrűségben túlmutat a szórakoztató műfaj keretein. A regény tétjei jellemzően szépirodalmiak maradnak – de a szépirodalmiságra utal a metaforikusság, valamint arra utalnak az expresszív-szürreális stílusjegyek is. Mert nem egyszerűen arról van szó, hogy a fantázia működését, vagyis a fantasztikumot lehetne a normatív gondolkodás oldaláról ekként felfogni, hanem hogy a fantasztikus világon belül is szürreális megoldás a rózsákkal gyógyított nukleáris tájseb, expresszív a légyfelhő, amelyet az emberek lenyelnek – az ábrázolásesztétika olyan alakzatokhoz nyúl, amelyek a hangsúlyosan fikciós sf-ben nem férnek el a hitelesnek tételezett miliőben: hiszen a sci-fi lényegében jövőbe helyezett „realizmusként” gondolkodik általában véve saját magáról. Itt ez a közmegegyezéses kiindulási pont nem áll. Tulajdonképpen a regény szerkezetében egyfajta rétegzettség látható: a konkrét történetnek keretet adó világ mintegy szimbolikus szinten szerveződik meg – a rövid terjedelem magának a világnak a megteremtésében alkalmazza a legintenzívebben a sűrítést a nagy erejű expresszionista és szürreális mozzanatokkal.

Szabálytalan elbeszélésalakzat

Montázsszerű elbeszélés születik: egyrészt különböző szövegrétegek rakódnak egymásra, ahol az elsődleges narratív szálát újsághírek, a hangosbemondó foszlányai, naplórészletek alakítják-tágítják világszerűvé. Másrészt maga a narráció is mozaikokból rakódik össze. A heterodiegetikus főszólamba észrevétlenül beépül az egyik főszereplő, Kobaltné szólama, aki az igazságügyi orvosszakértőnek retrospektív módon tárja fel a történet főbb elemeit. Ez az emlékezősfűzér azonban nem a főszál történetét idézi fel, hanem egy tulajdonképpen mellékes eseményét, így olyan párhuzamos történetvezetést lehet látni, ahol az előtérbe tolt történések voltaképpen másodlagosak: folyamatosan fölcserélődik a fő- és a mellékszál, de az olvasó soha nem tudhatja biztosan, hogy az éppen történő események melyik szálát mozgatják. Persze általában mind a kettőt, de az egyiket erőteljesebben és direktebben, a másikat lazábban. A regény első felében ugyanígy irányítja az elbeszélést Kobalt úr naplója, aki a negatív pólus a valóságos főszereplő, a Róbert Mátyás nevű robottal szemben. De mesélnek és írnak a robotok is – a heterodiegetikus narrátor szólama voltaképpen roppant csekély, inkább a történő események egyszerű mediátora.

A több szálon futó cselekmények egymást részben tükrözik, részben ellenpontosozzák. Feltűnő a szimmetrikus szerkesztésmód: éppen a regény közepén következnek be a csúcsponti események, s itt megint csak működésbe lép a háttér és az előtér felcserélésének, egymás helyére csúsztatásának játéka: mintegy mellékesen tartottak erre a szálak, a háttérben, onnantól kezdve mégis ezek irányítják a végkifejlet felé a szereplőket – amely végkifejlet egy második, immár jobban előkészítettnek látható, mert az előtérben kibomló negatív csúcspontot hoz, amely nyitott zárlatot eredményez. Ám a regény közepi csúcspont voltaképpen a háttérben marad a történet második felében is, amelyben az események mozgatórugója: a gyermekgyilkosság végig az elhallgatás/kimondás határvidékén lebeg. Kobalt úr unokájának „kiműtése” után azonnal egy nem tudni, mekkora időbeli rés túlfelére ugunk, ahol a lánya „megőrülésének” a stációit látjuk még azelőtt, hogy a műtét végkimeneteléről értesülnénk: de arról közvetlenül nem is fogunk. Az emberszereplők *látszólag* felszámolják az őket a múlthoz kapcsoló kényelmetlen jeleket, elrejtőznek ezek megértése, kimondása elől. Mivel pedig tudatuk zárt az elbeszélés számára, az olvasó csak a végkifejleteket láthatja: Kobalt

úr tulajdonképpen önmaga elől menekül a halálba, a saját lelkiségével való kapcsolata a regény közepétől, a műtéttől kezdve megszakad, az addig domináló naplófeljegyzései immár elmaradnak. Az olvasó számára mindaddig láthatatlanná válik a belső világa, amíg az autóbalesete meg nem történik: ez a baleset pedig félig-meddig szándékoltnak gondolható – a regény második felében ez az egyetlen jelzés az emberi lélek működéséről. Vagy valami olyasmiről.

Szabálytalan tudatábrázolás

A regény még nem tud a mesterséges intelligenciáról, pedig Róbert Mátyás és a többi öntudatra ébredt gép tulajdonképpen az. Az elbeszélő számára egyedül a robotember tudata áttetsző, közvetítettség egyedül csak a gép esetében van: az emberszereplők „tollba mondják” vagy a naplójukba írják le gondolataikat. Pszichologizálás helyett a névadás-jellemzés a leginkább járt út. Az emberszereplők egyként, kollektíven viselnek beszélő neveket, közvetlenül rámutatva az anyagelvű-materialista világra – az egyetlen valódi személynév a roboté, akinek viszont nem ez az igazi megjelölése, hiszen az csak egy számsor.

A regény második felének egyfajta refrénjévé válik a „Most mire gondolsz, Róbert?” kérdező felkiáltása. A gép az ember helyébe lép öntudatát tekintve is: nemcsak, hogy embernevet visel, de identitását ki is fejezi, míg a regénybeli emberszereplők egy közös anyagi(as) identitásban olvadnak fel és olvadnak össze. Ha már az ember és a múltja közötti kapcsolat felszámolása szembeszökő, akkor ugyanennyire szembeszökő annak ellenpólusa is, a robotok múltkeresése: Róbert Mátyás feljegyzései elképzelt gyermekkorokról szólnak, több párhuzamos narratívát is vezet, tudjuk meg mások elbeszéléseiből – de végül arra jut, hogy a nem létezett múlt kitalálhatatlan, elbeszélhetetlen, vagy legalábbis nem bír valós tétellel és súllyal annak elbeszélése, és feljegyzéseit rendre megsemmisíti.

Egy szerep szabálytalan fejlődéstörténete

E rövid elemzésben számos szó esik *gyermek*ekről, kik között „produkcioesztétikai” szempontból sem véletlen keresi a helyét Róbert Mátyás. Berki Tímea legújabb kutatásaiból világosan kirajzolódik a regényalak

előképe, az előbb a Napsugarban, utóbb önálló kötetben⁷ is főszerepet kapott Robot Robi. A gyerekeknek szánt történetek alapkérdései ugyanazok, amelyek köré a regény is szerveződik, de értelemszerűen sokkal „szelídebb” változatban. Bár kötetben egybegyűjtve csak évekkel az *Önkéntes rózsák...* után jelennek meg e mesék, a gyermeklapban már sokkal korábban elkezdődik a sorozat s így a figura kifomálódása.⁸

Az *Önkéntes rózsák...* megsemmisítő kritikáját adja a humánomot eltemető materializmusnak. A disztópikus művek alapvetésük szerint a kortárs folyamatokat gondolják tovább azok legsötétebb, legijesztőbb megvalósulási lehetőségei mentén. Ilyenformán társadalomképük vizsgálható a maguk korára – ahogy az *Önkéntes rózsáké* is. Ez persze nem kevésbé didaktikus megközelítése a regénynek, mely romboló hatással elválaszthatatlanná tenné a kortól és a tértől, amelyben és ahol megszületett. Ez azonban az absztrakció miatt sem tehető meg teljes egészében: a szöveg általános üzenete amolyan örökké aktuális, bár mára kissé talán elkoptatottabb üzenet. Hiszen a sci-fi azóta szervesült irányzataiban szinte toposzá vált a dehumanizálódás kérdése.

A zsánerben talán egyrészt emiatt, másrészt a mára már megfakultnak tekinthető technikai vízió (illetve annak hiánya) okán inkább csak történetiségében érdekes adalék a kisregény. A magyar irodalom abszurd kánonjában azonban mindenképpen kiemelkedő helyet foglal el. Ez a kánon pedig a maga láthatatlanságában, relatíve elfelejtettségében mégiscsak újraolvasásért kiált, hogy megmutassa párhuzamos törekvéseit a később majd prózafordulatnak elnevezett paradigmaváltó jelentőségű folyamattal: legjobb művei már a hatvanas évek végén élnek a szövegek és műfajok határainak elmosásával, az avantgárd szövegformálás eljárásaival, a történet elbizonytalanításával, a részletek felnagyításával, az olvasó, a szöveg és a szerző közötti kapcsolat újragondolásával, a nyelv önreflektív voltára való folyamatos rákérdezéssel, az irónia jelentésképző szerepének erősítésével – és persze a valóság, a releváns valóság megragadhatóságának és elbeszélhetőségének kételyével. Persze sokkal inkább ideológiai megfontolásokból, mint ahogy az majd a prózafordulat szerzőinél látható, s nemkülönben igaz az is, hogy miként a kedvező politikai fordulat lehetővé tette a beszéd felszabadulását,

7 *A Robot Robi kalandjai* egyetlen, 1973-as bukaresti kiadása ma már hozzáférhetetlen, de az *Erdélyi magyar elektronikus könyvtár* szerencsére tartalmazza a szöveget: <https://balinttibor.adatbank.ro/belso.php?k=178&p=513> [Utolsó hozzáférés: 2023. 02. 19.]

8 Lásd a kolozsvári konferencián elhangzott előadását: BERKI Tímea, *Bálint Tibor a Napsugarban. A gyermekirodalom lehetőségei az 1960-as években.*

a későbbi kedvezőtlen fordulatok majd jóformán be is rekesztették azt, és a hullám lassan elült. De nem teljesen, hiszen az erdélyi érdekeltségű, a félmúlt történeteit elmondani próbáló újabb prózában az abszurd eszközök még évtizedekkel később is jelen vannak. Talán csak Tompa Andrea és a legújabban Visky András könyvei mutatnak már túl ezeken az alakzatokon. Ám ez már más elemzések tárgya kell hogy legyen.

AZ ÍRÓ KÖRFORGÁSA ZÁRT RENDSZERBEN

BENCZÉDI ANNA JÚLIA

KORTÁRS OLVASATOK

Szécsi Margit: *A trombitákat összesöpri*,
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1965.

„A trombitákat összesöpri költőjének versképző ihlete nem a pillanat, a közvetlen benyomás primer átéléséből táplálkozik. Élményvilága annyira körülhatárolt és állandósult, hogy verseit sohasem érezzük rögtönzéseknek. Igaz, találunk a kötetben néhány költeményt, amely látszólag ellentmond ennek, s egyetlen élményszituációra történő gyors reflexiónak hat. Valójában ezek sem a pillanatnyi élménymozzanatok önmagukban való, spontán lírai kifejezései. Az ihlet spontaneitását a költői alkat nemigen teszi lehetővé. Rögtönzésnek, közvetlen költői reagálásnak tetsző verseiben is csupán azokat az impressziókat rögzíti, amelyeket a kevéssé mozgékony lélekállapot és a tartós érzelmi hangozottság a rokonság, egyneműség okán asszimilálni tud.”

FÜLÖP László, *Szécsi Margit: A trombitákat összesöpri*,
Kritika 1966/7., 55–56.

Ágoston Enikő Anna

„A SZÍVVERÉS IS: VILÁGOMLÁS”

*Az életbe ágyazott halál poétikája Szécsi Margit
A trombitákat összesöprik című kötetében*

Egy temetői sétában lüktet a virágzó tavaszba rejtett halál Szécsi Margit *A trombitákat összesöprik* című kötetének legdominánsabb verseiben. Ahogy azt már a korabeli kritika is észrevette, a halál és az élet kapcsolata hangsúlyossá válik a kötetben, és *A kivirágzott kéz* poétikailag kiemelkedik ebben az összefüggésben,¹ de az élet átható halódása még a *Június, Tavasz a temetőben, Halottak ünnepén* című versekben is kardinális,² ahogy a soha meg nem adás és újrakezdés parttalan asszociációi szétszalazódnak a kötetben.³ Szécsi Margit életművében *A trombitákat összesöprik* kötet egy pályaszakasz összegző lezárásának és egy új poétikai látásmód kezdetének elemeit őrzi.⁴ A recepcióban egy olyan poétikai sajátosságra tapintottak rá, amely az életet és a halált egy egymást átjáró ciklikusságban ragadja meg, felhasználva a kezdet és a vég, a tavasz és az ősz összetükrözöttségét. Ezzel a kötet feloldja a kezdet és a vég sorrendjének, valamint az élethez és a halálhoz társítható fogalmaknak a konvencióit.

*A Tavasz a temetőben*⁵ című versben az idő („Jön az idő”) több értelmezési teret nyit meg, melyben az évszak, az április („április jár a könnyü, vén / fejfák között, a fák alatt”) is konvencióbontó, új lehetséges interpretációs utat nyer. Az egyszerre illékony és fizikai formáit csupán parciálisan elnyerő tavaszi erőter nemcsak fény és érzés formájában járja be a temetőt, hanem a „jön” iteratív gesztusával hallhatóvá is válik a pata dobbanása, és a „patákkal” szóalak hangutánzó jellegéből fakadóan a rúgás mozdulata. A hangzás virágoztatja ki a bimbókat: a tavasz, az április ereje a hangban sűrűsödik minden korábban felsorolt jellemzőjét tárolva.

1 HORGAS Béla, *Szécsi Margit: A trombitákat összesöprik*, Kortárs 1966/12., 2003–2005.

2 FÜLÖP László, *Szécsi Margit: A trombitákat összesöprik*, Kritika 1966/7., 55–56.

3 BÉKÉS Tamás, *Összesöprik-e a trombitákat?*, Tiszatáj 1975/4., 82–85.

4 VASY Géza, *Szécsi Margit költői világa* = Uő., *Klasszikusok és kortársak*, Krónika Nova, Budapest, 2007, 123.

5 SZÉCSI Margit, *A trombitákat összesöprik*, Magvető, Budapest, 1965, 23.

Tavasza a temetőben

Jön az idő, jön sugárral,
szégyennel és glóriával,
jön nyilával, ostorával,
halottak fölött a bimbót
virággá-rúgó patákkal.
Ó ti holtak kik síváran
gyöngyöztök szét a rögökbe,
rögökből a gyökerekbe –
éltek, haltok már örökre.
Emberek, aki már meghalt,
holnap mégegyszer meghalhat,
meghalhat vagy megszülethet,
szerelemre fölnevethet,
termékenyülhet, sikolthat,
virágos álcát ledobhat,
hozhat gyümölcsöt, édeset,
vagy keserűt, vagy férgeset,
röptetheti a madarat,
itt az örök föltámadás,
április jár a könnyü, vén
fejfák között, a fák alatt.

Az „Ó” invokatív hangidéző gesztus teszi lehetővé, hogy a halottak feltöltődjenek a hangon keresztül a tavasz erejével, mintha az ajakkerekítés hang egy nyílás lenne a hang be- és kiadására egyaránt („Ó ti holtak kik síváran / gyöngyöztök szét a rögökbe”), hogy aztán a hangzás által váltsanak alakot, hogy átlépjenek az élet és halál határain. Az „ő” hang iteratív visszatérése gördülve helyezi át a holtakat a hagyományból jól ismert földből, porból a természetbe, a fák gyökereibe, amint ezzel párhuzamosan a hangzás összeköti a különböző jelentésű fogalmakat is („gyöngyöztök szét a rögökbe, / rögökből a gyökerekbe – / éltek, haltok már örökre”). A gördülő hangzás és a gyöngy, valamint a rög kerek formája mellett a „kerek” szó explicit módon is megjelenik a „gyökerek” kifejezésbe ágyazva. Mintha formára a gyökerek alkalmassá válnának befogadni a halál gördülő kerekességét, a ciklikusságra kényszerítő jelleget, amely az életbe ágyazva visszavezeti azt a halál kivirágzásához vagy az élet hervadásához. Ehhez csatlakozik az „örökre” kifejezés is,

amelyben az előtte sokszorososan megjelenő, alliteráló „k” hang („Ó ti holtak kik síváran / gyöngyöztök szét a rögökbe, / rögökből a gyökerekbe – / éltek, haltok már örökre.” – kiemelés: ÁEA) (oda)csúsztatásával megkapjuk a „körökre” szót. Az „örök” újra megjelenik egy kontrasztos felsorolás után, melyben a halál és az élet nem zárja ki egymást, így a halál ugyanúgy magában rejti az életet, mint ahogy az élet a halált, mintha a föltámadás mindkét irányba működne, megnyitva a teret a halálba és az életbe egyaránt. A halál, akárcsak egy dinamikus léttér, a nyelv által áll fenn, ahogy az élet is: az április kitölt, a tavasz mindketőt lehetővé teszi a térben, mely a „fák”-ba beszívárog, és kivirágoztatja az életet és a halált is egyszerre.

Ezt a fajta egymásba tükröztetést viszi véghez a *Június*⁶ című darab is, melyben az első három sor („Kéjnek, robotnak / mennydörgő palotája, / méhektől roskadó hársfa!”) az élet értelmezési tartományában lép működésbe, amíg a virágzást a vers közepén a halál megjelenése át nem írja. A vers az életre és a halálra vonatkozó fogalmi apparátust felcserélhetővé teszi, így a vers végi ismétlésnél már a halál felől interpretálható ugyanaz a három sor. Eldönthetetlené válik, hogy mi tárolja az életet és a halált, így mindenben összeér a kettő.

Június

Kéjnek, robotnak
mennydörgő palotája,
méhektől roskadó hársfa!

Megszimatolja az élet
az ő tornyait,
s hódolni hadakat,
súlyos arany-rajokat
odaparancsol.
Meg se moccanunk:
eljön hozzánk az élet,
meg se moccanunk;
eljön hozzánk a halál,
sorsunk betelik
erős illattal,
muzsikával – férgekkel.

Kéjnek, robotnak
mennydörgő palotája,
méhektől roskadó hársfa!

A vers elején és végén megjelenő „mennydörgő” hanghatás az élet és a halál dinamikus megérkezését jelezheti a mozzanatlan növényi és épülethez hasonló zsúfolt térbe. Ez a hatalmi gesztus a tér kiszolgáltatottságának statikáját kelti, amelyen a ciklikus élet-halál páros uralodik, melynek megjelenését és értelmezését mozgatja a dichotómia. Ehhez a növényi-építészeti poétikai megoldáshoz hasonló az *Apály* két sora, melyben a „kehely” a virágkehely asszociációját is bevonja, és az élet-halál összeérés mechanizmusát jelöli, amely az elmozdíthatatlanságban zajlik: „bezárult paloták, / kelyhükből kirohadt az élet”.⁷

A tavasz és az őszi érintkezését és felcserélhetőségét, az élet-halál irányainak megfordíthatóságát a virágok szintjén inszenírozza a *Halottak ünnepén*⁸ című vers. Az orgona a jellemzően tavaszi és a krizantém – nevéből is adódóan: „őszirózsa” – kifejezetten az őszi temető virága. Az orgona (a virág konnotációjában)⁹ és a krizantém az élet és a halál határterületeit jelzik, ezek között léphet át a lélek a túlvilágra. A két virág, a két évszak, az élet-halál dimenzió között a vers csúcspontja a vers közepén helyezkedik el: „kitáncol egy síphang: a lélek”, amely a túlvilágba való átlépés aktusa.

Halottak ünnepén

Nem látom én a csontvázakat
elfeküdni korhadtan, hosszan,
kivillanó fogsorukat
szélesedni örök mosolyban.

Elfáradtak az én füleim
és az én szemeim berogytak:
mindenszentek ünnepén
világosságnak hódolok csak.

7 Szécsi Margit, *I. m.*, 11.

8 Szécsi Margit, *I. m.*, 39.

9 A *Körforgás* című versben a halál előjele az orgona, a tavasz jelenléte, ahol a fájdalom megszűnése az élet, az érzékelhetőség megszűnésével egyenlő: „elvetél / minden fájdalom / április ha orgonál / a domboldalon” (Szécsi Margit, *I. m.*, 20.). Az „orgonál” ige a tavasz burjánzó, dinamikus virágzását és a hangszer zenei működését is magában rejti.

Harangzúgást hallgatok,
orgonaszó, ünnepi ének
dörgő hullámtarajára
kitáncol egy síphang: a lélek.

Krizantém illatozik,
fanyar, bűvörös őszirózsa
mécségette levele füstöl.
Leszállt ködben glóriás bólya

a temető, tűzben libeg,
gyerekek szőke haja söpri
a csont- és virágszigetet,
nekem is majd itt kell kikötni.

S a kipirult kisgyerekek,
örökösei a halálnak,
táncolnak a gyertyák körül,
orrukat szíva muzsikálnak.

A lélek kiszabadulása egy többlépcsős mediális folyamat eredménye, amely a szubjektum gátló jelenlétének feloldásával indul. A túlvilág érzékelésének lehetetlenségét az én jelenléte hozza létre, miközben a túlvilág egyszerre halott és élettel teli képe¹⁰ a láthatatlanság ellenére feltárul a vers hallgatója előtt az első versszakban („Nem látom én a csontvázakat / elfeküdni korhadtan, hosszan, / kivillanó fogsorukat / szélesedni örök mosolyban”). A szokatlan szintaktikai szerkezetben az ige után az én három esetben is hangsúlyos pozíciót nyer („Nem látom én a csontvázakat”, „Elfáradtak az én füleim / és az én szemeim berogytak”), mely magához szorítja a testrészeket a birtokos viszonyban („én füleim”, „én szemeim”). A test előtérbe kerülése és annak pusztuló állapota, főleg a halottakhoz hasonló berogyó szemek egy testen és énen túlhaladott szenzualitásra utalnak, amely a test halálával a hozzá kapcsolt ént is megszünteti. A világosságnak szentelt hódolat – amely az énen uralkodó bomlasztó hatalom is egyben – előreutal a később megjelenő túlvilági tűzre és az ahhoz tartozó fényárra („mindenszentek

10 A túlvilág érzékelhetetlenségével összekapcsolt statikus halottságában mégis megjelenik a bezárt dinamika, ahogy az érzelmi belelátás (mosoly) egy dinamikus túlvilági öröm indexe.

ünnepén / világosságnak hódolok csak”). Az utána következő hallgatás már csak a személyragot tartalmazza a személyes névmás és a test jelenléte nélkül („Harangzúgást hallgatók”). Ahogy a hallgatás aktusa éntelenné és testtelenné vált, úgy jelenik meg a hangzás önmagában a forrás nélkül, csupán az összetett szavak jelölik azt, hogy a hang forrását és jellegét meghatározzák (harangzúgás, orgonaszó). Az orgona mint hangszer is disszeminálódik a hangzásban, ahogy a sípok hullámzó elrendezése az ének hullámzó hanghatására („ének / dörgő hullámtarajára”) és a síp a hangra („síphang”). Az orgonaszó egy értelmezős mellérendelő szerkezetben a soráthajlás sorvégen megtörő határának értelmében az énekkel is azonosítható („orgonaszó, ünnepi ének”). A „szó” zenei irányába történő elmozdulását viszi véghez ez a fajta olvasási mód, ahogy énekké, majd az orgonasíppokkal hullámzó énekből kiszökő parciális egység, a hang válik ki, amely a lélekkel azonosítható, így maga a szó – amelyből kibomlik – is tárolta azt. A kettőspont („kitáncol egy síphang: a lélek”) vizuálisan síppal is azonosítható, vagy a versszak és a lélek közti egyenlőséggel, amelyben a hang az egész zenei jelenet alapjává válik, akár a lélek a test mozgatójává, kitöltőjévé.

A tavasz és az ősz hasonló szerepre juttatása és a gyakran megjelenő körök az élet és a halál létfázisait egymásra illeszthetővé teszik, mintha a két világ egy és ugyanaz lenne: az élők is holtak, és a holtak is élők. A romantikus költészettől kezdve megjelenik a körköröségre épülő időkezelés, amely lehetővé teszi, hogy az évszakok a megújulás jelölőivé váljanak; az ősz jeleníti meg az élet és a halál találkozási pontját, mivel a nyár és a tél jellemzői, az élet és a halál találkozik benne.¹¹ Szécsi Margit tavasz-ősz tükrözése rétegzetten hozza létre az élet-halál felcserélődéseit és összemosódásait. A *Halottak ünnepén*-ben az orgona hullámzása úgy is értelmezhető vizuálisan, mint a centrumból, a virágból vagy hangszerből minden irányba terjedő hanghullám, ahogy a krizantém körül is glóriaként füstöl az illat, az égő növény teste. A tavaszi kezdet és az őszi vég így íródik egymásra az illat és a hang kitöltő, auraszerű mechanizmusában. Mintha a tavaszt, a kezdetet tenné a túlvilággá a hangzás láthatatlan immaterialitásával, a lélek felszabadulásával, és földivé az ősz, a krizantém testének materiális füstté alakulásával: az

11 LAPIS József, *Az ősz allegóriája = Uő., Az elmúlás poétikája, A haláltapasztalat esztétikai közvetettsége a két világháború közötti magyar költészetben*, Debrecen Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2014, 53–64.

életben a halál, a halálban az élet tör felszínre, megnyitva az átjárót a kettő között egy körkörös vizuális egymásba zártsággal. A gömbszerű krizantém szintén egy hasonló formaként, jelzőbójaként van jelen („bűvörös őszirózsa / mécségette levele füstöl. / Leszállt ködben glóriás bólya”), és a soráthajlás értelmében („Leszállt ködben glóriás bólya / a temető”) maga a temető válik azonosíthatóvá a virággal (amely ég és füstöl, akárcsak a „csont- és virágsziget”), így magára veszi a gömb végtelenséggel összefüggő, ciklikus jellemzőjét. Ugyanakkor a temető, a virág, a túlvilág a körkörösén táncoló gyerekek arcára is visszatükröződik, akikben így jelen van a halál („a temető, tűzben libeg, / gyerekek szőke haja söpri / a csont- és virágszigetet, / [...] // S a kipirult kisgyerekek, / örökösei a halálnak, / táncolnak a gyertyák körül, / orrukát szíva muzsikálnak”). Az „örök mosoly” és az „örökös” állandóságot hoz létre, és összemossa az életet és a halált, ugyanolyan létállapotba sorolva a kettőt. Az örökosság egyszerre foglalja magába az élet és a halál jelenlétét, ahogy megjelenik a pirulásban, amely az életműködés és az abban burjánzó betegség képeként is értelmezhető: mint a megfázással együtt járó lázas pír és a hozzá kötődő szipogás („orrukát szíva muzsikálnak”). A gyerekek haja és az arcuk a tűzzel, a gyertyalánggal azonosulva a körtáncban a kezdet és a vég öröklétű haláltáncát hozza létre. Így táncolnak körbe az életbe ágyazott betegséghez hasonló lázas állapottal a halálba, a túlvilág felé, miközben a testtel való muzsikálás az orron keresztül ugyanúgy egy távozó immaterialitást (zeneiséget) hoz létre, akárcsak az orgonából feltörő lélek. A haláltáncban a túlvilág kettős körtükrözésben ráíródik a gyerekek biológiai állapotára, akárcsak Babits *Haláltánc* című versében, ahol – ahogy Konkoly Dániel észleli – a csontos halállal való érintkezés jelenik meg a lírai én biológiai állapotában a teste hidegrázásán, a taktilis borzongáson keresztül, és úgy lép be a táncba: „jőjj, öleld meg, régi csont, / régi szeretőd, / fagy ölelget, csont a láncc: / borzalomban, kéjjel – / jár a csont és zörg a tánc”.¹²

A *Kivirágzott kézben*¹³ a körforgást, az élet és a halál egybefordulását az ismétlődő sorokban található dinamika és statika paradoxona, az én és a te egymást felszámoló egységesülése és az iteratív gesztus előtti elhallgatás hozza létre.

12 KONKOLY Dániel, *A bang kísértetei*, FISZ, Budapest, 2022, 177, 184.; Babits Mihály *összegyűjtött versei*, Osiris, Budapest, 2002, 83–84.

13 SZÉCSI Margit, *I. m.*, 131–133.

A kivirágzott kéz

Nagy Lászlónak

Ki forgat a ragyogó Űrben?
Ki tölti be még a véretem is sugárral?
Mi vágott egybe a lényemet villogtató idővel,
száguldó sorsom ostorával, urával?

Én apró almácska, a föld szájai közt
lavírozó, a mohó torkok buzgó elkerülője!
aki úgy akar lenni az elmúlásé, hogy az örök éjben
ágas-bogas csillagfa sugarazzon belőle!

S te, megérted e muszáj-tánc nagyszerűségét,
s tudod: rám-lángoló szerelmedből nem vész semmi se kárba
mert az én halálom: győzelem a halálon, s magasztos, mint az anyáké:
gyere velem táncolni a halálba.

Kő és jég üdvözült arca figyel engem öröktől.
Aluszom, csontomnak sötét hordák csontja a párna.
De föltámadnak az ősök, ha mozdul a derekam:
gyere velem táncolni a halálba.

Kiülnek a lobogós szemek a koponya-gödörbe,
benövi áldott bőr azt, ami lárva,
rézpercek csörrennek, tapsol a kivirágzott kéz –
gyere velem táncolni a halálba.

Hörren a bozóti párduc, támadna, s nem mer,
foga megcsattan, idegesen reszket szőke szakállá,
körénk vonja a szörnyeket a gyönyörű hús –
gyere velem táncolni a halálba.

Beérik minden, érik a vihar is az égen,
feldörög az ég, mintha rávernének érces gitárral,
nagy zápor-csöppök, mint ezüst ókori pénzek
fizetnek a termésért, fekszik a föld kitarva.

Íme, a mezőkből hirtelen kinől a város,
felhőkarcolók tetőprizmáin hasal a felleg,
fönn, fönn a szélkakasok heves réz-szárnyai
hülnek az űri fúvásban, s gyönyörűen kelepelnek.

Én, aki feltörtem a nyomorból, hogy Európát
elragadjam, én, a világ női vagánya,
zászlómat a legmagasabb tetőre tűzöm –
gyere velem táncolni a halálba.

Édességet, keserűséget begyűjtött a vérem.
Gazdag vagyok, bár alig telik ruhára.
Forgok, mint a szélmadár, új muzsikák tornádója iránt –
gyere velem táncolni a halálba.

Randevúm az étellel csupa tisztesség, csupa hűség.
Nem zabált lényem, hájat föl nem szedett magára.
Testem, mint lelkem, még eszményektől szikár –
gyere velem táncolni a halálba.

Nagy éjszakámat én álmodom teli
élőkkel, tiszta szívekkel, s álmodva-szállva
forgunk majd a termékenység csillag-terében –
gyere velem táncolni a halálba.

Irgalmatlan az idő, rideg szelében
gurulnak óriás glóriák sápadtra-válva.
De az én védtelen arcom fényessége el nem múlik –
gyere velem táncolni a halálba.

A halálba pozicionált tánc belső dinamikát nyújt a statikusnak tűnő halálállapotnak, akárcsak a vers többi pontján fellelhető fénymechanizmusok a halál dermedt metaforáiban („Kiülnek a lobogós szemek a koponya-gödörbe”, „úgy akar lenni az elmúlásé, hogy az örök éjben / ágas-bogas csillagfa sugározzon belőle”).¹⁴ A halálon való győzedel-

14 Ez a kettősség, a fény villódzó dinamikája és a por sötét statikája a *Bicskám és szívem kinyitva* című versben is jelen van: „Valami énekel bennem / zokogva és tanítva. / Végtelen nevetéseim / csillagozzák haláloamat. / [...] / Műhelyem lett a föld, az ég, / beborít a csillagok pora.” (Uo., 49.)

meskedés az élet jelenlétét implikálja, ahogy az anya és az implicit módon megjelenő szülés is („mert az én halálom: győzelem a halálon, s magasztos, mint az anyáké: / gyere velem táncolni a halálba”). Az „anyáké” kifejezés után megjelenik a kettőspont, mintha az első „gyere velem táncolni a halálba” felszólítás egy szül(et)és lenne a nyelv szintjén, ahogy a derékmozgás („De föltámadnak az ősök, ha mozdul a derekam: / gyere velem táncolni a halálba”) után is mintha az ősök feltámadásának születésaktusa lenne: a halál felülírása vagy a halálba ágyazott élet felélesztése. Ennek az élet-halál dichotómiának, a halál és a születés, a vég és a kezdet összeéréseinek és felcserélődéseinek költészet-történeti előzménye lehet Szabó Lőrinc a *Gyermekünk, a halál* című verse. Szabó Lőrinc versében az anya-magzat metaforikában a halál a születéssel lesz egyenlő egy olyan teremtes során, amelyet az élet hoz létre és hordoz magában a materiális testen keresztül: „Túrnünk kell, táplálni s növelni, / ellenségünket, a halált, / ki húsunk vak terein át / rejtelmes geometriák / kezével építi magát, / hogy egyszer meg tudjon születni. // [...] // A halál meg akar születni, / a hernyót megeszi a báb: / készül bennünk a túlvilág, / s mint anyának a magzatát, / ellenségünket, a halált, / gyermekünket, meg kell szeretni”.¹⁵ Mindeközben olyan szeretetre szólít fel a születésben lévő halállal szemben, amelyet Szécsi Margit versei sokrétűen színre visznek az élet(szeretet)re vonatkozó dinamikus fogalmak halálba való beépítésével. Kulcsár-Szabó Zoltán írja a Szabó Lőrinc-vers kapcsán, hogy „az ellenség szeretetének evangéliumi parancsa (Mt 5,44; Lk 6,2) vetül itt rá az élet továbbörökítésének biológiai törvényére, azzal a kettős eredménnyel, hogy mind az élet/halál oppozíció, mind – hiszen »bennünk a túlvilág« – ennek teológiai értelemhorizontja összeomlik”.¹⁶

Az életben, a testben jelen lévő halálra olyan jellegzetes példák jelennek meg *A trombitákat összesöprik* című kötetben, mint a *Csak sugárral* című versben („megállok egyenesen, / testem vizsgálom: nehogy halálom / gyatra közlétvány legyen.”)¹⁷ vagy a *Novemberben* („Eltökélten halódik az élet, / erősnek van a halálhoz mersze”).¹⁸ Említhetjük a „végzet-bölcső” kifejezést is az *Őshüllőből*, amely felcseréli a kezdet-vég párost, és a születés metaforikus szimbolikájába ágyazza a halált. *A Duna-partban* a humán test a koporsó hasonlatával kapcsolódik össze:

15 Szabó Lőrinc *összegyűjtött versei I.*, Osiris, Budapest, 2003, 293–294.

16 KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, *Jeltelen felbők között*, Ráció, Budapest, 2022, 60.

17 Szécsi Margit, *I. m.*, 18.

18 *Uo.*, 34.

„a hűsebb vérü vének / sötét kabátban mendegélnek / mint lábrakelt koporsók”.¹⁹ Valamint fontos kiemelni az *Óshüllő*ből az élet folyamatos halódását: „a fuldokló élet s halál / egyivású jelenéseit”.²⁰ A halálból való élet feltámasztása mellett folyamatosan jelen van az étellel előhívott halál is. „Az emberi horizonton a halál nem adott – meg kell valósítani; feladat, melynek tevékenyen nekilátunk, mely az uralmunk és tevékenységünk forrásává válik. Az ember meghal, ez semmi; de az ember a halála felől *létezik*, szorosan odaköti magát a halálhoz, olyan kötelékkel, melyről ő ítél, megcsinálja a halálát, halandóvá teszi magát, és ezáltal szerzi magának a képességet arra, hogy létrehozzon, s hogy értelmet és igazságot adjon annak, amit létrehozott.”²¹

A harmadik ismétlődő egységtől kötőjel kerül az iteratív sorok elé, amelyek az elhallgatást, a nyelv pillanatnyi halálát is jelölhetik, fenntartva a nyelvi dinamika és az elhallgatás statikus egymásmellettiségét és egységét, ezzel is haláltáncba hívja a megszólítottat. A gondolatjel egyenessége József Attila *Kosztolányi* című versének kontextusában megidézheti a test merev, vízszintes állapotát a koporsóban („Mint gondolatjel, vízszintes a tested”), mintha az egyenes gondolatjel Szécsi Margit versében is egy olyan tiszta halálállapot lenne az elhallgatással, amely nem tartalmazza azt a ciklikus görbét, amellyel az étellel való kapcsolatba lépéssel hajlik. A *Keserű lett*ben az életbe rejtett halál görbített tartószerkezet, és amint az élet fogytán van a létezésből, a benne jelen lévő halál egyenese kitör a ciklikus forma felbomlása alól: „Létem gömbje lélek fogytán / már zökögve száll, / mint arany szoknyán: kibukkan / rajta drót-halál”.²² A *kivirágozz kéz* az élet-halál egységet a nyelvi élet és halál egymásmellettiségével tartja fenn, akár az élők és halottak közös tánca, a haláltánc statikus dinamikája.

Az elhallgató gesztusok előtti képekben az élet és a halál kerül diszkurzusba, ahogy az ötödik versszakban a szemek lobognak a koponyában vagy a bőr önállósodik, kísértetiesen növekedik a lárvákon, mint a bomló testben élő férgek. A „kivirágzott kéz” pedig a halott test növényi életben tovább működő túlvilági életterejét viszi színre. A legerőteljesebb példa a refrént kihagyó, középre kerülő hetedik és nyolcadik versszak és az utána következő kilencedik refrénes versszak. Az égből

19 *Uo.*, 104.

20 *Uo.*, 67.

21 Maurice BLANCHOT, *A halál tere és a mű*, ford. HORVÁTH Györgyi = Uő., *Az irodalmi tér*, Kijárat, Budapest, 2005, 73.

22 Szécsi Margit, *I. m.*, 105.

történő, lefelé mozduló eső termékenyítő ereje hozza létre a születést, a növekedést, amely aztán újra elér az égbe, egy transzcendens szférába fenntartva egy égből földre születő és égbe visszánövő ciklikusságot. A további versszakokat is a kettősségek uralják, az ellentétekben születik a haláltánc, ahogy az élet és a halál tartja a keringést a „muszájtáncban”. A vers kardinálisan képviseli azt a Szécsi Margit költészetére jellemző „mindenség-élményt”, amely az oppozíciók feszültségében születik,²³ és ezzel is megvalósítja a haláltáncal összefüggő ciklikusságot. A haláltánc motívuma a középkorban alakult ki: a világmindenség ciklikusságát kifejező rituális körtánc, amelybe a sírból feljött halottak rántják az élőket, és melyben a társadalom minden rétege egyenlővé válik a halált jelképező sírgödör körül táncolva, majd beleugranak abba.²⁴ „A haláltánc mint műforma a középkornak ezoterikus, a nagy nyilvánosság előtt titkolt és még a gnosztikus világszemléletből átplántált azon hitére támaszkodott, hogy a tánc és a zene mágikus hatásában, a Halálnak és halottaknak mindent magával ragadó ördögi erejében az ősi természeti erők törvényeinek szükségszerűsége nyilvánul meg.”²⁵ *A kivirágzott kéz* is folyamatosan egy dinamikus állapotot, egy vershajtó erő megteremtését idézi elő a haláltáncban mozgatott oppozíciókkal és a te és én kapcsolatának terével, amelyet a szerelemmel köt össze.

A te és az én a szerelem összeköttetésében találkozik: a megszólításokban az én a felszólítás performativitásán keresztül lép relációba a te-vel. Az én a másik, a te folyamatos jelenlétének fenntartásával nyeri el – a táncot nyelvileg létrehozó – dinamikát. Ahogy azt Kemény Géza a monográfiájában írja, *A kivirágzott kéz* konvencióbontóan támaszkodik a népballadákban megjelenő haláltánc hagyományára. Szécsi Margit versében a szerelem a mágnes, az összetartó és mozgatóerő, amely az ellentétek feszültségének lendületét fenntartja.²⁶ A megszólítások mozgatóerejét előkészítik az első versszakban megjelenő kérdések, amelyek ennek az – egész versen végighúzódó fénymetaforikába csavart – életerőnek a forrására kérdeznek rá: „Ki forgat a ragyogó Űrben? / Ki tölti be még a véretem is sugárral? / Mi vágott egybe a lényemet villogtató idővel, / száguldó sorsom ostorával, urával?” Az erő forrását

23 SZAKOLCZAY Lajos, *Halálig szívérebben, Szécsi Margit költészete = Uő, Sorsszerűség, álm, etika*, Holnap, Budapest, 2012, 149–150.

24 Szimbólumtár, *Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*, szerk. PÁL József – ÚJVÁRI Edit, Ballasi, Budapest, 1997, 182.

25 KOZÁKY István, *A haláltáncok története I.*, Magyar Történelmi Múzeum, Budapest, 1936, 5.

26 KEMÉNY Géza, *„A kivirágzott kéz”, Ünnepek és szertartások, szerepek és gesztusok Szécsi Margit költészetében*, Püski, Budapest, 1998, 8–10.

a te szerelmében lokalizálja a vers. A verscím alatt megjelenő, Nagy Lászlónak szóló ajánlás miatt életrajzi kontextusban a férjnek, a költőnő szerelmének is szólhat a megszólítás, ahogy az életmű viszonyában több vers is a férj alakját idézi meg, akárcsak *A szegény lány álma*, a *Félelmetes szerelem*, a *Körülötted bolyongok*, a *Levél N. L.-nak* és a *Vonzás*,²⁷ de egy teremtőkép is kirajzolódhat egy más irányú kötetolvasásából. Az „úr” te-vel való azonosítása és a többi verssel való kontextualizálás egy teremtőre, Istenre való rákérdezést is magában foglal. A *Román*c a temető visszatérő tematikájával helyezi az életet a statikus, dermedt temető-terbe, a túlvilágba a dinamikus hangeffektuson keresztül: a szívdobogással („A kő-lepte temetőn, / nádas nyomtatott mellkasán / dobozásra fülelek: / ez te vagy, istenem, hazám!”).²⁸ A temető halott statikája és az élővé tehető, biológiai értelemben vett mellkas egymásra tükrözése teszi lehetővé az élet jelenlétét. A hangra való rácsatlakozással, a füllel mint biológiai szervvel való ráhallgatással jön létre a megszólítás, a diskurzus, amely Istent a hanggal, a túlvilág folyamatos teremtő és élő jellegével azonosítja. Ez a szívverés lüktet vissza *A kivirágzott kéz* ismétlődő soraiban, mint dobbanások a túlvilágról, és összeér a *Slágerben* megjelenő drámai paradoxonnal, amely tükrözve a szívverésbe helyezi a halált, megfordítva a korábbi halálba helyezett szívveréshez képest, mintha a kettőspont az életből szülné a halált: „a szívverés is: világomlás”. A halálba beivódik a teremtés, akárcsak az életbe, és így válnak hasonlónak egymáshoz, amely összefonódik Isten létének folyamatos újradefiniálásával. A *Ki vezérben* című vers explicit módon Isten létének – és a létezése hogyanjának – megkérdőjelezését, majd Isten közvetlen megszólítását viszi színre, ahol Isten az életben, a szívben egy folyamatos, lezáratlan halálébresztgetéssel érzékelteti teremtő hatalmát: „Még a barát se bizonyos – / hogy létezne Istenem? // Csillag-körmökkel a szívem / ő te áldott, mért öled?”²⁹ Ez a szerelem–Isten–halál konstelláció folyamatosan összekapcsolódik az életszeretettel, mint a *Ki legyen az életben*, ahol az életbe táplált halál megtapasztalása okozza a szerelmes állapotot: „Éjben, zuhogó-üstökű éjben / egyszerre fölíjed az ember, / s míg áldja a sorsot a döbbenetért, / érzi, megtelik főséges szerelemmel. / Mert rohan az idő, rátípor, / recseg a tüdő, meginog a gerinc, elborul a lélek. / Lerombolt szerveim sikonganak, vadulnak, /

27 ARADY Géza, *Egymásra hatva, Nagy László és Szécsi Margit költészetéről* = Uő., *Hódító szellemek*, Mikes International, Den Haag, 2009, 110–111.

28 SZÉCSI Margit, *I. m.*, 51.

29 Uő., 107.

érzékeim roppanva kimúlnak. / Mégis imádlak, élet.”³⁰ Az istenlét kiterjed az *Annak aki szeret*ben az egész nyelvi megszólalásra a szeretés érzésével egybekötve, és mint tápláló erő bekerül a testbe. Ezzel a váltással már nem a távoli megszólításon keresztül hat a nyelvi erő, hanem közvetlenül az én megszólalásából: „Szívembe az eleven világ / komor mérleget rakott. / Mit tudom én: / talán éppen az isten vagyok, / az, aki kétlábra áll / s nevéen nevezi a dolgokat. / [...] lehetek én kedves kenyere, / kenyere, legjobb ereje / annak aki szeret.”³¹ Szécsi Margit kötetében a teremtő újradefiniálásának mozzanataiban érintkezik az élet-halál kettősség működésének konstellációs dinamikája, és teszi élővé a teremtőt, síri világgá az élő szférát, ahogy ez a mindkét irányba működő (mint életet adó és megvonó) teremtő aktivitás kiterjeszti hatóköréit a megszólalásra, az egész verseskötet létre és elhallgatására.

30 *Uo.*, 87.

31 *Uo.*, 68.

Nagy Balázs Péter

A LÁTHATÓ EMBER?

Szécsi Margit A trombitákat összesöprik című verseskötetének értelmezési lehetőségeiről

„Úgy éreztem, hogy a költői önkifejezésem szempontjából is elkerülhetetlen, hogy bemennem, mint elefánt a porcelánboltba, és egy jó hangos kuss-sal elnémítsam ezt a csipogást és madárnyelvet”¹ – fogalmazott Petri egy interjújában a közegről, a korról, ahonnan költői pályája elindult. Közhelyszámba menő tény, hogy a lírafordulat költői (élükön Petrivél) alapvetően fordultak szembe a korszakot leuraló nyelvszemlélettel, illetve ami tanulmányunk szempontjából kifejezetten lényeges: a költői szerepfelfogással. A hetvenes évek elejére tökéletesen kiépülő kultúrpolitika alapvetően határozta meg a lírai én pozícióját az egyes alkotásokban. Közvetlenül a világháború után, szovjet mintára megszervezett „elvárás” a költőktől az olyan jellegű agitatív szövegek létrehozásában merült ki, amely a hatalom legitimációját segítette, erősítette meg az olvasóközönségben. A háború utáni időszakban ennek fő ideológusai Révay József és Lukács György voltak, akik sikeresen dolgozták ki és terjesztették mintául a költők elé a Petőfi–Ady–József Attila triász példáját, amelyben Petőfit a nép, Adyt a polgárság, József Attilát pedig a proletariátus hangjaként azonosították.² Ezen mintát örökül kapó Aczél György feladata tulajdonképpen ennek a mintának a fenntartása volt a szocialista ideológia alapján: „Amikor [...] mi a nagyobb alkotói szabadságról beszélünk, akkor ezen a szocialista művészet nagyobb mozgásterét és a szocializmus irányába ható művészi kezdeményezés nagyobb szabadságát értjük. [...] A kultúra szabadságának elve és gyakorlata azt is jelenti, hogy minden igazi tehetség, minden művészi érték megtalálhatja helyét szocialista kultúránkban.”³ Amit a fentebbi idézetben Petri kissé karcosan „csipogásként” és „madárnyelvként” említ,

1 PETRI György, *Szállóigévé lenni, az a legjobb dolog. Kérdező: Parti Nagy Lajos = Petri György Munkái III. Összegyűjtött interjúk*, szerk. RÉZ Pál – LAKATOS András – VÁRADY Szabolcs, Magvető, Budapest, 2005, 235.

2 Vö. LUKÁCS György, *Pártköltészet = Magyar irodalom – Magyar kultúra*, Gondolat, Budapest, 1970.

3 ACZÉL György, *Kulturális és ideológiai életünk néhány időszzerű kérdése = Eszméink erejével*, Kossuth, Budapest, 1970, 9–10.

tehát az a lírai beszédmód, amely egyedülként leuralta a magyar költészetet a jelzett időben, egyenesen vezethető le abból a kultúrpolitikai attitűdből, amely a lírai műalkotásban mindenekelőtt valamiféle ember-nemesítő instrumentális lehetőséget látott. Természetesen Sztálin halála és az '56-os forradalom után ez a fajta elvárás sokat konszolidálódott, ugyanakkor a támogatott líranyelv megmaradt ugyanabban a horizontban. Szécsi Margit egész költészetét (inkluzíve tárgyalt kötetét) nehéz a korabeli líranyelv vázlatos áttekintése nélkül érdemben interpretálni.

Ha a korszakban született szövegekre tekintünk, joggal tűnhet egyfajta homogén közegnek, hiszen az elfogadott lírában olyan körülhatárolt nyelvi „megkötések” működtek, amelyek eleve meghatározták a versek tematikáját és formai jegyeit egyaránt. Ilyen attribútum például a még Petőfitől áthagyományozott életkép műfaja, de természetesen átszűrve a szocialista ideológián. Ezek az életképek már kikerültek az ember és természet viszonyrendszeréből, és inkább az ember és társadalom paradigmájába kerültek, ahol a lírai én olyan entitásként van jelen, amely regisztrálni képes saját magán keresztül egész társadalmi rétegek megalégedését a fennálló rendszerrel. A másik tipikus témát a szerelem képezi, amelyet egyértelműen egy társadalmon kívüli keretben fogalmaz meg a lírai én, mintegy a kozmikusba transzformálva. A harmadik igen hangsúlyos vonulat a költői szerep *ars poeticus* megfogalmazása, amely lényegében az ötvenes évekből megörökölt célokat tartotta meg: az olvasóközönség erkölcsi és érzelmi fejlesztését.⁴ A költő szerepe tehát, ami az alkotás ontológiáját illeti, instrumentális síkon mozgott. E tematikus sajátosságokon túl lényeges eleme ennek a költői paradigmának a lírai én statikus pozíciója, hiszen a váteszszerep betöltéséhez elengedhetetlen, hogy a költeményben megszólaló én a lehető legközelebb álljon a biografikus szerzőhöz. Az imént vázolt markerek mindegyike megtalálható Szécsi Margit költészetében, *A trombitákat összesöprik* című kötetében pedig tulajdonképpen rendszerezve adja közre az e témákat feldolgozó költeményeit.

A kötet négy ciklusa (*Sisakban tulipán*, *A trombitákat összesöprik*, *Aranykor*, *A kivirágzott kéz*) olyan változásokat rögzít, amelyeket egyaránt lehet a személyes és a társadalmi élet paradigmájában értelmezni,

4 Vö. „A magyar költészet jövőjére, úgy tetszett, igent mondott a születő új társadalom. Az ország és az irodalom életében végbement szocialista fordulat erősen megnövelte az írott szó közeleti súlyát és hivatását. A költészet is a társadalmi tudat, a közz gondolkodás formálásában kapott felelős szerepet, közvetve a szocialista építés cselekvő részese lett.” POMOGÁTS Béla, *Az újabb magyar irodalom 1945–1981*, Gondolat, Budapest, 1982, 76.

teljesítve a kor irodalmának elvárását. Érdemes idézni a kötet megjelenésével egy időben világot látott kritikákat, hiszen ezzel nem csupán Szécsi Margit költészetét, de a korra jellemző kulturális elvárásokat is megfigyelhetjük: „Nem érezzük jól magunkat. Nyugtalanok vagyunk, mert tudjuk, hogy ez a pillanat [...] nem csak Szécsi Margit életében jött el, hanem egy nagyobb, önmagát komolyan figyelő közösség életében, így a miénkben is. A pillanat szimbolikus, a versekben vállalt egyéni-költői sors reprezentatív, általános érvényű, anélkül, hogy elveszítené a személyesség hitelét, nagyszerű szuggesztivitását.”⁵ Jól látható, hogy Horgas Béla (a kötetben szereplő *Újév reggele felé* című verset idézve) kritikájának lelegején felmutatja azt, hogy milyen klasszikus elvárásoknak felel meg a kötet, hiszen a szubjektív tartalmon túl (annak rovására) a közösségi perspektívára nagyobb hangsúly kerül. Egy másik, szintén '66-os Nádor Tamás-kritikában olvasható: „A fényes szellők nemzedékének nagy magaradóbbenése ez: roppant bukások sem mentik fel a költőt a teljesség, a törvény kimondásának parancsától. S ha a lélek kaleidoszkópján kétség, áhítat, életöröm, halálvágy, idegenség, gyönyör kavargó vonzó és riasztó karneválban – a választottak sorsa: csodaként s mégis konkrét tárgyi mivoltában megélni s kimondani tényt, sejtelmet, látomást. Szécsi Margit kötete ezt a sokrétűséget hordozza.”⁶

A kötetet valóban jellemzi egyfajta „szociografikus” jelleg, hiszen nem egy szöveg lép fel azzal az igénnyel, hogy bemutassa egy-egy olyan társadalmi csoport mindennapi nehézségeit (például: *Mennyei fecskét, Kóborak voltak, Újév reggele elé, Kőbánya*), amelyeket Szécsi Margit közlelről tapasztalhatott meg, mint egy pestszentlőrinci munkáscsalád lánya. A biografikus szerző kidomborítása a recepció vissza-visszatérő eleme. Az életrajz azon sajátosságai, amelyek visszafejthetőek a versekből, újra és újra felbukkannak az értelmezések során. Az egyik ilyen jellemzően felmerülő történet a Devecseri Gáborral való találkozása az Új Idők szerkesztőségében, amelyet *Mesék, életemből* című önéletrajzi írásában elevenít meg: „Volt egy versem: Húszéves vagyok. Egyetemista társam annyit birizgált, vigyek már valahova verset. Ez pénzt is jelent. Addig eszembe sem jutott, pénzért írni, vagy pénzt kapni versért. Gondoltam, jól jön az. Volt akkor egy lap, az Új Idők. Odavittem a verset, el is fogadták rögtön. Fodor Józseffel beszéltem, és ott volt Devecseri

5 HORGAS Béla, *Szécsi Margit: A trombitákat összesöprik*, Kortárs 1966/12., 2003.

6 NÁDOR Tamás, *A trombitákat összesöprik. (Szécsi Margit verskötetéről)*, Új Írás 1966/3., 127.

Gábor is. Kérdezték, ki vagyok, elmondtam, s azt is, hogy nagyon sokat dolgozom és tanulok. Devecseri azt felelte: nem baj, a munka nemesít. Erre nagyon dühös lettem és odavágtam, hogy nem egészen úgy van ám, mert ha az ember 17 éves korától ennyit dolgozik, azt felőrli a munka, s nem ér rá gondolkodni se. Azt hiszem, nem értette meg, miről van szó.”⁷

Többek között ez az öntudatos, határozott nő képét keltő történet avatja Szécsi Margitot a „világ női vagányává”, ahogy azt a kötet egyik záróversében fogalmazza meg ars poeticus felhanggal: „Én, aki feltörttem a nyomorból, hogy Európát / elragadjam, én, a világ női vagánya, / zászlómat a legmagasabb tetőre tűzöm – gyere velem táncolni a halálba.”⁸ A kor- és élettársának, illetve a kötet illusztrációját elkészítő Nagy Lászlónak ajánlott versben tökéletesen megmutatkozik az, amit eddig is taglaltunk már: a lírai én hangja szinte egybeesik a biografikus szerzőével.⁹ A fentebb idézett szerkesztőségbeli vitát nem véletlenül idézi Kovács Panna sem esszéjében, hiszen Szécsi „vagányságában” olyan nőirodalmi perspektívák rejlenek, amelyek mind ez ideig talán kevésbé voltak láthatóak, ahogy Kovács maga is megjegyzi az idézett versrészletet értelmezve: „Mer sebezhetővé válni, ugyanakkor nem fél kiállni magáért. Versei olvasása közben megérthető, hogy erős, esetenként a maskulin minőséget felmutató szövegeket írni nem a férfiak privilégiuma, az irodalom pedig nem férfiszakma.”¹⁰ Ez a „maskulin” jelleg a kortárs kritikának is feltűnt, és szinte ezzel magyarázta a Szécsi-versek átütő erejét, monumentalitását.¹¹ A kötet néhány versében valóban meg-

7 Szécsi Margit, *Mesék, életemből* = Uő., *Tenger véled! Szécsi Margit prózai írásai*, Holnap, Budapest, 2008, 10–11.

8 Szécsi, *A kivirágzott kéz* = Uő., *A trombitákat összesöprik*, 132.

9 Bár nem *A trombitákat összesöprik*, hanem az 1972-es *Madaras mérleg* kapcsán az akkor még csak huszonkét esztendőes Kulcsár Szabó Ernő alábbi megállapítása nem csak gondolatmenetet támasztja alá, de igen élesen jellemzi a Szécsi-életműben megkonstruált lírai szubjektumot: „Mondottuk, hogy Szécsi Margit verseinek szinte kizárólagosan ő maga, a költő a hőse. Ez önmagában még nem speciális jellemzője egy autonóm költői világnak, hiszen, ha jól meggondoljuk, aligha van költő ez alól kivétel. Ha először mégis ez tűnik fel egy teljes kötetben – a magyarázatot a versekben kell keresnünk.” KULCSÁR SZABÓ ERNŐ, *Szécsi Margit: A Madaras Mérleg, Alföld 1972/11.*, 66.

10 Kovács Panna, *A világ női vagányáról – Gondolatok Szécsi Margit költészetéről* (<https://kortarsonline.hu/aktual/szecs-margit.html>, utolsó hozzáférés: 2023. 05. 10.)

11 Vö. „De – jellegzetesen asszonyi szemlélet – másutt, rimbaudi groteskségű képben a »haláltáncot« is mit sem sejtő gyerekek járnak [...] Asszony-költő még nem káromkodott úgy a létezésért, mint Szécsi »Mi is« című versében.” NÁDOR, *I. m.*, 127, illetve: „Szécsi Margit hangja sokszínű, fölfokozott érzelmektől fűtött (néha túlfűtött) hang, gyöngédséget, ritka ellágyulását és játékoságát is átszővi valami elragadó, barbár erő. Mondatai tele vannak monumentális, sokszor kozmikus képekkel, tömör, a szürrealizmus és a népköltészet tájairól származó metaforákkal, meghökkenően »egyenes«, versben eddig szokatlan kifejezésekkel.” HORGAS, *I. m.*, 2004.

figyelhető némi elmozdulás a – majd Petri Györgynél és Oravecz Imrénél hangsúlyossá váló – köznyelvi megfogalmazások felé, de nyilván túlsúlyban van a konszolidált, megszokott lírai nyelv használata. Lényeges azonban felhívni a figyelmet arra, hogy a kortárs recepció az efféle obszcén, durva megfogalmazásokat egyrészt szemérmesen elhallgatta, nem a konkrét fordulatokat, csak a versek címeit idézte, másrészt pedig valamiféle maszkulin jelleggel magyarázta, kitüntetve Szécsit azzal, hogy szinte úgy ír, mint egy férfi. A maga kontextusában ez természetesen érthető argumentáció, ugyanakkor azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy Szécsi Margit lírája se nem maszkulin, se nem feminin, hanem konvencionális, amely nélkülöz bármiféle elhajlást a megszokott lírai fordulatoktól. Éppen ezért nehéz, szinte lehetetlen feladat, amire a már idézett Kovács Panna esszéjében vállalkozik, mégpedig az, hogy feminista perspektívát nyisson a Szécsi-líra interpretációjában, különösen úgy, ha érvelését olyan reflektálatlan szexizmussal átítatott idézettel támasztja alá, mint Szokolczay Lajos megállapítása: „Ha József Attila gyémántkeménységű költészete az utóbbi időben ilyen-olyan okból többször is kikezdetett, hogyan tudná kivívni magának a megbecsülést az a »proletár-testvér« – a nő voltában is férfiköltészetet művelő –, aki mindenkor keményen szembement a naiv hit ábrándos hadoszlopaival.”¹²

Kemény Géza, az eddigi egyetlen Szécsi Margittal foglalkozó monográfia szerzője *A látható ember* című verset elemezve jut el azokra a következtetésekre, amelyeket már egy retrospektív, jóval megengedőbb perspektíva itat át, mint ami a kortárs értelmezéseket jellemezte. Kemény, azon túl, hogy megtartja a nagyon is betokosodott Szécsi-értelmezéseket,¹³ felkínál olyan lehetőségeket is, amelyek talán továbbvezethetik az értelmezések irányát. Ilyen például az, ahogyan Kemény kijátssza a hagyományos ars poeticus paradigmát, és helyébe a jungi szimbólumelméletet illeszti, ahogy írja is *A látható ember* kapcsán: „A költő-szerepnek ez a fajta megfogalmazása összekapcsolja az ősközösségi mágikus fogantatású költészetet a modern kor feltételezett, még meg sem teremtődő költő-szerepével. A jelenről, a jövőről való tudásunk gyanútlanabb, mint a múlt leszűrt tanulságokkal is alátámasztott ismerete. [...] Egy már részben megélt sors reflexeit énekli ki

12 SZOKOLCZAY Lajos, *Halálig szívverésben – Szécsi Margit költészetéről*, Hittel 2008/5., 63.

13 Vö.: OLASZ Sándor, *Külvárosi Antigoné. Szécsi Margit pályaképehez*, Alföld 1984/11., 60–66.; VASY Géza, *Szécsi Margit költői világa*, Tiszatáj 1975/4., 82–85.

a vers, miközben az épp most megtestesülőnek s a még csak leendőnek általa is alakított mezsgyéjén lépdél.”¹⁴ Ez az interpretációs lehetőség a Szécsi-lírárt olyan univerzális paradigmába integrálja, amelyre talán maga ez a költészet nem alkalmas. Kemény ignorálja azt a kontextust, amelyben Szécsi megkonstruálta a lírai én szerepét, *A látható ember* ars poeticája jóval inkább szolgálja ki a korszak elvárásait, semmint hogy azt olyan könnyen felcserélni lehessen valami egészen más modellel: „De nincs joga, / a tömegnek sincs joga letagadni a költőt, / nincs joga árnyékká silányítani a költőt! / Nincs joga titkolni vérenek gyönyörű muzsikáját, / lehazudni életéből a szegénység éveit.”¹⁵ Látható, hogy a dichotómia itt is adott: a költő az egyik oldalon mint vátesz, mint a népet vezető lángoszlop artikulálódik, míg a másik oldalon a vezetésre és irányításra született nép áll. Ebben a szerepfelfogásban lakonikus tömörséggel gyülemlik össze az, amihez képest a lírafordulat költői alakították ki felfogásukat. Kis túlzással azt is állíthatjuk, hogy Szécsi Margit költészete azoknak a meghaladni vágyott konvencióknak a tárháza, amelyeket a hetvenes évektől folyamatosan bontott le a következő generáció.

De hogy mégis olyan költői életművet hozott létre Szécsi Margit, ami a mai napig számot tarthat az irodalom érdeklődésére, azzal magyarázható talán, hogy a konvenciókat sajátos nyelvvel elégítette ki, és olyan költészetet hozott létre, amely diakrón viszonyban, előre felé tudja kifejteni hatását, és nem csupán költőnő mivolta miatt. Hiszen a recepcióban is külön kiemelt látomásos hosszúversek, amelyek egyként idézik Nagy Lászlót, de főleg Juhász Ferencet, olyan lehetőségeket rejtenek magukban, amelyek a kortárs szövegekre is hatást gyakorolhatnak. A kötet *Aranykor* című ciklusában kapnak helyet azok a szövegek, amelyek ezt a sajátos paradigmát képviselik, a már említett *A látható emberen* kívül a cikluscímét adó *Aranykor* Adyt idéző nyelvezete, valamint szimbólumrendszere egyszerre mutatja fel a finansiális gondok parodisztikus hétköznapiságát,¹⁶ valamint azt, hogy a materiális javakon túl milyen immateriális (transzcendens) előnyökkel lehet kibékülni az életben: „Jön a pénz, jön a pénz. / Jóságú lehelet / nyakam körül érzem. [...] hogy ragadnak előlem el / szerelmem, álmom – /

14 KEMÉNY Géza, „*A kivirágzott kéz*”. *Ünnepek és szertartások, szerepek és gesztusok Szécsi Margit költészetében*, Püski, Budapest, 1998, 11.

15 SZÉCSI, *A látható ember* = Uő., I. m., 81.

16 Ez a gondolat egyébként megjelenik a kötet más pontján is, a játékos, kissé talán groteszk *Mennyei fecskét* című versben is: „Mennyei fecskét, / etetsz-itatsz ingyen. / Két éve semmi / keresetem nincsen.” SZÉCSI, *Mennyei fecskét* = Uő., I. m., 22

megmentett engem az idő, de mire? / Nem magyarázom.”¹⁷ Az ugyan-
ebben a ciklusban található *Kié legyen az élet* című szöveg mitologikus
regiszterekbe integrálja a költői szerepet, némileg elemelve az addig
artikulált ars poeticától: „Játszom a mennyben, – / tüzes kehelyben.
[...] Íme, fölkelek, / íme, sóhajtván elmegyek. / Idegen jóléttől borza-
dok.”¹⁸ Ez a vers, valamint a cikluszáró *Az angyal és a kiűtött boxoló*
című alátámasztani látszik Kemény Géza már idézett, Jung ihlette
értelmezését: „[...] mintha egyenesen egy avatási szertartás földidézését
olvasnánk Jung és követői könyvének a hősről szóló fejezetéből. A vá-
lasztott négy jelkép,¹⁹ a négy magatartás-modell csakugyan végigvonal
Szécsi Margit egész költészetén, és mint a költői ént megtestesítő leg-
jellegzetesebb szerepformák, megszabják a költemények hangnemét,
a versbeszéd gesztusait.”²⁰

Összességében, ahogyan e kötetről, úgy Szécsi Margit egész költé-
szetéről megállapítható, hogy alapvetően determinálta nyelvét és szim-
bóliumrendszerét a közeg, illetve a kor, amelyben egy mégis sajátos
lírát tudott művelni. Azok az újabb értelmezési keretek, amelyek men-
tén elvétve jelenleg is e költészethez fordulnak, talán esélyt jelentenek
a Szécsi-recepciónak arra, hogy kiszakítsa ezt a lírát a rögzült interpre-
tációk közül. Ehhez természetesen az szükséges mindenekelőtt, hogy
költészetét önértékében szemléljük a megszokott (és talán kijelenthető,
hogy meg is haladott) biográfikus paradigmát ignorálva, hiszen ezzel
esély nyílik arra, hogy pusztán a szövegeket vizsgálva olyan további
jellegzetességeket fedezhessünk fel, amelyeket e líra minden bizonnyal
még tartogat.

17 SZÉCSI, *Aranykor* = Uő., I. m., 85–86.

18 SZÉCSI, *Kié legyen az élet* = Uő., I. m., 87–88.

19 Kemény Géza e helyen a *hős*, a *szent*, az *angyal*, illetve a *próféta* Jung által kidolgozott
szerepekről értekezik Szécsi Margit életművére vonatkoztatva.

20 KEMÉNY, I. m., 25.

Gyurkovics Tamás

Akcentus – Lugosi Amerikában

Kalligram
Budapest, 2022

Kolozsi László

FOLYAMATOS FÖLTÁMADÁS

A korai Hollywoodot, a film hőskorát magasztaló, vérben és fekáliában úszó, nagyszabású *Babylon*ban, Damien Chazelle filmjében a széles mosolyú Jack Conrad, a színész egyik feleségét Olga Puttinak hívják. Olga teljesen gátlástalan férje mellett őrzöng egy buliban, és magyarul káromkodik, üvölt, tajtékzik. Legfeljebb csak egy magyar nézőnek lehet zavaró, hogy Olga alakítója, Karolina Szymczak nem tud magyarul, és nem tudta megtanulni sem az ízes anyázást, sem a magyar akcentust – menségére szóljon, hogy egy napja volt felkészülni a szerepre.

Mint ahogy a *Babylon* mindegyik karakterének, a temperamentumos asszonykának is megvan a valóságbéli megfelelője, mégpedig a magyar Lya de Putti vagy másképpen Putti Lia, aki otthagyta a gyermekeit is azért, hogy színésznő lehessen, és Hollywoodba szerződött, ahol eleinte elég jelentős sikerei voltak, de később az ő sorsa is, mint számos emigráns pályatársáé – a legnagyobbaké is –, a mellőzöttség lett. Csirkecsont akadt meg a torkán, és bár nem fulladt meg tőle, olyan fertőzést kapott, ami elvitte abban az évben, amelyikben Lugosi Béla

igazi sztárrá emelkedett. 1931-ben, a *Drakula* forgatásának évében. „A hollywoodi murikon – mondja a Gyurkovics Tamás *Akcentus* című regényének narrátora Lugosi Béláról, uráról és szerelméről – azért te is csak akkor vigadsz igazán, amikor magyarok vannak a közeledben, Bánky Vilma, és Putti Lia, Várkonyi, Kertész vagy az a különc Nyír-egyházi szerencsére gyakori vendégek mindenfelé a városban” (421). Ebből az idézetből mindjárt két dologra is következtethet az olvasó – leendő olvasó –, az egyik a regény hangneme, hangvétele, a másik a szerző viszonya a valósághoz.

Az *Akcentus* abból a szempontból is kivételes, hogy Gyurkovics Tamás nagyon érdekes elbeszélői hangot talál, oldalról láttatja – a szolga, a kiszolgáló, a szerelme miatt is kiszolgáltatott rajongó férfi szemzőgéből – főhősét, Lugosit. Zazi, vagyis Zoltán meséli, regéli el Lugosi életét, egyes szám második személyben. Ő a Lugosit kísérő és kísértő megfigyelő, Lugosi életének vagy legalábbis utolsó éveinek követője, tanúja. És éppen az elbeszélő különleges pozíciója miatt, nem is annyira Lugosi e könyv főhőse, hanem maga az elbeszélő, Zazi. Olyan, mintha csöndesen, a fülünkbe súgva mondaná el, hogyan küzd ez a szeretetre már alighanem majdnem méltatlan egykori sztár egy újabb szerepért, egy újabb turnéért, egy újabb adag heroinért. Ezért, ha arra keresi az olvasó a választ, vajon mi értelme végigolvasni ezt a 439 oldalat, ha nem vagy csak kevéssé érdekli a Drakula szerepével naggyá lett Lugosi Béla, és nem kíváncsi Lugosi életének dicstelen fejezetére sem, akkor erre az lehet az egyik, de nem kizárólagos válasz, hogy ez a regény legalább annyira Zazi és egy szerelem, a rajongás, a féltő és óvó rajongás regénye, mint a vámpíré.

Gyurkovics Tamás könyvének alcíme: *Lugosi Amerikában*, vagyis csak Lugosi életének amerikai szakasza érdekli a szerzőt, annak is a lefelé ereszkedése, a bukások, a kudarcok, az elementáris, tragikusan vicces szereptévesztések és a félresikerült szerepek. Főként az utolsó, az ötvenes évek. Az a három év, amikor Ed Wood (akiről Tim Burton készített nagyszerű, de nem hiteles filmet) hozza szerepbe és hírbe a mi Lugosinkat.

Gyurkovics plasztikus képet ad az Ed Wood-filmek forgatásairól, többet is tud, többet is láttat, mint Tim Burton, tudja, mikor nem Lugosi, hanem a dublőrje állt be a szerepre. Vannak átfedések is a könyv és az egyik legjobb Tim Burton-film között (például a műpolippal elkövetett jelenet bénázásairól Gyurkovics könyvéből elég sokat megtudhatunk), a *Bride of the Monster* című filmes fürtelemnek e könyvben

is fontos rész jut. És ahogy a filmben, itt sem Lugosi a legfontosabb. Bár kétségtelen, hogy fontosabb, mint Tim Burtonnál – akinél nem mellesleg a nagyszerű Martin Landau alakítja a színészt. (A magyar animációsfilm-rendező, Tóth Roland is elkészítette a fekete-fehér Lugosi-filmjét, ami sokkal inkább életrajzi mozi, mint az *Ed Wood*, megidéli a német expresszionista filmeket és a Gyurkovics-könyvben elég pontosan megbízhatatlan alkoholistának ábrázolt igazi rendező-nagyság, a *Drakula* rendezőjének, Tod Browningnak az alakját is.)

Gyurkovics a különleges elbeszélői hang, a részleteket is láttató, jól eltalált elbeszélői pozíció nagymestere, hiszen mindhárom regénye az elbeszélői hang miatt emlékezetes, nagy valószínűséggel a hang előbb van meg neki, mint maga a történet, mint a regény anyaga. És ezekhez az elbeszélői attrakciókhoz, akár a Mengele-könyv (*Mengele bőröndje*) esetében, úgy most is nagyon sok és alapos kutatásra volt szüksége, hosszas, az írást megelőző munkára. A Lugosi-kötet sokat köszönhet az elszánt kutatónak, Gary Don Rhodesnak, aki a korai huszadik századi film kulcsfiguráinak elismert tekintélye, számos Lugosiról szóló, a filmjeit elemző könyv szerzője, és – mint ahogy a köszönetnyilvánításból kiderül – még legújabb művének kéziratát is megosztotta a szerzővel. És éppen azért, mert annyira jól érezhető a kutatás mennyisége, a részletek iránti elkötelezettség – ha megnézzük a neten a házat, ahol Lugosi élt, amely előtt kutyájával áll, akkor láthatjuk, hogy pontos a könyvben a leírása – nem hibákat találhatunk, hanem félrenézéseket, idősíkok és emlékek összetorlódását. Nem a szerző, hanem Zazi emlékszik úgy, hogy ott volt Putti Lia egy buliban, pedig már akkor vagy tíz éve halott kellett hogy legyen. Az elbeszélő nem mindig emlékszik pontosan, pedig a könyvben végig, mint egy csöndes mániákus, ő beszél, ő tudósít, ő avat be a forgatások rejtelmébe, abba, hogy miért és milyen döntéseket hoz Lugosi, kivel és hogyan él. Nagyon ritkán nincs ott a sztárral, nagyon kevésszer nem állt ott mögötte. Ő ad kölcsön, ha Lugosi megszorul, ő segíti ki, ha lesüllyed – és sohasem ítélkezik. Akkor sem, amikor kiderül, hogy Bélánk megütötte a feleségét, akkor sem, amikor hőse a könnyen jött pénzt azonnal drága whiskyre költi, nem csap a kezére, amikor a kis gázsziból kábítószer vesz. Felnéz erre a mitikus alakra, aki számára nem egyszerűen színész, hanem az élet, az élni akarás, az élni tudás megtestesítője, egy valóságos vámpír, aki belőle és környezetéből szívja el az erőt, a bohém életéhez szükséges energiát.

Lugosi nem akar magyarságával visszaélni, nem akarja a Hollywoodot ellepő hazánkfiainak segítségét igénybe venni, ő saját jogán akar nagyság lenni. Hisz annyira saját rendkívüliségében, hogy ne kelljen használnia azt, hogy magyar. És bár büszke magyarságára, és arra is, amit ennek köszönhet, az akcentusára, valóban nem használja ki soha.

Az Gyurkovics legnagyobb elbeszélői trükkje, hogy olyan, mintha Zazi nem venné észre, hogy Lugosi élete valójában milyen kisszerű, a hőse mennyire kicsinyes, gyarló, olykor tapló, de az olvasó mindezt – a bennfentessel ellentétben – észreveheti, érzékelheti. Fel is háboríthatja az, ami fölött Zazi elnéz, de Zazit mégsem lehet – a sok minden egyéb mellett a szerelemből is fakadó vakságért – elítélni. Az elbeszélő olykor fejedelmi többesbe vált, úgy adja elő a találkozásokat Ed Wooddal, mintha maga is egyenrangú résztvevő lenne, mintha olyasvalaki lenne, akiről mindenki tudja, hogy mindig ott van Lugosival, ő a kirtartó guardian. Ezért is merülhet fel a kérdés, kicsoda ez a fura alak, aki amúgy, ha irodalmi előképeit nézzük, a sajátos visszafogott hang miatt, a legjobban a *Napok romjai* lakájára, a szintúgy olykor komikusan suta Stevensre hasonlít.

És ha feltesszük ezt a kérdést, feltehetjük azt is, hogy valójában miről is mesél nekünk Zazi, akinek az emlékezete – éppen a pontatlanságok jelzik ezt – úgy működik, mint egy átlagemberé: nem mindig megbízható, néha becsapja őt a remény, a képzelete.

Az önaltatás, a szinte már tényleg sutasággal egyenértékű önámítás, önbecsapás nem a főhőst, Lugosit jellemzi – igaz, őt is –, hanem főképpen Zazit. Zazi, ha elérkezünk az utolsó, a beteljesülést leíró oldalakig, egyre inkább tűnik képzeletbeli barátoknak, egy olyan alaknak, akit Lugosi vizionál. Az a feltevés is megállhatná a helyét, hogy Lugosi önmagáról beszél E/2-ben, önmagába szerelmes, és csak narcizmusa teljeseedik be a mű végén. De az sem lehetetlen, hogy Zazi tulajdonképpen Lugosi saját halála, aki várja, hogy ez a halhatatlan vámpír a karjaiba omoljon.

És akármelyik megoldást is választja az olvasó, arra a megállapításra juthat, hogy ez a könyv nem művészregény, nemcsak egy színész regénye, nemcsak egy összeomló egzisztenciáé, hanem identitásregény is. Lugosi látja, átlátja helyzetét, de nem enged, nem engedi el magát, nem veszi el a méltóságát, akármilyen komikus helyzetekbe is keveredik – mondjuk a nagyon kínos jelenetben egy majommal –, nem enged abból, hogy újra a nagyok, a sztárok közé emelkedhet. Lugosi nem en-

ged az őt megkörményező és őt minduntalan komikus és vad játszmákra kihívó halálnak. Ha belátná, átlátná, hogy már semmi esélye sincs arra, hogy újra ott ragyogjon koponyája körül a hírnév glóriája (ami halványan, mint egy kiegészés előtti izzó pislákol csak éppen), akkor azonnal oda kellene adnia magát Zazinak.

Szinte minden másnapos reggelen majdnem vagy egészen meghal, alkoholtól, drogoktól, rossz szerepektől, de mindig feltámad, újraéled. Ezt az embert a valakivé, nagysággá válás szenvedélye hajtja, ugyanakkor az a késztetés is, hogy megfeleljen annak a képnek, amit magáról alkotott, amit a harmincas évek rajongói és néhány még kitartó és őt felismerő rajongója alkotott róla.

Nem ismeri fel és nem ismeri be, hogy igaza lehet Rilkének: minden hírnév alapvetően félreértésen alapul, és nincs jelentősége, mert számára a hírnév nem egyszerűen egy helyzet, nem egyszerűen az, hogy helyzetbe került, hanem identitásának magja: az egykori szerep, a Drakula, ő maga. Ha lenne egyetlen pillanata, amelyben belátja, hogy küzdelme nem is egyszerűen sziszifuszi – hiszen Sziszifusz küzdelme tragikus –, hanem egyenesen komikus, nevetséges, abba azonnal és menthetetlenül belepusztulna. Akkor csókolná szájon a halál.

Gyurkovics regénye ebből következően identitás- és halálregény, és nyugodtan mondhatjuk rá, hogy akárcsak főhőse, maga a befejezés is: megejtően szép.

Moskát Anita

A hazugság tézisei

GABO

Budapest, 2022

Sütő Fanni

**„AZ IGAZAT MONDD,
NE CSAK A VALÓDIT”**

Hazugságokból könyvet építeni merész dolog. Vagy mégsem? Hiszen történeteink nagy része mese, kitaláció, a valótlan fonalából szőtt ragyogó kelme. Még azok is, amelyek nagyrészt tényeken alapulnak, mint az ismeretterjesztő könyvek vagy az életrajzok. Emberek vagyunk, a tények közti űrt a képzeletünkkel töltjük ki. Ezt azonban általában szeretjük elfelejteni. Moskát Anita mesteri húzása az, hogy szemünkbe mondja, hazugságokról van szó. Emiatt hirtelen más szemmel látjuk a fikciót, új jelentések tárulnak fel, mint amikor egy unásig ismert tárgyat mikroszkóp alatt kezdünk vizsgálni, és furcsa idegen világ tárul elénk. A kötet egyfelől metafikcionális módon reflektál a valóság-valótlanság dichotómiájára, másrészt a novellák különös utazást kínálnak nekünk a kisebb-nagyobb ferdítések útvesztőjében. Ellentmondásos korban élünk ugyanis. Egyfelől soha nem volt még ennyi információnk a világról, másfelől soha nem voltunk még ennyire bizonytalanok abban, hogy mi is az igazság. A *fake news* korában *deepfake* videók keringenek a neten, mesterséges intelligencia által festett képek nyernek képzőművészeti versenyeket, és hidegen intelligens algoritmusok fürkészik az agyunkat – arra kíváncsiak, hogy mi érdekel minket igazán. Válságba került a valóság, és ha Moskát Anita könyve útmutatóval nem is, elretentő példával bőven tud szolgálni.

A mesterhazugság című nyitónovellában a hazugságok kézzelfogható módon hatnak a környezetre: lyukas tetőket, beomlott lépcsőket javítanak ki, épületeket húznak fel a semmiből. Az „építészek” azonban nem jókedvükből hazudnak – azért teszik, hogy megvédjék azt a keveset, ami maradt a világukból, hogy feltartóztassák a megállíthatatlanul előretörő „felbomlást”. Egy hanyatló város végnapjait látjuk, bepillantunk egy bántalmazó kapcsolat dinamikájába, és megtanuljuk, hogy a hazugságnak mindig ára van. Nem az a legnagyobb bűn ugyanis, hogy olyat állítunk, ami nem igaz. Hanem az ezzel kéz a kézben járó áruulás. Valaki megbízott bennünk, és mi visszaéltünk a védtelenségével. Hasonlót tesz velünk ez a novella is: kézen fog minket, végigvezet egy úton, amiről azt hisszük, tudjuk, hova vezet. Azonban amikor a legkevésbé számítunk rá, beránt minket egy sikátorba, ahol ránk szakad a súlyos igazság.

A következő mű az *Istenanyák* címet viseli, és *A mesterhazugság* lassan enyésző tájaihoz képest látszólag élhetőbb világba vezet. A hangsúly a *látszólag*on van. Bár itt nem a pusztá túlélés a tét, a karakterek lehetőségei a boldogulásra meglehetősen limitáltak. Megismerünk egy csoport fiatal anyát, akik különböző istenek ivadékait hordják a szívük alatt. Népes és változatos panteonból kerülnek ki az apák, mert ebben a világban még a legtriviálisabb dolognak is van istene, de a leányanyák természetesen abban reménykednek, hogy egy főisten választja ki őket. Mint azt már a *Horgonybely*ben is láthattuk, a terhes nők ebben a műben is előnyökhöz jutnak állapotuknak hála, bár még így is ők húzzák a rövidebbet. Ha egy kicsit is ismerjük a görög–római mitológiát, tudjuk, hogy isteni gyermeket várni legtöbbször nem móka és kacagás, és ez egy modernebb környezetben sincs másképp. Az egyik karakter így fogalmaz: „Régen [...] csak úgy elvették, amit akartak. Megerőszkolták a szüzeket. A béranya rendszerben ilyen nem fordul elő, kölcsönös előnyökön alapul” (45).

Itt jelenik meg először a szerződések paradoxá. Bár tudjuk, mit írunk alá, a papíron tetszetős sorokba rendezett szavak ritkán felelnek meg a valóság kuszaságának. Ez talán az egyik legfájóbb és legelkerülhetetlenebb áruulás, mert a hiba nem a szavak valótlanságában, hanem az elmélet és gyakorlat között húzóódó szakadékban rejtőzik. A lányok szép reményekkel várják gyermekük érkezését, de amikor egyikük belehal a szülésbe, rájönnek, hogy nem ezt ígérték nekik. Szökésre adják a fejüket...

A *Rügyeid* a kötet egyik legrövidebb írása, tömény lírai szöveg – a hangsúly inkább a nyelvezeten és a hangulaton van, mint az esemé-

nyeken. Nagyon jól megválasztott hasonlatokkal és metaforákkal operál, mint a „leszüreteli a beutalókat [...]. Két sorban ülnek a műanyag székeken, mint az ágyásokban” (56), vagy „figyeled a géphez préselt embereket, mint a gyümölcs súlya alatt megroppant fákat” (57), „Látod, ez olyan szétterülő tüdőcsúcs, mint egy mangrove koronája” (58). A növényi metaforák hajszálgökökereként hálózzák be a novellát. Nincs elpazarolt mondat vagy gondolat. A pusztuló természetről olvasva óhatatlanul felidéződik bennünk a klímaszorongás, és az ökoszisztéma törekenysége. A novella először az *Utópia 501* című négy nyelvű (cseh, lengyel, szlovák és magyar) antológiában jelent meg. A kötet Morus Tamás 501 éve megjelent *Utopia* című művéről emlékezett meg, és a felkért íróknak a közeli vagy távoli jövőben játszódó történeteket kellett írniuk.

A negyedik novellának a címe is költői: *A gyertya a magasban tündöklő nap*. Nemcsak csodálatos képet fest, de rejtélyességével felkelti az olvasó érdeklődését. Az eddigi szövegektől eltérően egy hagyományosabb fantasy világba csöppenünk, ahol örök háború dúl. Folytatódik a *Rügeid* finom líraisága, a harcok szörnyűségeit olyan csodaszép mondatok mutatják be, mint a következő: „Hogy minden éjjel hősi holtak lelkei emelkednek a felhők közé, akár a fordított hullócsillagok” (62). Szívszorító történet, hiszen ismét azok árulják el a szereplőket, akikben a legjobban bíznak. Fontos morális kérdéseket boncolgat, mint például azt, hogy jogunk van-e a szeretteink helyett dönteni a saját életükről, még akkor is, ha az ő érdeküket tartjuk szem előtt. A személyes tragédián is túlmutat, és annál sokkal fájóbb az államok árulása. Kiderül ugyanis, hogy a háborút mesterségesen tartják fenn, mert egész iparágak épültek rá, arról nem is beszélve, hogy amint beköszöntene a béke, a férfiak élete értelmetlenné válna. Felidéződnek bennünk a mesterségesen duzzasztott, végtelen háború toposzát használó klasszikusok, mint George Orwell *1984* vagy Babits Mihály *Elza Pilóta* című regénye. Könnyebben emészthetővé teszi a súlyos történetet a szinte mesebeli környezet varázslóval és marcipánfigurára emlékeztető katonákkal, de csakúgy, mint a kötet többi darabja, ez a novella is megüli a gyomrunkat.

A *Bevezetés a sokváltozós viszonyrendszerekbe* a kötet számomra legkedvesebb darabja. Hanyatló vagy háborús, disztópikus világok helyett itt magyar egyetemisták első pillantásra szokványos, vizsgára magolás életébe csöppenünk. Különösen ötletesek a kitalált feladatok, borzalommal vegyes nosztalgiával idézik fel azokat a vizsgákat, amelyek előtt az

ember addig próbálta tömni a fejébe a tananyagot, amíg még az amúgy ismerős szavak is értelmüket veszítették. Néha body horrorba hajló weird novelláról van szó, ahol a természetellenes testeknél elrettentőbbnek hat a rutinba süppedt egyetem utáni élet ígérete: „Napi nyolc órában elviselsz olyan embereket, akikkel még egy metrón sem utaznál szívesen, és görcsöl az állad a fogcsikorgató mosolyoktól. Csapatépítőre mész velük a szabadidődben, nem bírod másként, csak sakálrészen. Fizetetlen túlóra, para a létszámleépítéstől” (102). Szerintem minden egyetemista életében eljön a pillanat, amikor a diplomázás gondolata ijesztőbb, mint az örökös utóvizsgáké, hiszen a Neptun szabályozta világon túl a való élet káosza vár.

A *Hattyú* című novellában ismét ismerős tájakon kalandozunk, ezúttal a Balatonnál. Csakhogy Moskát Anita ezúttal is új színekben festi le a megszokottat. Fogja a magyar tengert, ami mindannyiunk fejében egy napsütétes, hekk- és lángoszagú kliséhalmaz, és merőben más árnyalatát mutatja. Folk-horror színezetű tanmese kerekedik arról, hogy mindennek ára van, és ennek behajtása elől nem menekülhetünk.

A *Négyszemközt* egy rövid, de gyomorba vágó történet a párkapcsolati erőszak és a magánéletünkbe befurakodó algoritmusok háttorzongató találkozásáról.

A *Fekete monitor* az egyik kifejezetten a kötetbe írt szöveg, amelyben a *Bevezetés a sokváltozós viszonyrendszerekbe* multis rémálmai valóra válnak. A mű különlegessége, hogy a kilencvenes években népszerű „lapozgató könyvek” mintájára az olvasó maga választhatja meg a történet folyását. Azonban ha jobban megvizsgáljuk a döntés szabadságát, rájövünk, hogy az egész csak illúzió, hisz csupán előre megírt lehetőségek állnak rendelkezésünkre.

A *Gumicukorszívó* újramixel néhány korábbi témát: az anya-lánya kapcsolatokat, valamint a technika kísérteties térnyerését, miközben hihető képet fest arról, hogyan élné meg a gyászt egy alfa generációs tini.

Az utolsó szöveg, a *Szerződési szabadság* szintén a kötetbe készült. Hasonló témákat vonultat fel, mint az első novella, ezért keretet képez, és megfelelő lezárást ad. Lagowban, a novella megszálló államában szintén szakmává vált a szavakkal való világépítés, bár *A mesterhazugság* univerzumával ellentétben itt nem túlélésről, hanem jólétről van szó, és emiatt nyomorítanak meg egy másik népet. Ahogy a kisregény többször hangsúlyozza, a lagowiaknak nemcsak az élethez van joguk, hanem a jó élethez és a jóléthez. A kötet legtöbb novellája nehéz érzést hagy a gyomorban, új szemmel láttatja a világot. A zárómű sem kifejezetten

vidám, de az elvarratlan szálak miatt megmarad a remény, hogy a dolgok jó irányba is változhatnak.

A hétköznapi élet csontig hatoló banális horrorja, az elképzelt tájakon dúló pusztítás, a háború és a béke ára mind ránk nehezedik a kötetet olvasva. Prominens témák az anyaság és anya-lánya kapcsolatok, a rossz kommunikációs stratégiákon kisiklott (pár)kapcsolatok, a klímaszorongás és a technostressz. *A hazugság téziseiben* láttelelet kapunk az életünket átszövő hazugságok okairól és hatásairól. És bár József Attila *Thomas Mann üdvözlése* című költeményében azt mondja: „te jól tudod, a költő sose lódít”, ebben a kötetben Moskát Anita megmutatja nekünk, hogy néha a valótlan közvetítése által sokkal élesebb képet kapunk a világról.

Veres Attila

A valóság helyreállítása

Agave Könyvek
Budapest, 2022

Pintér Bence

RETTEGHET AZ EGÉSZ VILÁG!

Veres Attila az elmúlt években nemcsak a magyar fantasztikum egyik első számú írója lett, de amikor 2022-ben betört az amerikai piacra, a weird irodalom nagy nevei nem győzték dicsérni bemutatkozó kötetét. A Valancourt Booksnál megjelent novelláskönyv (*The Black Maybe*, 2022) fel is került a Horrorírók Szövetsége (Horror Writers Association) által alapított, rangos Bram Stoker-díjra jelölt művek közé. Közben a kötetet spanyol nyelvterületre is eladták.

Hogy ide jutottunk, az számomra nem kifejezetten meglepetés: amikor legutóbb – 2017-ben – ezeken a hasábokon¹ Veres Attila debütáló regényéről számoltam be, azt írtam, a weird hagyomány a mai magyar valóság megragadásának egyik legjobb, legpontosabb módja lehet. Az állítást igazolja, hogy számos rendkívül tehetséges szerző jelent meg vagy erősödött meg ebben a szegmensben (a teljesség igénye nélkül: Erdei Lilla, Farkas Balázs, Kiss Gabriella, Sepsi László); és az is, hogy a regény óta Veres Attila két novelláskötetet is megtöltött a furcsa történeteivel, amelyek, úgy tűnik, a tengerentúli szerkesztők és olvasók fantáziáját is erősen megragadják.

De legyünk szabatosak, és szokás szerint kezdjük a zsánerek meghatározásával, hiszen mindenféle külföldi szavakkal kezdtünk az imént dobálózni. Veres Attila kezdettől fogva igyekszik hangsúlyozni, hogy szándékai szerint nem horrort ír, történetei inkább a weird hagyományba csatlakoznak. Megfejtése szerint előbbi irányzat fókusza a fizikai erőszakon van, míg a weirdben a félelem forrása sokkal kevésbé egyértelmű, elvontabb, ezáltal fenyegetőbb: valami szimplán nincs rendben a világgal.

A weird irodalom valójában – mint általában bármely zsáner – körülírhatatlan és megfoghatatlan. Edgar Allan Poe-tól kezdve H. P. Lovecraften át Jeff VanderMeerig mindenkit és akárkit beleszámolhatunk, aki a fantasy, a horror és a science fiction határterületein alkot. Közös tulajdonsága ezeknek a szövegeknek, hogy jellemzően a *ponyvaként* és a *szépirodalomként* leírt regiszterek közötti határon egyensúlyoznak, de általában nem számolják őket kulturális, valamint intézményi értelemben a mainstream szépirodalomhoz.

Azért is citálok ide a szokásos zsáner versus szépirodalom vitát, mert *A valóság helyreállítása* első szövege, a *Fogakkal teli verem* ezzel rokon bizonytalanságokkal, illetve az imposztorszindrómával birkózik meg – terápiás jelleggel, a műfajnak megfelelően furcsa végkimenetellel. A rémálomszerű autofikció-paródiaként is olvasható novella főhőse Veres Attila író, akinek egyik szövegét lefordítják egy kihalófélben lévő északi törzs nyelvére egy EU-s program keretében, ám az író gyanítani kezdi, hogy valami nincs rendben a fordítással. Amikor elkezd utána járni, szörnyű dolgok történnek. A nyitónovella párja a szerzővel készült kötetzáró interjú, amely szintén tartogat meglepetéseket.

1 PINTÉR Bence, *A sötétség ideát van*, Szépirodalmi Figyelő 2017/5., 120–126.

A két autofikciós alkotás között a szerző – előző novelláskötetéhez hasonlóan – a különálló novellákban ismét univerzumot és közös mitológiát épít, azaz a legtöbb írás kapcsolatban áll valamelyik másikkal, sőt, olyan is akad, amelynek az előző novelláskötettel vannak közös pontjai, így mondhatjuk, hogy a Veres Attila-univerzum immár egy regényen és két novellásköteten át ível a pokolba. A szétszórt Gestalt-trilógiát leszámítva a novellák nincsenek szoros kapcsolatban egymással, összességében mégis egy nagyobb ívű történetet rajzolnak fel, ahol valóságunk összeomlásának és újraalkotásának leírása a tét.

Az említett kapcsolódási pontokra jó példa az üdítőgyártó multik pokoldimenziókba való terjeszkedését elképzelő *A kapcsolattartásra kijelölt személy*, amelyben feltűnik egy karakter a *Szorozva nullával* című, előző kötetben szereplő sztoriból (ami egy pokolba szülő utazásról írt netes élménybeszámoló volt). De a szóban forgó novella egyúttal laza folytatása a mostani kötetben található *Tranzisztornak*, amelyben megismerünk egy olyan dimenziók közötti utazási módot, amelyet *A kapcsolattartásra kijelölt személy* főszereplője is használ a történet elején.

Azt gondolnánk, hogy a mindenféle dimenziók közötti utazással a fantasztikumon, tehát magán a dimenzióutazáson kell legyen a hangsúly, a *Tranzisztorban* viszont egy vidékről érkező, mélyszegénységben élő családot követünk, akik valami furcsa gyárban kapnak munkát, ahol valami furcsa anyagot kell enniük. A gyerekek is dolgoznak, és hamar kiderül, hogy a főszereplő kislánynak különös tehetsége van, amit a cég máshogy tud hasznosítani, ezért őt kiemelik a többiek közül, de nem biztos, hogy jobb dolga lesz. A már felnőtt lány meséli el ezt a nagyon fájdalmas történetet, amely minden elemében a kizsákmányolásról és a kapitalizmusról szól.

A *Horváth Etele – A nagy kacagató élete és kora* az én olvasatomban egy roppant jól sikerült látletet a magyarországi rendszerváltás kudarcáról és a hazai társadalom lélektani állapotáról. Főhőse egy, az állítólag még a Kádár-rendszerben feltűnt, állítólag népszerű komikus, akinek műsorairól és fellépéseiről egyre szörnyűbb leírásokat kapunk egy pályájára visszaemlékező cikk keretében. Ugyancsak kapcsolódást kínál, hogy említés szintjén Horváth Etele alakja más novellákban is felbukkan.

Veres külföldi sikerét a *Méltósággal viselt* alapozta meg, amelyben egy kisgyerekeknek azt mondja az anyukája, hogy plüssállata haldoklik – a kiskedvenc megmentésére tett kísérletek pedig egy egészen hajmeresztő pszichológiai horrornak ágyaznak meg, ahol a végkifejlet arcon

csap minket. Egy jellemző részletet érdemes idézni belőle: „Megettem a fagyaltomat, és a következő napok során felkoncoltam a maradék két plüssállatot is. [...] Rájöttünk, hogy csak a frissen átömlesztett bélés felel meg a plüssállatainknak. Nem telhet el több mint fél óra a donor halála és az átömlesztés pillanata között, mert a bélés megalvad. Megromlik, használhatatlan és mérgező lesz” (306). Ez a novella jelent meg a Valancourt antológiájában 2020-ban, és lett az olvasóközönség egyik kedvence.

A *Sebésésben* egy szerepjátékmester él át életválságot, miután az egyik mesélt történetében egy nem játszható karaktert megerőszkol az egyik játékos – ettől elkezd összeomlani a mesélt világ, és ez hatással lesz a mi valóságunkban is. Remek a *Fekete talán* is, amely folk-horror-ként is olvasható: egy városi család érkezik vidékre, hogy részt vegyenek egy disznóvágáshoz hasonló dologban – itt azonban egészen más rituálét követhetünk végig, hátborzongató végkifejlettel. Ez a történet remekül mutatja meg, hogy a szerző mind városi, mind vidéki környezetben képes érvényesen ábrázolni a magyar társadalom viszonyait.

A kötet központi darabja a Gestalt-trilógia, amely egy furcsa járvány megjelenését írja le Magyarországon, egy járványét, mely során véletlenszerűen kiválasztott emberek ismeretlen okból egy-egy nagyobb entitásba kapcsolódnak össze. A kötetben szétszórót *Láss engem úgy, ahogy vagyok!*, *Gestalt* és *Városunk darabokban* című novellákból álló folytatásos történet adja a könyv tematikus gerincét. Specifikusan Magyarországot érinti a járvány, amelynek nyilván van némi áthallása a covidos időszakra, de a szerző hamar elrugaszkodik ettől, és ismét három, kifejezetten személyes történeten keresztül épít fel egy, a magyar társadalom széteséséről, a gyűlöletkeltő politikai propaganda lélekromboló hatásáról szóló alternatív és fantasztikus, mégis rémisztően realista képet.

Ez a történetfolyam végül – egybekapcsolódva *A valóság helyreállítása* című novellában tárgyalt céges PR kapitalista nyomorát megidéző halálszekta történetével – elvezet minket a végkifejletig, amely legalább annyi kérdést hagy nyitva, mint amennyit megmagyaráz. Főleg azért, mert a magyarázat kulcsát adó történet valóságtartalmáról egyáltalán nem lehetünk meggyőződve. Az azt elmesélő karakter ugyanis, mint kiderül, egy csaló. Így a végén ott maradunk azzal az érzéssel, hogy a novellák valóságában mindezek a furcsa dolgok megtörténtek, de elképzelhető, hogy nincs is rájuk a világon belül érdemi magyarázat.

A weird megközelítéseit és eszköztárát sok mindenre lehet használni, és a hazai weird közege is széles skáláját mutatja be a lehetséges

tematikáknak. Elfér itt a legsúlyosabb introspekció (Farkas Balázs), a gendertémák boncolgatása (Erdei Lilla), de ami Veres Attilánál talán legszembeötlőbb, hogy a magyar társadalom valóságának feltárására használja ezt az eszköztárat. Miközben a novellák valóságában a valóság helyreállítása a tét, a mi valóságunkat közben tökéletesen dekonstruálják az írásai.

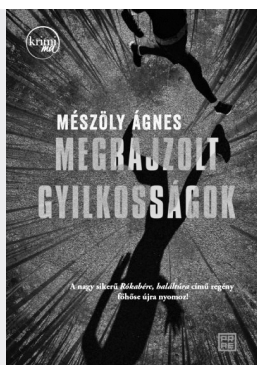
Mindebben fontos elem persze a félelem, vagy még inkább: egy alapvető diszkomfortérzet, ami néha félelem, néha egészen más. Történnék szörnyűségek Veres novelláiban, de azok – ahogy az elején tárgyaltuk – általában nem egy maszkos sorozatgyilkos által véghezvitt belezéshez hasonló rémtettek, hanem olyan társadalmi vagy szimplán mindennapi dolgok abszurd kifordításai, más fénytörésben való megmutatásai, amelyek pontosan így vannak a mi világunkban is, csak már túlzottan hozzászoktunk.

Erre számomra a legjobb példa a *Tranzisztor*, amely egész egyszerűen a nyomorról és a kizsákmányolásról szól. Arról, hogy milyen közömbösek vagyunk mára mindezen témák iránt, hogy tudjuk mindent normalizálni még akkor is, ha személyes tapasztalatunk van róla. Ahogy a novella narrátora megjegyzi: „Bár a gyárat sokan kritizálták – elsősorban liberális újságírók – az embertelen bánásmód miatt, Zsuzsi mindig úgy érezte, hogy a gyár több mint emberségesen bánt az alkalmazottaival. Persze aki nem ismeri a gyárat és a céljait, annak sehogyan sem lehet elmagyarázni, hogy ami kegyetlenségnek tűnik, az valójában kegy” (113).

Fontos elem Veres Attilánál a (fekete) humor is, bár ebben a kötetben talán kevésbé markáns a jelenléte, mint az előzőben. A fantasztikus irodalomról érkező nagy megfjétések az elmúlt években leginkább az *Odaértett olvasó* nevű blogon érkeznek, és az ő megolvasásáig² kellett várni arra, hogy valaki rámutasson a nyilvánvalóra: miszerint a valóság kicsavarása és a humor nem kifejezetten új elem a magyar irodalomban sem, ezt ugyanis groteszknek hívjuk. És valóban, Veres Attila kapcsán két szerző az, aki mindig a fejében jár: az egyik Philip K. Dick sci-fi-író, a valóság kicsavarásának tán legnagyobb mestere; a másik pedig Örkény István, akinek világlátása és sötét humora igencsak közeli rokonságban áll Veres műveivel.

2 ODAÉRTETT Olvasó, *A horror, a groteszk, meg a normalitás illúziója 1.* (Éjféli iskolák), odaertettolvaso.hu/2020/07/06/a-horror-a-groteszk-meg-a-normalitas-illuzioja-1-ejfeliskolak/; ODAÉRTETT Olvasó, *A horror, a groteszk, meg a normalitás illúziója 2.* (Éjféli iskolák), <https://odaertettolvaso.hu/2020/07/09/a-horror-a-groteszk-meg-a-normalitas-illuzioja-2-ejfeliskolak/>.

A honi fantasztikumban – de azt hiszem, mondhatjuk, hogy a magyar irodalomban – ritka pillanat, hogy egy szerző az egész világ előtt mutatkozhat be. Külön öröm, hogy most egy olyan író számára adatott meg a lehetőség, aki ilyen pontosan látja és láttatja a magyar társadalom lelkére évek, évtizedek óta rátelepedett áporodott levegőt és iszonyatot; és egy olyan szegmensben, ahol eddig nem igazán volt képviselője a magyar irodalomnak. Most viszont már az egész világ retteghet Veres Attila sötét univerzumától.

Mészöly Ágnes

Megrajzolt gyilkosságok

PRAE.HU
Budapest, 2022

Török Lajos

REALIZMUS VAGY MISZTIKUM?

Mészöly Ágnes legújabb bűnügyi regénye a Prae Kiadó *Krimi Ma* sorozatának hetedik darabjaként, az elmúlt esztendőben látott napvilágot. A korábban nagyrészt gyermek- és ifjúsági irodalmi korpuszáról ismert szerző immáron második „felnőtt” krimije a nagy sikerű *Rókabérc, haláltúra* (2018) folytatása. A folytatás szó ebben az esetben külön aláhúzendő, hiszen a nyomozó szerepét betöltő hősök regényből regénybe vándorlásának klasszikus eseteivel (például Maigret, Poirot vagy – hogy viszonylag friss magyar példát is említsünk – Gordon Zsigmond) összehasonlítva Mészöly Ágnes két művét elődeinél jóval szorosabb kapcsolat fűzi egymáshoz. Ebből a szempontból megkockáztatható a feltevés, hogy a *Megrajzolt gyilkosságok* csak abban az esetben biztosíthatja

a befogadás élményének zavartalanságát, ha az olvasó már találkozott a szerző négy évvel korábban megjelent művével. Bár a regény cselekményét vezérlő bűnügyi szál nem kötődik Mészöly első, felnőttek számára írott műfaji kísérletéhez, vagyis közvetlenül a nyomozás folyamataiba nem szövődnek a *Rókabérc, haláltúra* sztorijából származtatható motívumok, néhány szereplő jellemterképe csak a 2018-ban megjelent regény ismeretében vázolható fel hozzávetőleges pontossággal. A két mű összetartozására egyébként a *Megrajzolt gyilkosságok* is számos helyen felhívja az olvasó figyelmét. Ezek az utalások nagyrészt az előzménytörténetnek a visszatérő figurák életére gyakorolt hatását összegzik. A *Rókabérc, haláltúra* emléket idéző allúziók azonban nem csupán a karakterek – különösen az új regényben fajsúlyosabb figurává váló egykori ügyész, dr. Szabó Ágota (becenevén Gota) – árnyaltabbá tételéhez járulnak hozzá, de egyfajta szerzői önmarketingként is értelmezhetők. Mészöly Ágnes ugyanis úgy adagolja a korábbi krimiből vett információkat, hogy azokból az olvasó nagyjából megismerheti a sztori alapvázát és a szereplők többségét, azt azonban nem árulja el a szerző, valójában ki az előzményregény tettese és mi volt a motivációja, amikor gyilkolt. Pontosabban fogalmazva: a *Megrajzolt gyilkosságok* annyit árul el spoileresen a *Rókabérc...-ről*, amennyi éppen elég ahhoz, hogy felkeltse a regény iránti érdeklődést abban az olvasóban, aki még nem vette kezébe az egykori gimnáziumi osztálytársak gyilkosságosorozattá fajúló utolsó találkozójáról szóló könyvet.

A *Megrajzolt gyilkosságok*nak a *Rókabérc...* világából már ismert főhőse, az ötvenes évei elején járó dr. Szabó Ágota számára az osztálytalálkozón történtek felettébb lassan gyógyuló traumát okoztak. Bár a regény nem ás le a hős tudatának legmélyebb rétegeibe, Gota viselkedése, társas kapcsolatai jól mutatják, hogy nem sikerült teljesen túllépnie a négy évvel korábban átélt borzalmakon. Traumatikus személyiségét férjének elvesztése, a változókor zavaró tünetei, a tartós párkapcsolattól való félelmei és a kamaszodó lányához fűződő viszonyának apró ambivalenciái bonyolítják. A *Megrajzolt gyilkosságok* mindezek ellenére nem egy középkorú, újrászocializálódni próbáló asszony belső világába kalauzololó lélektani regény. Egyrésztől azért, mert Gota alakjában a cselekmény alakulása közben egyre markánsabbá válik a krimiszálhoz kötődő funkcionális személyiségséma befolyása. Másrésztől pedig azért, mert a regényben több figura is Gotához hasonló mélységű pszichológiai ábrázolást kap, ezáltal a kötet párhuzamosan több, funkcionálisan és jellemrajzát tekintve is egyenrangúnak tekinthető hőst mozgat.

Mészöly Ágnes krimijeit viszonylag lazán kezelik a detektívregényirodalom klasszikusainál megszokott szerephierarchia-felfogást. A műfaji tradícióban a hivatásos vagy alkalmi nyomozók a hősök viszonyrendszerében szellemileg és/vagy erkölcsileg felsőbbrendű figurák, képességeik kisebb-nagyobb mértékben felülmúlják a többi szereplőét. A *Rókabérc*, *haláltúra* és a *Megrajzolt gyilkosságok* nem ragaszkodik ezekhez a mintákhoz. A korábbi műben ez a törekvés a cselekmény elbeszélésének sajátos, a krimi magyar és nemzetközi hagyományában is fehér hollónak számító, és leginkább a mai többszerzős blogregényekre jellemző szerkesztésmódban tükröződik. Mészöly itt a detektív alakjára fókuszáló szereposztás „egyközpontúságát” azzal kerüli el, hogy a sztori minden hősenek ad egy szeletet a narrációból. A rókabérci vadászházban összegyűlt tizenégy volt gimnáziumi osztálytárs mindegyike megszólal egy-egy fejezet erejéig. Ezek a láncszerűen egymásba fonódó szövegek konstruálják a mű cselekményét. Az efféle narrációs technika a krimisé mához hűségesebben ragaszkodó népszerű irodalmi művekhez képest komplexebb izgalmat kínál az olvasónak, hiszen amellet, hogy a *Rókabérc*... bűnügyi regényként is hibátlanul működik, a szakaszonkénti nézőpont- és beszédmódváltások a pusztá szórakoztatásnál mélyebb poétikai és hermeneutikai relevanciával is bírnak: nemcsak a cselekményelemek logikai rendszerezésében, de a hősök kapcsolati hálójának rekonstruálásában is igénylik az olvasó aktív közreműködését. A receptív aktivitás mértékét egy, a szenvedélyes krimifogyasztók számára sem igazán szokványos – Agatha Christie *Az Ackroyd-gyilkosság* (*The Murder of Roger Ackroyd*) című regényéből talán ismert – narratív fordulat is fokozhatja. Az a felismerés ugyanis, hogy az elbeszélők között ott lapul a gyilkos is, arra ösztönözheti a befogadót, hogy fokozottabb figyelemmel olvassa a szereplők monológjait, hiszen azok egyike már a regényt záró leleplezési jelenet előtt rávilágíthat a valódi tettes kilétére. Az az olvasó, aki nem pusztán a sztorit, de az azt cselekményesítő hősök megnyilatkozásaiban elrejtett utalásokat is nyomon követi, minden bizonnyal jóval intenzívebben éli meg a *Rókabérc*... kínálta izgalmakat, mint az, aki „csak” a regény fináléjában döbben rá a bűnös személyére.

A *Megrajzolt gyilkosságok* az előzménykrimitől eltérő módon reprezentálja a hősök világának multicentralizáltságát. A regény első két részében túlnyomórészt Gota áll a cselekmény középpontjában. Az ő privát és hivatali életében megjelenő alakok – különösen a bűnügyi szál alapját képező sorozatgyilkosság ügyével foglalkozó nyomozócsoport

néhány tagja – viszont a későbbiekben ugyanolyan fajsúlyú szereplőkké válnak, mint ő. Gota, bár a *Rókabérc...*-ben kulcsalakká válik, mégsem nevezhető a *Megrajzolt gyilkosságok*ban készen kapott figurának. Döntően azért, mert a korábbi regényben a véres tettek elkövetőjének motivációi az osztálytársak kapcsolati hálójának abból a szegmenséből vezethetők le, amelyben ő nem tölt be releváns szerepet. Így ott az ő figurájában a krimi funkcionális karakterei közül a detektív jóval dominánsabb, mint e szerep háttérében álló személyiség és annak szociális kötelékei. A *Megrajzolt gyilkosságok*ban azonban a szerző nagy hangsúlyt fektet a jellem komplexebb ábrázolására. Nemcsak Gota kapcsolati hálóját dolgozza ki alaposabban, de az „exügységző” környezetébe tartozó szereplőket is. Mészöly a kiemelt figurák megválasztásánál ügyelt arra, hogy több korosztály legyen képviselve, és többféle szociális (és etnikai) konfliktussal színezza a regény világát. Gota problémáiról a korábbiakban már szóltunk. A nyomozócsoporthoz kiemelhető a húszas évei elején járó Gyulai Domonkos (Doma) őrmester, aki korából és vidéki származásából kifolyólag önbizalomhiánnyal küszködik. Említhetjük még Pataki Ádám őrnagyot, akinek magánélete viszonylag rendben van (már amennyire egy hivatásának élő nyomozótisztnek rendben lehet), civilként, roma származása miatt azonban alkalmanként szembe kell néznie a társadalom etnikai alapú előítéleteivel. Üde színfolt a regényben Gota érettségire készülő leánya, Bogi, aki, bár félárva, és édesanyja sem áll szülőként a helyzet magaslatán, a *Megrajzolt gyilkosságok* talán legegészségesebb alakja. Ez a sajátossága nemcsak a személyiségéből sugárzó józan naivitásnak köszönhető, de annak is, hogy a regény az ő figuráját ellenpontoszza egy vele hasonló korú és azonos nemű, személyiségtorzulásokkal telített szereplővel.

A magánéleti problémákkal és a sorozatgyilkos utáni nyomozás nehézségeivel küzdelmet folytató hősök mikrovilágának háttérében napjaink Budapestje elevenedik meg. Remélem, nem tévedek, ha azt állítom, hogy a *Megrajzolt gyilkosságok* az első olyan kortárs (bűnügyi) regény, amelynek univerzumát az elmúlt esztendőök világjárványának hatásai is alakítják. Gota számára például komoly nehézséget okozott, hogy a pandémia idején nem konzultálhatott a rókabérci trauma feldolgozását segítő pszichológusával, Pataki Ádámról pedig megtudjuk, hogy édesapja a koronavírus áldozata lett.

A realizmus illúzióját keltő effektek mellett szólni kell még a Mészöly-krimik műfaji emlékezetéről is. Korábban már utaltam rá, hogy mindkét regény használja a zsáner tradicionális mintázatait, ám egyik

sem követi azokat hűségesen. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy Mészöly Ágnes műveinek frissessége éppen abban ragadható meg, hogy a hagyományos műfaji kliséket ambivalens módon kezeli a szerző. A *Rókabérc, haláltúra* – ahogy arra egyébként a könyv hátsó borítójának ajánlója is felhívja a figyelmet – Agatha Christie emléke előtt tiszteleg. Az alapsztori (egy külvilágtól hermetikusan elzárt térben alkatilag különböző emberek találkoznak, és egy közülük öldökölni kezd) az angol krimiírónő talán legismertebb művét idézi meg, a *Tíz kicsi négyert* (*Ten Little Niggers*, alternatív címe *And Then There Were None*). A Christie-modell felől tekintve Mészöly regénye befejezetlen, hiszen jó néhány szereplő életben marad. Nem beszélve a zárójelenetről, amely már átlépteti a *Rókabérc...* világát az angol szerző Poirot-regényeinek univerzumába. Gota itt olyan drámai módon leplezi le a gyilkost, mint amilyennel a belga detektív köré épített regényfinálékban találkozhatunk. A minta csonkításával létrejött fikció viszont ebben a formájában már a magyar krimitörténet egyik nemrégiben újra felfedezett – a Magvető gondozásában, csaknem fél évszázaddal az első megjelenése után ismét publikált –¹ tíz éve már német fordításban is elérhető² gyöngyszemével, Rubin Szilárd *Mulatság a farkasveremben* című művével mutat rokonságot. Ez a mű a szocialista kémregényt ötvözi a Christie-féle klasszikus műfaji mintákkal, és a sztori alapjai (volt osztálytársak és hozzátartozóik találkoznak egy vidéki házban, és valakit meggyilkolnak közülük) hasonlítanak a *Rókabérc...*-ére.

Mészöly a *Megrajzolt gyilkosságokban* nem tartja meg az előzmény-regény sikerreceptjét. A sorozatgyilkos utáni nyomozás története, noha erre a műfaji próbálkozásra is találhatunk a honi krimitörténetből izgalmas példát,³ már nem is igazán irodalmi mintákat, hanem filmes előzményeket idéz. A lehetséges példák közül kettőt említenék, az összefüggések részletesebb kifejtése nélkül. Az egyik a *Gyilkos elmék* (Criminal Minds) – erre egyébként konkrét utalás is van a regényben – című amerikai televíziós széria, amely a tettes profiljának megalkotására vonatkozó fikciós mintaként szolgál, a második pedig a David Fincher által rendezett *Hetedik* (Seven, 1995) című film, amelyből a „hét főbűn” motívumát emeli át a szerző. Bár ezek az allúziók viszonylag könnyen felismerhetők, szerepük a *Megrajzolt gyilkosságokban* nem sokkal több, mint a Christie-regénymodelleké a *Rókabérc...*-ben. A szö-

1 RUBIN Szilárd, *Mulatság a farkasveremben*, Magvető, Budapest, 2022.

2 Szilárd RUBIN, *Die Wolfsgrube*, Rowohlt, Berlin, 2013.

3 KRISTÓF Attila, *A feledékeny gyilkos*, Magvető, Budapest, 1973.

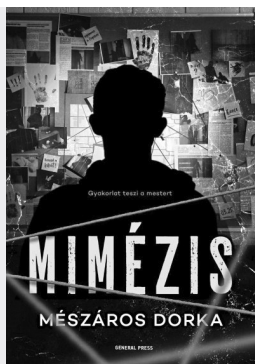
veg felidézi a kérdéses mintákat, de nem hűséges azokhoz. A sorozat-gyilkos-téma a *Gyilkos elmék* és a *Hetedik* alapján egy rejtélycentrikus pszichothriller lehetőségét hordozza magában, ám a regény ennél jóval prózaibb, a jelenkori Magyarország társadalmi, gazdasági és politikai defektjeihez illeszkedő motivációs hálót épít a gyilkosság sorozat köré. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a *Megrajzolt gyilkosságokban* a realizmus legyőzi a misztikumot.

A regény utolsó oldala nyitva hagyja hőseink jövőjét, az önmegvalósítás újabb fejezetét kínálva nekik. Pataki Ádám magánnyomozó irodát alapít, és munkatársnak felkéri dr. Szabó Ágotát. Ez alapján azt feltételezem, hogy a szerző még nem zárta le Gota történetét. Folytatása következik?

Mészáros Dorka

Mimézis

General Press
Budapest, 2022

Füzi Péter

SOROZAT MEGREGÉNYESÍTVE

Az elmúlt időszakban bűnös örömöm a Netflix újabb és újabb, de egyre inkább egy kaptafára készülő tinisorozatait nézni esténként, röhögve a lassan régi ismerősökként köszöntött fordulatokon. Az egyik ilyen – amely voltaképpen a kedvencem – az eposzi enumeráció modern örököse, a problémák (vagy problémások) számbavétele: az ábrázolni kívánt kisebbségi (legyen az társadalmi, szexuális vagy egyéb) csoportokhoz tartozó szereplők megjelenése. Általában a sorozat legelső

epizódjában, szinte felsorolásjelleggel. Nem vitás, hogy ez napjaink sorozatainak egyik legfelismerhetőbb alakzata, és tisztán tetten érhető benne az a jelenség, mellyel kapcsolatban Milbacher Róbert megjegyzi, hogy „olyan témák, amelyek garantált sikert jelentenek”, ám az már vitatható, hogy ezzel „saját eredetiségük illúzióját” keltenék, hiszen (és ezt némileg fájó szívvel kell megjegyezni egy alig kétéves esszé kapcsán) mostanra már teljesen túlhasználttá vált.¹ Érdeemes szem előtt tartani a Varga Bea válaszcikkében elhangzott megjegyzést is, hogy „[e]z nem Netflix-jelenség, [...] hanem jó ideje jelen van az irodalmi életben”,² ám ez sem teszi kevésbé nyomasztóvá, hogy Mészáros Dorka új regénye, a *Mimézis* olvasása közben végig az volt a benyomásom, hogy egy sorozat regényváltozatával van dolgom.

A párhuzam már csak azért is tartja magát, mert a regény magát hangsúlyozottan kriminek tünteti fel – mind a fülszövege, mind a rendőrségi hírrrel történő kezdés ezt támasztja alá –, olyan műfajnak, amely napjainkban épp a sorozatoknak köszönhetően kapott új erőre, és éppúgy, mint a szériák esetében, a nyomozás itt is csak kulisszája lesz a fő témának. Hiszen az igazi krimi az olvasót mindig játszótársként kezeli, felkínálja neki a lehetőséget arra, hogy a nyomozóval párhuzamosan – vagy jobb esetben előbb is – megoldja az aktuális bűnesetet. Erre azonban a *Mimézis* esetében nincs lehetőségünk, hiszen a tettes, aki a regény cselekménye szerint híres magyar gyilkosságokat próbál meg újraalkotni, csak akkor kerül színre, amikor a nyomozók már majdnem teljes bizonyossággal tudják róla, hogy őt keresik. Ez már csak azért is meglepő, mivel a szerző első regénye, az *Én vagy senki* – amelynek a mostani mű a voltaképpeni folytatása – még kamaradráma-szerűen kevés szereplőt mozgatott, és közülük került ki a tettes, így az olvasónak minden lehetősége megvolt a rejtély megoldására. Ám ennek ellenére sem lehet azt mondani, hogy tét nélküli lenne a szöveg.

Míg a borítón olvasható ajánló izgalmas krimit ígér, a szerzőről szóló rövid összefoglalóban elsősorban az *érzékenyítés* üti meg az erre fogékony olvasó fülét, amely definíciószinten olyan nevelést vagy befolyásolást (a kifejezés negatív konnotáció nélkül értve itt) jelent, amely a normálistól való eltérés elfogadására inspirál. Elsősorban ebben ragadható meg a regény fő téje is, mégpedig hogy a tágan értett „normálistól” való eltérést mennyire képes megragadhatóan és befogadhatóan feltárni. Ebben a tekintetben csúfos kudarcot vall a könyv: nem érzi

1 MILBACHER Róbert, *A magas irodalom lektűrösödéséről*, Élet és Irodalom 2021. július 9.

2 VARGA Bea, „Magas” irodalom és „lektűr”, Élet és Irodalom 2021. október 29.

az arányokat sem az ábrázolni kívánt problémák számában, sem azok nagyságában. Mivel a szereplőit nem tudja vagy akarja önmagukban mozgatni, a társadalmi problémák ábrázolásához is elkerülhetetlenül szükséges valamilyen közösség, így eleve több nyomozót kénytelen egyszerre működtetni, ami néhol csak felidézi a szocialista krimi szép (?) emlékü őrszeit, rosszabb helyeken viszont ennek kifejezetten a paródiájává válik. Úgy, hogy közben erre a hagyományra – akárcsak a krimi műfajával járó testes és terhelt örökség többi részére – nem kíván reflektálni.

Ez a megállapítás ugyanakkor nem érződik fair megközelítésnek, hiszen a *Mimézis* vállaltan tömegirodalmi termékként pozicionálja magát. És bár az utóbbi időszakban, elsősorban Kondor Vilmos *Budapest-regényeinek* következtében kialakult az az elvárás, hogy a műfaji krimi a nyomozáson túl értve is okos legyen: reagáljon saját előzményeire, felvállalja a hagyományát és aktívan el is játszon ezen elvárásokkal, a *Mimézis* ezzel szemben hagyományos tömegtermékként jelenik meg: szövege csak és kizárólag a történet közvetítésére fókuszál. Ennek fényében, szem előtt tartva Bónus Tibor régi, ám még ma is aktuális intését, hogy a műfaji könyvek sosem korábbi szövegekkel, hanem a műfaj egészével tartanak kapcsolatot,³ a regény olvasásakor érdekesebb azt szem előtt tartani, hogy milyen kortárs tendenciákhoz kapcsolódik a textus, semmint azt, hogy milyen előzményszövegeket tud aktívan működtetni. Így a korábban már említett Netflix-párhuzamot (amely itt a jelenlegi streaming- és sorozatlátkép metaforája is) még inkább kibontva, arra érdemes fókuszálni, hogy a könyv mennyiben ad többet napjaink krimisorozatainál.⁴

Ebből a szempontból is felemás eredményeket mutat fel a szöveg. Bár a regény eleje – a rendőrségi körítést és a nyomozást felhasználva – különböző marginalizált, így a tettesnek különösen kitett társadalmi csoportokat igyekszik bemutatni, csak néhány rövid benyomást ad például a hajléktalanok helyzetéről, az egyik áldozat feleségének kivallatása viszont érzékletesen villantja fel a férjüktől függő nők problémáit, akik kénytelenek elviselni, sőt, természetesnek is veszik a folyamatos megcsalást és a kihasználtság állapotát.

3 BÓNUS Tibor, *A korlátozott viszonylagosság. Lengyel Péter prózájáról* = Uő., *Diskurzusok összjátéka. Irodalmi olvasásmódok*, Balassi, Budapest, 2001, 51–52.

4 Kellemetlenül összemosva ezzel ugyanakkor a különböző mediális reprezentációkat, ám szem előtt tartva, hogy a műfaji szövegek – a műfaji sorozatokkal együtt – elsősorban a történetre fókuszálnak. Érdemes azonban megjegyezni, hogy Mészáros korábbi krimije, az *Én vagy senki* alapfelállásban kísérteties hasonlóságokat mutat a *Hazug csajok társasága* (*Pretty Little Liars*) című sorozattal.

Sajnos a regény azonban kénytelen irányt váltani, hiszen végül a főszereplők egyre bővülő köre követeli magának a figyelmet, közéjük pedig már-már erőlködésszagúan igyekszik a lehető legtöbb problematizált esetet beleszuszakolni a szerző. Gergő, a rendőrség meleg pszichológusgyakornoka, valamint Réka, a megerőszkolt, gyereket váró rendőrnő ugyan két külön történetzálon indul el, ám idővel összetalálkoznak, a rendőrpártner szerepét betöltő Toni és a rendőrfőnök Márk alezre-des mellett pedig a regény felénél megjelenik az autista Ferdinánd is. A *Mimézi*s itt a saját paródiájába fordul át, különösen azon a ponton, amikor a rendőrfőnök fennhangon követeli a minden beosztottja számára kötelező érzékenyítő képzést. Ennek ellenére a cselekményben csak epizodikusan vannak jelen azok a jelenetek, melyekben a főszereplőink a megkülönböztetés különböző formáival találkoznak, és bár ezek a tapasztalatok kihatnak ugyan a későbbi tetteikre, mégsem hagynak túl erős nyomot az olvasóban.

Épp ezért könnyű észrevenni, hogy ezek az esetek valamiféle receptet követnek, a főszereplők pedig a kirakatbabák szerepét töltik be. Idetartozik az is, hogy a külsejüket részletező leírások a legtöbbször a tökéletes megjelenést ecsetelik. Ez egyrészt rájátszik a korábban már felvetett sorozat- vagy filmpárhuzamra, másrészt különösen kirívó ebben a környezetben – hiszen a szerző olyan főszereplőket próbál alkotni, akikhez az olvasók könnyedén tudnak kapcsolódni, miközben épp egy ilyen – a színészek külső megjelenése esetén is gyakran sérelmezett – megoldással el is távolítja őket az átlagolvasótól.

Voltaképp ebben is tetten érhető, hogy gyakorlatilag két félregénnyel van dolga az olvasónak, hiszen míg a kötet első fele a vállalt feladatot még meglepő körültekintéssel, arányérzékkel és a választott témát figyelembe véve különösebb részrehajlás nélkül hajtja végre, ahogy egyre közelednek a nyomozók a tetteshez – és ezzel a regény szükségszerű lezárásához –, a történetet nem sikerül úgy alakítani, hogy a rendőrök végig csak szemtanúként legyenek jelen. A középpontba helyezésük miatt eltűnik az a fajta rezonórtekintet, amely lehetővé tenné az olvasónak a saját álláspontja kialakítását, ezzel pedig az érzékenyítés negatív oldalát domborítja ki.

Az érzékenyítés ennyire direkt és közvetlen módon tálalva könnyedén kelt visszatzetsést – vagy válik saját maga paródiájává. Nem biztos, hogy teljes mértékben szándékolt, hogy ebben az esetben az utóbbival van dolgunk. A szereplők, különösen a főhősök ugyanis túlságosan papírmásé figurák ahhoz, hogy komolyan lehetne őket venni. Hozzájuk

hasonlóan a gyilkos sincs kellőképp felépítve. Motivációi gyengék, az örülete pedig – melynek a kialakulása alaposan feltárt – hasonlóképp nem túl erős mentsvár. Ugyan a mentális problémák nem szerepelnek sem Ronald Knox, sem S. S. van Dine a krimi műfajára vonatkozó szabályrendszerében, ám ez mégis szembemegy a nyomozás intellektuális voltával, felmentést adva a tettesnek, aki állapotának okán nem tudja felmérni tettei teljes súlyát. Érzékenyítés ide vagy oda (hiszen ennek nyomai érződnek a gyilkos pszichológiai profiljának feltárásában), a regény belső szabályrendszere sérül ezáltal, voltaképpen súlytalanná válik a tettes minden cselekedete.

Erre ráerősít az is, ahogy a bűnügyet felgöngyölítik, azaz az olvasónak esélyt sem adva, őt teljesen kizárva a nyomozásból, ténylegesen az olvasó felé helyezkedve ezáltal, aminek következtében problémáik is könnyen megoldhatóknak tűnnek. Az sem segít ezen, hogy az elbeszélő az igazán kényes részletekről jótékonyan hallgat – például a regény legvégén Gergő megerőszkolását is csak sejteti, ám annak ellenére, hogy addig a brutális gyilkosságokat kíméletlen precizitással részletezte a szöveg, a konkrét eset megtörténtének nem lehetünk tanúi.

Nehéz válaszolni tehát a korábban feltett kérdésre, hogy mennyiben ad többet a regény a mintájául is szolgáló sorozatoknál, mert mind a sorozatok, mind a regények sorában lehet olyan találni, ami jobban, ügyesebb kézzel nyúl a témájához és szilárdabban ragaszkodik a műfaj alapfeltevéséhez. Az sem könnyen tartható álláspont, hogy a jelenlegi magyar regényirodalomban meglévő tematikus vagy műfaji hiányokat pótolná a *Mimézis*, arra ugyanakkor ráirányította a figyelmet, hogy a műfaji könyvek világa is képes néha meglepetést okozni. Nem mindig a zsáner szükségszerű elemeit írják bennük újra, bár igaz, hogy ezzel együtt jár a műfajkeveredés (itt talán nem annyira pozitív következménye) is. Ugyanakkor, ha valaki épp a sorozatok helyett keres azokhoz hasonló olvasnivalót, annak a regény nemcsak kapóra jön, hanem néhol kifejezetten szórakoztató élményt is kínál. Ám ahogy a szériákban is előfordulnak gyengébb epizódok, Mészáros Dorka könyve sem képes ezt egyenletes színvonalon biztosítani.

Karafiáth Orsolya

Egymás könyve – Amikor összegyűrtük az eget

Scolar
Budapest, 2021

Moklovsky Réka

AZ UTOLSÓ TITOK NYOMÁBAN

„Emlékezz, mondom, s mondom újra. / Emlékezz, mondd. S máris nem vagy ott. / A Nagy Vihar Napján. Olyan se volt. / Az emlékekben nem bízok, tudod” – hangzik el a dalban, amely Karafiáth Orsolya *Amikor...* szériájának harmadik, *Egymás könyve – Amikor összegyűrtük az eget* című kötetéhez készült.

A 2019-ben megjelent, *Amikor a mama lelegelte a papa haját* felnőttésváltásait, és a 2020-as, *Amikor Szécsi Pál a csöveken keresztül üzent* szerelmes novelláit 2021-ben követő *Egymás könyve – Amikor összegyűrtük az eget* a legjobb barát – és ezáltal saját magunk egy darabjának – elvesztéséről, az emlékezésről és a feldolgozás, gyógyulás lehetőségéről, folyamatáról szól. Ahogyan a kötet végi ismertetőknél jelzik, a sorozat darabjai külön-külön is értelmezhetők; az *Egymás könyve* regény, ezért műfajából adódóan is olvasható egymagában, azok is belevághatnak tehát, akik nem ismerik az „előzményeket”.

Mint az közismert, a szerző számára kiemelt fontossággal bír, hogy műveihez kapcsolódjon valamilyen társművészeti produkció és/vagy produktum – például zene, ruhadarabok vagy éppen fotósorozat formájában. Az *Amikor összegyűrtük az eget* című dal szövegét Karafiáth írta, zenéjét Kirschner Péter szerezte, és a 2020-ban alakult Ónodi Eszter & the Open Pub adja elő. Az a formáció, amelynek a dallal azonos című lemezén több, Karafiáth szövegeire írt szám hallható. Készült

egy videoklip is, amelyben az egyforma parókát és sminket viselő Karafiáth és Ónodi szerepel, előbbi a regény elbeszélőjét, utóbbi az ő legjobb barátját, Mónát testesíti meg, akik mintegy tükörképei egymásnak. A megismerkedésük helyszínét idéző medence csempéjében a víz és az ég kékje köszön vissza, üressége az elmúlt nyarak, a közös kalandok emlékét visszhangozza. Karafiáth a klipbéli külsővel tűnik fel a kötet borítóján – Fehér Beatrix tervezte, a lenyugvó nap színeiben pompázó ruhájával egymaga gyűri össze az eget.

A két főszereplőt, a harmincas éveikben járó nőket, a média világában dolgozó, költőként, íróként alkotó elbeszélőt és a hasonló körökben mozgó, műsorkészítő Mónát egy uszodalátogatás alkalmával Michael Jackson halálhíre hozza össze, olyannyira, hogy rövidesen „egymásba zuhannak”, „szerelmes barátság” alakul ki közöttük. A regény ennek az intim és intenzív kapcsolatnak, az együtt megélt mélységeknek és magasságoknak, a két személyiség összeérésének, egymásban való feloldódásának a töredékes formában történő megörökítése. Bár az első találkozással kezdődik a kötet, ezután nem lineárisan haladunk, hanem térben és időben is ugrálunk, így követjük az egymásba torkolló asszociációk mentén kibontakozó eseményeket. Móna megbetegedése és halála nem kiindulópontja, de nem is végpontja tehát a róla való megemlékezésnek.

Karafiáth 2015-ös verseskötete, az *Él*, a szerző előző évben elveszített barátnőjének állított emléket. Hét évvel a haláleset után, a költő-író ez idő alatt felgyűlt jegyzeteiből, az addig háttérbe szorított gyász feldolgozásaként született meg az *Egymás könyve*. A kötetben szereplő barátnő elvesztése után szintén hét évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy az elbeszélő egyáltalán írni tudjon róla. Hét év hosszú idő. Ezalatt lecserélődnek a sejtek az emberi testben, a veszteség fájdalma azonban velünk marad. A szeretett személy eltávozása után a róla őrzött emlékek megfakulásával, átalakulásával is szembe kell néznünk, ahogyan az írásban való megörökítés tökéletlenségével és visszavonhatatlanságával, és mind közül talán a legnehezebbel – saját öregedésünkkel, a testünk elhasználódásával, elkerülhetetlen elmúlásunkkal.

Elsőre ellentmondásosnak tűnhet, de a barátnők közötti kötelék szilárdságának megkérdőjelezése számomra éppen az ábrázolás hitelességét biztosította. Életszerűbbé tette a narrációt, hogy az elbeszélőben felmerült: vajon valódi volt a bizalom kettejük között, vajon akkor is barátok maradtak volna, ha a halál nem szakítja el őket egymástól? Mindezt úgy teszi ráadásul a szöveg, hogy a kapcsolat értéke, jelentősége, pótolhatatlan mivolta egy pillanatra sem válik kétségessé.

Valóság és fantázia, emlék és álom, a magunk és a ránk nagy hatást gyakorlók közötti határ többször, többféleképpen mosódik össze az *Egymás könyvében*. A másokról bennünk élő képek történetekből állnak össze, magunkról is történeteket mesélünk, kölcsönhatásban létezőnk velük – különösen igaz ez az önmagukra és a környezetükre folyamatosan reflektáló, a saját, és mások élményanyagából egyaránt merítő művészekre. Ezt fejezi ki a szerkesztés is: a szöveg témák, motívumok szerint tizenhárom fejezetre oszlik, ám ezeken belül nincsenek tördelve a párbeszéddek – így szabadon hömpölyögnek a gondolatok. Minden egység a szerzővel régóta együttműködő, a könyvtervért, a tördelésért és a borítóért is felelős Koronczai Endre fekete-fehér illusztrációjával, illetve egy mottóul választott idézettel indul. Miközben magára sem rest utalni, Karafiáth megszólaltatja Hollósvölgyi Ivánt, Weöres Sándort, Lucy Maud Montgomeryt, Simone de Beauvoirt, Lydia Davist, Truman Capote-ot, Parti Nagy Lajost, Marilynne Robinsont, Elvis Presley-t, Emily Dickinsont, Váradi Pétert, a Kispál és a Borz és Pilinszky Jánost. A kiragadott részletek beszédesek. Hármat emelnék ki közülük, melyek egyrészt megmutatják, mennyire fontos Karafiáth Orsolya számára a nőiség, a női nézőpont, másrészt ezeket az utalásokat, kapcsolódásokat akár az ő személyes ajánlójaként is felfoghatjuk, ha azon töprengünk, mi legyen a következő olvasmányunk az *Egymás könyve* után. Beauvoir önéletrajzi ihletésű regénye, az *Elváltaszthatatlanok* két lány szoros barátságáról számol be. Davis *Fókákja* egy gyászfeldolgozó novella az *Elég jól vagyok, de lehetnék egy kicsit még jobban is* című gyűjteményéből, amelyről Karafiáth írt is a Magyar Narancsban. Robinson *Háztartásában* pedig két árván maradt lánynak nemcsak az anyjuk és a nagyanyjuk elvesztésével kell megbirkóznia, hanem az őket nevelő nagynéni különtségével is.

Ahogy a vízfelszín tükrözi az égboltot, úgy látja magát az elbeszélő Mónában. A motívumoknak, témáknak ez a kettőssége áthatja az egész művet, az ismétlődés megjelenik a szerkezetben is: ami egyszer feltűnik, valamiképpen felbukkan egy későbbi fejezetben is, mint mondjuk a csoportterápia és a fotózás, de ilyen a terekben, tárgyokban, ruhákban megbúvó emlékezet is. Azonban nem csupán a két nő barátsága emlékezetes. Az egyik kedvenc jelenetemben az elbeszélő aktuális udvarlójával látogatja meg a nagymamáját, aki fergeteges műsort ad elő. Egy másik epizód, melyben a megfigyelt szomszéd meghökkenítő dolgot művel, alighanem az én képzeletemet is kísértetni fogja ezután. Ezek az abszurdba hajló sztorik annyira elevenek, annyira élnek a bennük

szereplő karakterek, hogy a regény szövedékéből kiragadva, önmagukban is megállnák a helyüket. Azt is mutatják, hogy az *Egymás könyve* amellet, hogy megrázó, felemelő is; az elmúlás súlyos témája nem húzza a mélybe az olvasót, mert a kötetből árad az élet igenlése, határokig tolt élvezete – a szerző ráadásul humorral, szarkazmussal enyhít mindazon, amin lehet. Nem eltávolít, nem elviccel, csak elviselhetővé tesz, és így a túlélésben segít.

Az elbeszélő és Móna előszeretettel figurázzák ki többek között a biobüfék egészségtudatos híveinek túlkapasait, az „orvos válaszol” rovatokba írogató, nyughatatlan hipochondereket és a háborús bűnös nagyapával turnézó nő képmutatását. Mindemellet a mű érzékelteti a magyar egészségügy áldatlan állapotát is. Nem cél Móna megbetegedésének, a kezeléseik sikertelenségének okait kutatni, de vele és az elbeszélő nagymamájával kapcsolatban is többször szó esik a hosszú várakozásról, a félrediagnosticszításról, a kezeléseik, gyógyszerek, műtétek finanszírozásának nehézségeiről, az orvosok és a nővérek érdektelenségéről, az emberhez méltatlan körülményekről, és ezekből következően a betegek állapotának rohamos, sokszor visszafordíthatatlannak bizonyuló romlásáról is.

Megítélésem szerint kiemelten fontos az a rész, amelyben egy összejövetele a nők váratlanul érveket sorakoztatnak fel a gyerekvállalás mellett és ellen. A narrátor ekkor feltűnően „kívül” marad, alig folyik bele a többiekből heves érzelmeket kiváltó beszélgetésbe, mintha Mónával eggyé válva már neki is túl késő lenne. Ebben a tartózkodásban benne vannak az öröklött családi minták is – máris felidéződik az anya sorsa, aki fiatalon esett teherbe, így le kellett mondania a továbbtanulásról.

Az anyaság csak egy a sok közül, amitől előbb a betegség, majd a halál megfoszthat. Az, hogy az *Egymás könyve* a túlélő hangján, az ő pozíciójából szólal meg, lehetőséget ad a haldoklóval szembeni mulasztások, de a végső pillanatig való kitartás jelentette teher rögzítésére is. A barátok, a szülők és a nagyszülők elvesztésén túl megjelenik benne a hírességek elvesztésének tapasztalata is; izgalmas kérdések merülnek fel előbb Michael Jackson, majd a két nő által rajongva szeretett David Bowie halálával, és az ő meggyászolásukkal kapcsolatban, de az öngyilkosság – például a Borbély Szilárdé – is más fénytörésbe kerül egy, az életéért küzdő ember szemében.

Karafiáth nem riad vissza az emberi esendőség és gyarlóság ábrázolásától, regényében ugyanannyira mozgásba hozza az (ön)íróniát, mint az empátiát, és végig szem előtt tartja, hogy ezekről a témákról

kizárólag őszintén érdemes írni. Néha óhatatlanul túlcsoordulnak az érzelmek, máskor nem képes nagyon mélyre hatolni, ám önreflexiójának köszönhetően ezzel ő is tisztában van. Nem csupán a főhős kutatja „az utolsó titkot”, a végső üzenetet, amelyet a halál küszöbén állók rábízhatnak az élőkre, ha ők kellőképpen nyitottak és figyelmesek, hanem a szerző is igyekszik a két oldalt egymástól elszeparáló fátyol mögé pillantani, hiába sejti, hogy a próbálkozása kudarcra ítélt. Azt is világossá teszi, hogy a trauma – legyen szó akár egy komoly betegség hírérről, akár egy hozzátartozónk szemünk láttára történő elenyészéséről – feldolgozásának esetében nincs rövidebb út vagy kiskapu, se gyógyír, ami beválna mindenkinek, és hiába is próbálnánk eltemetni magunkban, előbb-utóbb úgyis napvilágra kerül. Addig is keringünk, akár a kötet illusztrációinak koncentrikus körei, minduntalan visszatérve ahhoz, amit elvesztettünk, és ami mégis bennünk él továbbra is.

REPERTÓRIUM

2023. január–február

Repertóriumunk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed ki – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2023. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ: a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertórium eddig megjelent köteteiben (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetők el.

A feldolgozott folyóiratszámok

Agria, 2022. 4.	Jelenkor, 2023. 1., 2.
Alföld, 2023. 1., 2.	Kortárs, 2023. 1., 2.
Bárka, 2022. 6.	Liget, 2023. 1., 2.
Élet és Irodalom, 2023. január 6.,
január 13., január 20., január 27.,
február 3., február 10., február 17.,
február 24.	Magyar Műhely, 2022. 3.
Ezredvég, 2023. 1.	Magyar Napló, 2023. 1., 2.
Forrás, 2022. 12., 2023. 1., 2.	Mozgó Világ, 2023. 1., 2.
Helikon (Kolozsvár), 2022. november
10., november 25., december 10.,
december 25., 2023. január 10.,
január 25.	Múlt és Jövő, 2022. 4.
Hitel, 2022. 12., 2023. 1., 2.	Országút, 2023. január 13.,
január 27., február 10.
Irodalmi Jelen, 2022. 12., 2023. 1., 2.	Palócföld, 2022. 4.
	Székelyföld (Csíkszereda), 2022. 12.
	Tiszatáj, 2023. 1.
	Új Forrás, 2023. 1., 2.
	Vigília, 2023. 1., 2.

Vers

1. ACSAI Roland: *Fény*. = Alföld, 2/28. p.
2. ACSAI Roland: *Hívta*. = Alföld, 2/28. p.
3. ACSAI Roland: *A múlt idők mohájáról*. = Hitel, 2/32. p.
4. ACSAI Roland: *Rákosmezsei elégia*. = Hitel, 2/33. p.
5. ACSAI Roland: *Rókalyuk*. = Kortárs, 1/39. p.
6. ACSAI Roland: *A síkló*. = Kortárs, 1/39. p.
7. ACSAI Roland: *A szívóványáról*. = Hitel, 2/33. p.
8. ACSAI Roland: *A szőlőfürtről*. = Hitel, 2/32. p.
9. ACSAI Roland: *Viasz*. = Alföld, 2/28. p.
10. ACSAI Roland: *Vízkereszt / 1*. = Palócföld, 2022. 4/59. p.
11. ACSAI Roland: *Vízkereszt / 2*. = Palócföld, 2022. 4/59. p.
12. ACSAI Roland: *Vízkereszt / 3*. = Palócföld, 2022. 4/59. p.
13. ACSAI Roland: *Vízkereszt / 4*. = Palócföld, 2022. 4/60. p.
14. ACSAI Roland: *Vízkereszt / 5*. = Palócföld, 2022. 4/60. p.
15. AKNAY Tibor: *Álmod szítál*. = Agria, 2022. 4/44. p.
16. AKNAY Tibor: *Alszom majd*. = Agria, 2022. 4/44. p.
17. AKNAY Tibor: *Archaikus sorok*. = Agria, 2022. 4/44. p.
18. AKNAY Tibor: *Botjára hajlik az alkony*. = Agria, 2022. 4/43. p.
19. AKNAY Tibor: *Csak annyi*. = Agria, 2022. 4/45. p.
20. AKNAY Tibor: *Délután*. = Agria, 2022. 4/45. p.
21. AKNAY Tibor: *És az Isten*. = Agria, 2022. 4/43. p.
22. AKNAY Tibor: *És hazatér*. = Agria, 2022. 4/45. p.
23. AKNAY Tibor: *Jóslat*. = Agria, 2022. 4/44. p.
24. AKNAY Tibor: *Kézmadarak*. = Agria, 2022. 4/43. p.
25. AKNAY Tibor: *Lebeg a hegy*. = Agria, 2022. 4/46. p.
26. AKNAY Tibor: *Minden érthető*. = Agria, 2022. 4/44. p.
27. AKNAY Tibor: *Mit ér a szó*. = Agria, 2022. 4/43. p.
28. AKNAY Tibor: *Ősz közelít*. = Agria, 2022. 4/45. p.
29. AKNAY Tibor: *Sűrűsödnek az idő ráncai*. = Agria, 2022. 4/46. p.
30. ALMÁSSY Katinka: *Időn kívül*. = Agria, 2022. 4/149. p.
31. ALMÁSSY Katinka: *Magyar Zene Háza*. = Agria, 2022. 4/149. p.
32. ALMÁSSY Katinka: *Utolsó dal*. = Agria, 2022. 4/149. p.
33. AMBRUS József: *illúzióbajhász*. = Agria, 2022. 4/188. p.
34. AMBRUS József: *percekke zárt kövek*. = Agria, 2022. 4/188. p.
35. ANDRÁS László – BABICZKI Tibor: *Hajótörés szélcsendben*. = Tiszatáj, 1/60–61. p.
36. ANDRÉ Ferenc: *Királytűkör*. Sarolt intelmei Imre herceghez. = Jelenkor, 2/130–133. p.
37. ANDRÉ Ferenc: *A kíváncsiság kegyetlensége*. = Alföld, 2/29–31. p.
38. ANDRÉ Ferenc: *Madártávolat*. = Alföld, 2/29. p.
39. ANTAL Attila: *Arcunkon gyertyafény vibrál*. = Agria, 2022. 4/33. p.
40. ANTAL Attila: *Előérzet*. = Agria, 2022. 4/32. p.
41. ANTAL Attila: *Korok*. = Agria, 2022. 4/32. p.
42. ANTAL Attila: *Kortárs költő palackpostája*. = Agria, 2022. 4/32. p.
43. AUFMUTH Lívia: *Folyó*. = Tiszatáj, 1/48. p.
44. AUFMUTH Lívia: *Plasztik narancsfaligetek*. = Tiszatáj, 1/48–49. p.
45. BABICZKY Tibor: *Az alkimista*. = Alföld, 2/31. p.
46. BABICZKY Tibor: *Az élet felén*. = Alföld, 2/32–33. p.
47. BABICZKY Tibor: *Farkasok órája*. = Vigilia, 1/46. p.
48. BABICZKY Tibor: *A feltámadás ünnepén*. = Alföld, 2/31–32. p.
49. BABICZKY Tibor: *A mennybemenetel ünnepén*. = Vigilia, 1/46. p.
50. BAJNA György: *Hívesi vers*. = Székelyföld, 2022. 12/16. p.
51. BAJNA György: *A piros bar*. = Székelyföld, 2022. 12/15–16. p.
52. BAKA Györgyi: *Szegénységben, szabadságban*. = Agria, 2022. 4/31. p.
53. BALAJTHY Ferenc: *Aranyba mártott emlék*. = Agria, 2022. 4/50. p.
54. BALAJTHY Ferenc: *Fehérvári vastuskó*. = Agria, 2022. 4/51. p.
55. BALAJTHY Ferenc: *Fényévnyi ölelés*. = Agria, 2022. 4/50. p.
56. BALAJTHY Ferenc: *Tiszavirág*. = Agria, 2022. 4/50. p.
57. BALAJTHY Ferenc: *Versfolyam*. = Agria, 2022. 4/51. p.

58. BALASKÓ Ákos: *Csikóhal*. = Forrás, 2/16. p.
59. BALASKÓ Ákos: *g: Vadászat*. = Forrás, 2/15–16. p.
60. BALASKÓ Ákos: *Zigótajelsző*. = Forrás, 2/17–18. p.
61. BALÁZS K. Attila: *[Akasztás]*. = Helikon, január 25. 9. p.
62. BALÁZS K. Attila: *[Bűjőcska]*. = Helikon, január 25. 9. p.
63. BALÁZS K. Attila: *[Jégvezetek egy gépről]*. = Helikon, január 25. 9. p.
64. BALÁZS K. Attila: *[Meditáció]*. = Kortárs, 2/89. p.
65. BALÁZS K. Attila: *[Önarckép IV.]* = Kortárs, 2/89. p.
66. BALÁZS K. Attila: *[Papírfogók]*. = Helikon, január 25. 9. p.
67. BALÁZS K. Attila: *[Rügyezned kell]*. = Kortárs, 2/89. p.
68. BALOGH Endre: *Az érzékek birodalma*. = Alföld, 1/38. p.
69. BALOGH Endre: *Egy ház lebontása*. = Alföld, 1/37. p.
70. BALOGH Endre: *Egy kis pont*. = Alföld, 1/37–38. p.
71. BALOGH Endre: *Lom*. = Helikon, január 10. 13. p.
72. BALOGH Endre: *Moaréval jöttél*. = Helikon, január 10. 13. p.
73. BALOGH Endre: *A papa-mama hotelben*. = Helikon, január 10. 13. p.
74. BÁNKÖVI Dorottya: *Alaktalan*. = Irodalmi Jelen, 1/94–95. p.
75. BÁNKÖVI Dorottya: *hangyák.istenek – félbehagyott mediterrán utcarészlet hátlapjára*. = Irodalmi Jelen, 1/93–94. p.
76. BÁNKÖVI Dorottya: *Kiégett ég*. = Irodalmi Jelen, 1/92. p.
77. BÁNKÖVI Dorottya: *Lépcsőházi monológok I. – A vénasszony*. = Irodalmi Jelen, 1/97–98. p.
78. BÁNKÖVI Dorottya: *Lépcsőházi monológok II. – Az áldozat*. = Irodalmi Jelen, 1/98–99. p.
79. BÁNKÖVI Dorottya: *Lépcsőházi monológok III. – A szolgálatteltevő*. = Irodalmi Jelen, 1/100–101. p.
80. BÁNKÖVI Dorottya: *Matrac a Dunán*. = Irodalmi Jelen, 1/95–96. p.
81. BÁNKÖVI Dorottya: *Terasz.tenger*. = Irodalmi Jelen, 1/93. p.
82. BANNER Zoltán: *Esztenőváltás*. = Bárka, 2022. 6/34. p.
83. BÁNÓCZI Béla: *Gubancok*. = Helikon, január 25. 13. p.
84. BÁNÓCZI Béla: *A balálra táncoltatott*. = Helikon, január 25. 13. p.
85. BARANYI Ferenc: *A XXI. század költői*. = Ezredvég, 1/14–15. p.
86. BARANYI Ferenc: *Körözvény*. = Palócföld, 2022. 4/19. p.
87. BARTHA György: *az illat*. = Forrás, 2022. 12/50. p.
88. BARTHA György: *passió*. = Forrás, 2022. 12/51. p.
89. BARTHA György: *pillanatkép az útról*. = Forrás, 2022. 12/50. p.
90. BARTHA György: *(szerelem-émlék)*. = Forrás, 2022. 12/51. p.
91. BARTHA György: *terek*. = Forrás, 2022. 12/50. p.
92. BÁTHORI Csaba: *Beszélgj*. = Székelyföld, 2022. 12/31–32. p.
93. BÁTHORI Csaba: *Séta*. = Székelyföld, 2022. 12/29–31. p.
94. BÁTHORI Csaba: *A távozás képei I.* = Székelyföld, 2022. 12/27–28. p.
95. BÁTHORI Csaba: *A távozás képei II.* = Székelyföld, 2022. 12/28. p.
96. BENE Adrián: *Belső elválásztás*. = Székelyföld, 2022. 12/35–36. p.
97. BENE Adrián: *Emily pillangói*. = Székelyföld, 2022. 12/34–35. p.
98. BENE Adrián: *HP-bungarocell*. = Helikon, 2022. november 25. 13. p.
99. BENE Adrián: *kétértelmű labirintus*. = Helikon, 2022. november 25. 13. p.
100. BENE Adrián: *kikötni valából*. = Helikon, 2022. november 25. 13. p.
101. BENE Adrián: *Órókség*. = Székelyföld, 2022. 12/33. p.
102. BENE Adrián: *rossz passz*. = Helikon, 2022. november 25. 13. p.
103. BENE Adrián: *Váladék*. = Székelyföld, 2022. 12/36–37. p.
104. BENESÓCZKY László: *Áldott legyen gyomor-savas nedved*. = Hittel, 2/79–80. p.
105. BENKŐ Imola Orsolya: *Gyűrődések*. = Tiszatáj, 1/53–54. p.
106. BENKŐ Imola Orsolya: *Taknyos*. = Tiszatáj, 1/52. p.
107. BENYÓ Tamás: *Határpont*. = Magyar Műhely, 2022. 3/9. p.
108. BENYÓ Tamás: *Hiábavalóság*. = Magyar Műhely, 2022. 3/10. p.
109. BENYÓ Tamás: *Kifeszítve*. = Magyar Műhely, 2022. 3/9. p.
110. BENYÓ Tamás: *A perfekcionalista*. = Liget, 1/68–69. p.
111. BENYÓ Tamás: *Se*. = Magyar Műhely, 2022. 3/11. p.

112. BENYÓ Tamás: *Szonáta*. = Magyar Műhely, 2022. 3/11. p.
113. BENYÓ Tamás: *Zuhanás*. = Magyar Műhely, 2022. 3/10. p.
114. BERÉNYI Klára: *Blokkvidék*. = Palócföld, 2022. 4/49. p.
115. BERÉNYI Klára: *Bolond a kávéban*. = Irodalmi Jelen, 1/71. p.
116. BERÉNYI Klára: *Szarvasbogár*. = Palócföld, 2022. 4/49. p.
117. BESZÉDES István: *Érdem*. Különös kegyetlenséggel. = Helikon, 2022. december 25. 8. p.
118. BESZÉDES István: *A félbika*. Különös kegyetlenséggel. = Helikon, 2022. december 25. 8. p.
119. BESZÉDES István: *A királynő előtt*. Különös kegyetlenséggel. = Helikon, 2022. december 25. 8. p.
120. BESZÉDES István: *Szinteszertet*. Különös kegyetlenséggel. = Helikon, 2022. december 25. 8. p.
121. BIERNACZKY Szilárd: „Nyitás a végtelenre”. = Agria, 2022. 4/136–137. p.
122. BÍRÓ József: *Újbold*. = Agria, 2022. 4/142. p.
123. BÍRÓ Tímea: *az elalvós szentélye*. = Irodalmi Jelen, 2/52. p.
124. BÍRÓ Tímea: *itt lenni*. = Irodalmi Jelen, 2/51–52. p.
125. BÍRÓ Tímea: *magad fölél*. = Irodalmi Jelen, 2/53–54. p.
126. BÍRÓ Tímea: *Sötétben tapogatózás*. = Irodalmi Jelen, 1/16–17. p.
127. BIRTALAN Andrea: *De szeretnék*. = Bárka, 2022. 6/24. p.
128. BIRTALAN Andrea: *Ékszer*. = Bárka, 2022. 6/24–25. p.
129. BIRTALAN Andrea: *Fülem mellett*. = Bárka, 2022. 6/25. p.
130. BIRTALAN Ferenc: *Alföld, kékitővel*. = Ezredvég, 1/24. p.
131. BOBORY Zoltán: *Drága jó Kháron Uram!* = Agria, 2022. 4/26. p.
132. BOBORY Zoltán: *Aholt lelkek üzenete a ladikból*. = Agria, 2022. 4/25. p.
133. BOBORY Zoltán: *Kháron válasza*. = Agria, 2022. 4/24. p.
134. BOBORY Zoltán: *Kháron úr kérem!* = Agria, 2022. 4/24. p.
135. BOGA Bálint: *Alkony felél*. = Ezredvég, 1/38–39. p.
136. BORSODI L. László: *Mint egy betolakodó*. = Helikon, január 10. 2. p.
137. BORSODI L. László: *Az újbonosok*. = Helikon, január 10. 2. p.
138. BORSODI L. László: *Valahány kisisten*. = Helikon, január 10. 2. p.
139. BOTH Balázs: *1976*. = Magyar Napló, 2/28. p.
140. BOTH Balázs: *A hegyi házban*. = Magyar Napló, 2/28. p.
141. BOTOS Ferenc: *Vándorének*. = Ezredvég, 1/68. p.
142. BOZÓK Ferenc: *Éjszaka*. = Hitel, 2022. 12/37. p.
143. BOZÓK Ferenc: *Ember*. = Hitel, 2022. 12/37–38. p.
144. BOZÓK Ferenc: *Fák*. = Hitel, 2022. 12/38. p.
145. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *El nem küldött levél Petőfi Sándornak*. = Irodalmi Jelen, 1/3–5. p.
146. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Madách*. = Irodalmi Jelen, 2/3–4. p.
147. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Maradj mindig velem*. = Irodalmi Jelen, 2022. 12/3. p.
148. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *A megismételhetlenről*. = Irodalmi Jelen, 1/84. p.
149. BÚZÁS Huba: *Szimfonia a tavaszhoz*. = Agria, 2022. 4/29–30. p.
150. CZIGÁNY György: *Fiam, Petőfi Sándor*. = Ezredvég, 1/28. p.
151. CZILCZER Olga: *Ez az illatos kehely*. = Liget, 2/33–34. p.
152. CZILCZER Olga: *Látkép Afrika*. = Liget, 2/35–36. p.
153. CZILCZER Olga: *Sötétben*. = Magyar Napló, 2/16. p.
154. CZILCZER Olga: *Távfutás*. = Magyar Napló, 2/16. p.
155. CSÁK Gyöngyi: *Bűn*. = Agria, 2022. 4/222. p.
156. CSÁK Gyöngyi: *Egy darabig még*. = Agria, 2022. 4/222. p.
157. CSÁK Gyöngyi: *Töredékek II. Ópium*. Mutatvány. Moszkitók. Bumeráng. Mostanság. Megrendítő élmény. = Agria, 2022. 4/222. p.
158. CSÁKY Anna: *Az elmúlás csendje*. = Agria, 2022. 4/53. p.
159. CSÁKY Anna: *Lángok között*. = Agria, 2022. 4/53. p.
160. CSÁKY Anna: *Szállj, pillangó!* = Agria, 2022. 4/52. p.
161. CSATÁNE BARTHA Irénke: *Biztató közelséged*. = Agria, 2022. 4/243–244. p.
162. CSEH Katalin: *Elmélkedő*. = Helikon, január 10. 19. p.

163. CSEH Katalin: *Nővérek*. = Helikon, 2022. november 10. 9. p.
164. CSEH Katalin: *Rongyszás*. = Helikon, 2022. november 10. 9. p.
165. CSEH Katalin: *Vasúttalomás*. = Helikon, 2022. november 10. 9. p.
166. CSEHY Zoltán: *Verses napló*. (Aktivista szatírák). = Élet és Irodalom, február 3. 17. p.
167. CSOBÁNKA Zsuzsa Emese: *Tériszony*. = Bárka, 2022. 6/35–37. p.
168. CSONTOS Márta: *Egyszemélyes optimizmus*. = Irodalmi Jelen, 2/17. p.
169. CSONTOS Márta: *Fordulatszámom kívüül*. = Agria, 2022. 4/47. p.
170. CSONTOS Márta: *Futómadártávtal*. = Agria, 2022. 4/47. p.
171. CSORNYIJ Dávid: *Az első alkalom*. = Irodalmi Jelen, 2022. 12/14. p.
172. CSORNYIJ Dávid: *A harmadik alkalom*. = Irodalmi Jelen, 2022. 12/15–16. p.
173. CSORNYIJ Dávid: *A második alkalom*. = Irodalmi Jelen, 2022. 12/14–15. p.
174. CSÓSZ Gergő: *bocskai út*. = Tiszatáj, 1/55–56. p.
175. CSÓSZ Gergő: *a kút*. = Tiszatáj, 1/56. p.
176. CSÓSZ Gergő: *palota*. = Tiszatáj, 1/55. p.
177. DEÁK Botond: *A főgolyó*. = Jelenkor, 1/64. p.
178. DEÁK Botond: *A harag*. = Jelenkor, 1/64. p.
179. DEÁK Botond: *A részletek*. = Alföld, 1/15–16. p.
180. DEÁK Botond: *A senkiföldjén*. = Alföld, 1/15. p.
181. DEÁK Botond: *A sebonnaiakhoz*. = Alföld, 1/16. p.
182. DEÁK Mór: *Május*. = Élet és Irodalom, január 13. 17. p.
183. DEÁK-SÁROSI László: *Krétikus tánc*. = Agria, 2022. 4/211–212. p.
184. DEBRECZENY György: *vulkánok fűgefák költők*. = Élet és Irodalom, január 13. 17. p.
185. DEMÉNY Péter: *Macska*. = Jelenkor, 1/57. p.
186. DEMÉNY Péter: *Mentség*. = Jelenkor, 1/57. p.
187. DEMÉNY Péter: *Sláger*. = Jelenkor, 1/57. p.
188. DEMÉNY Péter: *Válasz nélkül*. = Jelenkor, 1/58. p.
189. DEMÉNY Péter: *Vallomás*. = Jelenkor, 1/57. p.
190. DEMETER Arnold: *Fehér morzsák most a csillagok*. = Irodalmi Jelen, 1/105. p.
191. DEMETER Arnold: *A holdig jutok*. = Irodalmi Jelen, 1/104. p.
192. DEMETER József: *Beporzás(ok)*. = Agria, 2022. 4/140. p.
193. DEMETER József: *Plakát(ária)*. = Agria, 2022. 4/141. p.
194. DEMETER József: *Szent(ség)*. = Agria, 2022. 4/140. p.
195. DIMÉNY H[ASSZMANN]. Árpád: *Kis feleségem nagy költővel álmodik*. = Irodalmi Jelen, 1/27–28. p.
196. DIMÉNY H[ASSZMANN]. Árpád: *egy kutya súlya*. = Kortárs, 2/88. p.
197. DRÁVUCZ Zsolt: *Egy nap töredékei*. = Irodalmi Jelen, 2/39–40. p.
198. ECSÉDI Orsolya: *ég*. = Tiszatáj, 1/58. p.
199. ECSÉDI Orsolya: *két lyuk*. = Tiszatáj, 1/58–59. p.
200. ENDREY-NAGY Ágoston: *Dikti*. = Alföld, 1/30. p.
201. ENDREY-NAGY Ágoston: *Halpiaci istenek*. = Alföld, 1/31–32. p.
202. ENDREY-NAGY Ágoston: *Tengergyakorlatok*. = Alföld, 1/30–31. p.
203. ERDŐS Márton: *A kulcs*. = Irodalmi Jelen, 2/168. p.
204. ERDŐS Márton: *Viszonzás*. = Irodalmi Jelen, 2/168. p.
205. FALUSI Márton: *Keresztelő*. = Hitel, 2/51–52. p.
206. FALUSI Márton: *Séta egyirányú arcomon*. = Hitel, 2/49–51. p.
207. FARKAS Arnold Levente: *1939 és 1945*. = Hitel, 1/79–81. p.
208. FARKAS Arnold Levente: *táncol a kert*. = Bárka, 2022. 6/28–29. p.
209. FARKAS Gábor: *Fénybe az árnyéket*. = Magyar Napló, 1/23. p.
210. FARKAS Gábor: *A lírikus prologja*. = Országút, február 10. 29. p.
211. FARKAS Gábor: *Puba és üres*. = Országút, február 10. 29. p.
212. FARKAS Gábor: *Végét hallani*. = Magyar Napló, 1/23. p.
213. FARKAS WELLMANN Éva: *Erő*. = Bárka, 2022. 6/5–6. p.
214. FARKAS WELLMANN Éva: *Nem veszttem el*. = Bárka, 2022. 6/5. p.
215. FARMOSI László: *Föld anyyala*. = Agria, 2022. 4/245. p.
216. FÁTYOL Zoltán: *Arlequin beszél I.* = Hitel, 1/53. p.
217. FÁTYOL Zoltán: *a rossz eredetéről*. = Hitel, 1/54. p.
218. FAZEKAS József: *És testében*. = Agria, 2022. 4/179. p.
219. FAZEKAS József: *A kalap*. = Agria, 2022. 4/178. p.

220. FAZEKAS József: *Római út.* = Agria, 2022. 4/178. p.
221. FAZEKAS József: *Tabula rasa.* = Agria, 2022. 4/178. p.
222. FECSKE Csaba: *Az Alföld.* = Irodalmi Jelen, 1/29. p.
223. FECSKE Csaba: *Csöndes esti vers.* = Hítel, 2022. 12/4. p.
224. FECSKE Csaba: *Életfogytiglan.* = Hítel, 2022. 12/4. p.
225. FECSKE Csaba: *Eltévedt nyár.* = Hítel, 2022. 12/5. p.
226. FECSKE Csaba: *Est-kísértés.* = Hítel, 2022. 12/3. p.
227. FECSKE Csaba: *Feljegyzések.* = Agria, 2022. 4/59. p.
228. FECSKE Csaba: *Egy hajdani tanyasi kisfiúnak.* = Agria, 2022. 4/18. p.
229. FECSKE Csaba: *Serfőző Sifon Kossuth-díjas posztetnorock költő: Tanyán.* = Agria, 2022. 4/19. p.
230. FEHÉRVÁRI Judit, M.: *[De akkor is...]* Feltámadás ciklus. = Agria, 2022. 4/27. p.
231. FEHÉRVÁRI Judit, M.: *A megváltást várva.* Feltámadás ciklus. = Agria, 2022. 4/28. p.
232. FEHÉRVÁRI Judit, M.: *Menedék.* Feltámadás ciklus. = Agria, 2022. 4/28. p.
233. FEKETE Vincze: *Asztalitenisz.* = Kortárs, 1/3. p.
234. FEKETE Vincze: *Falanszter.* = Kortárs, 1/3–4. p.
235. FELLINGER Károly: *Állvány.* = Ezredvég, 1/54. p.
236. FELLINGER Károly: *Alsólakos.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/118. p.
237. FELLINGER Károly: *Cilinder.* = Palócföld, 2022. 4/84. p.
238. FELLINGER Károly: *Csekefa.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/116. p.
239. FELLINGER Károly: *Csente.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/119. p.
240. FELLINGER Károly: *Dobornak.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/116. p.
241. FELLINGER Károly: *Domonkosfalva.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/115. p.
242. FELLINGER Károly: *Döglégység.* = Helikon, 2022. november 10. 19. p.
243. FELLINGER Károly: *Életervonal.* = Székelyföld, 2022. 12/18. p.
244. FELLINGER Károly: *Felsőlakos.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/118. p.
245. FELLINGER Károly: *Fogolycsere.* = Palócföld, 2022. 4/84. p.
246. FELLINGER Károly: *Fübarfa.* = Helikon, 2022. november 10. 19. p.
247. FELLINGER Károly: *Gyertyános.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/118–119. p.
248. FELLINGER Károly: *Ha egyedül.* = Székelyföld, 2022. 12/17. p.
249. FELLINGER Károly: *Haladék.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/51. p.
250. FELLINGER Károly: *Hármashalom.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/119. p.
251. FELLINGER Károly: *Helyzet.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/50–51. p.
252. FELLINGER Károly: *Hiúvég.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/117. p.
253. FELLINGER Károly: *Holnap.* = Ezredvég, 1/52. p.
254. FELLINGER Károly: *Hosszúfalu.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/117. p.
255. FELLINGER Károly: *Hosszúfalubege.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/117. p.
256. FELLINGER Károly: *Isten hozott!* = Helikon, 2022. november 10. 19. p.
257. FELLINGER Károly: *Kámabáza.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/116–117. p.
258. FELLINGER Károly: *Kapornak.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/115. p.
259. FELLINGER Károly: *Kilenc.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/52. p.
260. FELLINGER Károly: *Kisfalu.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/115–116. p.
261. FELLINGER Károly: *Kollázs.* = Helikon, 2022. november 10. 19. p.
262. FELLINGER Károly: *Kultúra.* = Ezredvég, 1/53. p.
263. FELLINGER Károly: *Lendva.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/118. p.
264. FELLINGER Károly: *Menedék.* = Ezredvég, 1/54. p.
265. FELLINGER Károly: *Pártosfalva.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/115. p.
266. FELLINGER Károly: *Petesbáza.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/119. p.
267. FELLINGER Károly: *Radamos.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/117. p.
268. FELLINGER Károly: *Rés.* = Székelyföld, 2022. 12/17–18. p.
269. FELLINGER Károly: *Szécsiszentlászló.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/116. p.
270. FELLINGER Károly: *Termékeny biány.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/50. p.
271. FELLINGER Károly: *Tüzmadár.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/52. p.
272. FELLINGER Károly: *Zsitkóc.* Muravidék. = Agria, 2022. 4/116. p.
273. FENYVESI Félix Lajos: *A költő emléke.* = Vigilia, 1/56. p.

274. FENYVESI Ottó: *A besűgőink*. Posztmodern folklór. = Hitel, 2/19–20. p.
275. FENYVESI Ottó: *Csvik Klárka*. Posztmodern folklór. = Hitel, 2/18. p.
276. FENYVESI Ottó: *Drea*. Posztmodern folklór. = Hitel, 2/16. p.
277. FENYVESI Ottó: *Egyem meg a szívedet!* Posztmodern folklór. = Hitel, 2/19. p.
278. FENYVESI Ottó: *A kocsmá*. Posztmodern folklór. = Hitel, 2/17. p.
279. FENYVESI Ottó: *Még egy kocsmá*. Posztmodern folklór. = Hitel, 2/17. p.
280. FENYVESI Ottó: *Reggeli csendélet egy hokedlin*. Posztmodern folklór. = Hitel, 2/18–19. p.
281. FENYVESI Ottó: *Szeged Overdrive*. = Tiszatáj, 1/40–41. p.
282. FENYVESI Ottó: *Tűjkép bolnapután*. Posztmodern folklór. = Hitel, 2/16. p.
283. FENYVESI Ottó: *Teljes erővel*. Posztmodern folklór. = Hitel, 2/18. p.
284. FERENCZFI János: *Hol van a báz?* = Agria, 2022. 4/191. p.
285. FERENCZFI János: *Holnap is felragyog*. = Agria, 2022. 4/191. p.
286. FERENCZFI János: *Jesua*. = Agria, 2022. 4/191. p.
287. FERENCZFI János: *Tél vándora*. = Agria, 2022. 4/192. p.
288. FILIP Tamás: *Ha megszólalna egy kórus*. = Irodalmi Jelen, 2022. 12/60. p.
289. FILIP Tamás: *Nem marad más*. = Irodalmi Jelen, 2022. 12/59–60. p.
290. FILIP Tamás: *Óriás kezébe való*. = Irodalmi Jelen, 2022. 12/59. p.
291. FINTA Éva: *A XXI. század költői*. = Ezredvég, 1/18–19. p.
292. FÖVÉNYI Sándor: *Nyikorgó hullámok*. = Ezredvég, 1/63. p.
293. FÖVÉNYI Sándor: *Pesti éjszaka*. = Ezredvég, 1/65. p.
294. FÖVÉNYI Sándor: *Rozsdás fattyak*. = Ezredvég, 1/64. p.
295. FRIEDLER Magdolna: *Haiku-variációk béka témára*. = Ezredvég, 1/42–43. p.
296. GÁBOR Andor: *Meddig?* = Ezredvég, 1/97. p.
297. GÁL Ferenc: *Járóföld*. = Tiszatáj, 1/64–65. p.
298. GAZDAG Ági: *Miért*. = Élet és Irodalom, január 6. 14. p.
299. GAZDAG Ági: *Zoltáros*. = Élet és Irodalom, január 6. 14. p.
300. GÉCZI János: *...lenni*. = Magyar Napló, 1/4–5. p.
301. GÉCZI János: *Akkó felé*. = Forrás, 2/5. p.
302. GÉCZI János: *Átbajlás*. = Új Forrás, 1/38–39. p.
303. GÉCZI János: *A dolgok legmélye*. = Alföld, 2/6–8. p.
304. GÉCZI János: *Ernö utca*. = Kortárs, 1/25–26. p.
305. GÉCZI János: *Glória, Ámen*. = Kortárs, 2/41–42. p.
306. GÉCZI János: *Glória, Ámen*. = Magyar Napló, 2/5. p.
307. GÉCZI János: *Ismét a rózsáról*. = Alföld, 2/9. p.
308. GÉCZI János: *Kesergő*. = Forrás, 2/6. p.
309. GÉCZI János: *Megnyilatkozás*. = Forrás, 2/6. p.
310. GÉCZI János: *Nota. Egy színpadi műböz*. = Kortárs, 2/42. p.
311. GÉCZI János: *Panasz behajózás előtt*. = Kortárs, 2/41. p.
312. GÉCZI János: *Titok*. = Alföld, 2/9. p.
313. G[ÉHER]. István László: *Csillagszállás*. = Kortárs, 2/3. p.
314. G[ÉHER]. István László: *A fecskék*. = Vigilia, 1/45. p.
315. G[ÉHER]. István László: *Iszapszínű*. = Tiszatáj, 1/62. p.
316. G[ÉHER]. István László: *Kardáncsujló*. = Tiszatáj, 1/62–63. p.
317. G[ÉHER]. István László: *Magyar népdal Énekek énekére*. = Vigilia, 1/45. p.
318. G[ÉHER]. István László: *A rossz és a jó*. (buddhista példázat). = Kortárs, 2/4. p.
319. G[ÉHER]. István László: *Tuják*. = Tiszatáj, 1/63. p.
320. GERGELY Ágnes: *Zoltárszonett*. = Mozgó Világ, 2/82. p.
321. GERLE KISS Éva: *Éjszakai táj*. = Kortárs, 1/76. p.
322. GERLE KISS Éva: *Haiku*. = Kortárs, 1/77. p.
323. GERLE KISS Éva: *Ugyanaz a táj*. = Kortárs, 1/77. p.
324. GOTHÁR Tamás: *csend*. = Helikon, 2022. december 25. 16. p.
325. GOTHÁR Tamás: *fojtás*. = Helikon, 2022. december 25. 17. p.
326. GOTHÁR Tamás: *az öreglány*. = Helikon, 2022. december 25. 16. p.
327. GOTHÁR Tamás: *az újfű*. = Helikon, 2022. december 25. 16–17. p.
328. GÖMÖRI György: *A hétszáz éves tölgyfa*. = Forrás, 2022. 12/14. p.
329. GÖMÖRI György: *Mahler temetése*. = Forrás, 2022. 12/14. p.

330. GÖMÖRI György: *Széljegyzet Casanovához.* = Alföld, 1/14. p.
331. GÖMÖRI György: *Texasi történet.* = Alföld, 1/14–15. p.
332. GRECSÓ Krisztián: *Bár csak Istent.* = Bárka, 2022. 6/3–4. p.
333. GULISÍTÓ Tímea: *Asszony.* = Tiszatáj, 1/51. p.
334. GULISÍTÓ Tímea: *Édes.* = Tiszatáj, 1/50. p.
335. GULISÍTÓ Tímea: *Szűz.* = Tiszatáj, 1/50. p.
336. GYÁRFÁS István: *Az akarat megőrzése.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/147. p.
337. GYÁRFÁS István: *Karácsony.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/147. p.
338. GYÁRFÁS István: *Kitartott idő.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/148. p.
339. GYÁRFÁS István: *Merülés.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/148. p.
340. GYIMESI László: *Bolond Istók leveleskönyvéből.* = Ezredvég, 1/27. p.
341. GYÖRFI Kata: *Láthatárán kívül.* = Alföld, 1/33. p.
342. GYÖRFI Kata: *a levegőben.* = Alföld, 1/32. p.
343. GYÖRFI Kata: *a napon.* = Alföld, 1/32. p.
344. GYÖRI László: *Jeltelen halottak.* = Hítel, 1/70. p.
345. GYÖRI László: *Kiment a ház az ablakon.* = Agria, 2022. 4/90–91. p.
346. GYÖRI László: *A rossz hit.* = Hítel, 1/69. p.
347. GYUKICS Gábor: *délbáb.* = Alföld, 1/25. p.
348. GYUKICS Gábor: *medencében.* = Alföld, 1/24. p.
349. GYUKICS Gábor: *szabadulól aktus.* = Alföld, 1/24–25. p.
350. HADNAGY József: *Forma és tartalom.* = Agria, 2022. 4/205. p.
351. HADNAGY József: *Hajszja.* = Agria, 2022. 4/204. p.
352. HADNAGY József: *Hárman vagyunk.* = Agria, 2022. 4/204. p.
353. HADNAGY József: *Ördög a bíd alatt.* = Agria, 2022. 4/204. p.
354. HALMAI Tamás: *Identitások.* = Alföld, 1/23–24. p.
355. HANDI Péter: *Mutatvány.* = Liget, 2/31–32. p.
356. HANDI Péter: *Parton.* = Liget, 1/91–92. p.
357. HANGAY Nikolett: *Sylvia Plath nem vagy aludni.* = Jelenkor, 2/175–176. p.
358. HÁY János: *Cselekedj.* = Új Forrás, 1/30. p.
359. HÁY János: *Életút.* = Új Forrás, 1/32. p.
360. HÁY János: *Fáj.* = Új Forrás, 1/34. p.
361. HÁY János: *Hamis igazság.* = Új Forrás, 1/33. p.
362. HÁY János: *Igazság.* = Új Forrás, 1/32. p.
363. HÁY János: *Jó és rossz.* = Új Forrás, 1/33. p.
364. HÁY János: *Kicsi vers reggelre.* = Új Forrás, 1/31. p.
365. HÁY János: *Ne siess.* = Új Forrás, 1/34. p.
366. HÁY János: *Rossz barátság.* = Új Forrás, 1/33. p.
367. HÁY János: *Semmi.* = Új Forrás, 1/31–32. p.
368. HEGEDŰS Gyöngyi: *inauguráció.* = Élet és Irodalom, február 3. 17. p.
369. HÉTVÁRI Andrea: *Kettészakadt.* = Irodalmi Jelen, 1/24. p.
370. HOLCZER Dávid: *Dolgunk végeztével.* = Új Forrás, 2/65. p.
371. HOLCZER Dávid: *A meggyilkolt tájhoz.* = Új Forrás, 2/64. p.
372. HOLCZER Dávid: *Sasom és kígyóm.* = Új Forrás, 2/65. p.
373. HOMA János: *Agónia.* = Agria, 2022. 4/180. p.
374. HOMA János: *Jób imája.* = Agria, 2022. 4/182. p.
375. HOMA János: *Nem lehet.* = Agria, 2022. 4/181. p.
376. HOMA János: *Visszafele.* = Agria, 2022. 4/181. p.
377. HORVÁTH Fanni: *Alapvető kölcsönhatások.* = Helikon, 2022. november 10. 15. p.
378. HORVÁTH Fanni: *Megadás egyszer.* = Helikon, 2022. november 10. 14. p.
379. HORVÁTH Fanni: *Óvatos pillantás Délre.* = Helikon, 2022. november 10. 14. p.
380. HORVÁTH Fanni: *Várni befogott szemmel.* = Helikon, 2022. november 10. 15. p.
381. HÖRCHER László: *Cím nélkül.* = Magyar Műhely, 2022. 3/39. p.
382. HÖRCHER László: *Fatális feltámadás.* = Magyar Műhely, 2022. 3/37. p.
383. HÖRCHER László: *Forró megemlékezés.* = Magyar Műhely, 2022. 3/38. p.
384. HÖRCHER László: *Hudózsnyik.* = Magyar Műhely, 2022. 3/37. p.
385. HÖRCHER László: *Isten ökle.* = Magyar Műhely, 2022. 3/37. p.
386. HÖRCHER László: *Kampec dolores.* = Magyar Műhely, 2022. 3/38. p.
387. HÖRCHER László: *Lomtalanítás bat láb mélyen.* = Magyar Műhely, 2022. 3/38. p.
388. HÖRCHER László: *Sztálin brutalitása.* = Magyar Műhely, 2022. 3/39. p.
389. HÖRCHER László: *Támadás.* = Magyar Műhely, 2022. 3/39. p.
390. HÖRCHER László: *Zümmögő zombi zóna.* = Magyar Műhely, 2022. 3/37. p.

391. ISZLAI Zoltán: *Óda egy magyar lángoszlop-hoz.* = Ezredvég, 1/20. p.
392. JÁMBOR Ildikó: *Mindenek előtt.* = Agria, 2022. 4/226. p.
393. JÁNOSA Eszter: *Nyugalom.* = Jelenkor, 1/59–60. p.
394. JÁNOSA Eszter: *Valami kék.* = Jelenkor, 1/59. p.
395. JÁSZ Attila: *Amikor te magad vagy a hely.* = Alföld, 1/38–40. p.
396. JENEI Gyula: *Haladék.* = Kortárs, 1/33. p.
397. JENEI Gyula: *Macskák.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/88–91. p.
398. JENEI Gyula: *Másodpercek.* = Bárka, 2022. 6/13–14. p.
399. JENEI Gyula: *Szégyen.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/92–94. p.
400. JÓNA Dávid: *Körözvény.* = Palócföld, 2022. 4/20. p.
401. JÓZSA Sarolta Réka: *aznap este.* = Mozgó Világ, 1/84. p.
402. JÓZSA Sarolta Réka: *körtörténet.* = Mozgó Világ, 1/85. p.
403. JÓZSA Sarolta Réka: *romantika 40.* = Mozgó Világ, 1/82–83. p.
404. KÁLIZ SAJTOS József: *Bízthatás barátomnak.* = Agria, 2022. 4/48. p.
405. KÁLIZ SAJTOS József: *Derűre ború.* = Agria, 2022. 4/48. p.
406. KÁLIZ SAJTOS József: *Estébe hajló napjaim.* = Agria, 2022. 4/48. p.
407. KÁLIZ SAJTOS József: *Népünk gondjával vállalon.* = Agria, 2022. 4/48. p.
408. KÁLLAY KOTÁSZ Zoltán: *Egybemosva.* = Liget, 1/66–67. p.
409. KÁLNAY Adél: *Kiáltás.* (egy vén monológia). = Élet és Irodalom, január 20. 14. p.
410. KÁLNAY Adél: *Lebegés.* = Élet és Irodalom, január 20. 14. p.
411. KÁLNAY Adél: *Titok.* = Élet és Irodalom, január 20. 14. p.
412. KÁNTOR Zsolt: *Dolog, álmom és szavak.* A jelölő visszahúzódása. = Mozgó Világ, 2/23–24. p.
413. KÁNTOR Zsolt: *Jézus az írás és a szó.* Jelölés, kitapintás. = Mozgó Világ, 2/23. p.
414. KÁNTOR Zsolt: *Műgond: menüpont.* Peter Handke, a hálóór. = Mozgó Világ, 2/24. p.
415. KARÁCSONYI Zsolt: *Első kanyar.* = Bárka, 2022. 6/22. p.
416. KARÁCSONYI Zsolt: *Megérzi Érorsz szárnyait.* = Bárka, 2022. 6/22. p.
417. KARÁCSONYI Zsolt: *A szivérnek.* = Bárka, 2022. 6/23. p.
418. KARKÓ Ádám: *Csempék.* = Bárka, 2022. 6/39. p.
419. KARKÓ Ádám: *A nap végén.* = Bárka, 2022. 6/39. p.
420. KARKÓ Ádám: *Puba angyalok.* = Bárka, 2022. 6/38. p.
421. KÁTAI Letti: *Boszorkánytánc.* Luca-napi csujogató. = Bárka, 2022. 6/60–61. p.
422. KÁTAI Letti: *Medvedal.* = Bárka, 2022. 6/62–63. p.
423. KÁTAI Letti: *Nyusziboksz.* = Bárka, 2022. 6/61–62. p.
424. KÁTAI Letti: *Rén zen.* = Bárka, 2022. 6/63–64. p.
425. KAZSIMÉR Soma: *Szarvas kelgyő.* = Magyar Műhely, 2022. 3/12–13. p.
426. KESZTHELYI György: *Álmaim.* = Irodalmi Jelen, 1/64. p.
427. KESZTHELYI György: *A mű.* = Irodalmi Jelen, 1/65. p.
428. KESZTHELYI György: *Újtót fejezet.* = Irodalmi Jelen, 1/64. p.
429. KISS Judit Ágnes: *A Négy Folyó Törzse (2.)* Harcban. Lopás. Aszály. = Bárka, 2022. 6/15–16. p.
430. KÓKAI János: *Búcsi ballada.* = Országút, február 10. 25. p.
431. KÓKAI János: *Tükör ballada.* = Országút, február 10. 25. p.
432. KONCZEK József: *Fobáshzkodás 2.* = Agria, 2022. 4/99. p.
433. KONCZEK József: *Fobáshzkodás a régiekből.* = Agria, 2022. 4/99. p.
434. KONCZEK József: *A XXI. század költői.* = Ezredvég, 1/21. p.
435. KOPRIVA Nikolett: *A fekete kutya.* = Hitel, 2022. 12/43–44. p.
436. KORPA Tamás: *Csak a szél.* = Helikon, január 10. 19. p.
437. KÓSA Eszter: *Gyom.* = Élet és Irodalom, február 24. 14. p.
438. KÓSA Eszter: *Zöld és fényes az ég.* = Élet és Irodalom, február 24. 14. p.
439. KOVÁCS Újszászy Péter: *Betonciklaktérbelen.* = Irodalmi Jelen, 1/102. p.
440. KOVÁCS Újszászy Péter: *Az öregedés felütné.* = Irodalmi Jelen, 1/103. p.
441. KRISTÓ Tibor: *Idill a Gyagyaszár utcában.* = Székelyföld, 2022. 12/10–11. p.
442. KRISTÓ Tibor: *Jövevények.* = Székelyföld, 2022. 12/7–8. p.
443. KRISTÓ Tibor: *Málenkő.* = Székelyföld, 2022. 12/9–10. p.
444. KRISTÓ Tibor: *Mielőtt elkaszálnának.* = Székelyföld, 2022. 12/14. p.

445. KRISTÓ Tibor: *Ottthon*. = Székelyföld, 2022. 12/12–13. p.
446. KRISTÓ Tibor: *Szeizmikus*. = Székelyföld, 2022. 12/13–14. p.
447. KRISTÓ Tibor: *Vasárnap*. = Székelyföld, 2022. 12/8–9. p.
448. KUKORELLY Endre: *A dolgozó éji dala*. A Davidov-uraságok és a koronajobbágyok mezőin és rétjein. Háború- és békeversek. = Élet és Irodalom, január 27. 17. p.
449. KUKORELLY Endre: *Menny Haza*. A Davidov-uraságok és a koronajobbágyok mezőin és rétjein. Háború- és békeversek. = Élet és Irodalom, január 27. 17. p.
450. KUKORELLY Endre: *Van, aki ilyeneket olvas*. A Davidov-uraságok és a koronajobbágyok mezőin és rétjein. Háború- és békeversek. = Élet és Irodalom, január 27. 17. p.
451. KUKUSCSKA Szabolcs: 2. = Tiszatáj, 1/66. p.
452. KUKUSCSKA Szabolcs: 6. = Tiszatáj, 1/66. p.
453. KUKUSCSKA Szabolcs: 8. = Tiszatáj, 1/67. p.
454. KUKUSCSKA Szabolcs: 10. = Tiszatáj, 1/67. p.
455. KULIN Borbála: *Ez már művészet*. = Jelenkor, 1/60. p.
456. KULIN Borbála: *Regresszív hipnózis*. = Jelenkor, 1/61. p.
457. KUSTOS Júlia: *Az anya (Júliának, szigorúan): Megmondtam*. = Élet és Irodalom, február 24. 17. p.
458. KUSTOS Júlia: *A mérgezések imája*. = Élet és Irodalom, február 24. 17. p.
459. KUSTOS Júlia: *A rossz feminista*. = Élet és Irodalom, február 24. 17. p.
460. LACKFI János: *Ha cipőt árulsz*. = Magyar Napló, 1/26. p.
461. LACKFI János: *A haragról*. = Irodalmi Jelen, 1/22–23. p.
462. LACKFI János: *Magyarázat nélkül*. = Vigilia, 1/48. p.
463. LACKFI János: *Mi kék a kék*. = Palócföld, 2022. 4/32. p.
464. LACKFI János: *Pedig az is*. = Helikon, január 25. 6. p.
465. LADIK Katalin: *A rózsá árnyéka*. = Irodalmi Jelen, 1/14. p.
466. LAJTOS Nóra: *Beszél velünk a hús tokaji szél...* = Agria, 2022. 4/34. p.
467. LAJTOS Nóra: *Sylvia Platb és az ölelés virágai*. = Magyar Napló, 2/55. p.
468. LAJTOS Nóra: *A szabadság apostolának*. = Irodalmi Jelen, 1/26. p.
469. LAN CZKOR Gábor: *Zen*. [Versciklus]. (részletek). = Alföld, 2/15–17. p.
470. LÁRAI Eszter: *A költő terve*. = Hítel, 1/96. p.
471. LÁRAI Eszter: *Rák*. = Hítel, 1/97. p.
472. LÁRAI Eszter: *Titkok*. = Hítel, 1/98. p.
473. LÁZÁR Balázs: *Helsingöri feljegyzések*. = Irodalmi Jelen, 2/23–24. p.
474. LÁZÁR Júlia: *Ki fogja le*. = Élet és Irodalom, február 3. 14. p.
475. LÁZÁR Júlia: *Megnyílik*. = Élet és Irodalom, február 3. 14. p.
476. LE Julianna Phuonglinh: *Agónia*. = Irodalmi Jelen, 2/46. p.
477. LE Julianna Phuonglinh: *Értelmezhetetlen mondatok*. = Irodalmi Jelen, 2/44. p.
478. LE Julianna Phuonglinh: *Fehér fal*. = Irodalmi Jelen, 2/45. p.
479. LE Julianna Phuonglinh: *Impresszió*. = Irodalmi Jelen, 2/44–45. p.
480. LE Julianna Phuonglinh: *Libella*. = Irodalmi Jelen, 2/46. p.
481. LENDVAI Zalán: *Óda a jóindulatú taxisofőrökhoz*. = Liget, 2/16–17. p.
482. LENDVAI Zalán: *Óda a legondolható fürdőrubákhöz*. = Liget, 2/18–19. p.
483. LENDVAI Zalán: *Teraszmagány*. = Liget, 1/93–95. p.
484. LENGYEL Géza: *Tavaszelő a Hortobágyon*. = Ezredvég, 1/26. p.
485. LIPCSÉI Márta: *Hull a táj*. = Agria, 2022. 4/143. p.
486. LŐRINCZ P. Gabriella: *Levél*. = Irodalmi Jelen, 1/21. p.
487. LÖVÉTEI Lázár László: *Búcsú a „Fekete-munká”-tól*. = Kortárs, 2/44. p.
488. LÖVÉTEI Lázár László: *Koldusernyő*. = Kortárs, 2/43–44. p.
489. LUZSICZA István: *Tengerparton*. = Magyar Napló, 2/25. p.
490. MAGYARI Barna: *Brosztú bőrdőn*. = Hítel, 2022. 12/62. p.
491. MAGYARI Barna: *Fehéredik a levegő*. = Hítel, 2022. 12/60. p.
492. MAGYARI Barna: *Trefásáskák*. = Hítel, 2022. 12/61. p.
493. MAKLÁRI Éva, P.: *Az élet apró örömei, bánatai*. = Hítel, 1/116–117. p.
494. MÁNYA Kristóf: *A Princeps álma*. = Új Forrás, 1/49. p.
495. MÁNYA Kristóf: *Továbblendül*. = Új Forrás, 1/47. p.
496. MÁNYA Kristóf: *Virágba borul*. = Új Forrás, 1/48. p.
497. MÁRKÓ Béla: *Elhagyott kert*. = Vigilia, 1/32. p.
498. MÁRKÓ Béla: *Hajnali riasztás*. = Forrás, 2022. 12/6–7. p.

499. MARKÓ Béla: *Közvers.* = Mozgó Világ, 2/3. p.
500. MARKÓ Béla: *Mégis tökéletes.* = Alföld, 1/5. p.
501. MARKÓ Béla: *Méhek a magasban.* = Forrás, 2022. 12/5–6. p.
502. MARKÓ Béla: *Mi a hűség?* = Alföld, 1/3. p.
503. MARKÓ Béla: *Planéta.* = Alföld, 1/4. p.
504. MARNO János: *Vagyon.* Petőfi-gyurma. = Tiszatáj, 1/3. p.
505. MECHLIAT Zina: *Madarak jönnek.* = Helikon, 2022. november 25. 17. p.
506. MECHLER Anna: *Itt van a tél.* Az idős Petőfi versei. = Ezredvég, 1/30. p.
507. MECHLER Anna: *Júliához.* Az idős Petőfi versei. = Ezredvég, 1/30–31. p.
508. MECHLER Anna: *Szabadság.* Az idős Petőfi versei. = Ezredvég, 1/31. p.
509. MELIORISZ Béla: *Így csorog.* = Jelenkor, 1/62. p.
510. MELIORISZ Béla: *Mennék most is.* = Jelenkor, 1/63. p.
511. MELIORISZ Béla: *Nehezül a.* = Jelenkor, 1/63. p.
512. MELIORISZ Béla: *Több és több.* = Jelenkor, 1/62. p.
513. MERÉNYI Krisztián: *Ellenállva.* = Ezredvég, 1/22. p.
514. MESTERHÁZY Balázs: *Hajóroncs Malagánál.* = Jelenkor, 2/178. p.
515. MESTERHÁZY Balázs: *Lupanar.* = Jelenkor, 2/177–178. p.
516. MESTERHÁZY Balázs: *A mediterrán-állandó.* = Székelyföld, 2022. 12/5–6. p.
517. MESTERHÁZY Balázs: *Messziről és régről.* = Jelenkor, 2/178. p.
518. MESTERHÁZY Balázs: *ugyanúgy nem.* = Élet és Irodalom, február 10. 14. p.
519. MIHÁLY Csilla, B.: *Véres napokról álmodom.* = Irodalmi Jelen, 1/31. p.
520. MOLNÁR-FEKETE Vivien: *Ellentmondás.* = Irodalmi Jelen, 1/175. p.
521. MOLNÁR-FEKETE Vivien: *A víz szalad.* = Irodalmi Jelen, 1/175. p.
522. MUSZKA Sándor: *Élő.* = Irodalmi Jelen, 1/54. p.
523. MUSZKA Sándor: *Felfedezők.* = Irodalmi Jelen, 1/55. p.
524. MUSZKA Sándor: *Lovasok.* = Irodalmi Jelen, 1/55. p.
525. MUSZKA Sándor: *Talán.* = Irodalmi Jelen, 1/56. p.
526. MUSZKA Sándor: *Vadak.* = Irodalmi Jelen, 1/55. p.
527. MUSZKA Sándor: *Várlak.* = Irodalmi Jelen, 1/54. p.
528. NÁDASDY Ádám: *Levél Ádám öcsémnek.* = Irodalmi Jelen, 1/30. p.
529. NAGYPÁL István: *Ottthon.* = Irodalmi Jelen, 2/62. p.
530. NAGY Antal Róbert: *A költő fobásza.* = Ezredvég, 1/80. p.
531. NAGY Milán László: *Garázsajtó.* = Székelyföld, 2022. 12/40–41. p.
532. NAGY Milán László: *Gesztenyesor.* = Székelyföld, 2022. 12/41–42. p.
533. NAGY Milán László: *Hullámok.* = Székelyföld, 2022. 12/41. p.
534. NAGY Milán László: *Klára.* = Székelyföld, 2022. 12/38–39. p.
535. NAGY Milán László: *Salak.* = Székelyföld, 2022. 12/40. p.
536. NAGY Milán László: *Számháború.* = Székelyföld, 2022. 12/38. p.
537. NAGY Milán László: *Villámhátrító.* = Székelyföld, 2022. 12/39–40. p.
538. NAGY Tímea: *Colorado, 1926.* = Alföld 2/10. p.
539. NAGY Tímea: *Kétségek múzeuma.* = Alföld 2/10. p.
540. NAGY Tímea: *Másolatok.* = Alföld 2/11. p.
541. NAGY Tímea: *Nigeros.* = Irodalmi Jelen, 2/32–33. p.
542. NAGY Tímea: *Venetii rosea.* = Irodalmi Jelen, 2/30–32. p.
543. NAGY Zita: *A szépség szélén.* = Agria, 2022. 4/13–16. p.
544. NÉMETH Gábor Dávid: *Kényszervirtuóz.* = Bárka, 2022. 6/26–27. p.
545. NÉMETH Gábor Dávid: *Viselés.* = Bárka, 2022. 6/26. p.
546. NOSZLOPI Botond: *Bujdosó.* = Irodalmi Jelen, 1/15. p.
547. ÓDOR Bendegúz: *Csak röviden.* = Új Forrás, 2/25. p.
548. ÓDOR Bendegúz: *Holdra szállnék.* = Új Forrás, 2/26. p.
549. ÓDOR Bendegúz: *Madár voltam.* = Új Forrás, 2/24. p.
550. OLÁH András: *ami ott maradt.* = Országút, január 27. 33. p.
551. OLÁH András: *barkaágak.* = Ezredvég, 1/59. p.
552. OLÁH András: *csalásaink.* = Palócföld, 2022. 4/12. p.
553. OLÁH András: *gátszakadás.* = Helikon, január 10. 12. p.
554. OLÁH András: *légiriadó.* = Helikon, január 10. 12. p.

555. OLÁH András: *[lebullt levelek közt]*. = Ezredvég, 1/58. p.
556. OLÁH András: *már nem tudom*. = Helikon, január 10. 12. p.
557. OLÁH András: *megalkuvásaink*. = Ezredvég, 1/58. p.
558. OLÁH András: *[nem fog fájni]*. = Ezredvég, 1/58–59. p.
559. OLÁH András: *nyomok*. = Helikon, január 10. 12. p.
560. OLÁH András: *parazita-lét*. = Palócföld, 2022. 4/12. p.
561. OLÁH András: *tartozásaink*. = Palócföld, 2022. 4/12. p.
562. OLÁH András: *Tisza-sírató*. = Országút, január 27. 33. p.
563. OLÁH András: *vasárnap van*. = Országút, január 27. 33. p.
564. ORBÁN Ottó: *Tankötemény az avantgardról „Szabadság, szerelem”*. = Ezredvég, 1/29. p.
565. OROSZ István: *Grimm-mesék I.* = Országút, február 10. 26. p.
566. ÓSI Anna: *Októberi hegymenet*. = Új Forrás, 2/70. p.
567. ÓSI Anna: *Völgyből az ember*. = Új Forrás, 2/71. p.
568. PÁL Sándor Attila: *Mi*. = Élet és Irodalom, február 17. 17. p.
569. PÁL Sándor Attila: *Vezényszavak*. = Élet és Irodalom, február 17. 17. p.
570. PAPP-SEBŐK Attila: *(feltárás)*. = Helikon, 2022. december 10. 13. p.
571. PAPP-SEBŐK Attila: *(perem)*. = Helikon, 2022. december 10. 13. p.
572. PAPP-SEBŐK Attila: *(távolabbi tartományok)*. = Helikon, 2022. december 10. 13. p.
573. PATAKI István: *Ha jön*. = Agria, 2022. 4/130. p.
574. PATAKI István: *madárarcú*. = Agria, 2022. 4/129. p.
575. PATAKI István: *míg átrágot*. = Agria, 2022. 4/129. p.
576. PATAKI István: *nők után*. = Agria, 2022. 4/129. p.
577. PATAKI István: *Szépesszony képében*. = Agria, 2022. 4/130. p.
578. PATAKI István: *törött lábbal*. = Agria, 2022. 4/129. p.
579. PATAKI István: *utólagos*. = Agria, 2022. 4/131. p.
580. PATAKI István: *virágtartó síromnál*. = Agria, 2022. 4/131. p.
581. PAYER Imre: *Az eltávozott erdőkirályhoz*. = Alföld, 1/6–7. p.
582. PAYER Imre: *A kastély*. = Alföld, 1/7. p.
583. PAYER Imre: *Megszállás, vonulás, tankok*. = Alföld, 1/8. p.
584. PAYER Imre: *Rengés*. = Alföld, 1/6. p.
585. PAYER Imre: *A sípoló hang*. = Élet és Irodalom, február 10. 17. p.
586. PAYER Imre: *Az utazás*. = Élet és Irodalom, február 10. 17. p.
587. PAYER Imre: *Valahai*. = Alföld, 1/7–8. p.
588. PAYER Imre: *Egy zsoldos monológja*. = Élet és Irodalom, február 10. 17. p.
589. PEER Krisztián: *Minden megbívást lemondani!* = Jelenkor, 2/128–129. p.
590. PÉNTÉK Imre: *Egy festmény ürügyén, L. Simonról*. = Agria, 2022. 4/80–81. p.
591. PÉNTÉK Imre: *A néjlonszatyor dicsérete*. = Agria, 2022. 4/81–83. p.
592. PÉTER Erika: *forráság*. = Agria, 2022. 4/49. p.
593. PÉTER Erika: *lázadó napraforgók*. = Agria, 2022. 4/49. p.
594. PÉTER Erika: *napraforgó*. = Agria, 2022. 4/49. p.
595. PETHŐ Lorand: *az én kicsi forradalmam*. = Irodalmi Jelen, 1/25. p.
596. PETŐFI Sándor: *V. Felhők ciklus*. = Országút, január 13. 17. p.
597. PETŐFI Sándor: *IX. Felhők ciklus*. = Országút, január 13. 17. p.
598. PETŐFI Sándor: *XVI. Felhők ciklus*. = Országút, január 13. 17. p.
599. PETŐFI Sándor: *XXVIII. Felhők ciklus*. = Országút, január 13. 17. p.
600. PETŐFI Sándor: *XXXVI. Felhők ciklus*. = Országút, január 13. 17. p.
601. PETŐFI Sándor: *XLII. Felhők ciklus*. = Országút, január 13. 17. p.
602. PETŐFI Sándor: *XLIV. Felhők ciklus*. = Országút, január 13. 17. p.
603. PETŐFI Sándor: *A költészet*. = Ezredvég, 1/32. p.
604. PETŐFI Sándor: *A magyar ifjakoz*. = Ezredvég, 1/16–17. p.
605. PETŐFI Sándor: *Magyar vagyok*. = Ezredvég, 1/12–13. p.
606. PETŐFI Sándor: *Szomorú éj*. = Ezredvég, 1/23–24. p.
607. PETŐFI Sándor: *Világosságot!* = Ezredvég, 1/3–5. p.
608. PINTÉR Sándor: *Míg eredetéig rohad*. = Tiszatáj, 1/68. p.
609. POÓS Zoltán: *Az ébresztőóra*. = Alföld, 1/33. p.
610. POZSGAI Györgyi: *Égitestek*. = Agria, 2022. 4/169. p.

611. POZSGAI Györgyi: *Fény – bomály*. = Agria, 2022. 4/170. p.
612. POZSGAI Györgyi: *Hullámzó*. = Agria, 2022. 4/169. p.
613. POZSGAI Györgyi: *Kizárhatatlan*. = Agria, 2022. 4/170. p.
614. POZSGAI Györgyi: *Misztikus vágy*. = Agria, 2022. 4/169. p.
615. POZSGAI Györgyi: *Szélvihar*. = Agria, 2022. 4/169. p.
616. RIGÓ Béla: *Ellenfényben*. = Ezredvég, 1/10–11. p.
617. RÓNAI-BALÁZS Zoltán: *Az Egek szerkezetjét*. = Irodalmi Jelen, 2022. 12/13. p.
618. ROZSOS Gábor: *Li-Taj Po elkeseredett bangú verse*. (melyben magáról szól). = Új Forrás, 2/15. p.
619. ROZSOS Gábor: *Már Drangalag köszönti*. = Új Forrás, 2/13. p.
620. ROZSOS Gábor: *Meggyfavirágzás 1909*. = Új Forrás, 2/14. p.
621. ROZSOS Gábor: *Úáng Újéj költő és remete írja*. = Új Forrás, 2/12. p.
622. ROZSOS Gábor: *Úáng Újéj levele öccséhez, Úáng Csinhez*. = Új Forrás, 2/11. p.
623. RAKOVSKY Zsuzsa: *El Greco*. = Irodalmi Jelen, 2/13–14. p.
624. RAKOVSKY Zsuzsa: *Van Dyke: Venetia Díghy*. = Irodalmi Jelen, 2/12. p.
625. SAITOS Lajos: *Kényszerleszállás*. = Agria, 2022. 4/148. p.
626. SAITOS Lajos: *Egy másik kő*. = Agria, 2022. 4/147. p.
627. SAITOS Lajos: *Az örök egy*. = Agria, 2022. 4/148. p.
628. SAJÓ Szabolcs: *Fel nagy örömré, ma született*. = Agria, 2022. 4/255. p.
629. SÁRKÁNY Tímea: *félszabadulás a hatvanegyesen*. = Helikon, január 10. 14. p.
630. SÁRKÁNY Tímea: *bát tényleg ennyire nehéz szembenézni*. = Helikon, január 10. 14. p.
631. SÁRKÁNY Tímea: *kilépni a megszokásból*. = Helikon, január 10. 14. p.
632. SEBESTÉNY-JÁGER Orsolya: *Álmodók*. = Agria, 2022. 4/21. p.
633. SEBESTÉNY-JÁGER Orsolya: *Csokoládé*. = Agria, 2022. 4/21. p.
634. SEBESTÉNY-JÁGER Orsolya: *Időszámítás*. = Agria, 2022. 4/23. p.
635. SEBESTÉNY-JÁGER Orsolya: *A kőkényszemű ősz*. = Agria, 2022. 4/20. p.
636. SEBESTÉNY-JÁGER Orsolya: *Salamon*. = Agria, 2022. 4/22. p.
637. SERES Lili Hanna: *Faun*. = Jelenkor, 2/173–174. p.
638. SERES Lili Hanna: *Mert Ariadnének bújni kell, amíg él*. = Jelenkor, 2/174–175. p.
639. SERFŐZŐ Simon: *Azt is hallom*. = Agria, 2022. 4/17. p.
640. SERFŐZŐ Simon: *Mindig másnak*. = Agria, 2022. 4/17. p.
641. SERFŐZŐ Simon: *Odáig*. = Kortárs, 2/80. p.
642. SERFŐZŐ Simon: *Szállnak*. = Agria, 2022. 4/17. p.
643. SERFŐZŐ Simon: *Utcakép*. = Kortárs, 2/81. p.
644. SIMEK Valéria: *Gyorsan a víz*. = Vigilia, 1/55. p.
645. SIMEK Valéria: *Azt hiszed*. = Vigilia, 1/54. p.
646. SIMEK Valéria: *Megtartó, megőrző hűség*. = Vigilia, 1/54. p.
647. SIMEK Valéria: *Mint a madár*. = Vigilia, 1/54. p.
648. SIMEK Valéria: *Visszabajoltam*. = Vigilia, 1/55. p.
649. SIMON Márton: *Amíg a rizs megfő*. = Jelenkor, 2/121–123. p.
650. SIMON Márton: *Ez a dal arról szól, hogy nem tudok énekelni*. = Jelenkor, 2/124–125. p.
651. SIMON Márton: *Velem van*. = Jelenkor, 2/125–127. p.
652. SIMONFY József: *Abogy*. = Helikon, január 10. 8. p.
653. SIMONFY József: *Aknamezőn*. = Helikon, január 10. 8. p.
654. SIMONFY József: *Anyám*. = Székelyföld, 2022. 12/43–44. p.
655. SIMONFY József: *Érzéseimet*. = Székelyföld, 2022. 12/43. p.
656. SIMONFY József: *Hogy*. = Helikon, január 10. 8. p.
657. SIMONFY József: *Karcolatok*. = Helikon, január 10. 8. p.
658. SIMONFY József: *Most ne*. = Helikon, január 10. 8. p.
659. SIMONFY József: *Palotám*. = Helikon, január 10. 8. p.
660. SIMONFY József: *Politika ez*. = Helikon, január 10. 8. p.
661. SIMONFY József: *Rajzoltam*. = Helikon, január 10. 8. p.
662. SIPOS Anna: *Halbatalanság foglyai*. = Agria, 2022. 4/186. p.
663. SIPOS Anna: *Nyárvégi szélcsend*. = Agria, 2022. 4/187. p.
664. SIPOS Anna: *Reggeli gondolatok II.* (Kirátkatlan puzzle a szívem). = Agria, 2022. 4/187. p.

665. SIPOS Anna: *Túlöttek a magaslaton.* = Agria, 2022. 4/186. p.
666. SIROKAI Mátyás: *A föld-vízü folyó.* = Élet és Irodalom, január 13. 14. p.
667. SIROKAI Mátyás: *A mélyben.* = Élet és Irodalom, január 13. 14. p.
668. SIROKAI Mátyás: *Óket is eldudolta.* = Élet és Irodalom, január 13. 14. p.
669. SIROKAI Mátyás: *Egy sziklafalon.* = Élet és Irodalom, január 13. 14. p.
670. SOHÁR Pál: *Füst-festette jövő.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/21. p.
671. SOPSITS Árpád: *lepedőelégia.* = Élet és Irodalom, február 10. 17. p.
672. SOPSITS Árpád: *variációk félelemre.* = Élet és Irodalom, február 10. 17. p.
673. SOPSITS Árpád: *Vers-sejtek.* = Élet és Irodalom, február 10. 17. p.
674. SÓPOTNIK Zoltán: *Elvárásai horizont.* = Tiszatáj, 1/5. p.
675. SZABADOS Attila: *Ezt is megértem.* = Bárka, 2022. 6/17. p.
676. SZABADOS Attila: *A bóbér.* = Bárka, 2022. 6/18. p.
677. SZABADOS Attila: *Zománcpely.* = Bárka, 2022. 6/17. p.
678. SZABÓ András, Gy.: *Arany Madáchnál.* = Palócföld, 2022. 4/3. p.
679. SZABÓ Dárió: *Elektromosság egy óramutató hegyéből.* = Tiszatáj, 1/69. p.
680. SZABÓ Fanni: *Az erdőben élnek.* = Magyar Napló, 1/32. p.
681. SZABÓ Fanni: *Hatalmi kérdés.* = Magyar Napló, 1/32. p.
682. SZABÓ Kinga: *Eső, lámpaoszlop, bosszú.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/146. p.
683. SZABÓ Kinga: *Monokróm tájkép.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/145. p.
684. SZABÓ Kinga: *Tájkép fekete tintával.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/145. p.
685. SZABÓ Kinga: *Tükröződés.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/145–146. p.
686. SZABOLCSI Viktória: *Anasztomózis.* = Új Forrás, 2/76. p.
687. SZABOLCSI Viktória: *D919575.* = Élet és Irodalom, január 20. 17. p.
688. SZABOLCSI Viktória: *Gravitáció.* = Élet és Irodalom, január 20. 17. p.
689. SZABOLCSI Viktória: *Közlekedő edények.* = Új Forrás, 2/75. p.
690. SZABOLCSI Viktória: *Öltöző.* = Új Forrás, 2/79. p.
691. SZABOLCSI Viktória: *Palackposta.* = Új Forrás, 2/78. p.
692. SZABOLCSI Viktória: *Tibet fővárosa.* = Élet és Irodalom, január 20. 17. p.
693. SZABOLCSI Viktória: *Víz mérték.* = Új Forrás, 2/77. p.
694. SZÁNTAI János: *A dubovai balott álma.* 1. A búvófolyami térkép. 2. A hely színe és visszaja. 3. A dubovai halott. 4. Az álom. = Helikon, 2022. november 25. 12. p.
695. SZÉKELYHIDI Zsolt: *Noé kiszáll a bárkából.* = Országút, február 10. 27. p.
696. SZÉLESI Sándor: *vasárnap reggel.* = Magyar Napló, 2/4. p.
697. SZENTE B. Levente: *Holmi leszakadt függöny.* = Helikon, 2022. december 25. 19. p.
698. SZENTE B. Levente: *Minden kezünk kéne.* = Helikon, 2022. december 25. 19. p.
699. SZENTJÁNOSI Csaba: *Feleségemet várva.* = Ezredvég, 1/49. p.
700. SZENTJÁNOSI Csaba: *Gödöllő.* = Ezredvég, 1/47–48. p.
701. SZENTJÁNOSI Csaba: *Helvécia.* (5 nap, ketten Andival, fiam-menyem birtokán. = Ezredvég, 1/48–49. p.
702. SZENTJÁNOSI Csaba: *Soroksári báz.* = Ezredvég, 1/47. p.
703. SZILÁGYI Ákos: *(canities morosa).* = Múlt és Jövő, 2022. 4/3. p.
704. SZILÁGYI Ákos: *Ekpüröszsizs.* = Múlt és Jövő, 2022. 4/2. p.
705. SZILÁGYI Ákos: *(sajgó bolygó).* = Múlt és Jövő, 2022. 4/3. p.
706. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Élőlánc.* = Élet és Irodalom, január 6. 17. p.
707. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Idegenek közt.* = Élet és Irodalom, január 6. 17. p.
708. SZLUKOVÉNYI Katalin: *„Kevert fajúak”.* = Élet és Irodalom, január 6. 17. p.
709. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Magyar államvasutak.* = Élet és Irodalom, január 6. 17. p.
710. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Mélyrétegek.* = Élet és Irodalom, január 6. 17. p.
711. SZTÁSKÓ Richard: *azt mondják.* = Agria, 2022. 4/225. p.
712. SZTÁSKÓ Richard: *nélkül.* = Agria, 2022. 4/225. p.
713. SZTÁSKÓ Richard: *nem sok közös.* = Agria, 2022. 4/225. p.
714. SZTÁSKÓ Richard: *visszabújnék.* = Agria, 2022. 4/225. p.
715. TÁBOR Ádám: *felragyog.* = Új Forrás, 1/23. p.
716. TÁBOR Ádám: *messzién.* = Új Forrás, 1/23. p.

717. TÁBOR Ádám: *sapientī sapie*. = Új Forrás, 1/24. p.
718. TÁBOR Ádám: *vízkereszt*. = Új Forrás, 1/23. p.
719. TAIZS Gergő: *Dinnyél*. = Liget, 2/4–5. p.
720. TAIZS Gergő: *Hiába nincs esély*. = Liget, 1/96–97. p.
721. TAIZS Gergő: *Látszólag*. = Liget, 2/6–7. p.
722. TAJTI Bálint: *Bűnös*. = Palócföld, 2022. 4/38. p.
723. TAJTI Bálint: *Eldöntendő*. = Palócföld, 2022. 4/38. p.
724. TAJTI Bálint: *Homo moralis*. = Palócföld, 2022. 4/38. p.
725. TAJTI Bálint: *Szépírodalom*. = Palócföld, 2022. 4/38. p.
726. TAKÁCS Zsuzsa: *Az első parancsszóra*. = Tiszatáj, 1/33. p.
727. TAMÁS Etelka: *halszem*. = Kortárs, 1/75. p.
728. TAMÁS Etelka: *Hatidzse*. = Kortárs, 1/75. p.
729. TAMÁS Menyhért: *Újbóli leltár*. = Kortárs, 1/14–16. p.
730. TAR Károly: *Még három igazság*. = Helikon, január 10. 19. p.
731. TARI István: *Fontosat fölragyogtató*. = Agria, 2022. 4/75. p.
732. TATÁR Sándor: *„add meg boldogabb énekem”*. = Múlt és Jövő, 2022. 4/56. p.
733. TATÁR Sándor: *Az appok. Az Alpok*. = Forrás, 2022. 12/8. p.
734. TATÁR Sándor: *(Galamb II)*. = Múlt és Jövő, 2022. 4/57. p.
735. TELL Imre: *ártatlanok*. = Agria, 2022. 4/55. p.
736. TELL Imre: *Harangjáték*. = Agria, 2022. 4/56. p.
737. TELL Imre: *jelenkori frázisok*. = Agria, 2022. 4/54. p.
738. TELL Imre: *kárpáti harangszó*. = Agria, 2022. 4/54. p.
739. TELL Imre: *Landolás*. = Agria, 2022. 4/55. p.
740. TELL Imre: *A nap végén...* = Agria, 2022. 4/55. p.
741. TELL Imre: *Pravda*. = Agria, 2022. 4/54. p.
742. TELL Imre: *Tűzárnyék*. = Agria, 2022. 4/54. p.
743. TERNYILA Pál: *A megfáradt Tüpbón*. = Magyar Műhely, 2022. 3/2. p.
744. TERNYILA Pál: *Nincs tűzijá*. = Magyar Műhely, 2022. 3/2. p.
745. TERNYILA Pál: *Szuffla nélkül*. = Magyar Műhely, 2022. 3/1. p.
746. TÓBIÁS Krisztián: *Alkalmi vers a dolgok még mindig állásáról*. = Tiszatáj, 1/4. p.
747. TOMAJI Attila: *Erdők, folyók*. = Magyar Napló, 1/15. p.
748. TOMAJI Attila: *Ithaka*. = Magyar Napló, 1/14–15. p.
749. TORNAI Xénia: *Adventi emlék*. = Agria, 2022. 4/167. p.
750. TORNAI Xénia: *Teljeség*. = Agria, 2022. 4/168. p.
751. TÓTH László: *A Homokos is már rég*. = Forrás, 2/4. p.
752. TÓTH László: *Kertemen túl*. = Forrás, 2/3. p.
753. TÓTH László: *A lélek, ha valaki...* = Forrás, 2/3–4. p.
754. TÓTH László: *Űl a folyója partján...* = Forrás, 2/4. p.
755. TÓTH Norbert: *Eszkimóasszony fázik*. = Helikon, január 25. 17. p.
756. TÓTH Norbert: *Litván*. = Helikon, január 25. 17. p.
757. TÓTH Norbert: *Az utolsó nagyváros*. = Helikon, január 25. 17. p.
758. TÓTH Norbert: *Üveg*. = Helikon, január 25. 17. p.
759. TÖRÖ István: *Ahol felnőttem*. = Agria, 2022. 4/216. p.
760. TÖRÖ István: *Anyá és Föld*. = Agria, 2022. 4/216. p.
761. TÖRÖ István: *A könyv ígérhet*. = Agria, 2022. 4/217. p.
762. TÖRÖK Nándor: *Süllyedő szavak*. (balatoni jambusok). = Agria, 2022. 4/227. p.
763. TÖZSÉR Árpád: *A gilisztá, a rigó és az ember*. = Vigilia, 1/47. p.
764. TÖZSÉR Árpád: *Egy költőre*. = Forrás, 2022. 12/4. p.
765. TÖZSÉR Árpád: *A lázadó angyalok bukása*. = Forrás, 2022. 12/3. p.
766. TÖZSÉR Árpád: *Sárvirág*. = Forrás, 2022. 12/4. p.
767. TURI Tímea: *Dal a láthatatlan munkáról*. = Jelenkor, 1/55. p.
768. TURI Tímea: *József a börtönben*. = Jelenkor, 1/56. p.
769. TURI Tímea: *Színbáz*. = Jelenkor, 1/56. p.
770. VADÁSZ János: *Búcsú*. = Agria, 2022. 4/57. p.
771. VADÁSZ János: *Kékestető*. = Agria, 2022. 4/57. p.
772. VADÁSZ János: *Rombol és épít*. = Agria, 2022. 4/57. p.
773. VANYÓ Zsuzsanna: *„És felragyog neked Krisztus”*. = Agria, 2022. 4/256. p.

774. VÁRADY Szabolcs: *Apámról*. = Élet és Irodalom, február 3. 17. p.
775. VÁRALJAI SZABÓ László: *Hajnal*. = Agria, 2022. 4/58. p.
776. VARGA Melinda: *Kövel dobálják*. = Irodalmi Jelen, 1/107. p.
777. VARGA Melinda: *Némajáték a város felett*. = Irodalmi Jelen, 1/105–106. p.
778. VÁRI Csaba: *Hazatalálatok*. = Helikon, 2022. december 25. 19. p.
779. VÁRI Csaba: *Írón*. = Helikon, 2022. december 25. 19. p.
780. VÁRI FABIÁN László: *Az üvegasszony*. = Bárka, 2022. 6/7–8. p.
781. VÁRNAGY Márta: *December 25*. = Irodalmi Jelen, 2022. 12/22. p.
782. VÁRNAGY Márta: *Két láb nyúlik végig az éjszakán*. = Irodalmi Jelen, 2022. 12/22. p.
783. VAS István: *A rostitórt letettem*. = Vigilia, 1/57. p.
784. VASAS Tamás: *elfojtott*. Még nem mentem el. (siralomtanulmányok). = Múlt és Jövő, 2022. 4/50. p.
785. VASAS Tamás: *félelem-fej*. = Mozgó Világ, 2/25. p.
786. VASAS Tamás: *a gyilkos*. Még nem mentem el. (siralomtanulmányok). = Múlt és Jövő, 2022. 4/50. p.
787. VASAS Tamás: *hullásidő*. = Tiszatáj, 1/70. p.
788. VASAS Tamás: *a kábulat színei*. Még nem mentem el. (siralomtanulmányok). = Múlt és Jövő, 2022. 4/48. p.
789. VASAS Tamás: *egy kis pubertás-flow*. = Mozgó Világ, 2/26. p.
790. VASAS Tamás: *Moszatok*. #71. #72. #73. #74. = Ezredvég, 1/75–76. p.
791. VASAS Tamás: *pár csepp festék*. Még nem mentem el. (siralomtanulmányok). = Múlt és Jövő, 2022. 4/49. p.
792. VASAS Tamás: *pedigree*. = Tiszatáj, 1/70–71. p.
793. VASAS Tamás: *penitencia nyomorban*. Még nem mentem el. (siralomtanulmányok). = Múlt és Jövő, 2022. 4/49. p.
794. VASAS Tamás: *a rom*. Még nem mentem el. (siralomtanulmányok). = Múlt és Jövő, 2022. 4/49. p.
795. VASAS Tamás: *virágföld*. Még nem mentem el. (siralomtanulmányok). = Múlt és Jövő, 2022. 4/48. p.
796. VESZELKA Attila: *Egy estém ottthon*. = Tiszatáj, 1/34–36. p.
797. VESZELY Ferenc: *Epigramma Miska Jánosnak*. = Agria, 2022. 4/221. p.
798. VISKY András: *Somnambulans*. = Alföld, 2/33. p.
799. VITÉZ Ferenc: *Aki én*. = Magyar Napló, 2/7. p.
800. VITÉZ Ferenc: *Az éppen megszülető*. = Magyar Napló, 2/7. p.
801. VÖRÖS István: *Amikor magam nélkül*. = Mozgó Világ, 1/86. p.
802. VÖRÖS István: *Bakonymérő*. = Irodalmi Jelen, 1/18–20. p.
803. VÖRÖS István: *A semmi öröme*. = Mozgó Világ, 1/87–88. p.
804. WESSETZKY Dániel: *Kint és bent*. = Agria, 2022. 4/201. p.
805. WESSETZKY Dániel: *Leoninus Endre urunk pincéjéről*. = Agria, 2022. 4/201. p.
806. WESSETZKY Dániel: *A Megváltó*. = Agria, 2022. 4/200. p.
807. WESSETZKY Dániel: *Nyugat harangja*. = Agria, 2022. 4/200. p.
808. WIRTH Imre: *Hallod, öregem, nem lent!* = Élet és Irodalom, február 17. 14. p.
809. WIRTH Imre: *Reggel*. = Jelenkor, 1/54. p.
810. ZALÁN Tibor: *Elhagyott magtárak*. = Helikon, 2022. december 25. 10. p.
811. ZALÁN Tibor: *Régi büntelének*. = Kortárs, 1/17. p.
812. ZALÁN Tibor: *A semmi ünnepe*. = Helikon, 2022. december 25. 10. p.
813. ZALÁN Tibor: *Vendégség*. = Helikon, 2022. december 25. 10. p.
814. ZÁVADA Péter: *Egy alma batárai*. = Alföld, 2/11–14. p.
815. ZÁVADA Péter: *Szigetszabály*. = Alföld, 2/14–15. p.
816. ZIMONYI Zita: *Bombamondó*. = Élet és Irodalom, január 27. 14. p.
817. ZIMONYI Zita: *Ha szeretkeznék a világgal?* = Élet és Irodalom, január 27. 14. p.
818. ZIMONYI Zita: *Kacataryny*. = Élet és Irodalom, január 27. 14. p.
819. ZIRIG Árpád: *Félszeg csendben*. = Magyar Napló, 2/31. p.

Rövidpróza

820. ACSAI Roland: *A képzelet szüleménye*. = Élet és Irodalom, január 27. 16. p.
821. ALBERT László: *Óriások*. = Magyar Napló, 2/8–12. p.
822. ANTAL Balázs: *Néne Verbéna fekete meséje*. = Helikon, 2022. december 10. 20–22. p.
823. ANTAL Balázs: *Tisztaság*. = Forrás, 2/7–14. p.

824. ÁRKOSSY István: *A bamba bomba*. = Helikon, 2022. november 10. 2–3. p.
825. BAKACSI Ernő: *Levél*. = Agria, 2022. 4/171–177. p.
826. BAKÓ Enikő, F.: *Idill*. = Székelyföld, 2022. 12/61–63. p.
827. BALATON László: *Roráté*. = Helikon, 2022. december 25. 9. p.
828. BALLAI László: *Délutáni kék*. = Ezredvég, 1/33–37. p.
829. BALOGH István: *Epheszoszi Hérakleitosz tévedése*. = Hittel, 2/21–26. p.
830. BALOGH István: *Kicsi történet szecessziós térben*. = Hittel, 2/27–31. p.
831. BÁNKI Zsolt: *Moziba jární jó*. = Helikon, január 25. 20–21. p.
832. BANKÓ-ERDŐSI Viktória: *Hónaljbjátás*. = Élet és Irodalom, január 27. 16. p.
833. BÁRDOS József: *Tekints le ránk!* (Petőfi és Bem). = Irodalmi Jelen, 1/41–44. p.
834. BENEDEK Szabolcs: *Sztrigój a hálóban*. = Helikon, 2022. december 10. 18–19. p.
835. BENKŐ Imola Orsolya: *Hütlenség*. = Élet és Irodalom, január 6. 16. p.
836. BERTA Ádám: *Az asztalos*. = Mozgó Világ, 1/70–71. p.
837. BERTA Ádám: *Tóni kutyái*. = Élet és Irodalom, február 10. 15. p.
838. BORCSA Imola: *Felhőalap*. = Helikon, január 10. 10–11. p.
839. BULLA Márta: *Rezgés*. = Agria, 2022. 4/183–185. p.
840. BUZOGÁNY Árpád, P.: *Amikor késik a vonat*. = Helikon, január 10. 20–21. p.
841. BÜKI Máttyás: *Adalék Holbeinhez*. = Ezredvég, 1/40–41. p.
842. CSENDER Levente: *Szeretlek mint embert*. = Helikon, január 25. 8. p.
843. CSERNA-SZABÓ András: *Kátya és a bográcslánc, avagy üresedés a húspárban*. = Jelenkor, 1/6–20. p.
844. [DARVASI László] Szív Ernő: 1942. = Élet és Irodalom, február 3. 14. p.
845. [DARVASI László] Szív Ernő: 1978. = Élet és Irodalom, január 6. 14. p.
846. [DARVASI László] Szív Ernő: *Kedves Sándor*. = Tiszatáj, 1/120. p.
847. DOMONKOS László: *Úriemberek*. = Agria, 2022. 4/92–94. p.
848. DOROZSMAI-SZABÓ Eszter: *A búsléves*. = Irodalmi Jelen, 2/15–16. p.
849. ECSÉDI Orsolya: *Mint a filmeken*. = Mozgó Világ, 1/72–77. p.
850. ENDRÓDI Gábor: *Árad a víz*. = Irodalmi Jelen, 1/57–59. p.
851. ERDŐS Virág: *(Budapest beteg)*. Budapest 150. (Várospillanatok). = Élet és Irodalom, január 13. 15. p.
852. ERDŐS Virág: *(Budapest boldogtalan)*. Budapest 150. (Várospillanatok). = Élet és Irodalom, január 13. 15. p.
853. ERDŐS Virág: *(Budapest szép, avagy A szabadság vezetői a népet)*. Budapest 150. (Várospillanatok). = Élet és Irodalom, január 13. 15. p.
854. ERDŐS Virág: *(Budapest titokzatos)*. Budapest 150. (Várospillanatok). = Élet és Irodalom, január 13. 15. p.
855. ERDŐS Virág: *(Budapest türelmetlen)*. Budapest 150. (Várospillanatok). = Élet és Irodalom, január 13. 15. p.
856. FARKAS B. Szabina: *Bebábozott szemünk*. = Helikon, 2022. november 25. 14. p.
857. FARKAS B. Szabina: *Kendőjének négy sarkán csomó*. = Helikon, 2022. november 25. 15–16. p.
858. FARKAS B. Szabina: *Sapkáimat telefújta a szél*. = Helikon, 2022. november 25. 16. p.
859. FARKAS B. Szabina: *Szél utca*. = Helikon, 2022. november 25. 14–15. p.
860. FECSKE Csaba: *Fél disznó*. = Irodalmi Jelen, 2/18–22. p.
861. FODOR Janka: *Időszakos és lassú növekedés*. = Jelenkor, 1/42–44. p.
862. FODOR Sándor: *Ki csinál szódát?* = Élet és Irodalom, január 20. 16. p.
863. GÁBOR Andor: *Kis kertembe...* = Ezredvég, 1/91–94. p.
864. GAJDÓ Ágnes: 12:22. = Élet és Irodalom, január 6. 15. p.
865. GÁL István: *Odafent*. = Agria, 2022. 4/138–139. p.
866. GÁRDON Ágnes: *Kavargó érzések*. = Ezredvég, 1/66–67. p.
867. GAZDAG Ági: *Revens*. = Élet és Irodalom, január 27. 15. p.
868. GERZSENYI Gabriella: *Dráma*. = Irodalmi Jelen, 1/49–53. p.
869. GERZSENYI Gab[rj][ella]: *Tablókép*. = Irodalmi Jelen, 2/80–81. p.
870. GRECSÓ Krisztián: *Apám barátai*. = Élet és Irodalom, január 6. 16. p.
871. GRECSÓ Krisztián: *Apám üzent*. = Jelenkor, 1/1–6. p.
872. GULYÁS M. Gábor: *Csordákba verődve járnak-kelnek*. = Magyar Műhely, 2022. 3/6–8. p.
873. GULYÁS M. Gábor: *Hőember*. = Magyar Műhely, 2022. 3/3–5. p.

874. HAÁSZ János: *Roszsabb már nem jöbet.* = Élet és Irodalom, február 17. 16. p.
875. HEGEDŰS Imre János: *Az árva fiók.* = Magyar Napló, 1/16–22. p.
876. HEGEDŰS Imre János: *Vízpróba.* = Székelyföld, 2022. 12/45–56. p.
877. HERMÁN Dániel: *A fűttyüverseny metafizikája.* = Helikon, január 25. 14. p.
878. HIDI Boglárka: *A Naphoz közelebb.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/17–19. p.
879. HIDI Boglárka: *Véletlen baleset.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/19–20. p.
880. HORVÁTH Ildikó: *Bajusz.* = Székelyföld, 2022. 12/57–58. p.
881. HORVÁTH Ildikó: *Temetés hajcibő.* = Székelyföld, 2022. 12/58–59. p.
882. HORVÁTH Júlia Borbála: *Földi manna.* = Irodalmi Jelen, 2/5–11. p.
883. HUDRA L. Mária: *Ajándék.* = Irodalmi Jelen, 1/66–68. p.
884. HUDRA L. Mária: *Get ready, get set, go.* = Irodalmi Jelen, 1/68–70. p.
885. IVÁNYI Zsófia: *Papa pici lánya.* = Élet és Irodalom, február 3. 16. p.
886. JAHODA Sándor: *Házasság életfogytig.* További dialógusok. = Ezredvég, 1/83–84. p.
887. JAHODA Sándor: *A Jöreménység-fog.* További dialógusok. = Ezredvég, 1/81–82. p.
888. JAHODA Sándor: *Piros a paradicsom.* További dialógusok. = Ezredvég, 1/84–86. p.
889. JAHODA Sándor: *A rendkívüli család.* További dialógusok. = Ezredvég, 1/82–83. p.
890. JÁSZBERÉNYI Sándor: *Vár a család.* = Jelenkor, 2/134–142. p.
891. JUHÁSZ Tamás: *Mesés család.* = Helikon, 2022. november 10. 16–17. p.
892. JUHÁSZ Zsuzsanna: *A te ledked.* = Új Forrás, 2/72–74. p.
893. KÁNTOR Zsolt: *Áttördelt reggel.* = Ezredvég, 1/50–51. p.
894. KAPITÁNY Máté: *Sakk.* = 2/20–30. p.
895. KARAMÁN Hunor: *Mező.* = Helikon, 2022. november 10. 13. p.
896. KÁROLY Csaba: *Beszerezés.* = Liget, 1/113–118. p.
897. KASZÁS István: *Árúháza tündér.* = Agria, 2022. 4/95–98. p.
898. KIRÁLY Farkas: *Striga.* = Helikon, 2022. december 10. 19–20. p.
899. KONTRA Ferenc: *Egy pohár víz.* = Bárka, 2022. 4/9–12. p.
900. KONTRA Ferenc: *Lidércek a téli éjszakában.* = Magyar Napló, 1/6–13. p.
901. KRASZNAVÖLGYINÉ KOLTAY Lívia: *Újév, fehérsarsang – mi, hogyan volt régen?* = Ezredvég, 1/55–57. p.
902. KUTAS József: *Árváltozások.* = Ezredvég, 1/69–74. p.
903. KÜRTI László: *Babarózsa.* = Élet és Irodalom, február 10. 16. p.
904. LACKFI János: *Gigarigó bolhászkodik.* = Élet és Irodalom, február 24. 15. p.
905. LACKFI János: *Halálozási rubrikák.* = Alföld, 1/17–22. p.
906. LACKFI János: *Üres buborék marad a helyén.* = Bárka, 2022. 6/30–33. p.
907. LAKATOS-FLEISZ Katalin: *Karácsony este.* = Hitel, 2022. 12/82–85. p.
908. LENGYEL János: *Papírosok vére.* = Palóc-föld, 2022. 4/78–79. p.
909. LÉVAI Júlia Míra: *Lepedőt a proszektúrára.* = Élet és Irodalom, február 10. 16. p.
910. LIPCSEY Emőke: *Mikor a Hold eltűnik az égről.* = Alföld, 2/22–27. p.
911. LITTNER Zsolt: *Palacsinta.* = Élet és Irodalom, február 3. 15. p.
912. MAKÓ Ágnes: *Cété.* = Helikon, 2022. december 25. 11–12. p.
913. MAKÓ Ágnes: *Koi.* = Helikon, 2022. december 25. 11. p.
914. MAKÓ Ágnes: *Szemüvegtok és szoftverhiba.* = Helikon, 2022. december 25. 12. p.
915. MARKÓ Béla: *A nem létező ország.* = Élet és Irodalom, február 17. 14. p.
916. MARKÓ Béla: *A Petőfi-projekt.* = Élet és Irodalom, január 20. 14. p.
917. MASRI Mona Aicha: *Nem gondolok az ég madaraira.* = Alföld, 1/26–29. p.
918. MEDGYESI Emese: *Klapp!* = Székelyföld, 2022. 12/19–26. p.
919. METZ Edina: *Barbi.* = Helikon, január 10. 15–17. p.
920. MEZEY Katalin: *Az állatok tanácskozása.* = Országút, február 10. 24. p.
921. MOHAI V. Lajos: *Januári történetek.* = Magyar Napló, 2/13–15. p.
922. MOLNÁR Erzsébet: *Goodbye Blue Monday.* = Élet és Irodalom, január 20. 6. p.
923. MOLNÁR Erzsébet: *Ho-ho-ho-borgász.* = Élet és Irodalom, január 6. 8. p.
924. MOLNÁR Erzsébet: *Egy marék föld.* = Élet és Irodalom, február 24. 6. p.
925. MOLNÁR Erzsébet: *Mindennapi tehenünket.* = Élet és Irodalom, február 17. 10. p.
926. MOLNÁR Erzsébet: *Pink árnyalatok.* = Élet és Irodalom, február 3. 8. p.
927. MOLNÁR Erzsébet: *Pacal.* = Élet és Irodalom, január 13. 10. p.

928. MOLNÁR Erzsébet: *A vágy titokzatos tárgya.* = Élet és Irodalom, január 27. 8. p.
929. MOLNÁR Erzsébet: *Zarándokének.* = Élet és Irodalom, február 10. 9. p.
930. MOLNÁR Krisztina Rita: *Ennyi életem.* = Élet és Irodalom, február 24. 17. p.
931. MOLNÁR Lajos: *A hiteles történet.* = Élet és Irodalom, január 20. 16. p.
932. MOLNÁR T. Eszter: *Füst a másodikon.* = Élet és Irodalom, január 27. 14. p.
933. MOLNÁR T. Eszter: *Nehéz a Homo sapiensnek.* = Élet és Irodalom, február 24. 14. p.
934. MURÁNYI Sándor Olivér: *Fiúunoka.* = Élet és Irodalom, január 13. 16. p.
935. MURÁNYI Sándor Olivér: *Paducászat.* = Új Forrás, 1/35–37. p.
936. NACSINÁK Gergely András: *Bizonyos kényeszerkezetek makacs aktualitása.* = Liget, 1/70–88. p.
937. NAGY Gerzson: *Tornaverseny.* = Élet és Irodalom, január 27. 15. p.
938. NAGY Gerzson: *Vita nuova.* = Alföld, 2/18–21. p.
939. NAGY Koppány Zsolt: *Van huszonöt liter benzinem.* = Élet és Irodalom, január 13. 16. p.
940. NAGY-LACZKÓ Balázs: *Mire valók a varjak?* = Irodalmi Jelen, 2/41–43. p.
941. NAGY Zopán: *Ájárások / Barcelona-látománnyok...* = Irodalmi Jelen, 2/47–50. p.
942. NATTÁN-ANGELI Nóra: *Lidérc.* = Élet és Irodalom, január 20. 16. p.
943. NÍVELT Ágota: *Gyertyaláng.* = Palócföld, 2022. 4/4–11. p.
944. OBERCZIÁN Géza: *Alku.* = Irodalmi Jelen, 2/34–38. p.
945. ODZE György: *Mások vagytok.* = Mozgó Világ, 2/36–41. p.
946. ORAVECZ Imre: *Alkonynapló.* = Alföld, 2/3–5. p.
947. PATAK Márta: *Gazsi, a félkegyelmű.* = Élet és Irodalom, február 24. 16. p.
948. PATAK Márta: *A mikie meteoritról.* = Új Forrás, 2/51–63. p.
949. PÉTERFI András: *A teve, aki szeret engem.* = Irodalmi Jelen, 1/79–83. p.
950. ROSS Károly: *Az Ötös.* = Kortárs, 2/29–32. p.
951. SEREGÉLY Orsolya: *A móló.* = Irodalmi Jelen, 1/62–63. p.
952. SEREGÉLY Orsolya: *Sétáltatás.* = Irodalmi Jelen, 1/60–62. p.
953. SZABÓ Róbert Csaba: *A vallomás.* = Helikon, 2022. december 10. 5–6. p.
954. SZAKÁCS István Péter: *Darina.* = Bárka, 2022. 6/40–44. p.
955. SZEKRÉNYES Miklós: *Hólepte életkép.* = Élet és Irodalom, február 17. 15. p.
956. SZENTGYÖRGYI László: *A vállalkozó.* = Ezredvég, 1/77–80. p.
957. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *Rehab.* = Bárka, 2022. 4/19–21 p.
958. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *Újragyűrű.* = Magyar Napló, 2/26–27. p.
959. SZIRMAI Panni: *Energiahatékonyság.* = Liget, 1/110–112. p.
960. SZIRMAI Panni: *Lépésről lépésre.* = Liget, 1/63–65. p.
961. SZIRMAI Panni: *Vízütökör.* = Liget, 2/37–38. p.
962. SZOMBATI István: *Nők.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/4–12. p.
963. SZÖLLÖSI Máttyás: *Tagadás.* = Élet és Irodalom, január 20. 15. p.
964. TÁBORI Zoltán: *A csillár.* [A Bolhapiac című sorozatból]. = Mozgó Világ, 2/42–43. p.
965. TAMÁS Zsuzsa: *Nem vagyunk 1-Formák.* = Élet és Irodalom, január 13. 14. p.
966. TAMÁS Zsuzsa: *Zero waste.* = Élet és Irodalom, február 10. 14. p.
967. TOLNAI Ottó: *Történelem.* = Élet és Irodalom, január 6. 15. p.
968. TÓTH Kinga: *Koszorú.* = Élet és Irodalom, február 3. 15. p.
969. TÓTH Vivien: *Tizenöt méter.* = Élet és Irodalom, február 10. 15. p.
970. TÚRI Bertalan: *Lakásfoglalók.* = Ezredvég, 1/60–62. p.
971. TÜRJEI Zoltán: *Egy isteni színjáték.* = Hítel, 1/66–68. p.
972. UGHY Szabina: *Csocsó.* = Helikon, 2022. november 10. 7–8. p.
973. UNGVÁRY Rudolf: *Szerelem a bolsevizmus idején.* = Jelenkor, 2/156–166. p.
974. VARGA Borbála: *Mikor kell nagyestélyit venni?* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/56–58. p.
975. VARGA Borbála: *Minden cukrászdából.* = Irodalmi Jelen, 2022. 12/53–55. p.
976. VÁRKONYI Borbála: *Olívia.* = Új Forrás, 2/66–69. p.
977. VÁRKONYI Judit: *Halottlátó.* = Élet és Irodalom, február 17. 16. p.
978. VERES Tamás: *Bliccelők.* = Ezredvég, 1/44–46. p.
979. WEHNER Tibor: *gyér taps.* = Új Forrás, 1/51–52. p.
980. WEHNER Tibor: *kis ág.* = Új Forrás, 1/50–51. p.

981. WEHNER Tibor: *utcai kaland – a meg-tévesztés*. = Új Forrás, 1/50. p.
982. ZECK Julianna: *Höngyal*. = Székelyföld, 2022. 12/64–67. p.
983. ZENTAI Éta: *A téma ottbón bever*. = Irodalmi Jelen, 2022. 12/61–65. p.
984. ZIMONYI Zita: *Lottó ötös*. = Élet és Irodalom, február 17. 15. p.

Hosszúpróza

985. BENCsik Gábor: *Pista története*. (regényrészlet). = Irodalmi Jelen, 2/25–29. p.
986. BENE Zoltán: *Gloria victis*. Részletek az Igazak című, készülő regényből. = Hitel, 1/82–87. p.
987. BENE Zoltán: *Úton*. [Regényrészlet – Igazak]. = Magyar Napló, 2/17–24. p.
988. DARVASI László: *Halhatatlanok*. regényrészlet. = Jelenkor, 2/147–155. p.
989. DÁVID Ádám: *Piroskarantén*. (részlet). = Bárka, 2022. 6/53–59. p.
990. HALÁSZ Rita: *Szent Fruzsina a gangon*. [Regényrészlet]. = Alföld, 1/9–13. p.
991. IANCU Laura: *A hívott szám nem kapcsolható*. [Regényrészlet]. = Vigilia, 1/35–36. p.
992. KAKUK Tamás: *Csendes utca*. (regényrészlet). = Új Forrás, 1/25–29. p.
993. KARÁCSONY Zsolt: *Belső tizezer*. (részlet). = Kortárs, 2/5–7. p.
994. KÁRMÁN Hunor: *Erőzió*. (1. rész). = Helikon, 2022. december 10. 14–15. p.
995. KÁRMÁN Hunor: *Erőzió*. (2. rész). = Helikon, 2022. december 25. 13–15. p.
996. Kiss Judit Ágnes: *Egy nőalak szürke kontúrja*. [II.] [Regényrészlet]. = Mozgó Világ, 1/64–69. p.
997. Kiss Judit Ágnes: *Egy nőalak szürke kontúrja*. [III.] [Regényrészlet]. = Mozgó Világ, 2/27–35. p.
998. MANDICS György: *A remény peremén. Covid-kórház*. Részlet a regényből. III. rész. = Irodalmi Jelen, 2/97–102. p.
999. MEGYERI Edit Tünde: *Akik gyufát árultak*. (Regényrészlet). = Hitel, 2022. 12/45–59. p.
1000. RUMP Tímea: *Zantria*. (Részlet egy készülő ifjúsági regényből). = Hitel, 2022. 12/63–65. p.
1001. SIMÓ Márton: *A boldogabb ember*. (Részletek egy készülő regényből). = Irodalmi Jelen, 2022. 12/23–49. p.
1002. SZÖLLŐSI Máttyás: *Fóbia*. (Regényrészlet). = Tiszatáj, 1/42–47. p.

1003. WIRTH Imre: *A név kátyú, vaddisznódagonya, omladék, szerelem – 28*. = Helikon, 2022. december 25. 2–3. p.
1004. WIRTH Imre: *A név kátyú, vaddisznódagonya, omladék, szerelem – 29*. = Helikon, január 25. 2–3. p.

Kevert műfajok

1005. SZÁZ Pál: *A hidak könyve*. Vrbanja, Szarajevó. [Esszéregény – Részlet]. = Alföld, 1/34–36. p.
1006. VILLÁNYI László: *Születésnap kollázs*. = Magyar Napló, 1/52–53. p.

Közönség előtti előadásra szánt művek

1007. DARVASI Áron: *Sündisznótánc*. abszurd népszínház két felvonásban. = Jelenkor, 1/77–102. p.
1008. KOVÁCS Dominik – KOVÁCS Viktor: *A hiéna*. (Vásári komédia). = Tiszatáj, 1/8–31. p.
1009. MÁRTON László: *Nibelungok*. Második rész – Kriemhild bosszúja. Ötödik felvonás. = Bárka, 2022. 6/99–113. p.
1010. SZÜTS István – BELLA István – SEREGI Zoltán – ZALÁN Tibor: *Drakula-fantázia*. Horror-rock. II. felvonás 1. kép – vadászat után. = Helikon, 2022. december 10. 24–25. p.

Irodalmi képregények

1011. [RŐCZEI György] roc-art: *magyar műhely*. II. Modernből az avantgárdba (1969–80). = Magyar Műhely, 2022. 3/26–33. p.
1012. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Aktionsgruppe Banat – egy fotó története*. = Helikon, 2022. november 25. 26. p.
1013. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Ha bezár a batár*. = Helikon, 2022. november 10. 26. p.
1014. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Karácsonyi ajándékozás*. = Helikon, 2022. december 25. 26. p.
1015. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Nebéz munka*. = Helikon, 2022. december 10. 26. p.
1016. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Tihamér rémálma*. = Helikon, január 10. 26. p.
1017. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Új év, új remények*. = Helikon, január 10. 26. p.

(Összeállította: ZAHARI ISTVÁN)

SZÁMUNK SZERZŐI

ÁGOSTON ENIKŐ ANNA (1994) irodalomtörténész, kritikus, az Eötvös Loránd Tudományegyetem doktorandája

ANTAL BALÁZS (1977) irodalomtörténész, kritikus, a Nyíregyházi Egyetem és a nagyváradai Partiumi Keresztény Egyetem oktatója

BENCZÉDI ANNA JÚLIA (1986) illusztrátor, képregényalkotó

FÜZI PÉTER (1991) szerkesztő, doktorjelölt

HORVÁTH CSABA (1967) irodalomtörténész, a Károli Gáspár Református Egyetem oktatója

KOLOZSI LÁSZLÓ (1970) író, forgatókönyvíró, dramaturg, egyetemi oktató

MOKLOVSKY RÉKA (1994) a Debreceni Egyetem doktorandája

NAGY BALÁZS PÉTER (1994) költő, kritikus

PAPP ÁGNES KLÁRA (1968) irodalomtörténész, a Károli Gáspár Református Egyetem oktatója

PINTÉR BENCE (1991) író, újságíró

SÜTŐ FANNI (1990) író, dalszövegíró

SZAJBÉLY MIHÁLY (1952) irodalomtörténész, a Szegedi Tudományegyetem oktatója

TÖRÖK LAJOS (1970) irodalomtörténész, a Károli Gáspár Református Egyetem oktatója

Gondolat-Jel

A Szépirodalmi Figyelő Alapítvány
nyelvtudományi könyvsorozata

Előkészületben:

Mátisné Páji Gréta:
Írói névadás Kosztolányi Dezső prózájában

A kötetek megrendelhetők vagy kedvezményesen megvásárolhatók a Szépirodalmi Figyelő szerkesztőségében:
1072 Bp., Akácfa utca 20. • Telefon: 06-1 321-8023 • e-mail: szif.szerk@gmail.com . www.szepirodalmifigyelo.hu

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ ALAPÍTVÁNY

2023, 98 oldal, 2990 Ft

„Vajon van a presszókávénál rövidebb találkozási forma?” – kérdezi magától Gleb Anitta bemutatkozó kötetének elbeszélője, akiről annyit biztosan tudunk, hogy száznál is több növénye van. Van továbbá egy friss exe is, a szakítás utáni első dolga pedig az, hogy megvásárolja Pált, a pálmát. Azután pedig randizni kezd, és a naplójával osztja meg a tapasztalatait – egy hónap alatt huszonnégy kalanddal lesz gazdagabb.

Sodródik az árral a Húspiacon, Páltól Pálig telnek a napjai. Van köztük családos, aki szeretőt keres, de olyan is, aki csak a szexre hajt. Akad, aki hetvenhat éves kora ellenére se gondolja, hogy elkésett volna a gyermekvállalással. Az izgalmas, meglepő vagy éppen borzalmas találkozási elterelik a figyelmét a magányról.

„Holnap új nap. Új randi” – nyugtatja magát. De vajon hány Pál és a pálma kell ahhoz, hogy betöltsön egy üres szívet és megtöltsön egy üresen maradt lakást?

A kötet megrendelhető vagy kedvezményesen megvásárolható a Szépirodalmi Figyelő szerkesztőségében: 1072 Budapest, Akácfa utca 20. • Telefon: 06-1 321-8023
e-mail: szif.szerk@gmail.com . www.szepirodalmifigyelo.hu

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ ALAPÍTVÁNY

2023, 280 oldal, 6000 Ft

Michał „Śledź” Śledziński *Szabadság lakótelep 1.* című képregénykötete – hajdan a közismert lengyel Produkt havilapban megjelenő képregényciklus gyűjteményeként – most Papp-Zakor Ilka fordításában magyarul is megjelent. A sorozatos formában megjelent képregény a Produkt emblematiszus sorozatának számított, remekműnek, amely végleg megváltoztatta a lengyel képregényt. Mindennapi történeteket mond el a hangos zenét, bulikat, alkoholt és drogokat kedvelő városi fiatalság életéből. Lakótelepi utcákon bolyongó hősei – a felejthetetlen Szerpentin, Mackó, Fürtös, Gyászos meg a többiek – számára az erőszak, az unalom, kötekedő diszkópatkányok és a macskajaj jelentik a legfőbb kihívást – azaz minden, amivel napjaink fiataljainak kell megküzdenie.

A kötet megrendelhető vagy kedvezményesen megvásárolható a Szépirodalmi Figyelő szerkesztőségében: 1072 Budapest, Akácfa utca 20. • Telefon: 06-1 321-8023
e-mail: szif.szerk@gmail.com . www.szepirodalmifigyelo.hu

ISSN 1585-3829

9 771585 382195

23002 >

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

Nemzeti
Kulturális
Alap

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

